

LETOPIS
Matice Slovenske

za leto

1876.

Založila in na svitlo dala
MATICA SLOVENSKA.

Tisk Blaznikovih dedičev v Ljubljani.



LETOPIS
Matice slovenske

za leto

1876.



Založila in na svitlo dala
Matica slovenska.

Tisk Blaznikovih dedičev v Ljubljani.
1876.

Podučni in zabavni del.



Uredil

Maksimilijan Pleteršnik,

c. k. gimn. profesor.



Slovanski elementi v Venetščini.

III.

Spisal

Davorin Terstenjak.



Predgovor.



Učenemu občinstvu podajam tukaj tretjo razpravo o jeziku tarodavnih Venetov. Razloženih je v njej mnogo novih besed, eč uže razjasnjenih pa potrdujejo primere iz ruskega in litovskega ezika. Ko sem prvi dve razpravi pisal, nisem šče tako srečen bil roke dobiti Daljev izvrstni slovar velikoruskega jezika. Ko sem a prebiral, našel sem v njem obilo besed, katerih ne poznajo drugi lovanski jezici, in katere šče nam je ohranila tudi venetščina. 'ake besede so, postavim: buzarar — buzanit, gondolar — udit, bondola — bonda, montar — mutusit, bacaiar — bakulit, chizza — kyčka, gheta — gati, poaron — punjara, cisoria — čižalo, zavariar — čaerët, balza — balda, meledia — meledit, buretelo — buravit, bogiure — bagat, bondolo — budyl, grignada — gruna, bagagia — bagana, scantinar — skuit, gramita — kromica itd. Te besede opovrgavajo trdenje nih, ki mislijo, da so evidentno slovanske besede v venetščini rišle iz dobe slovanskih naseljevanj ob adrijanskem primorji.

Mnogo uže v prvej in drugej razpravi razjasnjenih besed poričujem v tretji z ednacimi v ruskem jeziku in litovskem. Tako ostavim sem patavinsko besedo crielo, Schoos im Netze, uže v rvej razpravi iz slovanskega: krilo tolmačil, ali pozneje sem ašel, da tudi Rusi imenujejo „stěny nevoda“ —: krylo,

dalje sem venetsko: dromon, Raa — Mastende, v drugej razpravi razložil iz slovenskega: dremelj, ali našel sem pozneje, da ruski jezik tudi pozna: drem, drum v pomenu žrdi za jadrila.

Ne more se mi tore ponavljanje oponašati, marveč mora se spoznati, da uže razložene besede z novimi dokazi podpiram.

Mislil sem, da mi bode mogoče v tretjej razpravi arhaiologično stran venetskih starin obdelovati, a ne mi bilo mogoče, ker potovanja v Benetke, da tam ostanke venetskih starin sam vidim, ni mi dopuščalo zdravje, čas in — premoženje.

Gotovo pogrešajo čestiti čitatelji v vsih tih razpravah točen system, in jasno urejenje, tudi to izvesti ni mi dopuščalo zdravje in pa literarni pomočki, katere neredno dobivam iz daljnih krajev po prijateljskih rokah, ali katere si le počasoma zamorem nakupiti, kedar mi Bog blagoslovi polje in hlev.

Kder sem nove primere navel, sem naznamljal, in sicer I. označuje prvo razpravo tiskano v matičinem letopisu 1874. II. pa drugo razpravo tiskano v istem letopisu 1875, pristavljene arabske števílke kažejo na stran, na kateri je uže bila beseda razložena.

Zeló zanimivati bi vtegnili prilogi, katerih edna razpravlja nekoliko besed iz škipetarščine, druga ostanke iz jezika armorskih in britanskih Venetov. Mislim, da sem jezikoslovcem ključ v roke dal, kako bodo zamogli odpreti jezikovski zaklad jezika starih Illyrov, in mu odločiti mesto, katero ima v jezični skupini indogermanski.

Na Ponikvi 1. januarja 1876.

I.
Venetsko-ruske besede.

Buzara.

B u z a r a Boerio tolmači v: baia, Spass, Scherz, frascheria, 'ossen, frottola, scherzhaftes Lied, inezia, Albernheit, Ungeschick-chkeit, cosa da nulla itd., b u z a r à, adjectiv, bubbolato, belistet, berlistet, frodato, betrogen; b u z a r a r, frodare, ingannare, hinter-ehen, b u z a r o, marmochio, mingherlino, scricciolo, kleines Büb-hen, Rotzbübchen, b u z a r o n a, puttanaccia, Schlampe, Hure itd. 'ismena italščina teh besed ne rabi.

Čudovito je, da edina ruščina pozna ednake besede: b u z y, y z i, Ränke, List, b u z u n, b y z u n, ein unverschämter Mensch, olokita, ochotnik, Hurenjäger. Primeri ešče dalje rusk. b u z o - v a t, u z - a n i t, b u z - a n u t, balovat koga, Jemanden zum Besten, Iarren haben, scherzen, izvadit koga, Jemanden ausrichten, ver-eumden. Isto, kar b u z a r a tudi v venetščini označuje: b u d e l a, a sopet se vjema rusk. b u d a r a, dylda, geckenhaftes Weib, ro-laja neuklužaja baba.

Gondolar,

imbellare, locken, lusingare, schmeicheln, liebkosen, allettare con ıganni; s to besedo se vjema ruski: g u d i t, iz gądit, manit, einem /inken = locken, lstivo klonjat k čemu; koreneka: gąd, spielen, rimeri nemško: einem etwas vorspielen; tudi v obliki: g h e n d o-i z a r navadno.

Ghiado,

usserste Kälte, iz: ghlado, in to iz: g l a t o, primeri rusk.: g o l o t, e d, staroslov. glъt-čnъ, eisig.

Bondola,

rombola, sonaglio, Schelle, rusk. b o n d a, zvonček na vratu skota – goveda, konja.

Montar, ad II. 94.

alire ad alto, ruski: m u t u s i t iz: m a n - m o n t u s i t, metatsja, ıečetsja, iz te besede m o n t o n e, Schafbock, proprie, Springer, tal. m o n t a r e, bespringen.

Bacagiar,

za: bacagliar, schwätzen, plaudern, rusk.: bakulit, govoriti, bakulničat, besedovati, bakunja, govorun, štajerskosl. bakanja, Prahlhans, Grosssprecher.

Prontoni,

diconsi le funi, che si legano di qua e di la delle teste delle machine, che s' inalzano per tirar pesi; ta beseda se vjema sè staroslov. prątъ, novoslov. prot, protje, vimen. Venetsko-italsko corda*) pa primeri litovsk. kard-elis, ein starkes Tau zum Anbinden der Holzflösse, meist aus Reisern.

Chizza, chizzeta,

la femina del cane, ruski: kyčan, pes, kyčka, psica, rusk.: kyčat, latrare, staroslov. skyčą, latro, litovsk. szaukiů, schreie.

Birrachio,

leto staro tele, primeri ruski birjuč-ok, godovaly byčok, ein Jahr altes Stierlein.

Borra, borraccia,

Scheerwolle, rusk. bora, borina, borok, moršćina, grobes Gewebe, venetsk. borina, Zwillich, rusk. borina, skladka tkanь, srbsk. bora, Falte.

Golena,

termino idraulico, ripa bassa del fiume, tedaj za galena, ker venetšč. glasnik *a* rada stopnuje v *o*, primeri slovanski: galo z vokalnim predudarkom: i-galo, Ufer, novosl. žalo, idem. Zaradi vokalnega predudarka primeri staroslov. izgaga, novosl. zgaga.

Patan,

busseto, Polierholz, orodje črevljarjev, rusk. patlat, kosmatino dret.

Lastra,

pietra di superficie piana, Felsplatte, ruski: lasta, ploskost, ravnina, lastit, pokrivat, lost, Schiefer.

---

*) Corda v venetšč. pomenja fune, Strick, Leine, v latin. chorda le struna, iz grškega χορδή, Darm, tedaj chorda, Darmsaite. Po Dalju tudi ruski mornarji imenujejo gož iz trt, s kterimi ladje privezavajo: korda, menda je korda pravenetska beseda.

Grongolar,

iz groncolar, rumore, che fa l' acqua bollendo, ruski: grukat iz: grąkat, rauschen.

Stopin,

lucignolo, Werg, Docht aus Werg, Flachs, rusk. stopin, hlopkovaja prjad. Lat. stupa, qua amphorae firmari solent, cum exstruuntur (Festus).

Marsina,

velada, Hülle, Decke, v litovšč. marsz-ka, Hülle, Decke, Ueberzug.

Braga, ad II, 61.

Spange, Zwinge, rusk. bragi, kanati (Stricke), kojimi opojasyvajut sudno, s kterimi opašajo ladjo.

Gheta,

stivalina, rusk. gati, porti, štany, sopoli, vse poznamenovanja za škornje.

Baldracca,

Schlampe, ruski: baldavina, Schlamm, primeri venetsk. slodra, Schlamm in slodrona, Schlampe, Hure, slov. žlodra, Schlamm.

Baldon,

Klachel-Prügelsuppe, slov. balda, Prügel, rusk. balda, molot, palica, dubina, Prügel.

Marelar,

das trockene Heu in Haufen legen, ruski: mar, nasip, sopka — Haufen.

Musa ad II, 92.

iz mucia, in to iz prvotnega mukja, os, Mund, sansk. mukha, os, litovsk. mukoloti, mit der Zunge an den Lippen spielen, (Geitler, litausch. Studien str. 96), afgansk. muh, facies.

Tarabara,

Plapperer, ruski: tarabarit, plappern.

Lenza,

iz lendia, muža, zato se Benetki velijo: Bola di Lenza, rusk. лядa = staroslov. lenda, boloto z jaminami, postojannaja luža, močizna.

Ponaron,

gran pollajo, grosse Hühnersteige, rusk. p u n j a, p u n j a r a, spletena klet.

Bozzo,

iz b o c c i o, Bienenstock, rusk. bokanec, ein Pflock, der zum Bienenstock verwendet wird.

Ragar,

scapellare, beschneiden, besonders die Rebenstengel, rusk. r a g a t, česati, skubsti.

Tarina,

vaso, per uso di riporsi in tavolla colla minestra, rusk. t a r a, posudina, bočka, ukladka, slov. t a r n a, Schatzkasten.

Geda, ad II, 110.

za: g e t a (mantuanska beseda), Schoos, Unterleib, primeri kašubsko: z o t, želodec.

Cisoria,

galloria (patavinska beseda), Geschrei, rusk. čižalo, Schreier.

Zavariar,

farneticare, irre reden, ruski: č a v e r č t, govorit v jalo, schwach, matt reden.

Pivaro,

charadrius pluvialis, ime ptice, rusk. p i v i k, čajka, Kiebitz.

Petada,

urtatura, Stoss, p e t a r, stossen, rusk. p e t a t i, bit, udariti.

Beco,

kozji samec, ruski: b e k e, kozelj.

Cotego,

strumento di legno fatto per prendere i sorci (podgane) rusk, k u t a t, zavrtivat, k u t á, razsoha, k u t a s i, pletenici, k u t a k, dvrnaja zavrtka, k u t a s, žnura z vezkami, sama poznamenovanja, ki se vjemajo s venetsk. c o t e g o, calappio, Schlinge.

Balza,

iz b a l d i a, Fussfessel, in ta je bila prvotno razkalan hlod, ki se je živinčetu na noge vtaknol, rusk. b a l d a, lesnaja krivulina; veli se tudi venet.:

Cepo,

Fussfessel, po pravem razcepljeni les, ki se kot klupa dene živini na noge, ruski cěpъ, vrv, cěp-ka, Haken, iz cěpim, spalte.

Zapa,

marra, Jäthaue, rusk. capela, Gartenhaue, česk. capa, Grabscheit.

Zitto!

silenza! taci! rusk. cytь, mólči!

Tugar,

za tucar, mormorare, rusk. tukat, krächzen, tukaly, grači, Krähen.

Trapola,

Mausfalle, rusk. trapljat, trapit, popadat, ugoždit, staroslov. trap, Grube.

Mugnegar iz *mugnecar* =

munjekat, masticare, kauen, rusk. munit, mulit, ževat, nadojedat, tret.

Meledia,

tardità, ruski: meledit, odlagati, ne hitro pristopiti k delu.

Buretelo,

Blindschleiche, iz buratar, zappeln, zucken, beuteln, rusk. burit, brsat, kidat, valit, povrgat, burovit, ne svobodno vrtitsja.

Crica,

dissidio fra persone di parere contrario, rusk. krikatsja, srdit se.

Piria,

infondibulo, rusk. purit, točit, lit, cědit, glasnik *u* v venet. se rad spremenja v *i*, primeri venetsk. pita, slov. puta, kokoš, srbsk. pirija, lěvak; primeri šče litovsk. pyl-tí, eingiessen.

Pentola,

Topf, rusk. pantjuška, derevnaja čaša.

Ganzare,

iz cantiare, buhlen, ruski: kantit, ljubit, sansk. kânta, amatus za kâmta, ruski: kamočka, Liebchen, sansk. kam, amare.

Stroponi,

vincastri, Bindruthen, malorusk. strop, vrv, gršk. *στρόφος*, litov. strypainis, Bandgras; strypas, Wurfknüttel.

Pinza,

iz pintia, Schichtsemmel, rusk. pitelka, krugli lomot hlěba, bulg. pita, Kuchen.

Dandaro,

ein kleines dickes Kind, rusk. dundak, tolstjak.

Poggio,

Hügel, Anhöhe, rusk. pugovina, holmec, slov. pogel, Hügel.

Becanela,

scolopax gallinula, rusk. bekas, scolopax gallinago, ptič.

Pinco,

Dummkopf, rusk. penъ, oluh, durak.

Bogiure,

scintelle, rusk. bagat, glimmen, bagač, pod pepelom tleči ogenj, sansk. bhadž, lucere, gršk. φώγω, röste, anglosaks. bakan, peči.

Cabare,

Milchschale, rusk. čabarka, čaška, srb. kablica, Milchgefäss; litovski: kibiras, Eimer (Geitler Lit. Stud. 90).

Piar,

za pigliar, prendere con mani, rusk. pyljat, gnat se, slov. peljati.

Mamo,

Tölpel, Dummkopf, rusk. mamonit koga, soblaznjat.

Tina,

Weinkufe, litov. stounis, Fass, tedaj je glasnik *s* odpadel, kakor v besedah venetsk.: tana, za: stana, tamina, za stamina, slov. tunja, Kübel. Venetčan glasnik *u* oslabuje v *i*, primeri: pita = puta, gallina.

Pola,

virga, Zweig, polsk. pala, malorusk. palka, virga, sansk. pallava surculus. Mati slavnega Venetčana Virgilia se je velela Maja Polla, in poročuje se, da je ime dobil od matere, kterej se je pred porodom senjalo, da je porodila lorbekovo vejico — lauream virgam, ktera je brzo v deblo zrastla, in cvet in sad prinašala. Drugi pripovedajo, da ga je mati porodila na polji, in je tam po običaju koj topolovo vejo zasadila, ktera je v kratkem v deblo zrastla. Vtegne pa Virgilius biti lat. prestava venetsk. pola,

virga. Glasnik *a* venetšč. pogostem stopnuje v *o*, primeri: soma, trogia, golena itd. Zeuss in za njim vsi novejši nemški pisatelji so iz Venetčana Virgilia napravili Kelta, in ga pišejo: Vergilius.

Zina, Zena,

capruggine, Fasskiemen, rusk. srbsk.: zijen, Sprung, Fach, hiatus, iz korenike *zi*, hiare, ziti, zijati, litovsk. žaunos, Kiemen des Fisches.

Broza,

Narbe, iz brazgia, slov. brazga, Narbe, veli se tudi: escara s protheso, ali vokalnim predvdarkom, slov. skora. Brazga, srb. brazgotina je iz brazda nastala, tedaj venetsk. broza iz brozdia.

Penola,

Keil, rusk. pen-ek, zatyčka, gvozd, Keil.

Pepola,

ein kleines dickes Frauenzimmer, rusk. pepa, durnoi, negodni, slovašk. pupa = pepola, rusk. pepeki, zadnica.

Coconar,

trogliare, pronunziar le parole con difetto, rusk. kukat, kyknut, vorčat, štajerskonemšk. kikezen.

Lunie,

gobius, specie di gobbio, rusk. lën, lën-ok, česk. polsk. lin, Schleihe.

Polese,

iz polece, kakor laserta iz lacerta, perno, Windenhaspel, rusk. srbsk. polica, Haspelbret.

ad II, 51. *Cotonia,*

po Pliniju zapisana starovenetska beseda, Beinwurz, Wallwurz, se v ruščini veli: lošakovo uho, Mauleselohr, in v denešnji venetšč.: orrechi di asello! čudovito! — slov. skotnik, Beinwurz, rusk. katun, atriplex rosea, tudi: Phlomis. Salsola, gypsophila paniculata. Tudi vilъ se v ruščini veli: symphytum, tedaj = kotonja.

Chimini,

speculazione, calcoli di raziocinio, rusk. čymit, slov. čumit, lauern.

ad II, 56. *Ceseno,*

tudi ciasano = seseno po vokaliz. l[u] za: selseno, anas cygnus, rusk. selezen, Enterich, litov. zalzinelis, Enterich. Ve-

netšč. *s* na početku spremenja v *c*, primeri cigno = signum. Sem ešče spada rusk. селехъ, селезниха, anas boschas.

Ghigneto, tudi *ghigno*,

tacito sorriso e talora sardonico, chi mostra di non convenire con quello, che altri dice, höhnisch lächeln, hinterlistig lächeln, staroslov. hyn — iti, decipere, hyna, fraus, slov. srb. hiniti, idem; *ch* na početku italšč. zmeni v *gh*, primeri ghearchia = chiarchia.

Sbrodichio,

muža, ruski brodnica, židkaja grjaz, litov. brada, Pfütze.

Scrocano,

ein spitziger Pflock, rusk. krokan, kopan.

Pachia,

fango liquido, pachioso, grasso, pingue, rusk. poč-va, vrhna tolšča zemlje.

Slepar,

collafizare, rusk. šlepnut, udarit s pestjo, šlep, udar.

Cochia,

Streichnetz, rusk. kuč-ki, lovuška vъ ustah rěk na rybu.

Landra,

ein schmieriges Weib, rusk. land-eha, Mastsau, tudi po Dalju mastna debela baba, srbsk. landra, Schmerhaut.

Smoca,

burla, berta, Scherz, Posse, rusk. smekat, smyslit, einem etwas andichten, smekanje, smyšlenost.

Chiossa,

beri čiosá, blennius Pholis (Linée), ime ribe, ruski: čoša, cyprinus barbo.

Pignola,

iz pignola, anas strepera (Linée) rusk. pigalica, pigalka, pigolka, vanellus, Kibitz.

Sgaloná,

hinkend, iz scaloná, rusk. kaleka, maloruski: kalika, lišeni kakega člena, kol-ča, hrom.

Rugna,

altercazione, rusk. rugna, idem.

Chieson,

tudi schieson,*) iz: chiecion, se dice ad un uomo, che abbia molta capellatura ed arruffata, slov. kyka, kečka, bulg. kika, coma, srb. čiča, (koza čičoglava), tore = kičon, čičon.

Bagia,

Spass, Scherz, ruski: baganá, tarantan, Plapperer.

Gnuca,

in nuca, occipite, rusk. nika, nič-ka, nič-e, tyl.

Baratar,

durch Tausch, Wechsel, Handel etwas profitieren, tudi prešlo v italšč.; rusk. baryš, polza, korist pri kuplě i prodažě, v torgovlě, oborotah itd.

Sculier,

žlica. Boerio misli, da je sculier iz lat. cochlear, ali iz cochlear, je venetsk. ital. cucchiara, žlica, tedaj sculier iz posebnega themata, in po mojem mnenji iz: škola — škol-ka, Muschel, ker žlice imajo podobo školk, in so školke tudi rabili za žlice, zato so uže stareji filologi cochlear iz cochlea izvajali. Skol-ka (Muschel) je znano v staroslov. srbšč. bolg.; korenika skal, runden, drehen, winden, gršk. σκολιός, iz te korenike rusk.: skula, okrogla kost, skul, Ofengewölbe, skolit, skulit, sich beim Heulen zusammenwinden, wie es die Hunde thun, skulit, kučitsja, sich zusammenschrumpfen, zato Rus skolko tudi imenuje: vitok, vitoška, iz viti, primeri analog. sansk.: khadža, Löffel, iz khadž, quirlen, winden, venetsk. scula, zvinjen, verrenkt.

Ganzo,

iz gandio, Spange, sansk. gandh, fassen, festhalten, latinsk. hend, v pre-hend-ere, rusk. gandabit, gondobit, pripasat.

Zanzara,

tudi zenzala, Mücke, Schnacke, se vjema se slov. žužala, žuželica, iz: žanžala, sansk. gandž in gudž, sonare, litov. zinzeti; zanzara, zensala, je tore na slov. glasovski stopnji.

Bondolo,

tozzo, dick und kurz, rusk. budylь, iz: bondylь, ein dicker, kurzer Klotz, penek, kol.

---

*) Glasnik *s* venetšč. rada na početku besed pritekne, tako govori: slenguazzar v ital. linguеggiare, slarghizar = italj. larghegiare, slofa, italj. loffa itd.

Coco,

jajce, rusk. koka, idem, slovašk. kuko, jajce, tu ešče prideni slovensk. kokovice, orchideae, Pflanzen mit hodenförmigen Knollen.

Taparo,

Klotz, Block, rusk. торъ, vrhni konec dreva.

Volega,

iz volica in to iz valika, ein Netz zum Fische sammeln, primeri litov. valyti, su-valyti, zusammenbringen, sammeln.

Grignada,

po Boeriu počasna vožnja z gondolami, primeri rusk. gruna, poběžka meždu chodoju i polnoju rysju, Lauf, Fahrt, die die Mitte zwischen Gehen und Laufen hält, grunitsja, langsam fahren.

Maroni,

rujavi kostanj, sem uže primerjal k rusk. marit, fuscum facere, rusčina iz tega themata ima več besed za poznamenovanje rastlin, ki imajo ali rujavo barvo, ali lastnost rujavo barvati, tako: marena, Rubia tinctorum, maroda, Gesichtsrose, dikaja marena, asperula tinctoria, rubia peregrina itd.

Baita,

Hütte, primeri ešče rusk. batura, veža, batočka, tesno nizko stanovališče.

Panchiana,

favola, panchiar, ciarlare, hrv. puča iz panča, Märchen, rusk. puk-tat, iz panktat, govorit, rusk.: pučuha iz: pančuha, vraky, sinnloses Geschwätz.

Giada,

Knoten iz glada in to iz grata, sansk. gratitha, geknotet, slovašk.: po-grata strop nad ambarom.

Trepo,

criocca, lustige Gesellschaft, litov. tarpti, gedeihen, sansk. tarpati, erfreuen, tarpana, erfreuend, gršk. τέρπω, erquicken. Metath. oblika trepo govori za slovanskost besede.

Meliga,

pšeno, proso, prideni šče rusko: malaj, pšenoe tolokno obič. pišča čabanov, litov. malna, Hirse.

ad I, 49. *Languro*,

rod paštera, Eidechsengattung, uže Pliniju znano, kateri poroča, da so tudi mislili, ka iz scavnice te živali se napravlja jantar. Rus

imenuje z besedami: лягуха-упша, лягун = staroslov. languha, languša, langun-gada, žabo, kuštera, vsako „četveronogoje životnoje, kotoroje hodit ljagami, pryžkami, slov. langat, litovsk. lingot, wackelnd gehen, v mantovanščini: lingör, lacerta. Dalj pravi, da je лягуха = skakuha.

Ciacco,

porco non castrato, meresec. Ker Slovani ne kopljene živali, kakor: žrebca, ovna, meresca imenujejo celak, vtegne ciacco biti iz cělak po vokaliz. lu, primeri venetsk.: sodo = solido, voto = volto. Vendar tudi lehko iz čilak, čulak na Dolenskem po Zalokarji čulek, aper, in tore sorodno s litovsk. kuilys, aper, sansk. kôlá, aper, gršk. χοῖρος, irsk. cullach, aper.

II.

Nova pričala iz slovanskih jezikov k uže razloženim venetskim besedam.

Bissa, bissato,

ad II, 8.

kača, in ogorek, Aalfisch, iz: piscia, pisciato, ker venetšč. rada glasnik *p* spreminja v *b*, postavim: *b*iso = lat. *p*isum grah, *b*rognolo = lat. *p*runus, ital. prugna, sem*b*re = sem*p*re. Pri tej besedi šče prideni: slovaški: pisk-or, rusk. pyskarit, brosat, schlüpfen, ausglitschen, rusk. piskar, piskorog, životnoe rodu ugrej. Tedaj pomen: sklizek, schlüpfrig, ausglitschend, lubricus. Da je ta razlaga verojetna, pričujejo: rusk. skolzok, Aal, popravem: lubricus, der schlüpfrige, sližь, riba: Blennius iz rodu ugorjev, primeri: smok, anguis, iz smukat, schlüpfen, venetsk. smucar idem.

Nogia. ad II, 17.

Razlago glej v drugi razpravi str. 17., 18. in šče prideni rusk. noz-it, niz-at, nabadat, natikat na ost, noz-ma, jazvina v zemlji, iz te korenike pers. niza, hasta, armenski: nizak, bodilo, kopje, škipet. ništer, Lanzette.

Muchio,

Haufen, rusk. mak-uša, makovka, vrhuški, vršniki. *)

Castagna. ad II, 24.

Prideni šče rusk. kostrubati, šerhovati, hirsutus.

---

*) Sansk. mukha os, Mund in mucro, primeri analog. staroslov. rътъ, apex, slov. rt, mucro, rusk. rot, os, česk. ret, gorenje-luž. rot, os, in rostrum.

Galána, ad II, 27, 28, 29.

Schildkröte; obširno razlago glej v drugi razpravi str. 26, 27, 28 iz korenike g a l, sonare, in primerjaj šče: rusk. g a l a n i t, šumit, kričat, ž e l e j a, ž e l e d ь, ž e l o n k a, trubka, dudka, ž e l v i t, treskat.

Ancrogia, ad II, 31.

eine sieche Person, prideni šče rusk. k o r z a, k o r z u h a, ein altes Weib, italsk. iz venetsk. mutato *g* in *i* a n c r o i a, brutta vecchia, korenika k r g, primeri staroslov. k r g o s t, mollities, k r ž d a t i, c r o g je metath. oblika.

Anguria, ad II, 40, 41.

ą g o r e k, ugorek, Gurke, ima Hehn (Culturpflanz. 274) za persinskoarmensko besedo; da je slovanska in označuje isto, kar sansk. č a r b h a t a, kteri besedi primeri srb. k r b a n j, tikva, buča, in: k u k u m a r, die gekrümmte Frucht, ne treba daljega dokazovanja.

Cesto,

Staude, Büschel razun rusk. k u s t a, virgulta, šče prideni litovsk. k o u k s t a s, Gesträuch. Znano je jezikoslovcem, da litovšč. pred *st* rada vriva *k*; staroslov. k u s t ъ, virgulta.

Branca, ad II, 62.

Klaue; šče je opomniti, da uže Plinij besedo pozna: b r a n c a leonis, Löwenklaue. Vsi filologi imajo to besedo za nelatinsko, b r a n k a je slov. beseda. Sredovečni pisatelj Jo. Villanius rabi: b r a n c a v pomenu Vogelklaue. B r a n c a iz b e r ą je: die Fassende.

Ruga,

Strasse, Gasse, iz r u v a, ker glasnik *v* venetšč. in italšč. rada spremenjata v *g*, na primer: u*g*a = u*v*a, sergente = ser*v*ente, golpe = *v*olpe, iz r u g a franc. r u e, Gasse, prideni šče litovsk. r a u v a, Strassengraben, iz korenike r u, ruti.

Patacheo,

vivanda composta di farina e mele, primeri rusk. p a t o k a, medovaja sleza.

Poltichio, ad II, 83.

Koth, p o l t i g l i o s o, schlammig, slov. p o l t, Schmutz, srb. p u t-n j e v i n a, squalor. Naj se ešče omeni, da italj. p o l t a, Brei, Muss, nema nikakšne zveze s p o l t i c h i o, ker p o l t a je gr̈ško-ital. πόλτος — pulte, iz πολέω, verso; quia fit versando, dum massa liquida πολεῖται.

Lagno,

Klage, prideni šče litovsk. l ô - t i, schimpfen, slov. l a j a t i, staroslov. l a j, Tadel.

Carpia,

v mantovanšč. klešč, v patav. pajek, srbsk. k r p e l j, Schaflaus, slov. krpelj, Schotlaus. Kakor smo čuli, korenika: k a r p, označuje: zarezat in vijat, zato k r p e l j klešč, ker se zareže v kožo, in c a r p i a, pajek, ker k r p a staroslov. k e r p a, textura, primeri rusko: t e n e t n i k, pajek, ker prede t e n e t o. V patavinščini: c a r p e t a, oblačilo, starosl. k r p i n a, Lappen.

Zagöt,

mant. ježica, srb. c a g r i e, corium, prideni šče srb. c e g a r, črevljar, ker cagrijami opravlja.

Adano, ad I, 48, 49. II, 107.

accipenser huso iz a d i t, stechen, v močni obliki ą d i t, zato ądica, hamus, prideni šče slov. v - o d = staroslov. ądь, Spitzhaken, orodje, s kterim zemljo kršijo, krčijo.

Bara, Barena,

Schlamm, Sumpf, prideni šče litovsk. b a l a, Morast (Geitler, Lit. Stud. 62) hrv. b a l e g a, Koth; b a r a in b a ł a je ednoisto, r stareji glasnik.

Oro, ad II, 112.

Saum, proprie odrez, prideni šče rusk. o r - m o, Schnitt mit dem Pfluge.

Piron,

forchetta, srb. p i r u n, Gabel, prideni šče rusk. pyronъ, železni šip, ost, p y r j a t, bodat, pyrъ, Stich, p y r j a l a, Stichwaffe, tedaj ne tujka, nego praslovanska beseda.

Celegha,

= č i l i k a vrabelj, ako ne ljubo = sansk. č a r a k a, Bachstelze, litovsk. k ë l e, idem; tedaj: mobilis, primeri: motacilla, cillo = moveo, šče zna služit rusk. č i l i k a t, čiliknut, kričat po vrabljevem, srb. č a l a č e m, čalakat, lärmen, schwätzen, plappern.

Criola,

iz c r i v o l a, ker Venetčan glasnik *v* med dvema samoglasnikoma izpahne. C r i v o l a pa je nastalo iz c r i p o l a, ker glasnik *p* venetšč. spremeni v *v*, primeri a*v*e iz a*p*e, bčela. Je pa c r i o l a po Boeriu: „arnese a guisa di paniere o cesta rivolta, formata di vimini disposte come quello delle gabie“; tedaj isto kar slov. kripa, ein

aus Weidenruthen geflochtener Wagenkorb, Wagenflechte. Koreniko krp smo uže spoznali v pomenu: winden, flechten, weben.

Chiacolar,

ciarlare, cianciare iz clacalar, ruski z navadno prosth. kalakat, besedovat, govorit, litovsk. klaugeti, schwatzen.

Bisto,

quantitá di filo avvolto sull' aspo o sul guindolo, Strehne, Gebind, Garngewinde, brž ko ne za visto, iz viti, winden, staroslov. vitъ, res torta, *s* bi bil epent. kakor v besedi mêsto iz korenike mit, habitare; veli se bisto tudi matassa iz motati, winden, weifen, motovilo, Haspel.

Coccia, coccola, cucuzza, ad II, 41, 42.

tykva, buča, slov. na Primorskem: koča, kočka, buča, rusk. kukiš, dulja, pyrus communis. V prvi razpravi nisem ešče do gnal prvotnega pomena te besede, mislim, da sem sedaj do jedra prišel.

Coccia, coccola, cócuzza, mora isto koreniko imeti, katero venetsk. coca, rusk. koka, slovašk. kuko, jajce, srb. koke, pudenda muliebria, slov. kokovice, Pflanzen mit hodenförmigen Knollen, alb. kokketa, Hoden, iz slovanšč., in te se vjemajo zè sansk. koça, jajce, vendar sansk. koça, jajce, ni prvoten pomen, nego ta je: Schale, Gehäuse, kar tudi sansk. koça izraža. To pričuje venetsko tudi italj. coccio del granchio, die Krebsenschale, koka, jajce je tedaj die schalige, mit einer Schale versehene, in ruski. kukiš, tudi škipetarsk. kokeja, Birne, gruška izraža isto: die mit einer Rinde, Schale versehene Frucht, tore tudi: coccia, kočka ni drugo nego: die schalige Frucht, primeri na enacih nazorih sloneča poznamenovanja: staroslov. lupina, cucurbita in lupina, Schale, srb. lub, Bast, Rinde, lubenica, Melone.

Tako tudi slov. buča se vjema z venetsk. buccia, Schale, in Plinij je menda iz venetšč. prijel svoj bucea, das innere weisse Häutlein in Bohnen, srbski: bucati, derati, scindere, tore po onih nazorih kakor: δέρμα, scorium, iz korenik: dar, skar, scindere, coccia, kočka, kukiš, koka (jajce) so tedaj: testaceae. Ker je baccello — bakulja le druga oblika besed bucea, buccia — buča, tedaj tudi venetsk. bachiri (beri: bačiri), cucumis melo, sem spada.

Daldura,

sekira za tesarje in kolarje. Daldura je iz daltura in to iz: dalbtura iz korenike: dalb, graben, aushöhlen, staroslov. dlъbą, scalpo, γλύφειν. Ta korenika se je ohranila tudi v germanščini an-

glosaks. dëlbhan, dëlfan, graben, starogorenjenemšk. tëlpan, srednjegornem. tëlben, graben, kerben.

V prusčini: dalptan (acc.), ein Schmidinstrument, mit dem man Löcher in Eisenplatten schlägt, staroslov. dlato iz: dalbto, scalprum, bulg. dlъto, ruski: doloto, slov. dleto, scalprum, ruski: dolotit, scalpere. Drugi arjanski jezici te besede ne poznajo, daldura tore za: dalptura, dalbtura, suffix ura označuje velikost, daldura je nemetath. oblika, kakor jo ešče nahajamo v bolgarščini, Slovenec bi rekel: dlatura, dletura. Prvotna korenika je dar = dal, spalten, iz te ruski ladon prestavljeno iz dalon, lemež. *)

Brenna,

slaba kobila, rusk. brenni, slabi, padajoči k razpuščenji, srbsk. barna, Schindmähre.

Maregna,

Decke, ruski: mary, pavimentum, pomost, venetsk. marangar, Holzarbeiten aufführen, proprie: pavimenta exstruere.

Godegar,

modern, rusk. godit, medlit.

Crielo,

Schoss im Netze, rusk. krylo, stěny nevoda.

Bagno,

Bad, rusk. banit, myt, čistit vodoju.

Pelume,

Milchbart, rusk. pel-ky, kosme, srbsk. pelcš, Haar.

Buriana,

vento procelloso, slov. burja.

Trescon,

dicevasi anticamente d'una specie di ballo salterecio, un ballo intrecciato de' contadini, rusk. treskatsja, springen, hüpfen, stossen, treskavica, eine Art Tanzes bei den Slavoniern (Vuk. s. r.)

Spilon,

Stecknadel, rusk. špilka, špica, špilъ, stojačaja igla, litovsk. szpilga, Stecknadel.

---

*) Ladon, lodon v rusč. tudi označuje dlan, tore tudi ladon, lodon iz dalon, dolon.

Carogna,

bestia di triste razza, rusk. k a r y, ploho (armselig, schwach) durno blago.

Trapelar,

auslaufen, rusk. t r o p a t, bègom bèžat.

Calolin,

Schmetterling, rusk. k a l j a t, k a l i t, starosl. k a l j a t i, beschmutzen, isti pomen ima m e t u l j.

Quagia,

iz q u g l i a in to iz k v a k l a, perdix coturnix, rusk. k v a k a, botaurus naevius, ruski k v a k a t i, kričat, govori se o utvah in drugih pticah, q u a g i n a, gallinella palustre = k v a č i n a.

Stoa

iz s t o d a, razza di cavalli, Pferdezucht, Gestütt, slov. s t a d o, grex, litovsk. s t o d a s, anglosaks. stôd, starogornjenem. s t u o t, Gestütt, proprie Heerde von Pferden, nemšk. S t u t e = Heerdenpferd. Litov. s t o d a s se rabi sploh o konjski čredi.

Grapa,

Thalschlucht, česk. h r a p y, krute naklonosti v gorah, slov. g r a p a.

Gora, gorna,

Mühlgraben, Wassergang, rusk. gora, razliv, slovašk. g a r a t, vodnjak, žleb, polsk. g a r a, dira, sansk. d ž h a r a in d ž h a r i, Wassersturz, slov. metath. g r o l a iz: g o r l a, Tropfen, sansk. d ž h a r, stürzen.

Tirso,

si chiama con voce agreste q u e l g r u p p o d i f i o r i a t t a c c a t i a d u n a s s e c o m m u n e per mezzo dipeduncoli ramificati formanti piccoli gruppi, ruski tyrsa, metlika, staroslov. t r s a, krtača, ščet, se bližata pomenu venetske besede, ker metlika in ščet imata „gruppi", Büschel, Knoten.

Dadia,

Steuerauflage bei der Ernte, staroslov. d a ź d a iz d a d j a, tributum, ne kje lat. d a t i o, to se v venetšč. in italšč. glasi: dazio.

Cirmolo,

tilia alba, rusk. č e r e m u h a, č e r e m - h a, slov. č r e m s a, prunus Padus.

Nastro

iz n a c t r o, fettucia, ein Scheibchen Garn oder Bänder, okroglo naviti traki, litovsk. natta iz n a k t a, coactor lanarius, Walker,

srb. natra, navoj, ono što žene u jedan put povrate z gornjega vratila, doriško, νάκτας. fullo, iz νάσσω = ναχίω, complano, aequo, premo.

Antarie,

= prontoni, goži iz protja sansk. ant, ligare, da je korenika ant v pomenu vezati tudi bila Slovencem znana, pričuje slov. utavec iz antavec (Murko) Scherge, proprie: vezač, kakor lictor iz ligare.

Brula,

giunco commune, srbsk. brulia, brulja, brula, po Giannizziu trava, tanka, visoka, na vrhu iglasta, njom se pletu brajde i vršice (mreže), rusk. brila, tudi: povitika, povitel, convolvulus, Zaunglockenkraut.

Borochia.

lederne Weinflasche, rusk. buraček, aus Bast geflochtenes Gefäss.

Grampia.

orodje za omikavanje lanu, rusk krampovat, Wolle kämmen, primeri tudi slov. škrampat, kratzen.

Pisolo,

piccolo sono, rusk. piskat, izdavat tenki glas.

Pavesa,

arme antica difensiva, che imbracciavasi come scudo. To izvirno venetsko besedo so od Venetov popačeno prejeli Polaci: paveza, scutum, Čehi: paveza, Malorusi, poveza, Španjoli: paves, Franc. pavois, kranjsk. gder av se spremeni v aj (zato zaje štajerskoslov. zavec): pajž. Šafařik je to besedo imel za keltsko. Vendar narnaravniše jo razložimo iz slov. Pavesa je iz: paveka, kakor venetsk. musa iz sansk. mukha, os, afgansk. muh, facies. Paveka pa ni drugo nego orožje, s katerim se vojak poveči, pokrije. Ltov. voka, Deckel, latvijsk. vakas, Deckel, Stürze, cerkvenoslov. včko, Augenlid = Augendeckel, slov. veka, Ofendeckel, veka, dverce, s katerim se svinsko korito zakrije povečiti, bedecken, sod zavečiti = zabrtiti. Pomén pokrivanja ima tudi venetsk. pavesar, barricata coperta, ein eingedeckter Schutzgatter. Besedo včka, včko poznajo edino litoslov. jezici v pomenu: operculum in palpebra, da je naravno škit — pokrivalo — paveko imenovati, razume se samo, Slovani in drugi narodi so tedaj skaženo venetčanko v svoj jezik sprejeli.

Pavesa je iz paveccia, kakor venet. osada, iz vocciada, osar iz vocciar, tedaj pravenetsko pavekia novoslov. paveča, kakor moča iz mokia.

Bacalà,

pesce bastone, Stockfisch, ruski: b a k l e j a idem, slov. b a k l a č a, Prügel, Stock, gršk. βάκτρον, lat. baculum. Iz b a k l e j a je po metath. k a b e l j a. (Diez II, 242.)

Sassinar,

iz s a c c i n a r, rubare o occidere alle strade, sem primerjal litovsk. seku, sekti, folgen, nachgehen, kakor brigante iz brigare, nachtrachten. V slovanšč. imamo in sicer v slov. z a - s a č i t, ergreifen, gefangen nehmen, ruski: s a č i t, sledit, iskat, s a k a t, pribirat z rokami, taskat.

Sorodno staroirsk.: s e i c h i m, attack i follow, s e i c i n, a pursuit, following; ital. s e g u i r e, s e g u e n z a, sansk. s a ç é, sequi.

Dromon,

Raa, Mastende, ruski: d r e m, d r u m, žrd, Stange.

Chiepa,

beri: č i e p a, ciocca, Büschel von Haaren, slov. srb. č u p a, fasciculus capillorum, č u p a s t, hirsutus, č u p e r a k, fasciculus, tudi ime ptice čupaste, emberiza ocoenicl. (Linée) slov. č u p a r i c a, Haubenmeise.

Tumbe,

dossi arinosi, Sandrücken, erhöhter Platz, wohin die Meeresfluth nicht greift. Sansk. t a m b, dvigat se, iz korenike t u m b, srbsk. tumba, aufrechtstehendes Fass, ruski: t o m b y, rod ostraga v oba konca bočenka, v slabi obliki rusk. t a b a č i t = srbsk. t u m b a t i, ein Fass umdrehen.

Seca,

Untiefe, prideni šče litovsk. s e k - t i, Fallen vom Wasser, s e k - l i n a, seichte Stelle (Geitler, litau. Stud. str. 107.) Beseda s e c a je gotovo pravenetska, ker kot prebivalci kraj morja so vendar uže kako poznamenovanje za plitvino morja imeli.

Astur, ad II, 57.

Habicht. Naj šče omenim, da se ta beseda uže najde pri Firmiku lat. pisatelji v 4. stoletji po Krist. rodom Sicilijancu, tedaj je uže takrat mogla po vsej Italii znana biti. Diezova razlaga iz acceptor tore sopet nov udarec dobi, in naša: a s t u r = a s t - r e b, j - a s t - r e b, (Murko ima j - a s t r a n) se potrduje. Thema je as sansk. a ç u, celer, z epenteht. t, ki se posebno rad glasnika *s* lovi, primeri: j e s t *) = jaz — jez, ego, o s t r o v iz osrov, s t r u g a

---

*) Primeri šče: o s t a n ъ, stimulus, o s t ъ, axis, hrv. fuscina, za o s.

iz sruga, o s t e r iz oser. Sufiks u r izraža moč, velikost, primeri: dihur. Kakor uže rečeno, je j-ast ręb sostavljena beseda iz a s t in ręb, rusk. r j a b, variegatus, venetsk. v slabi obliki: r a b i c a n, litovsk. r a i b a s, odtod e r e b — j e r e b.

Risegar,

iz r i s c h i a r, wagen, in Gefahr sein, rusk. r y s k a t i, bežati, nosit se po svetu, brez cilja hoditi, litovsk. r i s c z o t i, galoppieren, (Geitler, Litau. Studien. 107).

Ponchiar,

far una cucitura e rimendatura mal fatta, staroslov. p ą č ą p ą k n ą t i rumpi, srb. p u č i t i, reissen, tedaj p o n c h i a r, das schlecht Genähte aufreissen.

Sgagna,

= sganja, burla, Scherz, Lärm, rusk. ganit, kričat, upit.

Magari,

voce di disiderio, und sollte auch, wenn auch, je srb. m a k a r.

Bertevelo,

Binde, srbsk. prćije (plur. fem.) iz p r t j i j e, uzica, Strick.

Bubana,

abbondanza de viveri, srbsk. b u b l j a, massa.

Gogin,

porco majale (mantuanska beseda), slov. kočej, Ferkel, sorodno pers. h u k, sus, armensk. k h o z, kambrišk. h a o c h, svinja.

Corlo,

Wirbel an der Spindel, tudi cylinderförmiger Pflock, slov. srbsk. k r l j, idem, rusk. k r o n y iz k o r n i, motovilo.

Calaia,

pot, razve litovsk. kélias, Weg, šče primeri rusk. k a l e v a t, dorožit, einen Weg machen, lat. c a l l i s, Weg.

Civeta, ad I, 45.

= c i b e t a, Jungvieh, primeri šče rusk. c y b a t i, tenkonog, leichtfüssig, srbski: c u b a t i, schaukeln, rusk. c y b i t s j a, valjat se, venetsk. c e v e n t e: flusso, Meeresfluth.

Magasso, ad II. 38.

bastardo, rod rece, po Linéu anas marita, m a g o g a, Hure, pri-

meri šče litov. isz-mang-inis, Hurenkind, manga, Hure, megas, wohllüstig, megti, Wohllust, Gefallen haben. *

Berta, bertuccio, ad II, 33. 34.

Affe, iz perta, latv. pérte, pertikis, razve primerjanih besed šče prideni rusk. portit, Gesicht verziehen, venetsk. in italj. bertar, berteggiar, spotten, srbsk. hrv. slov. prtljati, prtljariti, schwatzen, prćenje iz prtjenje = rusk. portit, das Gesicht verziehen.

Speron,

Sporn, šče prideni ruski špora, bodec, ostroga, šporъ, pjatka, Ferse.

III.
Na novo razložene venetske besede.

Sason,

antica voce Veneziana, che vale stagione, ma piú non s'usa in tal significato, nel senso, che ha oggigiorno la corrispondente crogiuola, cottura, che vi da alle vivande con fuoco temperato, sasonà, adject. cogiolato, sasonar, crogiolare, parlando si di vivande vale perfettamente cuocerle ed apparechiarle, franc. dicono assaisoner nel signif. di perfezionarle con condimenti; tedaj prvotni pomen: crogliare, schmoren, dämpfen, vendar tudi ta uže drugoten, prvi je gotovo: jedi sokom pripravljati.

Sasonar je postalo po glasovskih postavah venetskega jezika iz: saccionar, sason iz sacion, saccion, kakor venetsk. osona, magna vox, iz voccione, ker venetščina glasnik *c* spremenja v *s*, in govori: pa*s*e = pa*c*e, ma*s*arà = ma*c*ero, *s*inque = *c*inque. Ker se je ešče v venetščini ohranil pomen: crogliare, dämpfen, schmorren, imamo v slovanščini iskati besedo, katera izraža ednaki pomen, in mi nahajamo v staroslov. sok-ačь, coquus, novoslov. sokač, coquus, in cupedinarius, Leckerbissenbereiter, hrv. sokač, sokačica, coquus, coqua, soknica, culina, tudi: sokalnica. Vendar, ker staroslov. sokъ izraža lens, legumen, novella tritici grana, legumina, novosl. sok, pulmentum, Muss, izraža: sokъ izvirno isto, kar sansk. çaka, Kraut, Grünes, litov. szekas, Grünzeug, in sokъ, sočivo je: Grünzeug, Grünfutter, in ker se to prideva k jedilom je, sokač-on, ki sok, Grünzeug, prideva k jedilom.

Sason, odkoder je franc. saison, je tedaj doba soka, so-

*) Manser, unehlich geboren, je hebrejsko, in se najde pri Venantiu in Coeliu Sedulliu.

čiva, die Jahreszeit des Grünzeugs, in filologi, kateri slovanski sokъ, legumen, sočivo itd. stavljajo k besedi: sokъ — sucus, se motijo*) in uže venetščina razločuje obe besedi, ker latin. sucus se glasi v venetšč. sugo, in tudi litolatv. razločuje: szeka, Grünzeug, in sunka Saft, sunkti, latv. sukti sickern, seihen, in latv. šče ima pravilniše oblike svakkas, svekkas.

Sason, stagione, Jahreszeit, je torej doba sačenja — sočenja in isto sason je iz sačenie, čas, v katerem doraste sok — sočivo. Sok — soćivo se prideva k jedilom, k župi, mesu itd., da je okusniše, zato se v staroslov. sokъ, naravnost tudi rabi za grško: καρύκευμα, condimentum, Speisenwürze, in ker se sok, sočivo mora spražiti, predno se k kuhi pridene, je lehko obviknolo venetsk. sasonar, cogliare, pražiti.**)

Da slov. sokъ, legumen in litov. szekas, Grünzeug se razločujeta od sokъ, sucus, pričuje litov. sakas, smola, Harz, staroprusk. sackis, idem, staroslov. sorodno sek-nę, fliessen, in slovlit. prvotna oblika je bila: svaka, kakor šče latv. pričuje.

Sok, sucus, se glasi v venetš.: sugo ital. suchio, in glagol. sugar. Da se je sok rabilo za žito — frumentum, tedaj za zelenje, kakor je leča, grah itd., pričuje tudi staroslov. sokъ, tributum frumentarium, tedaj de leguminibus.

Stagione.

Zeit der Reifung, Zeitigung, stagionamento, Reifung, Zeitigung. Te besede imam tudi za pravenetsko, in poskusil je bom razložiti. Stagione in stazione ni vse edno, kakor se trdi, ker obe besedi imate različne pomene. Jaz izvajam stagione iz korenike stag, odkoder stagnare proprie, stocken, latv. stingt, erstarren, litovsk. stugti, steif in die Höhe stehen, tedaj stagione, die Zeit, in der der Wachsthum stockt, stehen bleibt, zato litov. steger-y, Halm, gršk. στάχυς, Aehre, iz te korenike, hrv., stoga, die aufrechtstehende Stange, um welche man Heu oder Garben bindet. Stagione je tedaj čas stoženja.

Da je venetščina rabila verb. stagati — stagar, pričuje gerundium: stagando in adjektiv. stagionà se rabi o mirnem vinu, ki več ne vrè. V slovenščini imamo stog, stožiti, sich bäumen = aufrechtstehen, stožer, cardo, stog, acervus frugum. Latinščina je ohranila edini stagnum, stagnatio etc. stockendes Wasser.

Bambin,

pargoletto, kleines baubackiges Bübchen, litov. bambalas, kleiner beleibter Mensch, češk. boubelaty, bauschig, bausbackig.

---

*) Fik ęaka — szekas razločuje od sucus.

**) Tudi staroslov. sokъ ἕψημα, coctile, was gekocht werden kann, kaže na prvotni pomen: Grünzeug, ne pa na Saft.

Bublar,

beffare, schwätzen, plappern, slov. b u b l a t i, unverständlich reden

Daga, dageta,

coltello di lama assai longa, iz tega nemšk. Degen, litovsk. d e i g i n a, eine spitzige Lanze, litovsk. d e g t i, stechen, gotovo n italsko, ker koreniki: d a g odgovarja lat. f i g o.

Caranza

aridita (patav. beseda) za c a l a n z a, ker venetšč. pogostem zme nja glasnik *l* z r^{om}, postavim: s p r e n d o r e, za s p l e n d o r e, rusk k a l i t, razžigat, silno nagrevat.

Biri,

imena ulic in stanov v Benetkih, gder je obilo jam in žlebov, rusk b y r, b y r u g a, jama z vodo.

Scantenar,

non potere star fermo in piede, primeri ešče rusk. s k u t i t i s k a n t i t, razbit, izlomat.

Brilantar,

affaccetar, eckig schneiden, rusk. b r y l a, okružnost kraja, polja b r y l a t, razkydivat, b r y l, Rand, Ecke.

Gramita,

iz c r a m i t a, lista, Streifen, rusk, k r o m i c a, gran, kraj, kaima Rand, Streifen.

Tripada,

dar una bona t r i p a d a = pettinare col pettine, col cardo, rusk. t r e p a t, skubsti, len treti.

Pigna,

p i g n a t a, Topf, iz korenike: p i n, pen, winden, spannen, primeri šče rusk. pan-ka, čaša, o-p a n-i c a, o-p a n-k a, Schüssel; po istih nazorih: *πατανη* — p a t i n a, iz p a t, ausspannen, ausbreiten, slov. p i n j a, motilnica, Butterfässchen.

Strussiar, ad II, 104.

dissipare (mantuanska beseda), prideni šče rusk. t r u s i t, t r u š i v a t, sipat, trosit.

Vekša, vokša,

Hesyschij piše: *νιαξις ἐν Καππαδοκίᾳ μενόμενος μῦς ὅν σκίουρόν τινες λέγουσιν.* V Kappadocii so nekdaj V e n e t i stanovali, in Hesychij je vtegnil besedo skaženo čuti; ruski se veli sciurus vulgaris:

vekša, vokša, ali so prepisatelji znali *ν* in *v* spregledati, in iz *νάξις* (nekteri codices imajo, *νήξις*) — *νάξις* napraviti?

Pistagna,

Schoos, Bug, Falte am Kleid = slov. pizdanja, hlače na pizdo. Korenika je pid, sansk. pid, zusammendrücken, coacervare. Glasnik *z* se je vrinil pred *d*, kakor v besedi: gnězdo*), lat. nidus, sansk. nîda, litovsk. pyzda, tudi rusk. inguen, tudi česk. pizda, Mutterschoos.

Mallo,

Venetčan, tudi pismena italšč. označuje ono mehko kožico, katera obdaja orehovo, mandeljnovo jedro ali čebulino glavico: mallo. To besedo rabi tudi Vegetius pisatelj 4. stoletja v istem pomenu. V srbščini nahajamo plural: malje, lanugo, Flaum, Milchbart. Ta beseda se brez dvombe vjema zè sansk. mara, mala, weich, zart, ko-mara, wie zart, ku-mara, ku-málaya, Kind, Jüngling, slov. kumarati, wie ein Kind auf Vieren gehen, gršk. *ἀ-μαλός*, zart, lat. mollis? tedaj mallo, nežna, mehka kožica. Ker srbšč. pozna malje, zna tudi venetsk. mallo, pravenetsko = praslovansko biti; primeri ešče srbsk. malaksati, weich werden, debilitari. Jedro orehovo in mandeljnovo Venetčan imenuje: gheriglio = gerilo iz korenike gar, gr, iz katere je tudi: zrno, tedaj gheriglio šče na prvi glasovski stopinji za zerilo = zrelo? Korenika arjanska gar označuje: conteri, zato: *γέρ-οντ*, Greis, = sansk. džarant, altern, poznamenovanja za zrěnje (reif werden) se rabijo edino v slovanščini, tudi: granum, goth. kaurn, nemšk. Kern, Korn so iz te korenike. Domovina orehov je Paphlagonia in pokrajina ob Pontu, tedaj so se Veneti mogli uže tam, in sicer preje, nego druga njihova sorodna slovanska plemena evropska, z orehi spoznati, ker ne rabijo poznamenovanja: jędro, temuč gheriglio = gerilo, kar se vjema s metath. slov. зрѣло, zrelo. Orehovo jedrce Venetčan tudi imenuje coca, testiculus, tudi slov. jędro se rabi za pomen: testiculus. V bolgaršč. koka tudi zrno.

Ker za izraz: oreh ima Venetčan latinsko-italijansko: nosa = nuce, tedaj je poznamenovanji za mehko kožico in za jedrce uže preje imel nego je spoznal lat. nose — nuce. Za trdo orehovo lušino rabi Venetčan: gusso, kar se vjema z latv. kaus-s, litovsk. kiauszas, Schale,**) sansk. kòša, Gehäuse, — tudi: sgaruglio, kar se sopet ednači slov. skarulja — skorulja,

*) *Z* iz *s* pred *d* šče je vrinjen v besedah: zvězda, v litov. besedi: grumzda (glej Geitler. Litauische Studien str. 53, 54.) slov. gozda, zagozda, sansk. gada, clava.

**) Kiauszas se rabi za orehovo in jajčjo lupino.

skora, *) Italjan jo imenuje spicchio = spicula, Schelfe, Hülse. Anastasius tudi mallo rabi za poznamenovanje kose, Haarlocke; tedaj ednako srbsk. malje. Beseda, ktero je tudi Festus zapisal, gotovo ne latinska, temuč je prišla iz venetščine v latinščino pisateljev zelo pozne dobe. Vegetius je živel okoli 300 po Kristu, in je pisal res militares, on ima dosti provincializmov, tako postavim: bebra, eine gewisse Art Soldatenspeise, in v rušči i sopet najdemo: bibra gusta, tolščaja pišča (jed), slov. bibra, gosto, nečisto vino, vino, ki se vleče.

Zarpe,

Vinacee, Weintrester, ruski: carapat, odret, ker je Venetčan tudi imenuje: graspe iz graspar, krašpati, krišpati, zausen, rupfen, tedaj tudi zarpe po carapanji.

Baccello,

Hülse, Schotte, tudi italj. srbsk. bak-ulja, der Splint, bela kora.

Schitar,

scacazzare, cacare, iz schictar, guturalec je izpadel, litovsk. szikti, cacare, sziknа, der Hintere, slov. od teleta šikne, liquide cacat.

Spazzo,

iz spaccio, Absatz, Abfertigung, spazzar, il vendere la mercanzia, slov. specati, absetzen, verkaufen, abthun, loswerden, pečati se s čim, staroslov. pečalь, negotium, bolg. pečelь, lucrum, pekąse, sollicitus sum, polsk. o-piek-ować, sich beschäftigen mit etwas.

Latola,

pertica, rusk. lata, latvina, latina tenki piljeni (žagani) les.

Cuzzo da tera,

kraj, gder lovci kučijo in ptice čakajo, ruski: čučelьnikъ, ochotni salaš na teterevčij, Jägerhüte, in der man auf Auerhähne lauert.

Marogna,

Rost am Eisen, rusk. marit, fuscum facere, primeri analog. slov. rja, Rost, iz rdja thema: rd, rubrum facere, lat. rubigo, Rost, in ruber.

Desco,

del forno, tavoliero, sopra cui se fa il pane, Ofenbret, slov. deska, rusk. doska, staroslov. dъska, asser, nemšk. tisk, mensa et tabula.

---

*) Ruski skara, skora, škura, cortex.

Gebo,

piccolo canalleto, slov. žleb, glasnik *l* se je vokalizoval, primeri venetsk. gemo = lat. glomus, pupola, italj. polpola, giro, iz gliro, gliris, podgana.

Bagione,

ciarlatore, bagagia = bagaglia, otrok žlabrajoč, slov. baglati, zudringlich, betteln — reden, rusk. baganá, človek skorogovorka, taranta, Schwätzer, Plapperer.

Boton,

torso di formentone, Kukurutzkolben, slov. butva, Kolben (Janež.)

Gabéla,

rozza, Schindmähre, brez dvombe = kabila, kobila.

Giostra,

auf dem Ross mit der Lanze in einen Ring stechen, to kar dalmat. halka. Giostra je iz: hlostra, ker tuji *h* Italjan spremenja v *g*, primeri: gerarchia = chirarchia. Thema je: hlast, pungere, staroslov. хластит, kopit, evirare, die Eier ausstechen, rusk. cholostit, skopit.

Mandossa,

Tranchiermesser, prideni šče slov. po Goriškem mandovat, trte obrezat.

Morgia, ad II, 98.

Oehlsatz, slov. murga (Janež.) idem, molga (Janež. krivo piše: muga), Streifen, česk. mrhati, rusk. myrgatsja, herumstreifen, slov. molzniti, abstreifen, tedaj morgia, was sich abgestreift hat. Tudi mergoleti, wimmeln, sem spada, rusk. morgot, smrad.

Dindolar,

oscillare, tentenare, agitare, vibrare, česk. dyndati snogami majat, polsk dyndać, sich drehen.

Dardo,

frezza, slov. darda, Spiess, česk. drdati, rvat, sansk. drâd, lomat, kršit.

Pana,

fior de latte (mant. beseda) rusk. pěn-ik, pěn-ka, slivki s toplenago moloka, slov. pena, Schaum.

Miccia,

osel, popravim prvo razlago, in trdim, da je iz: myčat, rusk.

izdavat gluhoj zvuk, myknut, mugire, primeri srbsk. kenjac, osel, proprie der Raunzer. Primeri: staroslov. mečьkъ, mećьka, litovsk. meszka, Bär, proprie: Brummer.

Cimolar,

das Gespinnst beuteln, srbsk. cimati, tresti, schütteln.

Boghe,

Spannketten, staroslov. bugь armilla, torques, od Venetov so prejeli Latinci boja, Halsfessel, boje, Fesseln, Bande iz bogia, bogie, kakor lat. troja iz venetsk. trogia, sansk. bhoga, Windung, Ring, rusk: bogotat, kružit, bugaj, der Ring an Ketten, pers. bah, Handschmuck, armensk. bahovand, torques.

Cocognelo,

Haarzopf, srbsk. kukuljica, Haarflechte, slov. kukma, Schopf, sansk. kankana, Schopf, bolg. kačul, Kopfbund, obširniše dalje zadi pri besedi cocola.

Marezana

renaio, Sandbett am Flusse, rusk. maržan, Ufer, Korallenbank.

Palancola,

Diele, Bohle, slov. planka, iz korenike pal, scindere, odkoder: poleno, platnica, itd. Uže Palladius 176 po Kristu, rabi planca, ein Bruckladen, mostnica, Zaun von Brettern, slov. planka, Zaunpfahl, magj. palanka iz rusk., tedaj ne tujka, in nima se iz planus izvajati. Ker besede planca lat. pisatelji obče ne rabijo, jo je Palladij od Venetčanov prijel, malorusk. palanok, asser. Kakor je iz tyn, Zaunpfahl, nastalo: Tynje, Tynsko = gradišče, tako tudi rusk. palanka, oppidum. Slovanska planka je prišla v lat. italšč. nemšč. magj. in turščino. Daljo razpeljavo korenike pal, spalten, glej prof. Šuman, die Wurzel, spar, im Slawischen etc. v Programu akadem. gymn. Dunaj 1875, pag. 6.

Soga,

za saga, patav. beseda, Bindseil, litovsk. segiu, segti, um — anbinden, starosl. po-sagъ, compages, rusk. sez-enь, vrv, goth. sakan, anbinden, kymriški: syg, Kette, bretansk. sug, Zugseil, sansk. sadž, anhängen, haften, latvijsk. sagtis, Verknüpfung.

Gavetta,

iz cabetta, Bindfaden, litovsk. kabu, kabeti, binden, heften, rusk. kabolka, Strick aus Hanf, slov. kobilica, Haftel, odtod slovansko-nemšk. Kabeltau.

Sorar,

abkühlen, iz s a r a r, razve zend. ç a r e t a, kalt, litov. s z a r - m a Reif, primeri šče rusk. s e r e n ъ, polsk. s r z o n, slov. metath. s l a n a iz s a l n a, starosl. s l o t a iz s o l t a; in vse to iz prvotnega: s a r n a, s o r t a, pers. s e r m a, kalt, staronord. h e l a, Reif.

Petar,

affigere, prideni šče rusk. p e t l j a t, vezat, p e t e l j, verevka, srbsk. p e t l j a t i, hefteln.

Otela,

eine Umfassung von Rohrstäben, um darin Fische zu fangen, iz: v o t e l a in to iz: v a t e l a, ker glasnik *v* Venetčan na početku besed odbija in govori: o s e = v o c e, *a* pa rad v *o* stopnuje. Korenika v a t označuje: einschliessen, umfassen, binden, zato polabskoslov. v a t e n, plot, rusk. v a t a g a, družnaja tolpa, v a t l a g a, stado ovac, artelj (Genossenschaft) ribarov, v a t a ž o k, prevoditelj arteli, malorusk. v a t e h, načelnik v a t e, ovčje ograje, v a t a ž i t, sobirat tolpoju, litovsk. w o t i n g e i, Fischbehälter, polsk. in česki: v a t a, sagena, rusk. v o t o l a, grobes Gewebe.

Bruscar, ad II, 45, 46.

beschneiden, zraven uže primerjanih besed šče prideni rusk. b r u s ъ, behauener Stamm, porob, venetsk. tudi italj. b r u s c o, Splitter.

IV.

Poznamovanja za barve v venetščini.

Surian,

color bigio o lionato, persiano, Farbe zwischen roth und schwarz, lichtfahl, hrv. po Mikaliju: s u r, biondo, flavus, po Belostencu: grisaeus, cinereus, po Habdeliču: leucophaeus, po Stuliću: pallidi coloris, s u r i c a, rod jastreba, s u r k a, graubrauner Rock, z a s u r e l o vino, sansk. ç i r a, hellgelb, anglosaks. har, lichtgrau, gršk. *κιρρός*, blassgelb.

Rosso,

del colore del chermisi, bolg. r u s, blond, po Vrančiču r u s o k o s, r u s o v l a s = rosso, Budinič ima: „r u s i obraz sunašca izhodi," rusk. r u s i, žolti, sansk. r u ç, lucere, r u š, ornare, litovsk. r u s ë t i, glimmen, brennen. Lat. pisatelji: Plinij, Tertul. imajo: r u s s a t u s, Lucret. Gellius: r u s s u l u s, Pallad. in Apul. r u s s e u s, gotovo provincializem.

Susi,

tudi s u s s i, fiorrancio, colore giallognolo, blassgelb, rusk. s i z y i, bläulich, venetsk. s u s i n a, Pflaumen, tedaj po barvi, primeri slov. r o m i h, Pflaumengattung, iz: romen, rumen, gelblich.

Biso,

cenereo, aschgrau, ruski b i s e t, grauwerden, b i s e n volos, graues Haar; iz venetšč. francosk. b i s e t, Holztaube, tedaj po barvi, kakor česk. polsk. rusk. s i v a k, Taube. rusk. s i z j a k, Taube, po s i v i in s i z i barvi.

Bruno,

oscuro e nereggiante staroslov. b r o n, falb, aschfalb, rusk. b r o n, sědi, b r o n ě t, b r u n ě t, zorit se, sansk. b h r a d'n a, falb, torej je dentalec v slovanšč. izpadel, česk. bruna, Schimmel (konj), venetski b r u n a, notte, ravno tako v patavščini.

Burana,

caligine, rusk. b u r y j, črnovati, b u r a j a pšenica, temnaja zrnom, b u r k o, konj b u r o j masti, b u r e n a, b u r e n k a, b u r n u š k a, b u r e t k a, b u r e h a, b u r a j a korova, polsk. b u r y, schwarzroth. Ta beseda je uže zgoda prišla v latinščino. Uže Festus*) piše: „b u r u m dicebant antiqui, quod nunc dicimus r u f u m, unde rustici b u r r a m appellant b u c u l a m, quae rostrum habet r u f u m," iz lat. v starofranc. b u i r, braunroth.

Bagio,

iz b a g l i o, color di cavallo, che è cannellino languido, srb. b a l j a v, korošk. b a l - h a s t, tudi Plautus ima: b a l i o l u s, schwarz sprenglicht, fleckigt, isto označuje srbsk. slov. b a l j a v, take barve je bil B e l i z a r o v konj, ki mu je dal ime: B a l a n, v sredovečni lat. b a l i u s, kastanienfarbig, rusk. b a l ъ, šar, buntfärbig, scheckig, tudi gršk. βαλιός, fleckig.

Zalo,

color simile a quello del fele (žolč) rusk. ž o l i n a, idem, litovsk. ž a l o w a s, grüngelb.

Moro,

črnkast, rusk. m u r y j, tudi v drugih slovank. narečjih.

Zaranto,

za z a l a n t o, ime zelenega ptiča, ki ga Italijan imenuje: V e r d o n e, V e r d e l l o, Grünling, Goldfink, ta oblika sopet bliže stoji

---

*) Tudi Plinius ima burrhus, rothfärbig, vendar kolikor meni znano, imajo besedo filologi za tujko.

k slov. them. zal, zel, litov. želti, virere, lat. helvus, gršk. χλωρός, sansk. hari, aglosaks. gelu, starogorenjenemšk. grôni, viridis, gruoti, staronord. groa, nego kikojemu drugemu indogermanskemu.

Zain,

cavallo baio, sauro o morello iz zadin in to = srbsk. čadin, dimast konj, iz čad fumus, čada, zakajena dimasta krava.

Rabican, variegatus je uže bilo gore razloženo. Biso, bruno, zaino, rabican so izključivo slovanske besede, buro je težko latinska sploh, zaranto ima slov. obliko, surian tudi latinščina in grščina ne poznate, bagio in moro ste sicer tudi grškolatinski, ali tudi slovanski, rosso — rusi se sicer pri poznejih lat. pisateljih najde, ali tudi v malo- in velikorušč. polšč., da to besedo gotovo smemo tudi za slovansko imeti. Tudi gršč. pozna ρούσσαιος, rothbraun, ρουσίζω, ich bin rothbraun; kakor tudi litovsk. ruseti, glimmen, brennen, gotovo sem spada.

Schieto beri: *ščieto,*

puro e dice si del vino. Jaz to besedo izpeljavam iz pravenetske oblike: skydto, katera najbliže stoji k litovsk. skystas, ki je po Schmidtu (Vocal 97) nastala iz skydtas in izraža isti pomen: hell, klar, von Flüssigkeiten. Schmidt to besedo na koreniko naslanja, ki se v sansk. glasi çkánd, çkád, schimmern, lat. candere, sorodno gršk. κάνθαρος in Κάνθαλος sin Helijev. V staroslov. čistъ je *dt* uže prelazil v *st,* tako tudi v litov. in prus. skystan (acc.), vendar venetsk. schieto pričuje, da je praslovanska oblika tudi bila: skydtъ Grimm in Curtuis in drugi primerjajo tudi staronord. heid, serenitas, agsak. hador, in starogorenjenemšk.: heitar, sansk. çkad. Ker italske oblike so: cand, candere, candido, nemore beseda schieto biti italska, nego je pravenetska.

Ponso,

iz poncio, specie di colore come di fuoco, primeri staroprusko: panno, ogenj, goth. fon, funa, ogenj, litov. punike, iskra.

Veneta.

Juvenal (Satyr. VIII v. 169 seq.) piše:

Translatus subito ad Marsos mensamque Sabellam
Contentusque illic veneto duroque cucullo.

Vsi glossatori razlagajo besedo venetus v caeruleus, blau, eisengrau, seladon oder meergrün, in tudi Plinij partije jezdecev v cirku razdeluje: v factio albata, russata, veneta, prasina (lauchgrün). Veneti so tore mogli ljubiti te sorte barve v svojih oblačilih, ker je venetus in caeruleus postalo synonymno. Kakor prebivalci planin ljubijo barve svojih sivih skal in zelenih smerek, in nosijo radi siva oblačila se zelenimi okladki, tako se je gotovo Venetom

prikupila barva sinjega jadranskega morja, katero Jugoslovani sploh: sinje morje imenujejo. To barvo Rusi tudi imenujejo: golubyj, lazur, himmelblau, znamenje, da so nekdaj Rusi golobe sinje barve redili. zato tudi goloba imenujejo: syzjak iz syzi = venetsk. susi. V Moskvi in v drugih mestih velike Rusije redijo trgovci in drugi ljudje trume golobov, in goloba ubiti, oskubsti ali celo jesti je prepovedano. Znano je, da tudi v Benetkah šče dendenešnji golobe na javne stroške redijo in jih pustijo slobodno se ploditi, kder jim ljubo.

Biavo

di colore azzuro, slov. kraj Mure in pri ogerskih Slovencih plav, caeruleus, Megiser tolmači v fuscus, srbsk. plav, caeruleus, in flavus, rusk. pallidus, tudi lužičkosrb. fahl, v lat. srednjega veka blavus, caeruleus. Sorodne oblike so litovsk: palwas, althd. falo, falawêr mhd. val, valver, staronord. fölr, sansk. palitas, gršk. πελιός, πολιός, lat. flavus, gelblich, grünlich. Kakor pomen plav blau in falb označuje, tako venetskoitalsk. biadetto pomenja: modro, himmelblau, v slovanšč. pa blěd, iz katerega je biadetto = bladetto, pallidus, v staroslov. pa χλωρός, grüngelb.

V.

Imena ladij in nekterih posodvij.

Sicer imena ladij potujejo po trgovini od naroda do naroda, vendar vtegnejo te primere zbujati starinoslovce do globljejih preiskovanj, kako in kedaj so ta imena prišla od Adrije do obalov Dnjepra.

Gavara, naviglio di mare, rusk. gabara priberežnoje morsko sudno.

Bargio, barchetta, rusk. barža, grebnoe sudno, Ruderschiff.

Gumbare (Filiasi VI. 160), uže tudi znano iz spisov Flodoarda, kanonika Rheimskega (+ 966,) v obliki cumba, menda od armorskih Venetov, slov. kumb, kump, Mühlschiff.

Buzi po Filiasiu starovenetske ladje, ruski: busá, (Dalь 127) dubas, lodka odnoderevka.

Cochi (Filiasi l. c.), starovenetske ladje, rusk. (Dalь 787) koča, koč, kočmara, ein kleines Schiff.

Prama po Boeriu una specie di naviglio, rusk. porom, srbsk. pram, Fähre, staronord. farms, Schiffsladung, anglosaks. fearm, idem, starogorenjenemšk. farm, Nachen, gršk. πορμος iz korenike: par — fahren.

Zattera, flacher Kahn, rusk. katerь, grebnoe sudno, tudi kotora, rod barki rečnago sudna, Flussschiff, tudi venetsk.

zattera je rečna ladja, srb. č a t r a, ratis scirpea, anglešk. k u t e r, gotovo iz ruščine.

B a t e l o, barchetta capace di uno o due alberi, rusk. b a t ъ, iz edne klade dolbeni čoln, korito, iz kakoršnega v zimi krmijo svinje, b a t o v a t, upravljat batom, prešlo tudi v nemšč. B o o t.*) Ker v ruščini ima šče pomen: korito, bi branil slovanskost besede.

C o p a n o, palischermo, ein Boot, slov. k o p a n j a, isto kar rusk. b a t ъ, v drugem pomenu, korito, iz korenike k o p, graben, tedaj izdolbena klada, izkopana klada.

P i n c o, bastimento di piane molto appianate, che ha la popa longa e levata, rusk. p i n k a, trimačt. sudno. Ker v venetščini p i n c o tudi označuje: babbeo = bebec, vtegne rusk. p i n k a praslovanska beseda biti, primeri rusk. p e n ъ, oluh, durak, proprie: Strunk, Klotz, tedaj venetsko p i n c o, ein dummer Klotz, in p i n k a iz p e n a izdolben čoln?

Naj ešče tukaj omenim edne besede in sicer: k u p a. Ko je Maximinus let. 238 hotel Akvilejo premagati, pa s svojimi vojaci ne mogel bistro dereče reke prekoračiti, mu je dobro došla trgovina z vinom katera je cvela takrat v Akvileji. Našel je tam veliko število praznih lesenih kadi, iz katerih si je most napravil, (glej Herodian 8, 4, 9): *ὑπέβαλόν τινες τῶν τεχνικῶν πολλὰ εἶναι κενὰ οἰνοφόρα σκεύη περιφεροῦς ξύλον ἐν τοῖς ἐρήμοις ἀγροῖς* itd.

Julius Capitolinus daja tem velikim kadem ime: c u p a, Maximin 22. „ponte itaque c u p i s facto Maximinus fluvium transivit et de proximo Aquileam obsidere coepit.‘ — To besedo uže rabijo Varro, Caesar, Cicero, in beseda je romala po vsem rimskem svetu, tako da najdemo v Trieru rimsk napis (Orelli Nro. 4176), v kterem se omenja delavec k u p —: c u p a r i u s.

Jezikoslovci imajo besedo za grško *κυπη*, ali v grščini *κύπη* se le rablja v pomenu caverna, poznamenovanje za posodo ni Grkom znano, pač pa nahajamo v ruščini: k u p o r, bočar, kadočnik, kadaš, ki kadi in sode dela, k u p o r i t, bočarit, delat obročno posodo nemšk. gotovo iz slov.: K u f e, K ü p e r, K ü f f n e r, rusk. tudi k u p a, kotel. Da so Kufe, Küper iz slov., pričuje glasnik *k*, ker v nemščini bi mogli najti glasnik *h* in oblike: H u f e, H ü p e r.

V latinšč. označuje: c u p a, Grabnische, v sansk. k û p a, Grube, Höhle, Brunnen, v gršč. *κύπη*, Vertiefung. Prvotni pomen korenike k u p izraža konveksnost: *κύφος*, Buckel, litov. kupà, Haufen, slov. k u p, starogorenjenem. h û f ó, Haufe, pa tudi konkavnost, sansk. k û p a, Grube, Höhle, gršk. *κύπη*, Vertiefung, lat. c u p a, Grabnische; v slovanšč. k u p a, poznamenovanje za kon-

---

*) Staronord. b a t r, angležko b a t, kymriško b â d, Schiff, brez dvombe od Venetov.

V venetščini tudi chiatta, flacher Kahn, menda iz k r a t a, in se vjema z litovsk. k r o t - o s, Schiff.

kavne posodve, slov. hrv. srb. kupa, kupica, poculum. Beseda je tore obče blago arjanskih jezikov. Konveksnost izraža venetsk. copo, embrice, tegola, Dachziegel, konkavnost sopet venetsk. copa, la parte concava deretana tra il collo e la nuca, litov. kupra, Höcker, Buckel.

Caravella iz carabella, starosl. korablь, bulg. korab, hrv. korablja, starosrb. korablj, rusk. korablъ. Uže Isidoru je znano carabus, parva scapha. Ime je prišlo od ruskih Slovanov na jug Ruska oblika je iz prvotne: krablь, kakor gorod iz grad, moroz iz mraz, dolon in dlan, vorota iz vrata, ker ruski jezik vse metath. oblike, ki so nastale iz prvotnega: *ar*, kakor gradъ iz gardъ, vrata iz varta itd. razveže v *or*. Pralovanska oblika je tore bila karblъ iz korenike karb, einschneiden, ausschneiden, aushöhlen, ruski: karbat, zarezat, česk. krab, Einschnitt*), tedaj karblь, krablь, korablь izrezana, izdolbena klada. Korenika karb označuje pa tudi: winden, flechten, zato staroslov. krabiy, fiscella e vimine plexa, novoslov. krabulja, rusk. korobъ, litov. karbija, tako da korablь lehko tudi izraža ladjo, šajko, ki je napravljena iz golov (Baumstämmen), ki so s trtami zvezani.

Sorodno je island. karfi, navis, skand. karf, navigii. genus, kakor s krabij — korobъ, island. körf, sportula, canistrum, dansk. kurv, nemšk. Korb, primeri: kerben, anglosaks. ceorfan, einschneiden.

Gondola in Sandoni ste bili uže v prvi razpravi razloženi; Lanza, Lancia se lehko tolmači, ako ne obvelja razlaga iz: laudia, nazalirana oblika za: ladija, iz: lank, tako da v besedi tiči pomen dolbine, Vertiefung, Krümmung. Pomen dolbovanja je v slovanščini stvarjal poznamenovanja za čolne, tako ruski: dolbanec, dolbuška, čoln. Ker uže v grščini nahajamo *κάραβος*, navigii genus, nam to pričuje, da so ruski Slovani uže zgoda veslarili po grškem morji. Vsekako pa je krab — korab — karfi vlastnina severoevropskih indogermanskih plemen Slovanov in Germanov, jugoslovanska grška in italska (romanska) plemena so dobila ime in ladjo od Rusov. V grščini se *κάραβος* nahaja le pri pisateljih pozneje dobe, v znamenje, da beseda ni pragrška.

Mastelo,

Zuber, Waschkessel, je iz mač-telo = mačtlo, ker glasnik *č* venetšč. spremenja v *s*, primeri masena = macinato, masenà = macinato, masenin = macineta; tedaj iz korenike: mak, makati, močiti, namočiti, rusk. makanica, dolga

---

*) Litovsk. karbas, ein mit Einschnitten versehenes Querholz am Hintertheile des Schiffes.

visoka kad, v kteri se sveče namakajo, m a s t e l e r , colui, che fa m a s t e l i. *)

Mastra,

madia, deza, Backtrog, nićke, specie di vaso di legno, in cui simpasta il pane, iz m a č t r a posoda, v kterej se testo m a c a, slov. m a c a t i, ruski m a c a t, bit rokami, kneten. Suffix t r a najdeš v besedi v i - t r a; iz m a s t r a je venetsk. m a s t r u z z a r, schiacciare, drücken, kneten, pressen. Primeri šče litov. m a k - o t i, kneten.

Stua.

S t u a obznačuje po Boeriu: specie di f o r n o, o fornello noto, che serve a riscaldare la stanza.

S t u a d a s u g a r, arnese di legna fatto a foggio di tamburro o di trabacca per uso di scaldare e asciugare la biancheria, G e s t e l l zum Wäsche trocknen.

S t u a - r o - l a, stuelo, quell arnesse di latta o di ferro fatto a c o n o, con cui si smorzano i lumi, s t u a r, estinguere ammorzare lume cola s t u a — s t u a r o l a.

S t u a je le moglo nastati iz: s t u v a in to iz: s t u b a, ker glasnik *v* venetščina izpehuje, primeri: p a o n iz p a v o n, in *b* v *v* spremenja, b e v e r e iz b i b e r e. To potrduje italj. s t u f a, Badstube, Ofen, s t u f a r e, das Schwitzbad brauchen, Badestube halten, fig. dämpfen, überdrüssig machen, s t u f a t o, gedämpftes Fleisch, s t u f o, überdrüssig = gedämpft, venetsk. s t u a r, übermässig sich ansaufen, primeri nemšk. einen Dampf bekommen.

Sorodne so tem venetskoitalskim besedam: staronord. s t o f a, aglosak. s t o f e, eng. s t o v e, künstlich erwärmtes Zimmer, Badestube, starogorenjenem. s t u b â, s t u p â, heitzbares Zimmer, Badezimmer. V slovanskih narečjih najdemo rusk. z vokalnim predvdarkom, kakor v besedah: v o l g a in i v o l g a, zgaga in izgaga, s p o l i n in i s p o l i n: i - s t ъ b a, druga slovanska narečja so besedo spačile v: i - s t o b - k a, i - s t e b - k a — i - z d e b k a, y - z d b a — i - z b a itd. Miklošič ima te besede za tujke iz nemščine sprejete, Schmeller pa dvomi nad nemškim početkom besede s t u b â. Ker se je v venetščini ohranila s t u a v pomenih: peč, forno, dalje: G e s t e l l zum Wäschetrocknen, conisch gemachtes Geräth, Werkzeug (arnese) zum Lichtauslöschen, tedaj je stua iz jezika starih Venetov izrastlo, in ne iz nemščine prišlo, jaz celo trdim z Schmellerjem, da so germanske: s t o f a, s t u b â itd. iz slovanščine, v kateri je tudi prvotni pomen besede: s t o b a, s t u b a obznačeval posodvo, orodje za kurenje, in šče le pozneje se je izobrazil pomen: zakurjena,

---

*) M a s t e l o po prosth. iz mastlo in to iz m a č t l o, suffix t l o najdeš v besedi v i - t l o = lat. t r u m v a r a - t r u m, česk. mutato *t* in *d*: o r a - d l o, š i - d l o.

segreta hiša. Korenika besed je stab, podaljšana iz sta, stati, sansk. stabhnoti, stabilire, fulcire, immobilem reddere, tudi stubh, iz nazal. oblike: stambh. Ta korenika je stvarila poznamenovanja za stoječe reči, postavim sansk. stumba, Pfosten, starogorenjenemšk.: stamph, Klotz, Stock, Mörserkeule, staronord. staup, staronemšk. stouf, poculum, cantharus, ein stehendes Geschirr, slov. stopica, Milchtopf, srbsk. stub-lina, ein hohler aufrechtstehender Stamm, der als Wasserbehälter dient, staroslov. stublь, puteus.

Stuba v venetšč. v pomenu: peč, je tore: das aufrechtstehende Gefäss stoječa posodva, v kteri so ogenj napravili in hišo zakurili, ali pa označuje stub, stebel, truncus — ploh, ki se je v hiši užgal, vendar za prvotni pomen: stabile, stoječe, govorite: stua, Gestell zum Wäschetrocknen, in stuarola, konisch — aufrecht stehendes Geschirr zum Lichtauslöschen, kakor tudi: stoviglie, Töpfergeschirr = germ. stamph, steaf, in slov. stopa, stopica, aufrechtstehender Milchtopf pri medjimurskih Slovencih. Visokoučeni Johannes Schmidt (Vocal. 156) piše: Ahd. stouf, poculum ist vom Stehen benannt, wie griech. στάμνος, vendar mu ne priglasujem, da bi slov. stopa, stopica bile iz nemšk. izposojene. Venetskoital. stoviglie je iz stopilje.

Sem spada tudi agsak. stýp-el, step el, turris, das aufrechtstehende. Ker sta koreniki stab — stap — stub — stup tudi slovanščini vlastoviti, ne moremo zanikati, da bi nebi tudi slovanščina iz njih stvarila besed: stъba, in ker je venetščina ohranila v svojej: stua = stuba, pomen posodve, orodja za kurenje, ogrevanje hiš, in germanski jeziki le ože pomene: Badestube, künstlich erwärmtes Zimmer, se sme trditi, da je venetskoslov. stuba izvirniša, in obznačuje stoječo posodvo, v kateri se je ogenj zakuril, da se hiša segreje. Obširno o tej koreniki in jenih tvarinah govori bistroumni prof. dr. Johannes Schmidt v svoji izvrstni knjigi: Zur Geschichte des indogerm. Vocalismus, str. 128 in 154 seq. Litovšk. stebiu, ich strecke mich in die Höhe, nartočneje razlaga besedo stuba. Iz te korenike je tudi slov. stъblo tudi stъblь, caudex, in iz te venetsko: stibio, znano med ribiči mesteca Chioggia, kateri s to besedo izražajo isto, kar Italijan z besedo sciocchino, Thor, Dummkopf, Narr, po pravem neukretnež, štorast, čokast, neotesan človek, primeri nemško: Klotz, dummer Klotz., Strunk, slov. penъ, Klotz, penjalo, Dummkopf. Stibio je iz steblъ po vokalizovanem l", kakor venet. pavion iz pavillon, nebbia iz nebula.

Bacin,

arnese, che serve per lavarsi le mani et altri usi coll' acqua, slov. bakus, Krug, Festus ima bacar, Weingeschirr, Virgil baccar, Aul. Gellius baucalium, Trinkgeschirr. Vse te besede imajo

filologi za nelatinske, primeri staroslov. bъč-va, kad, sod, bulg. bъklicъ, litov. bač-ka, rusk. bočka; iz venetske je franc. baçin.

Boria,

sod; uže Festus pozna posodvo: burrhanicum, srb. burad collect. Fässer, burača, eine lederne Flasche, burav, bauchig, bolg. burija, Fass, rusk. buraček, ein Gefäss aus Bast, venetsk. borochia, lederne Weinflasche.

Barilo.

vaso di legno fato a doghe, come la botte, serb. barilo, ruski: barylo, ein hölzernes Wassergefäss. Ker jo Srb tudi imenuje: bremenica, je barilo iz korenike bar, ferre, ein Traggefäss.

Cain,

iz cavin in to iz prvotnega cabin, vaso per lavarsi le mani e il viso, primeri srb. kab-elka, rusk. čabelka, Schale, iz venetsk. je franc. cabine, kad za kopanje, umivanje, primeri šče srbsk. kabao, Wassereimer, slov. in rusk. čeber, srbsk. kabast = burat, bauchig, kabljar, opifex urnarius, kablič, kabličica, Eimerchen.

Iz cabin je tudi franc. cabinet, izvirno sobica, v kteri je stal kabin za umivanje. Ker je ta sobica bolj na skrivnem, je pozneje obviknol pomen za skrivnostno kancelijo. Primeri ešče staroslov. kъblъ, novoslov. kabelj, kebel, kobelj, poznamenovanja za posodo, vedrica, mernik, iz slovanšč. nemšk. Kübl, litov. kibiras, Eimer; starosl. čьbьrь,*) labrum, česk. caba.**)

Morise.

iz morice in to = murica, cilinderförmiger Becher, staroslov. žmulь, novoslov. žmulj, srbsk. žmul. poculum; glasnik *ž* je odpadel in *l* prelazil v *r*, kakor v venetsk. besedi: sprendor = splendor, morise tore = žmurica, žmulica.

Zara,

urna, rusk. čara, poculum, polsk. czara, starosl. čara, poculum. Jugoslovani te besede ne poznajo, tore pravenetska. Sorodno je staronord. ker, Gefäss, Krug, starogorenjenem. char, Gefäss, sansk. karaka, Krug.

---

*) Tore ne iz nemšk. zwibar, Gefäss mit zwei Handhaben, ker uže v litovšč. nahajamo kibiras (Geitler litau. Stud. 65).

**) Staroslov. čьvanъ, sextarius popačeno: džban, žban, pa se vjema z litovsk. kawine, Mörser.

Bossolo,

vaseto di legno, per uso di riporvi dentro qualche cosa, litovsk. bosas, Fass (Geitler, Litauische Studien, str. 62.).

Bota,

sod. Uže v prvej razpravi sem svojil to besedo Slovanom in rekel, da v besedi tiči pomen: vezana scilicet posodva. Primerjal sem slov. besedi bat in butara in opomnil, da v sansk. bat označuje vezati. Po enacih nazorih je sansk. bandha, Behälter, kubandha, grosses Fass (proprie wie gebunden!). Fick in Zehetmaier primerjata lat. fid-elia, Fässchen, in gršk. *πίδ-ος*, Fass, *πιδάκνη*, Bottung, tore Diezov *βουτίς* propade. Omenjena jezikoslovca sicer tudi agsak. bodig, pot-achâ, nemšk. Bottich sem stavita, tudi Boot, ladja, mogoče, vendar nisem šče prepričan. Vsekako pa botta ni italska beseda, ker grkolat. ima obliko: *πι* — fid, nego venetska, in je iz venetščine prešla v romanske jezike. Staroslov. бътаръ, botarъ, dolium, nema nihče za neslovansko besedo. Kakor sansk. bandha označuje: Rumpf, tako tudi rusk. batъ, (glej razlago besede batello) anglešk. bod-y, Rumpf. Omenil sem uže tudi, da venetskoital. botte škorenj izvirno tudi označuje, das Angebundene, primeri: Bundschuhe, krpky, opanke iz *o* in pną, umspannen, umwinden, umbinden. V lat. srednjega veka se rabi: botones (plural) v pomenu zapone (Schnallen) in botonatus idem quod fibulatus, tore je moral izvirni pomen vezanja znan biti. V srednjem veku je bota, sod, sploh bilo v latinščini znano, ker v raznih postavah se rabi beseda botagium, za denar, ki se je moral gospodski plačati, da se je smelo vino v sodih krčmariti.

„Quel' due pezzi del fondo, che dal mezzulle alla strema parte si congiungono alla botte" — imenuje Venetčan penole. Ker Boerio penola tolmači v: bietta, zagozda tore penole iz pьnь, in v ruščini se po Dalju dendenešnji rabi pen-ek v pomenu: zatyčka, gvozd, Keil. Venetske besede: zine, zene, Fasskiemen, litov. žaunos, Fischkiemen, sem že omenil. Korenika je *zu*, zi-jat, zevati, žьvati, zato slov. in srb. žvalo, fauces, litovsk. žuw-is, Fisch. Prvotni pomen: klaffen. *) Stajerski Nemci in za njimi štirski Slovenci kraj nemške meje imenujejo: Fasskiemen, Frosch, froši, tedaj poznamenovanje po živali, ki rada zija.

„Il corpo o gonfiezza nela mezzo d' una bote" pa Venetščan imenuje: panza iz pancia, iz korenike panč, staroslov. pąčą, se: inflor, tedaj: das Aufgedunsene, zato mu je panza tudi: Wanst, Dickbauch. Temu, kar Nemec imenuje: Spundblatt, reče

*) Sorodno sansk. ha iz gha zend. za, auseinander gehen, gršk. *χάσις*, das Klaffen, lat. hiare, gähnen, klaffen, althd. gien, gähnen.

Venetčan cocon = kukon, razlago te besede glej pri besedi: cocola.

Ker so poznamenovanja za razne dele soda slovanska, gotovo tudi poznamenovanje za sod sam —: bota. Iz bota je tudi botiglia v vsih romanskih jezicih.

Vendar od bota se ima razločiti venetsk. bozza, misura di liquidi, to jė iz boccia, staroslov. bokъ, cavitas, tore bozza vas cavum, ein Hohlmass. Uže sem v drugi razpravi omenil, da korenika panč, inflari, se je edino ohranila v slovanščini in v sansk., gder panč označuje dilatare, extendere.

Galaro,

quel luogo, dove si tingono (färben) le pelli, menda iz srbsk. galiti, nigrescere, kraj, gder se kože galijo — črnijo, ali pa iz korenike: gal, hüllen, bedecken, iz ktere je žalь, ripa, in žalь, sepulcrum, žalnik, tumulus, pa ne iz žaliti, kakor se v obče razlaga.

VI.
Imena za oblačila.

Uže v prvi razpravi sem omenil več imen za oblačila Venetov; tukaj hočem nekoliko novih preje neomenjenih poznamenovanj navesti. Uže Rimljani so se čudili lepi in prilični obleki Venetov, in iz kronike svetogallskega meniha (glej Pertz II. 760) zvemo, da so si dvorjanški Karola Velikega, ko se je v Italii mudil, na sejmu v Pavii, kamor so Venetčani svoje blago na sejem privažali, nakupili obilo dragocenih oblačil. Sicer tudi oblačila in njihova imena potujejo od naroda do naroda, vendar so venetska imena oblačil tako starodavna in imajo slovansko lice, da se sme trditi, ka so večidel pravenetska vlastnina. Hočemo tukaj nekatere pretresevati.

Ropiglia

chiamava si una specie di gonellino di seta nera, che nei tempi estivi portavano Patrizii, affibbiato ai lombi sotto la toga itd. glej Boerio sub voce: vesta.

Ker Venetčan rad glasnik *l* zmenja *rom* govoreč: sp*r*endor za sp*l*endor, spa*r*o za spa*l*o, tedaj je ropiglia = lopiglia in se vjema z rusk. lop-atъ, lopatina, prosto oblačilo, srbsk. lapat, panni particula, lit. lopas, idem, sorodno je gršk. λῶπος, Kleid, Mantel, jede Umhüllung. *)

---

*) Priravnaj patav. carpeta, oblačilo, staroslov. krpina.

Crosina,

ime za oblačilo je metath. oblika za c o r s i n a, rusk. k o r z n o, k o r z e n ь, plašč, k o r z o v a t i, crispus, tedaj izvirno kožuh, Schafpelz. Staronem. c u r s i n a, srednjen. k ü r s e n, novon. K ü r s c h n e r, v lat. srednjega veka: c r u s n a so iz slovanščine, staročesk: k r z n o.

Crosato,

farsetto, Jacke, camiciula, je tkano oblačilo, primeri staroslov. k r o s n o, textura, srbsk. k r o s n a, Weberstuhl, po armorskih Venetih, ki so se v tako imenovani V e n e d o t i i na Britanskem naselili bili, je prešlo to ime in oblačilo tudi v kornsko narečje: k r e i s, camisia.

Sarza,

iz s a r g i a sem uže v prvi razpravi poskusil razložiti, vendar mi se ne dozdeva temeljita (iz s r s t, Wolle), ker v ruščini najdem s a r ž e n i k, ponitnik, sukna, menda bolje srbsk. s r z n u t i, anspannen. Ako je rusk. s a r g a, kakor se v kazanskem narečji ovca veli, slovanska beseda, bi utegnila s a r z a — s a r ž e n i k označevati Schafwollenkleid. V venetšč. s a r z a sorta di p a n o l a n o ordinario.

Sagia,

veste agiata, italj. s a i a lat. s a g u m, je uže tudi bilo razloženo in rečeno, da šče slovanšč. in litovsč. pozna thema s a g v pomenu: haften, verknüpfen, binden. Znano je bilo to oblačilo starim Keltom, pa tudi Litvoslovanom: s a g i s, ein Reisekleid der Litauerinen (glej Geitler Litau. Stud. pag. 107). *) Isto označuje:

Gabano,

slov. kaban, kabanica, polsk. k a b a t, litov. k a b u, k a b e t, heften, hangen, rusk. s k a b i t, s k a b a, Haftel, sem spada tudi venetsk. c o p e n e g h e n = k e p e n j e k, slovašk. k a b a t, Weste.

Zupone,

giubbone, rusk. ž u p a n, topla vrhna odeja, tudi ž u p u n, z i p u n, kakor v venetščini: z i p o n, polsk. ž u p a n, litovsk. ž u p o n a s. Korenika ž u p označuje tegere, zato staroslov. ž u p e l i š t e, conditorium, sansk. g u p, tegere, tore župan = toga, iz tego.

Robone,

je uže bilo razloženo v drugi razpravi, naj šče se tukaj pridene, da tudi gotščina ima r e a f, vestis lintea; anglosaks. r a u b, jeli izvirno ali pa izposojeno, ne morem določiti.

---

*) Celó Indom, ker v sansk. najdemo s a d ž d ž a, Kleid.

Gonella,

sansk. g o n í, oblačilo, srbsk. g u n j, slov. g u n j a, malorusk. h u n a, Oberkleid der Landleute, rusk. g u n j a. Ker ime tega oblačila je znano med severnimi in južnimi Slovani, imam g o n e l l a za pravenetsko.

Giobba,

hrv. g u b a, lodix, srbsk. g u b a, g u b e n i c a, stragulum, malorusk. h u b a ń a, Oberkleid.

Cotus,

tudi c o n t u s, starosrb. k o n t u š, rusk. k u n t o š, polsk. k o n t u s z, slov. k o n t u š, k o n t u š e k, tudi staropers.; gotovo so rodno sledeče:

Cotta, cotella,

srednjelat. c o t t a, starosl. k o t y g a vestis, slov. k u t e, plural. Lappen, srednjenem. K u t t e. Jaz mislim, da je c o t t a — k o t y g a slaba oblika in sorodno zè sansk.: k a n t h a, lat. c e n t o, staronem. h a d a r.

Tabaro,

plašč, bolg. t a b a r i n, Mantel, prešlo tudi v franc. in sredjenemšč. t a b a r d — d a p h a r t.

Bernia,

fu detto ad una veste da donna a foggia di mantello, primeri staroslov. b r ъ ń i a, lorica, lacerna, novoslov. b r n j a, Hader, Lappen, b r n j a v e c, Haderlump.

Braghesse,

je iz b r a c c a, rusk. b r j u k i in b r a k y. Uže v prvi razpravi sem skusil to ime razjasniti, vendar sub judice lis manebit. Venetsko b r a g h e s s e je iz b r a c h e s s e, tedaj thema b r a k. Slov. b r g u š e, b r e g u š e bi tore bile od Venetčanov? ali kako? B r g u š e, b r e g e š e le poznajo Slovenci med Muro in Dravo kraj Ščavnice in Pesnice, ki platnene odprte brguše nosijo. Beseda ne znana goriškim ni kranjskim ne koroškim Slovencem, tako da ne bi trdil, ka b r g u š e in b r a g h e s s e je edno ista beseda. Slovenskoštajerske b r g u š e je madžarska — tore mongolskotartarska nošnja, zagorski Horvati nje imenujejo b i z e, odtod ime B i z e l s k o, B i z e l a n c i, ker tudi prebivalci tega na Hrvaško mejašečega kraja nosijo b i z e.

B r a c c a niso bile obče oblačilo Gallov. Plinij (18, 17) imenuje provincijo Narbonensis: b r a c c a t a (denešnji Depart. de l'

Aude) „pars Galliae fuit aliquando braccata nunc Narbonensis.“ Kaj pa, ko bi Galli braccae bili sprejeli od Venetov armorskih ali pa venetskih in beseda nebi bila gallska? Ovid (Eleg. 7 v. 49, eleg. 10 v. 33), celo pri Sauromatih omenja to oblačilo, „pellibus et laxis arcent mala frigora braccis“ — „pro patrio cultu persica bracca tegit.“ Jeli so prebivalci „geticum litus“ hlače tako imenovali, ali je Ovid iz Italie to besedo prinesel s seboj v prognanstvo?

Prepuščam prihodnjim starino- in jezikoslovcem, naj točno določijo. Dalje naprej še zopet pridem nazaj na to besedo.

Cocola,

capiscione, la veste di sopra che portano i Monaci, con cappuccio.

Uže sem v „Letopisu Matice slov.“ obširno govoril o tem oblačilu, katero je bilo starodavnim Venetom vlastovito, kakor stare podobščine na beneških spomenikih pričujejo, in ne šče davno da je adrijanskim Primorcem bilo obče navadno. Da beseda ni latinska, spoznajo vsi starinoslovci. Diefenbach (Orig. europ. 240 seq.) je to besedo med keltiške besede prijel, dasiravno stari Kelti neso nosili kukuljic, in ime in oblačilo šče je le prišlo v Britanijo s krščanskim meništvom v 8. stoletji. Vse oblike te besede v romanščini in novokeltščini so nabrane pri Diefenbachu na omenjenem mestu, in pretresovanje teh oblik se lehko bere v mojem gore navedenem spisu. Jaz sem besedo kukula prvokrat izpeljeval iz them. kuk, spitzig, in sem kukuljico imel za: vestimentum cacuminatum, vendar, ker nam je venetščina ohranila verb. cozzonar, scozzonar, iz: coccionar, scoccionar, je naravniše, ako iz tega izvajamo ime cocula. Označuje pa ta verb. vpregati, berzdati, osedliti konja, tedaj se vjema zè sansk. kač — kačate, binden, gürten, litovsk. kink-au, kink-yti, gürten, binden, tudi v sansk. se najde v močni obliki: kanč, kânči (fem.) Gürtel. V srbšč. imamo z močno obliko: kanč-elo, Bund, v bolg. v slabi obliki: kač-ul, Kopfbund, kačè, vezat, v slov. kykъ in kyka, Haarzopf; sem spada dalje srbsk. kaćar vietor, kačati, vienuti se, sich winden, slov. kača, serpens, srb. kočiti, kolo zavezati, zavreti, ruski: kačat, kolebat, schaukeln = winden, kačka, reca, ker njen hod je kolebajoč. Dalje slov. kučma, Haube, hrv. kukurjav, einen Schopf habend, einen Haarbund habend = sansk. kankana, Schopf, kankata, greben, slov. kukma, Haarschopf, srb. kukuljica, Haarflechte, venetsk. cocognelo = kukunjalo, Haarzopf. *) Kakor Srb imenuje ptico, Schopflerche kukmarka, slov. kukljača, tako Venetčan: scozzeta iz scoccieta. Oblika venetska coc = kuk, ker Venetčan *u* spremenja v *o* primeri: corbo = curvus, je torej na slov. glasovski stopnji, Latin

*) Venetsk. cucar, einen beim Schopf nehmen.

ima: cingo, cingere, tedaj bliže litovsk. kinkan, Grk: κακ v besedi κάκαλον, Ringmauer, German, goth. hahan, schnüren, binden, zato hahar, tudi iz goth. v hrvatšč. carnifex, proprie: der Schnürer, Binder, staronemški hachul, plašč, in baš z hachul se vjema staroslov. kukulj, toraj oblačilo, ki se opaše, priveže, v pomenu = sag, in kaban. Kukulj v staroslov. tudi: pallium. Schmidt in Corssen izvajata cuculus iz kal celare.

Trebellius Pollio, zelo pozen lat. pisatelj omenja (in Claudio cap. XVII) oblačila: „cucutia villosa duo." To besedo je on mogel sprejeti ali od Venetov ali pa od slovanskih Norikov in Panonov, ker cucutium = kukuc — kukuč je edino slovanska oblika, sansk. kaṅkuka, eng anschliessende Bekleidung des Oberkörpers, Panzer, Wams, Mieder. Mnogi sklepi, konkavne in konveksne krivuline trupla imajo poznamenovanja po tej koreniki, slov. kukъ, Hüftbein, litov. kinka, Hesse, aglosaks. hoh, [1]) calx, sansk. kuká, weibliche Brust, slov. kuca, vulva, srbsk. čuk-alj, Hackse, zato srbsk. čukun — ded, Urgrossvater, ex cujus femure creverunt posteri, primeri: koleno, genu in pokolenje posteritas [2]). Iz te korenike tudi ime reke: Kǫkra, v starejih pismih Kankra, ker vijugasto teče, dalje kukumar = ągurek, venetsk. cogoma, v lat. srednjega veka cucuma, starosrbsk. kukuma, hirnula, staroslov. kukšiš, urceus; malorusk. kukva, sod; tudi vijoče se rastline; srb. kukolj, die Wicken, kukurjak, kukurčč, in več druzih. Sem spada česk. chocholouš = srbsk. kukuljava, alauda cristata, chochol, crista, polsk. chochol, Kapuze, crista avium, Schopf, hrv. huhor. huhorjav, Schopf, schopfig, dalje venetsk. cochier, nemšk, Kutscher, proprie: der Pferdeanspanner, litov. kink-yti, Pferde anspannen, gürten, venetsk. scozzonar, cavalcare un cavallo non ancora avezzo al freno, scoco, sfreno, ungezügelt, tudi rusk. kuka, peden, primeri nemško Spanne, iz: spannen, prideni šče sansk. kāká, Strick, kākana, Schnur, slov. kocna (Janež.) idem.

Martial omenja (Epig. I, 54) nekega: bardo cucullus. Glasatori so mislili pri razlagi te besede na keltske Barde, drugi na illyrski rodič: Bardai, narbolje nam razloži besedo venetsk. bardar, Pferde rüsten, bardella Pferdegeschirr, tedaj je bardo cucullus ona kukuljica, ki se konju čez glavo potegne, [3]) in je sorodno staroslov. brzda, frenum, capistrum, in z je vrinjen kakor v besedah: zvezda [4]), gnezdo, v lat. srednjega veka:

---

[1]) Srednjenem. hahse, Kniebug an den Hinterbeinen.

[2]) Iz te korenike tudi litovsk.: kuike, Elle, češk. kyčel, Hüftbein, litov. kinksoti, gekrümmt sitzen.

[3]) S katero se plašljiv, divji konj brzda.

[4]) Primeri latvijsk. barzda = barda, brada.

barda, Pferdegeschirr. Konjski hlapci in kočijaši so morali od nekdaj že slabo sloveti, ker je venetšč. iz tega them. stvarila: bardasta, Schandbube, giovane leggeri e di poco giudicio. V staroslov. brzdenik, ἡνίοχος, auriga proprie: Zügler, Zügelhalter. Venetsko barda, Pferdeharnisch, je tore izvirno: camus, capistrum, frenum, jeli je nemšk. brittil, kar je prešlo v starofrancoščino: bridel, a brid, prasorodno, ali pa iz venetskoslovanšč. izposojeno, ne upam si določiti. Barda, Brzda bi jaz izvajal iz korenike: brd, sansk. vardh; findere, scindere, slov. brditi, acuere *), zato starosl. brady, ascia, securis, novoslov. bradlja, bradelj, bradčka, srbsk. bradva, bolg. bradvъ iz slovanšč. magjarsk. in rumunsk. bard, nemšk. barta, die Hellebarde, tedaj bardar izvirno konja brditi, ostriti, v usta mu djati brdito orodje — Gebiss, katero ga reže in tako kroti. Iz iste korenike je: brdo, acutus mons, brdo, Weberkamm, greben, ker brdi tkanino, sorodno je menda vritan, starosaks. einschneiden, einritzen, staronord. po odpadlem *v*: reitr, Furche, goth. vritis, Punkt, Strich, mhd. riz, nemšk. Riss. V gršč. in lat. nisem dosle našel te korenike, ako ne: ἄρδ-ις, Pfeilspitze, Stachel.

VIII.
Imena za obutala.

Kaligy — caligae.

V slovanskih jezicih nahajamo mnogo besed, katere se imajo za tujke, in vendar so prave domačice, tako postavim: kaligvy, kaligovky, kaligy, kaliky, rusk. po Dal-ju: obuv iz holsta (grobes Gewebe, Leinwand), iz ravdugi (irhe — ovnove ali kozje kože), soleae, staroslov. kaligy, soleae latinski: caligae ali bolje: calligae, Kniestiefeln. Besedi se le morate izpeljati iz lat. callus, Haut. tudi callum, schwillendicke Haut, odtod: callosus, harte Haut habend, callositas, Härte (Scribon. Veget. Tertul.); callosae olivae (Columel.) trde olive, callere, imeti tolsto, grobo kožo, metaph. callere, gefühllos sein, callidus, listig, proprie: der viele Häute hat.

---

*) Iz iste korenike brd je tudi staroslov. bridost, acrimonia, bridъkъ, acutus, srb. brid, acies in staroslov. bridati, stringere, je proprie: brzdati, frenare. Praslovanski ar, cerkvenoslov. ръ postane *ri*, primeri hrib iz hrb, grič iz grč, nodus terrae, bosanski sridce iz srdce, vriba iz vrba itd. Venetsk. bria iz brida (po izpehnenem *d* kakor caena iz cadena, catena) frenum, brzda. Venetščina tore ne vtika glasnika *z* pred *d*.

Tudi keltska narečja poznajo to besedo in sicer gälščina: callum, callus, calla, durus.

V sansk. najdem: khalla, lederner Schlauch. V venetščini: calo, pelle indurita, eine hart gemachte, gegerbte Haut. Ker besedo najdemo tudi v slov. zna calo tudi pravenetska biti.

Poglejmo v slovanščino; tukaj nahajamo slov. kaliti (železo), das Eisen härten, srbsk. kalevo, Gerbebank, nastroj, na katerem se koža kali. Posebno bogata je ruščina. Tam nahajamo ešče razve gore omenjenih poznamenovanj za obuvi iz oglajene kože: kaligvy*) etc. kaljanoj, tvrdi, kaljana koža, gegerbte Haut, kaljet — kožo na solnci utrdit, kalčlyj tovar, gorčlaja i sležavšaja sja koža, eine abgelegene, erhärtete Haut, kalět, korjavit, kožaně t, sich mit einer Haut umziehen, kalita, kožnaja torba, měšok, tudi staroslov., tedaj ne arabska kheritha; primeri šče rusk. zakaljivat, **) durum reddere, litov. kalti, hämmern. Tako so tudi slov. imena Kaligar in Kaligarič domača, in ne lat. caligarius. — V venetšč. galegher, čevljar = kaligar, italščina te besede ne pozna.

Mestier,

ciabatta, črevelj, srbsk. mestva, lederner Strumpf, ruski mešti, Schuhe, ruski: мостовь'е, nedodelana koža.

Pappuzzer,

pianellaio, Pantofelmacher, papučar, srbsk. papuče, rusk. papuši, štany, čarky, Stiefel, papuša, zvjazka suhih listov, papušat, tobakovo perje vezat, venetski: papiglioti, in iz tega franc. papillote, je menda v kakej zvezi.***)

Carpia

in scarpia, Schuh, Stiefel; razve slov. krplje, Schneeschuhe, slovašk. krpky, Schuhe, staroprusk. kurpe, Schuhe, šče prideni: litovsk. skerpeczkes, Strümpfe. Imena obutalov: zarvata, zavata, italj. ciabatta pri Catullu carbatina, Xenophontu: *καρβατίνη*, rusk. po vokaliz. čeboti, polsk. čobot, litov. čebatas, pers. čâbâtar so uže bile omenjene v prvi razpravi, kakor tudi venetsk. botte, škornji, bolg. in slov. botuši, rusk. botaly, polsk. bot. Venetsk. zarvata je iz karbata, tedaj

---

*) Tudi rusk. kaloši, kaloški, Kaloschen, sem spada, venetsk. galoscie, Ueberschuhe.

**) Rumunsk. кълесе, duro. kamb. caled, durus.

***) Papiglioti, zusammengewickeltes, zusammengerolltes Papier. Kako je nastalo rusk. papuša in papušat, die dürren Blätter zusammenrollen, zusammenwickeln? Tore papuče das zusammengewickelte Leder in druga roba, iz katere se papuče delajo.

Catullova: carbatina izvirno venetska oblika. Kakor carpia krpky, kurpe, iz korenike karp, rezat, zarezat, tako karbatina iz karb, rusk. karbat, zarezat, zarubit, in s tem popravim svojo prvo razlago v Vestniku. V ruščini korpit in korpat, slov. krpati zašivati odejo, tudi v rušč. korpat, ryt, dret, rezat, kolupat. Tudi pomen: viti, tkati ima korenika karp, staroslov. krpa, textura, litovsk. metath. kraip-yti, wenden, drehen. *)

Baxeae,

po Pliniju neki črevlji, ruski: bakše, črevlji. Dalje nahajamo staronord. buxa, škand. byxa, dansk. buxe, tibiolae braccae.

Dodatki.

Nagossa

tudi negosso, rete da pescare a modo della Rivale (tela) annodata ad una pertica con due bastoncelli a tanti da una parte. Uže v drugi razpravi sem prvo zmoto popravil in pokazal na koreniko: nag, knüpfen, flechten, binden, sansk. nah-yati, binden, knüpfen, iz nagh-yati, in sem rekel, da se ima srbsk. neg-ve, puto, compes, Fussfesseln, iz te korenike izvajati. Isto označuje staroslov. nъž-ą, nъz-iti, lat. nec-to, nexum, nexus, binden, knüpfen; zend. nazda, verbunden, v rusč. niz-at, binden, knüpfen, menda tudi polsk. s-noz-a, Jochriemen, gotovo pa nemšk. nahan, nähen. Oblika nagossa, izgovori: nagoša, je menda stvarjena, kakor rusk. lěv-ša, prav-ša, ladoša, ali pa stoji, ker Venetčan glasnik *u* spremenja v *o* za: naguša, in zaradi suffiksa primeri rusk. gorbuša, Sichel. Naguša tore isto, kar rusk. sět, Netz, iz korenike *si*, ligare.

Bega,

rissa, contesa, contrasto, Zank, Streit. Sorodno je starogorn. bâk, Streit, bâgan, pâgan, zanken, hadern, streiten. Prvotni pomen: govoriti, tedaj isto, kar nemško: wörteln = zanken, to pričuje sorodno irsk. faighim, govorim, faigle, words, conversation, v rusč. baganá, taranta, Plapperer, anglosaks. bâg, rühmen, brüsten = sprechen, grosssprechen, slov. baglati, zudringlich reden, betteln, sansk. bhadž, sprechen.

Croar

o crovar, cadere giu, niederwärts, hinunter fallen. Crovar je iz cropar, ker venetščina glasnik *p* spremenja v *v*, tedaj slov. kropiti, staroslov. kropa, gutta, Tropfen. V slovanšč. nahajamo sicer pomena: aspergere in stillare; vendar venetščina šče je

ohranila glagol in prvotni pomen korenike: krop. Primeri analog. althd. tropho, Tropfen, in staronord. drupa, demitti, litovsk. dribti, herabfallen.

Božestvo Geryo.

Suetonius (in Tib. 14) pripoveda, da je Tiberius, predno se je podal na boj v Illyricum, vprašal orakul Geryov pri Patavu — „mox, cum Illyricum petens juxta Patavium adisset Geryonis oraculum, sorte tracta, qua monebatur, ut de consultationibus in Aponi fontem talos aureos jaceret, evenit, ut summum numerum jacti ab eo ostenderent; hodieque visuntur sub aqua hi tali.“

Uže Klaudian nerazumivši venetskega božanstva je venetsko božestvo Geryo zmešal z mythičnim kraljem — rege trimembri — hišpanskih otokov: Geryonom, katerega so grški basnoslovci popisovali s tremi glavami in krilatega, ki je pasel stado Solnca, in kteremu je Herkules odpeljal goveda. Vsak bode lehko se prepričal, da je Klaudianova bosa, in da tukaj imamo z domačim venetskim božestvom opraviti, ki je bilo ob enem božestvo boja, ker le na takošno se je Tiberius v boj se podavši obrnil. Božestva boja pa so bila v slovanski mythologiji božestva solnca (glej Hanuš Myth. 380), in ta so bila ob ednem božestva vedeževanja. Vode, posebno jezera pa so starodavnim Slovanom dajala znamenja prihodnih dogodeb. Tako je pri polabskih Slovanih vir „Glomazi“ bljuval kri in pepel, če se je boj približeval (Dithmar Chron. I. p. 8 ed. R. Steinhein). Ti Slovani so čestili kot božestvo boja: Gerovita (Vita St. Otton. III. cap. 7 p. 502). Ker pa *g* pred *e* prelazi tudi v *ž*, so ga imenovali tudi Žero-vit, zato Saxo Gramm. (XIV. pag. 321) poročuje, da je Svantevit „mutato nonnihil dialecto Serovitus apud alios est nominatus.“ Ne samo o Venetih se poroča, da so bili miroljubivo ljudstvo, tudi o severnih Slovanih pišejo istovrstni letopisci, da so v boj šli le prisiljeni, kedar je šlo za svobodo in brambo domovine. Takrat so vzdignili črno vojsko, in so imeli posebne zvonove, s katerimi so na boj pozivali (glej Hanuš l. c). Prav naravno je bilo tore božestvo boja imenovati: kličočega, pozivajočega, in drugega venetski Geryo in polabskoslov. Gerovit ne označujeta.

Korenika gar, ger izraža pomene: klicati, pozivati, metaf. hvaliti, čestiti, slaviti, sansk. džar-ate, rauschen, rufen, anrufen, v vedskih narečjih: laudare, celebrare, gršk. γῆρ-υ-ς, Stimme, Ruf, γηρύω, irsk. goirim, clamo, staronord. kall-a, rufen, althd. kërr-an, schreien, rauschen, knarren. V litoslov. nahajamo in sicer litov. gir-iu, girti, rühmen, gyra, Ruhm, geras, slaven, staroslov. žer-e-lo, φωνή, vox; iz te korenike tudi: žerecь, sacerdos, tedaj: clamans, vocans, ali pa: celebrans, laudans. Z daljim determinativnim suffiksom, staroprusk. gerbu, dico, loquor, slov. metath. žrebam, oro, molim, česk. žrebam, ich

bettele, odtod starosl. žrěbъ, sors, Loos, kar je komu rečeno, urečeno,*) zato vtegne Geryo, kateri je iz v vodo vrženih kostek (Würfel) prorical — isto pomeniti, kar žerecь, v staroslov. pismih: ἱερεύς, sacerdos, izvirno: clamans, loquens, laudans, celebrans, precans, in šče le pozneje, ker so z molitvami, hvalami, slavljenjem darovi zedinjeni: immolans, sacrificans.

Obliko Geryo izpričuje starosrbsko ime: Bartyo, Боњо, Bonio (pri Zamětk. Mikuckega).

Ešče cesar Aurelian (270—275) se je posluževal teh „aponinae sortes“ (Flav. Vopisc. in Firmo cap. 3.), znamenje, kako imenit je bil ta orakul. Staroslov. žerecъ izvajata iz korenike gar, sonare, clamare, laudare etc., tudi Miklošič in Fick.

Razločuje pa se od te korenike ne sicer v glasu, marveč v pomenu, korenika: gar, schlingen, verschlucken, sansk. girati, gršk. gder *g* prestopi v *β* — *βορά*, Frass, lat. vorare iz gvorare, litovsk. geriu, trinke, slov. žerem, staroslov. žrą, žrěti, schlingen, in tudi venetščina je ešče ohranila:

Zernar,

pranzare, mangiar bene e di buon gusto. Boerio misli, da je zernar „corrotto“ iz: desinare, franc. dejeuner, a moti se, ker to besedo Venetščan razgovetno izgovarja: disnar, disnada. V sansk. ešče iz te korenike: gara, Trank, litovsk. gira, Trank. Primeri razlago besed garlin, in gherlin.

Tretja korenika gar, označuje: conteri, gebrechlich, morsch werden, zerfetzt, verschrumpft, zerdrückt werden, in iz te je slov. zъrno, lat. granum, nemšk. Korn, Kern, žrnov, starosl. žrъka, superior molae lapis, staroslov. zrěti, iz zairti, reif werden, zrělъ iz zairel, venetsk. gheriglio, orehovo jedro, vide ibi!

Olandina,

cosi chiama si una rete fata di filo semplice per prendere la allode. Ker v venetščini naglas *v* odpada, primeri: ose = voce, tedaj olandina za: volandina. V venetšč. pa mesto prvotnega *a* pogostem nahajamo *o*, tore iz valandina, in ta beseda se vjema z litovsk. varanda, Schlinge (Geitler, Litau. Stud. 119).

Degagna,

Zugnetz = ďeganja, se zamore le iz one korenike razložiti, iz ktere slov. dega (Janež.), Zug, Jochriemen, staroslov. dęgь, Riemen, Zugseil, dęgilь, salix, proprie: Bindbaum, srb. dugme, globus fibulatorius. Razve germanščine in slovanšč. drugi arjanski

*) Dr. Johannes Schmidt, veleumen filolog, stavlja žrěbъ k staroprusk. gírbin, število, Vocalism. II. 208.

jezici te besede ne poznajo, staronord. tengja, verbinden, tengsl (pural), Seile, Taue.

Braga,

1) anello di ferro anche di legno, che si conficca attraverso per tenere insieme e unite le comessure.
2) braga, sospensorio, quel arnese, che ripare l' ernia, Bruchband.
3) braga, fascia che cinge.
4) braga, straccale, Schwanzriemen.
5) bragagna, rete lunga e larga, che ha il ritroso, la quale gittata in mare strascinasi un pezzo e poi si cava fuori coi pesci.

Po vseh teh razlagah tiči v besedi braga pomen: pritisnenja, priklepanja, privezanja.

V ruščini najdem bragi plur., kanati (Stricke), kojimi opasyvajut sudno, krugovye perlini (vrvice), novoslov. blazniti, impedire = premere, ligare, blazna, impedimentum = ligatio, pressio, Druck,*) blazniti, adulari, je po pravem pritisnoti koga, Jemanden an sich drücken, in ker je tako djanje nepošteno, zato menda staroslov. blaznь, scandalum, staroslov. blazniti, tudi pomenja πλανᾶν, decipere, tedaj uže figur. slov. blazina, Kissen, tedaj ono, kar se stiska, v venetšč. šče je tudi znan pomen stiskavanja, bragagnar, gualcire, zerdrücken, sorodno je got. pragyan, drücken, drängen sansk. upa — barha iz: upa — bargha, Kissen, Polster, was man drückt, staroprusk. balgnas, Reitkissen. Grkoitalšč. ne nič ohranila od te korenike. Venetsk. tudi bragoto, stropa, vrv, braghier, Bruchbandmacher. Menda iz te korenike tudi: braghe, braghesse, quella parte del vestito, cce cuopre dalla cintura (Gürtel) al ginochhio (koleno), slov. breguše, tudi sežejo od pasa do kolen, tedaj subligaculum, Bindhose, in beseda in oblačilo je izvirno venetsko, in oboje je prišlo h Keltom in Rimljanom. Znamenito je, da se ona pokrajina, v kateri so Galli prebivali, in katera je segala na mejo Venetov, je velela: braccata, kar pričuje, da niso vsi Kelti „braccas" nosili, nego le gorenjeitalski, in ti so lehko oblačilo in njegovo ime sprejeli od Venetov.

Ker je venetščina ohranila toliko besed, katere vse pomen pritiskanja, privezavanja, pripasovanja, izražajo, smemo vse te besede za pravenetske imeti.

Cantina,

cella soterranea, pri polabskih Slovanih: kontina, „erant autem in civitate stettinensi continae quatuor, sed una ex his mirabili cultura et artificio constructa fuit (glej: Anonym. hist. v Script. rerum bamberg, pag. 680), Tempelhalle, staroslov. kanšta iz:

*) Rusk. blagoj, dumm, česk. blazen, Narr, litov. blógas' blóznas, Narr, je tore: pressus, ligatus mente.

kantja, Wohnung, Gemach, Kammer, sorodno got. v slabi obliki: hethjon, Kammer, anglosaks. headhor, receptaculum. Korenika kat, kant označuje: condere servare, bulg. kъta, servare, sansk. čat-ati, verbergen.

Lea,

za leda, in to iz leta, Koth, Pfütze, česk. latovisko, Sumpf, Pfütze, rusk. lat-atь, v močvirni rastoča trava, caltha palustris, staroprusk. laydis, jilovica, althd. letto.

Ganzega,

allegrezza eccesiva manifestata con gesti. Iskati moramo koreniko: „gang", ker ganzega je iz: gangega, ker v venetšč. je ge = ze, primeri: zente = gente, ega je suffiks ika, tedaj gangika. V sansk. najdemo: džangha, Bein, Fuss, iz glagola: džaṁhati = džaṁghati, mit den Händen und Füssen zappeln, v litovšč. ženg-iu, ženg-ti, schreiten, slov. gugati, schaukeln, gugavica, Hutsche, rusk. gugatsja iz gangatsja = guljat v ravno tem pomenu, ki ga ima ganzega, to je gangika, gangica, gugica.

Gomena,

canapo il piu grosso delle navi. Ogni gomona è composta de tre gherlini. Ankertau. Ker je ta vrv sestavljena in zgnetena iz treh „gherlini", to je iz trojih vrpcev, tedaj moramo iskati koreniko, ki izraža pomen: gnesti, in le v grščini in slovanščini tako nahajamo, gršk. γέμω, vollgedrückt sein, γόμος, Ladung, Fracht, Gepäck, γεμίζω, befrachten, staroslov. žьmą, žemti, comprimere, tedaj gomena = gamina, funis compressus. Gomina tore stoji na prvi glasovski stopnji. V ruščini najdemo: žem-nut, žom-kat, žamkat, tiskat, gnesti, žom, gnet, dalje: gož, konec cěpnih kanatov, das Mittelband, der Dreschflegelriemen. Venetsk. garlin, gherlin, pa gotovo iz korenike: gar, schlingen, odkod grlo, proprie: Schlingloch, tedaj gherlin, das Geschlungene.*)

Arela,

arnese tessuto di cannucce palustri, iz trstja spletena posoda, v srbšč. najdemo: arnjevi, (plur.), ein Dach aus Rohrmatten, tedaj isti thema, kakor v lat. ar-undo, Schilfrohr, undo je suffix, primeri: hir-undo. Dalje si besede ne upam razlagati.

---

*) Iz te korenike ima Venetčan tudi: garlon, melolontha vulgaris (Linée), insetto, che rode foglie di tutti alberi, tedaj sopet das schlingende, verschlingende Insect, insectum deglutiens, sansk. girati, schlingen, litovsk. redup. go-gil-oti, schlingen.

Racola,

rana arborea, Laubfrosch, racoleta, anas querquedula. Oboji živali ste dobili imeni po rakovanji (schreien), staroslov. rakają, rakati, schreien, litovsk. rekiu — rekti, schreien, rusk. rokotat, schreien, rokot, grom, rokoš, praska, slov. raca, reca, Ente, iz iste korenike, sorodno gršk. ἔ-λακ-ον, lat. loquor, locutus, primeri šče srbsk. rakoliti, gackern, kokoš rakoli, kad hoče, da znese.

Tedaj rakola, žival, ki rakoli. Reco racoleta tudi Venetčan imenuje crecola, starosl. krek-tati, coaxare, kreč-et, avis genus. Slov. rohtač, Frosch, ima tudi ime po glasu, iz: rohtati, rohneti.

Chiassar,

far romore, je nastalo iz clasciar, tore thema klask, primeri sansk. krakš brausen, tönnen, sorodno gršk. κλάζω, κράζω, ἔ-κραγ-ον, κλώσσω, iz: κλωκιω, lat. crocio, clango, litov. krakin, brausen, von der See, slov. krakati, goth. hlah-jan, novon. lachen, starosl. klakol, campana, zvon, tedaj instrumentum sonans, venetsk. chiassar najbliže stoji slovansk. klak — klaksati, po prestavi glasnikov klaskati, primeri slov. klesk, Schnalzer, z bičem kleskati, schnalzen, štajerskonemšk. iz slov. kleschen, die Thür zukleschen, t. j. mit Geräusch zumachen.

Lagar,

voce antiqua, lasciare, questo termine e tuttavia usato nel vernacolo Bergamesca, dove dice si lagá per lasciare. Lagar je iz lacar, primeri litovsk. leku, ich lasse, lėkas, übriggelassen, kar je najbliže bergamsk. lagar, sorodno gršk. λείπω, lat. linquo, liceo, licet, licitari, freilassen.

Criar,

iz cridar, rauschen, tönen, sansk. kradate, rauschen, gršk. κελάδει, tönen, rauschen, agsaks. hrutan, rauschen, slovensk. hlidim, hlideti, rauschen, veter hlidi. V slov. je glasnik *k* prestopil v *h*, kar večkrat najdemo. Iz venetsk. criar je franc. crier.

Tarma

tignuola, Schabe, se vjema z rusk. тлия, Schabe, Motte, rusk. tljaja je iz starosl. tlenja metath oblika za telnja in ta iz: ternja.

Cresson,

nasturzio aquatico, slov. krcša, nemšk. Brunnkresse, čigava je prednost?

Pantano,

Sumpf, menda iz one korenike, iz katere rusk. pantěha, razina, Spalt, iz pat, ausbreiten, weitmachen? primeri analog. rusk. žabina, jazvina, jama, iz korenike: žab, klaffen.

Picagio,

iz picaglio = pikalь, Stengel, priravnaj šče rusk. pika, holst, pikovica, končik nosa.

Cataizza

iz catarizza, contesa, Zank, razve staroslov. kotera, rixa šče prideni rusk. kotora, razdor, kotornik, Zaenker, kotoritsja, zanken. Da je cataizza po vokaliz. r^{u} iz catarizza, potrduje beseda venetska: cataradegho = cataradicus, litigoso.

Cuslanus.

V venetski pokrajini se je našel spominek z rimskim napisom: Cuslano sacrum L. Octavius. C. F. Crassus, L. C. Octavi, L. F. Martialis (glej Fabretti, Glossarium, str. 186). Kamen je pozneje bil v Verono prenešen. Jaz bi trdil, da je Kuzlan božanstvo kuzel, (Schmidarbeiten), ruski: kuzlo, Schmidarbeit, staroslov. kuznь, res e metallo cuso factea, kuznьcь, χαλκεύς, faber.

Korenika je ku, kovą, kujem, polsk. kuć, litov. in latvijsk. kau. Sorodno je althd. houwan, aglosak. heawan, mthd. houwen, nhd. hauen. Latinščina ima z determinat. suffiksom *d* — cudo, cusum, in: in-cud (incus) = slov. nakovo. Več besed latinščina ni ohranila. Venetšč. ima cugnar, battere et improntar le monete, Münzen prägen, schlagen, katera beseda bliže stoji k slovanskemu thematu ku — kov, nego lat. cud. Iz venetšč. je beseda prišla v pismeno italšč. coniare, znamenje, da ni latinska, kakor sploh lat. cudere italjanščina ne pozna, pomen kovati izraža: fabbricare alla fucina, battere il ferro a caldo a freddo, kovač je: fabro, maniscalco, kovačnica: fucina, edino nakvo imenuje: incudine po lat., Venetčan pa ancuzene, kar sopet bliže stoji slovansk. kuznь nego k lat. incud.*) Praepoz. venetsk. an se strinja zè staroslov. ѫ = an, postavim antъk, stamen, kar se utika, an-rodъ, stultus, proprie: entartet. Novoslov. premeče glasnika, zato: naroden mesto anroden. Ohranil se je stari an v osebnih imenih: An-dolšek = Vodolšek, Inthaler, krivo se piše: Vodušek, ker krajem, gder so Vodušeki doma, se pravi: Vodole = Andole. Venetčan tudi nakvo imenuje: tasso, tassa, pa mu je Schlag, Stoss, češki tasati, schlagen, stossen. Kuzlan bi tore bil venetsk. Vulkan, božestvo kuzla.

---

*) Sicer: ancuzene je tudi lehko nastalo iz ancudione, ker di = z, primeri zorno = diurno.

Petolar,

parlando di uccelletti, cantuzzare, tedaj iz staroslov. pъta, avis, kakor pъta, kakor pъtič.

Marangon.

Boerio tolmači v: falegname, drvodelec, der Holzarbeiten aufführt, Zimmermann, Tischler; vendar se mi dozdeva, da to ne prvoten pomen. Ker venetščina rada menja glasnik *r* z *lom*, smemo staviti obliko: malangon, in iskati v novih slavjanskih narečjih obliko: maluga, maljuga = maranga — maljanga. V srbščini pa maljuga označuje drvo, s katerim zabijajo v zemljo kole, brvna itd., eine grosse Ramme.

Ker ne samo v Benetkih, nego tudi v drugih starih mestih venetskih, so morali zavoljo vode in močvirnega sveta pôde staviti na kole (Pfähle), in te dobro zabijati, in se pri zabijanji posluževati malang, — maljug, — je vtegnilo poznamenovanje za drvodelca — tesara: marangon obče postati, dasiravno prvotno pomenja: delavca z maljugo. Korenika mar — mal, pomenja: mlatiti, tlačiti, iz nje je srb. malj, Hammer, Schlägel, lat. martulus, franc. marteau, starosl. mlatъ. Ker maljuga mlati po brvnih, kolih, ki se v globočino porivajo, je poznamenovanje naravno. Malj, ki se tudi rabi pri razkalanji dreves, tedaj marangon = malangon, malugon sopet primerno za poznamenovanje: legnamaro, za človeka „che lavora di legname.“ Ruski mary (plur.) pavimentum, tore tudi ne drugo nego ono, kar je zmlačeno,*) primeri: lat. pavimentum, Estrich, iz pavio, pavire, schlagen, pavimentum = geschlagener Boden, tako da marangon se vjema v zmislu z lat. pavimentarius.

Iz iste korenike je venetsk. marantega = marantica, donna vecchia, deforme, aggrinzata, tedaj stlačena, zmleta ženska. Marangoni so tore maljugoni, tundentes, tudiatores, Leute, die ihre Arbeit im Hauen und Schlagen verrichten.

Grungo,

iz crungo, la stropella, colla quale si lega il fascio di lino, gotovo iz krągъ, staroslov. krąžiti, cingere. Sorodno: lat. clingere, gürten, anglsak. hlenc-a, Kette.

Chioco,

Büschel, Büschel Haare, Werg, iz cloco, kakor chiovo iz clavis, rusk. klokъ, Büschel, polsk. klak, idem, tudi Zotte, Werg,

---

*) Ruski mar, nasip, sopka, (Haufen), tore tudi izvirno pomenja: natlačeno, nabito, in venetsk. marelar, pokošeno travo na kupe devati, poznamenuje: tlačiti mlatiti.

staroslov. k ъ l k ъ, trama, slov. k o l č - a , Büschel Flachs, das manj gedörrt und geschlagen zum Brecheln verabreicht. C h i o c o tudi uznačuje: pijan biti, menda po onih nazorih, kakor nemšk. einen Zopf, Haarbeutel haben.

Gremir,

sich entsetzen, vor Schauder aufschreien, ruski g r e m č t, laut aufschreien.

Blitri.

To besedo rabi Abbate Parini; označuje človeka, ki bebasto, neumno govori, Boerio razlaga besedo: b l i t r i v italjansko: dappocaccio, dumm, ungereimt, unpassend, primeri srb. b l u t i t i, govoriti koje šta brez prilike, b l u t i š, qui ineptit b l u t j e n j e, ineptia.

Zocco,

v italjšč. c i o c c o, pezzo grosso di legno, srbsk. č o k - o t, Weinstock, rusk. č e k a, č e k o t, zatyčka, gvozd, Keil, slov. č o k, Rumpf eines Baumes, rusk. č a k a t, sekat, tedaj isto, kar slov. p o r o b, rusk. b r u s, das abgehauene Stück Holz.

Baban,

scioccone, neumnež, slov. bebec, rusk. b o b - y č ъ, glup človek.

Bada,

i z v a d a, maniera, rusk. v a d a, ponorovka, Richtschnur, Gewohnheit. Venetšč. rada čreda glasnik *v* s glasnikom *b* na primer: b o l p e = v o l p e, lisica.

Bagia

iz b a g l i a, scherzo, rusk. b a l o v a t, šalit, slov. b a l u z i t, plauschen, b a l u š n i k, Plauscher.

Crielo,

chiamasi ognuno de que' lunghi p e z z i, che uniti insieme compongono la rezzola, r e d e da tratta, rusk. k r y l e n a, verša, Netz, k r y l o, stěny nevoda.

Asegio,

iz a s e g l i o = a z l ь, pungolo, stimolo, koroškoslov. a z n, bodalo, s kojim vole priganjajo, rusk. a z - v o, stimulus.

Matasar,

gaukeln, tanzen, m a t a c i n, Gaukler, rusk. m a t a s i t s j a, krivljat, motatsja, rusk. m a t a s, korčila, Dreher, Gaukler.

Cocha, cocheta,

gallinella, rusk. koč, koćet, pětuh, srbsk. kočina, Hühnerhaus. Piščeta Venetčan tudi kliče: curra, curra! (slov. kure) coche, coche! modo di chiamar le galline.

Pantiera,

termino degli uccelatori, chiama si una sorte di rete da uccelare, che si tende al capo d' una siepe, zanjka, Fangstrick, Hangnetz, litovski: pantis, Strick, staroslov. panto, Fussstrick, novoslov. pota, rusk. puto, česki: pouto iz panto, polski pęto iz staroslov. pantają, pantati, nectere, venetsk. pantesar, respirar con affanno, mit Beängstigung, Zuschnürung der Brust athmen. Litovšč. ima pinti in panoti, flechten, verwickeln, pyně, Geflecht.

Bruco,

Raupe, tudi italj. Ker imena črvov, molov imajo sploh početek svoj iz grizenja, prejedanja in iz zvokov, ki jih izdavajo, primeri: mol iz korenike mal, conterere, lat. tarmit, Bohrwurm, iz korenike tar, žužel, iz žuž, sansk. gudž, sonare, hrv. žužanj, strepitus, slovaški gendžat, sonare itd., tudi pri besedi bruco smemo iskati koreniko, katera označuje grizenje in glas, ki ga hrustanje napravi, in v srbšč. najdemo brě-kati, plätschern, brukati = krohotati, mit lautem Gelächter einem spotten, gršk. βρύκω, knirschen, mit den Zähnen klappern, βρυγμός, das Knirschen, βροῦκος, Art Heuschrecke, menda tudi venetskoital. bruma, Holzwurm, iz: brukma po izpadlem guturalcu, kar je v slovanščini in latinščini navadno, primeri staroslov. lomъ, palus, iz lokmъ, lat. lumen za: lukmen.

Kakor se je iz pomena: hronstat, rusk. хрястат, sonum edere, izobrazil pomen razjedanja, razgrizanja slov. hrustat,*) grammeln, mit Geräusch zerkauen, zerbeisen, in iz te korenike staroslov. hrąstъ, locusta, novoslov. hrošč, Maikäfer, polabskslov. chranst, Holzkäfer, tako tudi v göšč. βρύκω, beissen, zerkauen. Ker v slovanšč. nahajamo: brukati, brčati, rusk. bručat, staroslov. v močni obliki bręčati, sonare, zna bruco tako dobro venetsko biti, kakor βρύκω in βροῦκος grško.**)

---

*) Zato staroslov. hręstavec, cartilago, Knorpel, tudi: hręstъkъ, novosl. hrustec, hrustanec.

**) Ne smemo terjati, da bi se v venetščini sploh nahajale ednaka poznamenovanja za živali; to tudi v slovanskih narečjih ne, tako na primer Rusi krta tudi imenujejo: rytik iz ryti = rovati, podgano: krysa, merescа: kaban, Srb sovo — uto, itd. Slov. tnaver ne poznajo drugi slovanski jezici.

Naj tukaj omenim neke navade starih Venetčanov. Sv. Avgustin poročuje (contra Festum VI), da so Venetčani črve jedli: „animalium corpora, quae non de concubitu oriuntur, sicut sunt innumerabilia genera vermium, quorum nonnullos edunt quaedam Venetiae regiones". To navado črva ξυλοφάγος jesti je našel sv. Hieronim tudi ob Pontu in v Phrygii. Ob Pontu v Paphlagonii pa so po poročilu vseh starih klasičnih pisateljev jadranski Veneti stanovali, predno so se na jadransko primorje bili izselili. Sv. Hieronim (contra Jovianum responsio III. 3. ed. Vallassi II. 533) piše: „in Ponto et Phrygia vermes albos et obesos, qui nigello capite sunt et nascuntur in lignorum carie pro magnis reditibus paterfamilias exigit, et quomodo apud nos attagen et scarus in deliciis computatur, ita apud illos ξυλοφάγον comedisse luxuria est." —

Jeli je ta ξυλοφάγος sedanji škodljivi tnaver (to je prava pisava, iz tьną, scindo, novoslov. tnem, teti; (ljudstvo sicer tudi govori knaver, vendar po izmeni glasnika *t* s *k*, primeri tretji in treki)? Cerva, „che nasce nella carne secca e la rode" imenuje Venetčan: marmegia = marmeglia, primeri tej besedi polsk. marmotać, susurrare, sansk. marmara, sussurus.

Baldoria,

pompa, gotovo izvirno: hruš, Lärm, Gepolter (primeri srednjegornemšk. braht, Lärm, novonemšk. Pracht, pompa), beseda se je ohranila v litovšč. baldyti, baldoti, klopfen, poltern, baldas, Stössel, sorodno nemšk. poltern. Razve teh jezikov nikjer ne znano. V venetšč. tudi baldon, Klachelsuppe, slov. in rusk. balda, Prügel.

Lesena,

„sporto o aggetto, quella parte d' un edificio, che sporge (hervorragt) in fuori dal muro maestro e dicesi anche spaldo, Erker Vorsprung, quei membretti, che risaltano dalla dirittura perpendicolare degli armadii, degli stipi, e di altre loro manifatture, come sono cornici, colonette e simili", primeri rusk. lěsa, Gerüst, česk. lisa, srbsk. ljesica diminut. dorsum pedis aut manus, slov. lesa, craticula. Znano je, da so Venetčani svoje hiše morali na kole staviti, bile so tore lesene in svisli in oslice iz vej in protja spletene. V ruščini se šče rabi beseda: lěs-inka v pomenu: prot, větka, hvorostinka. Ker plotna vrata so tudi iz lesink, zato slov. tudi lesa v pomenu: Fallthür, geflochtenes Thor, proprie: vrata iz protja. Lesa v slov. tudi spletena posodva, na kterej sad sušijo, dalje rešeto pri vodi, da ribe skoz ne plavajo, tudi ruski leska, rešetka. Da se ima pri besedi lesena na spleteni del hrama misliti, pričuje italj. poznamenovanje sporto iz spar, winden, flechten, part. perf. pass. sparto, gršk. σπάρτον in σπάρτη

Seil, lat. sporta = σπάρτη, geflochtener Korb, litovsk. spartas, Band, italj. sporta, Korb, sportellare, das Pförtchen aufmachen, leso odpreti, sportello, Einlassthürchen, sporto, Vorsprung, Erker. Ako ta razlaga ne obvelja zaradi tega, ker besedo lesena izgovarja Venetčan, kakor: lezena, in venetsk. *s* se je izobrazil iz *c*, *č*, tedaj lesena iz lecena, in znamo vzeti za razlago slov. lecati, staroslov. lękat, lęcat, beugen, biegen, vertiefen, leca, Predigtstuhl, proprie Vertiefung,gršk. λεκάνη, Mulde, in lesena je: lecena = lečina Beugung, Bug, krumm gebogen. Menda tudi iz tega them. venetsk. liesena, subbia, Schusterahle, proprie: das krummgebogene Instrument, primeri starosl. ląk-ot, ląk-ota, hamus.

Brisiole,

carbonata, Rostbraten, slov. bržolica, idem, sansk. bhardž, rösten, lat. frigo, gršk. φρύγω, umbriški: frehtu = frictum, prusk. birga v besedi: au-birgo, Garbräter, latv. birga, Qualm.

Sermione.

Jezero, ki se dendenešnji veli lago di Garda, za Rimljanov Benacus, to je Benak, močvirna, primeri: Ben-at-ky, močviren kraj na Českem, Ben-et-ki, močviren kraj v fari sv. Tomaža blizu Lutomera, Ben-et-ki, ves tik cirkniškega jezera, — ima polostrov imenovan: Sermione, za Rimljanov Sirmio. Uže Virgil (Georg II, 160) je popeval o tem jezeru, da odmeva jekom svojega valovja, in resnico teh besed ešče denes lehko potnik spozna, ker iz tirolskih gor in dolin pihajoči vetrovi jezero tako razburijo, da šče skušeni plavci si vsakokrat ne upajo s svojimi ladjami na jezero.

Ta polostrov je daroval cesar Augustus svojemu ljubimcu pesniku Catullu, kateri je imel tam svojo palačo, kopel in parmo (Grotte). V XXXI pesmi ad „Sirmionem paeninsulam“, je Catull prekrasno popisal lepoto tega polotoka, in ga imenuje: „venusta Sirmio.“

Uže Gilferding je opomnil, da ime Sirmio napotuje na mesto z enakim imenom, ki je stalo v Panonii, in da je v Panonii moglo z Veneti sorodno ljudstvo prebivati. Gilferding je pri razlagi imena kazal na strъmъ, in je bil blizo pravega pomena. Jaz hočem ta thema obširniše razložiti.

Korenika je sar, ki v sansk. označuje: gehen, eilen, strömen, iz te je sansk. sar-ma, das Gehen, ruski: sar-ma, Stromschnelle, Wasserfall, Wassergetöse (Dalj s. v.), gršk. ὁρ-μή, Eile, Andrang ἅλ-μα, Sprung, lat. salio, sal-t-o, litov. sel-ti laziti, slov. sel, Bothe, propie Geher, seliti se, selitva, siedeln, übersiedeln = wohin anders gehen. Sirmio = Srъmio, je tore:

Ort der Stromschnelle, des Wasserfalls, des Wassergetöses, in v takem kraji je stal panonski: Sirmium (denešnja Mitrovica) in pa polostrov benačkega jezera.

V slovanskem in germanskem jeziku pa rad se glasnik *t* vtakne za glasnikom *s*, zato vsi kritični jezikoslovci iz korenike sar = koreniki: sru izvajajo nemško: stroum, strom, slov. ostrov in struga.

Tak epenth. *t* nahajamo v besedah starosl. strъšenь, crabro, sršen, strěžają, custodio, litov. sergu, strъnь, stipula, za srъnь itd. Tako tudi strъmъ iz srъmъ, kar pomenja: declivis, praeceps, strmiti se, impetum capere, strmlenie, impetus, isto, kar gršk. ὁρ-μή. Poznamenovanje je nastalo po istem nazoru, kakor nemšk. abschüssig iz schiessen = schnellen.

Isto epenth. nahajamo v starosl. besedi: strada, humiditas, stradovьnь, mel favis compositum, der Honig in den Waben. Veleumni filolog dr. Johannes Schmidt [1]) je bistroumno dokazal, da so vse te besede iz korenike: sar = sru z daljim determinat. suffixom: dh — sardh, metath. sradh, in da se iz te korenike ima izpeljavati tudi nemšk. stradan, fervere, mhd. streden — brausen, anglosak. stredan, spritzen, althd. struot, močvirna, in slov. strъdъ, česk. stred, staropolsko stredž, Honig, tedaj: τὸ ὑγρόν, das flüssige, nasse, feuchte.

Tudi staroslov. strada, κάματος, Mühe, Anstrengung, schwere, saure Arbeit, je menda, kakor nemški stredo, fervor diei, iz te korenike, rusk. po-strad-at, auf dem Felde arbeiten, latvijsk. stradat, operari, ker težko delo je poganjanje, pospeševanje telesnih moči, ein Drängen, Beschleunigen der Kräfte, in ker to prinese moko, trpljenje, zato stradati starosl. pati, cruciari, novoslov. fame laborare.

Thema strъd me napotuje zopet na ime panonskega mesta: Stridon, v katerem je bil rojen sv. Hieronymus. Uže sem v „Vestniku" pri razlagi tega imena kazal na ta thema, in rekel, da Stridon ima enako koreniko z besedo: strd, sedaj njen prvotni pomen poznamo, in mesto je, ako ne po strdi (mel), lehko ime dobilo po stradi — strьdi, močvirni. Denes nje ljudstvo izgovarja: Štrigova, a znano je, da *st* se rado izgovarja kot *št*, in *d* čreda z *g*, primeri mezdra in mezgra, nozdry in nozgry, dnes in gnes, česk. židle moravsk. žigle, slovašk. glhy za dlhy itd. Iz korenike sardh je tudi ῥόθος, v pomenih: Gang, Weg, Rauschen, Brausen.

Podajmo se zopet nazaj h Catullu. Ta pesnik ima besedo v svojih pesmah in sicer: ploxenum V XCVII v. 5. seq., kder o Aemiliu govori, pravi, da ima čelusti ploxeni podobne.

---

[1]) Zum indogerm. Vocalismus II, 283 seq.

„— — hoc (os) dentes sesquipedales
Gingivas vero habet ploxeni veteris.“ —

Uže Quintilian (Instit. I, 5) je Catullu to tujko oponašal, in rekel: Catullus ploxenum circa Padum invenit; in Festus nam pove, da je „ploxenum capsum in cisio“ in Dietenbach (Origines evrop. 401) je dokazal, da je ploxenum, geflochtener Wagenkorb, kripa, samo da je besedo imel za keltsko, ali vsaj za ligursko. Vendar zna prav dobro venetska biti.

Korenika te besede je plak, gršk. πλέκ-ω, lat. plecto, goth. flachta, althd. flechtan, litov. plaikstyti v besedi: suplaikstyti, verwickeln, verflechten, fig. verwirren, slov. pletą, plesti. Kakor je uže Miklošič spoznal, je: „consona finalis radicis plek ante *t* ejecta.“

Ker šče v litovšč. nahajamo: plaikstyti, je tudi venetščina znala korenični glasnik *k* poznati, in tako ploksen nastati iz them. plok — suffixom: snъ kakor: ba-snъ iz them. ba, pě-snъ iz pě. Suffiksi — sa — eso, esna, so se nahajajo v slovanščini, primeri rusk. plak-sa, der Weiner, ložesna, die Gebärmutter, kol-eso, Rad — pel-so, ple-so, Sumpf, See.

Gutturalec them. plak — plek se je tudi šče ohranil v slovenski besedi: plesk-ov-ica, Fimmel, männlicher Hanf, kar je le iz plek-so-v-ica se izobraziti moglo, kakor tudi polsk. ploskoń iz plok-soń, tako da se obe besedi smeta priravnavati k nemšk. Flach-s. Drugače razlaga polsk. ploskoń veleumni prof. dr. Johannes Schmidt, da je ploskon iz polskon nastalo in da spada k: plonny, unfruchtbar (glej Vocalism. II. 133. 494). V novokeltskih narečjih tudi gutturalca ne najdemo, kakor besede: plethu, pleat v kymerščini pričajo, ker besede korn. plegya, brit. plega, kym. plyg, so iz lat. plica, plicare. Česk. paskonna, Hanf, menda iz pas in konna, kakor pasrъbъ iz pas in rъb — tedaj paskonna, Nebenhanf, Stiefhanf.

Trippa,

lo stesso, che ventre, trippe (plural), busecchie, Kaldaunen, primeri slov. vamp, venter, in vampi, blek, venter in bleki, tripazza, ventraia, tripper, che vende trippe, trippera, donna venditrice di trippe, die Fleckverkäuferin.

Uže Diezu so se vse te besede zdele neitalske, in vpraša: kdo bode razjasnil njih početek?

Jaz sem prvikrat poskusil besedo trippa razložiti iz litov. tarpau, tarp-ti, gedeihen, dick — stark werden, sansk. tarpati, sich sättigen, satt sein, laben, grško: τρέφω, nähren, füttern, slov. trepljak, ein dicker, unbeholfener Mensch.

Vsi ti pomeni bi bili naravni za poznamenovanje vampa, trebuha, vendar verjetniša in bolj prepričevalna je razlaga, ako se v slovanščini najde slična beseda, in res jo nahajamo v obliki: t r u p ъ. Videli smo uže pri besedah: p i c i a r, c h i e p a, g r i g n a d a, b l i t r i, p i t a itd., da slov. *u* se čreda v venetščini z *i*, in tako smemo tudi tukaj iskati ta prelaz glasnikov.

Sicer besedo t r u p ъ nahajamo v novoslov. v pomenih: corpus, v ogrski slov. t r u p l, truncus, v hrvatšč. t r u p, truncus, v srb. t r u p, statura, v staroslov. t r u p ъ membrum, *κορμός*, Klotz, Scheit, *νεκρός*, cadaver, *τραῦμα*, Niederlage, Wunde, ali tudi v pomenu: *κοιλία*, kar označuje: die ganze B a u c h h ö h l e, B a u c h, M a g e n m i t d e n D ä r m e n (vide Miklošič Lex. palaeosl. pag. 1005).

Da t r u p ъ ima toliko pomenov, izhaja iz korenike t r u p, ki označuje: v litovšč. t r u p e t i, locker sein, bröckeln, zato t r u p u s, locker, bröckelig, in to je: membrum, cadaver, corpus, pa tudi *κορμός*, Scheit, Klotz je raztrupana reč. V slovenščini imamo: t r u p a t i, raztrupati, collidere, confringere, in veleumni jezikoslovec dr. Johannes Schmidt priravnava gršk. *θρύπτω*, zerreibe, zermalme. (Vocalism. 2, 268).

Vendar bi trdil, da staroslov. t r u p ъ v pomenu: venter, Bauchhöhle, t r u p l ь, *κοῖλος*, cavus, votel, ima se ločiti od: t r u p e t i, t r u p a t i, sansk. t r u p, t r o p a t i, verletzen, beschädigen, gršk. *τρύφος*, Brocken = litovsk. t r u p i n y s, Brocken, in da t r u p ъ, venter, izhaja iz one korenike, iz katere gršk. *τρυπάω*, bohren, durchbohren, vrtati, prevrtati, *τρύπανον*, Bohrer, sveder, in iz tega them. je staroslov. t r u p l ь, votel, cavus, tako nastalo, kakor hrv. v r t, foramen, iz v r t a t i, bohren, dalje v r t - e p, idem, venetsk. v e r t a u r a, foramen. Sicer je tudi vertanje — trupanje, — ein Zerbröckeln, vendar t r u p ъ v pomenu Bauch, Bauchhöhle, se je uže moglo iz pomena: t r u p l ь, hohl, votel, izobraziti. Vsekako pa je venetska t r i p p a vlastnina slovanščine, ker nobeden drug indogermanski jezik ne pozna tvarine iz korenike t r u p — t a r p ali t r a p, ki bi označevala: venter, vamp, trebuh, blek.

Brado,

junger Stier, je stvarjeno iz korenike b a r d, b e r d, ventrem ferre, latv. b r ĕ d, crassescere, slov. b r e j iz b r e d j, staroslov. b r ě ž d ь, fetus, iz b r ě d j, kašubsk. b r z a d, o - b r z a d, plod, litov. pa-brĕdyti, schwängern, anglosaks. b r i d, pullus.

Senese,

specie di rete, mreža. Ker dentalca *t* venetšč. rada izpehuje, primeri: v e r i e r za v e i r i e r, vetraio, Glaser, ter senese iz s e t n e c e, ker glasnik *c* v venetšč. prelazi v *s*, s e t n i c e, starosl. s ĕ t i t i, reti capere, s ĕ t ъ, tendicula, s ĕ t ь n ъ, reticulatus, litov. s i e t i, ligare.

Aponus fons.

Uže v prvi razpravi (Letopis 1874, str. 66, 67) sem omenil teh čudotvornih toplic, in povedal, kako Claudian in Cassiodor njihovo moč popisujeta. Ker so te toplice „nebulosos vapores exhalantes,“ sem kazal pri razlagi na srbsk. a p a, odor, duha, vonj. Uže tudi Aristotelu je bila zdravilna moč teh toplic znana, ker piše: *ταύτας δὲ τὰς νήσους* (t. j. *ἠλεκτρίδας*) *φασὶ προκεχυκέναι τὸν Ἠριδανὸν ποταμόν. Ἔτι δὲ λίμνη ἔοικε πλησίον τοῦ ποταμοῦ ὕδωρ ἔχουσα θερμόν* etc. (de mirab. auscult. 82). Komur se razlaga iz a p a, ki je vlastnosti vira primerna, ne verjetna dozdeva, mu ponujamo sledečo tudi naravno, in sicer staroprusk. a p e, Fluss, a p - u - s, Quelle, litovsk. u p - i s, Fluss, staroslov. z navadnim predpostavljenim *v* — v - a p a, *λίμνη*, sansk. a p, Wasser, sorodno je gršk. *ὀπ-ό-ς*, Saft, staronord. a f a, Saft. Ker toplice ležijo v bližini muže in potoka, so lahko ime po ednem ali drugem prijele.

Naj šče tu pridenem dostavek o mestu C l o d i a denešnja C h i o z z a. Uže Plinij je zaznamnjal, da je K l o d i a bilo tovorno mesto. V ruščini nahajamo: k l a ž a iz k l a d j a, tovar, gruz, ki se polaga na ladjo za odvoz, iz k l a d ą, polagat, valit, rusk. tudi k l a d a most črez strugo. Glasnik *a* šče dendenešnji venetščina stopnuje v *o* na primer: s o m a iz s a g m a, t r o g i a iz t r a g i a, s o r a r iz s a r a r, p o l l a iz p a l a itd.

Joannes, spisovatelj naj starejše venetske kronike (glej Pertz VII. 4 in Muratori Scriptores ital.) piše: Dvoji ste V e n e t i i, prva stara zemeljska, ki se je raztezala od mej Panonije do Adige, in čije poglavitno mesto je bilo: A k v i l e j a, in druga morska obstoječa iz otokov adrijanskega morja. Sledeče otoke ima morska V e n e t i a, prvi je: G r a d o z trdnjavo ednakega imena (tedaj iz g r a d ъ, Venetčan ešče denes prebivalca mesta G r a d o imenuje: G r a e s a n. Ker venetšč. glasnik *d* med vokaloma izpehne in govori: P a o mesto P a d o, in glasnik *č* spremenja v *s*, torej je G r a e s a n pravilno iz G r a d č a n nastalo; G r a d o uže rimski pisatelji imenujejo kot venetsko mesto). — Drugi otočič je: B i b i o n e s (bodi si po b i b a n j i morja ali pa po b i b a h*), tretji: C a p r u l e (uže lat. ime, kozji otok), četrti: H e r a c l e a (po cesarji Herakliu imenovan), peti se veli E q u i l u s tudi lat. ime), šesti: T o r c e l l u s, sedmi: M o r i a n a (bodi si po m o r j i, ali pa po m u r i Sumpfgras, srbsk. m u r a v a nekakva trava v morju),

---

*) Slov. b i b a polž, venetsk. b i b a r o n, conchiglia dell genere delle madie (Mactra, Linée), iz b i b a t i, schaukeln, sich wiegen, wellenförmig bewegen.

esmi: Rivoaltus (iz lat. ripa alta), deveti: Metamaucus, deseti: Pupilia (menda iz pupa), ednajsti in dvanajsti: mali in veliki Clugies (za Rimljanov Clodia, denes Chiozza).

Slovanska imena bi torej imeli otoki Grado, Bibiones, Murjana, Chiozza, menda tudi Metamaucus pri lat. pisateljih v obliki: Meduacus — Medvak.

Una, Ruga, Pristena. V listini iz leta 829. se imenuje: „fluvius Une", dalje: fossa, quae dicitur: Ruga" (glej Romanin Istoria document. da Venezia I, 349). Reke z imenom: Una, Unica nahajamo na Hrvatskem, na Kranjskem in gorenjem Štirskem: die Unz, kraj ktere so vesi: Unzdorf, Unzmarkt, Unzgraben itd.

Na Tabuli Peut. in pri ravenskem geografu se najde reka Una v Moesii v isti okolici, kder so po Appianu Eneti stanovali, o kojih tudi Eustath (in Homer. Tom. II, pag. 781. Fir. 1732) govori: fuit etiam gens apud Triballos: Eneti etc.

Ruga je iz ruva, rova, ker glasnik *v* venet. in italšč. radi spremenjate v *g*, na primer: uga = uva, grozd, sergente = servente, slov. rov, ruv, rova, ruva, ruvina, Graben.

Kraj: Pristena imenuje Constant. Porph. (de administ. imperii cap. 27). Romanin (I, 45) reče, da se stara Pristena sedaj veli: porto secco, v staroslov. pristanie, portus.

Una drugega nemore označevati, nego: Dobra, staroslov. unъ = dober, in čudovito je, da se stara reka Una v Moesii dendenešnji veli: Dobra, zato je uže Šafařik omenivši te reke (Ueber die Abkunft der Slaven, pag. 178), izkliknol: merkwürdige Namensverjüngung. —

Uže v prvi razpravi sem omenil, da so po Pliniji (hist. nat. 21, 12) prebivalci venetskega mesta Hostilia na ladijah vozili ule po reki Padu, in tam je izpostavljali, da so se bčelice napasle. Ime Hostilia sem razlagal iz: hosta, les, torej mesto kraj hoste — Hostilje; menda ešče bolj prikladno iz rusk. хостъ, „iti v хостъ", kar pomenja po ploveči ladji iti na trgovanje, na promysel, na lovljo, хостъ tudi pomenja mesto, gder ribe lovijo. Prav slovensko lice ima tudi starovenetsko mesto: Celina, menda, ker je na celini postavljeno bilo, primeri Celina, ves na Hrvatskem. Šče sedaj se veli: Zelina. Omeniti šče hočem mesta: Opitergium = Opitrg. Sestavljeno je iz praepoz. op in trg, forum, Markt, Handelsplatz.

Uže Bopp (Glossar, ed. III pag. 14) je spoznal, da slovanska praep. *o*, de, je = sansk. âpa, ab, de, gršk. *ἀπό*, lat. ab, got. of, in da je *o* nastalo iz: *op* abjecto *p*. Bopp izvaja iz ap — litov. ap-aćia, ap-aćioj, infra, staroslov. op-ako, retro, a trgo, zato se prebivalci vesi Opčine blizo Trsta na Krasu velijo: Openci (in okolici pravijo: Openje), ne pa Opčinari,

znamenje, da je Občina nastalo iz: opačina, tore: das rückwärts gelegene Dorf, primeri Gorenje, Dolenje, in prebivalci: Gorenjci, Dolenjci. Opitrg je torej: die hinter dem Markte, herab vom Markte gelegene Ortschaft, primeri: Podgrad, Unterschloss.

Prvotni početek besede trg, iz katere je tudi: Tergeste, je naš slavni rojak in učenjak prof. J. Šuman tako izvrstno razložil, da jaz rad od svoje razlage odstopim. On ne izvaja trg, kakor jaz, iz: trgati, temuč iz korenike targ, trag, (rusk. trogaju, puščat se v hod) „in der Bedeutung Eingang, Einkehr, Unterkunft,“ tedaj trg v istem pomenu kakor: ves, veža itd., iz vię — vik, gehen, in vez — vagh, fahren. Obširno in temeljito razlago glej v Šumanovi razpravi: Ueber die Wurzel spar etc. v programu Wiener Akadem. Gymnas. 1875, str. 20. Opitergium = Opitergie, Opiteržie se denes veli italj.-venetsko Oderzo. Glasnik *p* venetšč. izpahne, zato smo našli rogna za ropnja, nezza za neptia, *t* spremenja v *d* in *gio* v *zo*, tedaj prav pravilno Oderzo iz Optergio.

Giova

granchia, Klammer iz glova in to iz globa, gluba, staroslov. u-glъbati, infigi, za-golbnoti, haerere, u-glebljevati infigere, althd. kliban, adhaerere.

Tina,

Weinfass, Weinkübel. Hehn (Culturpflanzen, 497) misli, da je ta beseda iz ednega planinskih jezikov ali ligurskega ali pa etruško-raitskega. Pri latinskih pisateljih jo rabita Varro in Festus, prešla je v provençalsko-francosko narečje: tona in v nemško: tonne. V slovenščini tunja, Kübel, v litovšč. stuonis, Kübel, Fass, (Geitler, Lit. Stud. 111). Uže Strabon poroča, da so cisalpinski Galli imeli velike drvene sode: „οἱ πίθοι ξυλινοὶ γὰρ μείζους οἴκων εἰσί“ (5, 1, 12). Škoda, da ne pove, kako so se ti sodi imenovali. Jaz besedo imam za venetsko, in mislim, da je iz iste korenike nastala, iz katere staroslov. tynъ, kar prvotno pomenja: protje, šibje, katero se dá viti, kakor smerekovo, rakitino itd. Ker se s tem protjem gradi, plot dela, je pozneje obviknol pomen: tynъ, plot, ograja, spletena stena, na Pohorji: tynja, meja, zgrada. Isto nahajamo v germanščini, gder teinn (staronord.) označuje šibo, tun, eingehegter Grasplatz, anglos. tun, septum, novonemšk. Zaun, bav. zeunen, flechten, zein, virga, (Schmeller IV, 266), v litovšč. tuinas, pa že kol, planka, katera se s protjem oplete. V edinem sansk. nahajam: tûn, curvare, inflectere, tedaj tina = tyna lehko označuje: vas curvatum inflexum, ali pa posodva obročena, opletena, vsaj ešče sedaj obroče tudi delajo iz protja. Tako

menda tudi starosl. t i n ь, lorum, bi se moglo pisati: t y n ь, in označuje instrumentum inflectens. Keltsko: d u n u m in slov. d y n (v imenih: Varadyn*) ne spada sem. Uže Diefenbach, da si ravno ima d u n in t u n za prasorodno, je spoznal, da v besedi t u n ne pomena v i š i n e, kateri je zapopaden v besedi d u n (Origines europ. 327). Tudi na koreniko t u - t y', anschwellen, se sme misliti, tako da utegne t y n a — t u n j a označevati: vas tumescens, turgidum. Litovska: s t u o n i s, gotovo ne od nikod izposojena, in *s* je predstopil, kakor v besedah: s k o m i t i, essen, rusk. k o m-k a t i, s m a g e n e i, Gehirn, slov. m o ž d j a n i, s k u d r i n t i, beschleunigen, slov. h i t r i t i, s k u d r e i, geschwind, slov. h i t r i, s k u j e, Tannenast, slov. h o j e, s m e l y n a s, Sandfeld, slov. mél, melo.

Ghebo in gebo,

antica e ancora usitata voce Veneziana, rivolo o rigagnolo. Chiamansi g h e b i o g e b i que' piccoli c a n a l e t t i, che a guisa di vene minori portano l' acqua per tutta la Laguna. Uže sem predi rekel, da g h e b i, g e b i se vjema zè slov. ž l e b, vèndar nisem na tenko oblike razložil. Sicer glasnik *l* pred in za vokalom venetšč. vokalizuje, primeri: p u p o l a, italj. p o l p o l a, Wade, s o d o za s o l d o, solidus; vendar ker bi se beseda, ako bi bil *l* pred *e* vokaliziran, glasila: g h i e b o ali g i e b o, smemo trditi, da je *l* po glasniku *e* vokaliziran, in da se je pravenetska oblika glasila g e l b ъ, ž e l b ъ. Tudi bistroumni jezikoslovec dr. Johannes Schmidt trdi, da ruski: ž o l o b, slov. ž l e b, srb. ž l i j e b je nastalo iz praslovanske oblike: ž e l b ъ, ž o l b ъ (Vocalismus II, 91.) Prvotni pomen nam razloži sansk. d ž a r b h, se expandere, diffundi, dispergi.

Sapoli,

pezzi di legname, che servono a rempiere gl' intervalli tra le coste della nave, srb. s o p a, Knüttel, korenika sansk. s a p, ligare, odkoder staroslov. s a p o g ъ, calceus.

Laneus, in Tenca — Tinca.

Martialis (XIII, 89) ima: „L a n e u s Euganei lupus excipit ora Timavi — aequoreo dulces cum sale pastus aquas.“ Komentatori so si glavo lamali, kaj bi l a n e u s pomenilo; po mojem mnenji je to ime g r a b l j i v e r i b e, ki je iz morja plavala v reko Timav. Ker so pred prihodom V e n e t o v ob venetskem primorji stanovali

---

*) Tudi V a r a z d y n, Varoždyn ne druga, kar Varadyn, glasnik *z* se je vteknil, kakor v besedah: brazda, gnezdo, zdrav itd. Varoždyn je v a r na d y n u, grad na napihanem brežuljku.

etruški Eugani, se pogostem to primorje pri latinskih pisateljih veli eugansko.

Ime laneus se vjema z ruskim: lënъ, len okъ po Dalju, salmo lecoc, menda tudi ni različno od besede: lin, ki je skoro v vseh slovanskih jezicih znana, in označuje ribo: cyprinus tinca.*)

Dalj piše o linu: „vodit se lin v ozerah i malih tinistih (schlammig) rečkah; hodit kak lin po dnu, — lin po dnu, a ščuka po vrhu.' Besedo tinca rabi Ausonius (Burdegalensis Grammaticus, poëta et rhetor, primus scriptor christianus anno Christ. 395). Vsi komentatori priravnavajo ribo: tinca ribi po nemšk. imenovani: slio, Schlei, slov. lin. Nemško slio — Schlei pa se gotovo vjema s slima — Schleim, tedaj riba, ki rada stanuje v mužnati vodi.

Germanski slim — Schleim pa spada k: limus, Schlamm, sorodno: leim, viscum, slov. lin, viscum, sansk. li, li-n-ami, adhaerescere, pratya-li, sich an etwas hängen, ni-li, ankleben, tudi anglosak. lam, proprie: laim, novonemšk. Lehm iz te korenike. Lënъ, lin je torej isto, kar slio — Schlei, der Schlammfisch.

Ker besede: tinca stareji latinski pisatelji ne poznajo, je gotovo iz venetščine prišla, gder ešče denes se veli: tenca, italj. tinca. Boerio piše: „nel laghi ve n' ha fino a tre piedi di lunghezza." Tinca — tenca, katera v morji stanuje, se veli: tenca de mar, in Boerio (pag. 742) pravi, da jo Istrani okoli mesta Rovinja imenujejo Lepa. Lěpъ pa v staroslov. isto označuje, kar: limus, lin, slim, Schleim, viscum, novoslov. lep, o srb. lěp, nsrb. lip, česk. lep, polsk. lep, viscum, tedaj piscis viscosus, Slio, Schlei, lin. Kaj bi nas zadrževalo trditi, da tudi Ausonieva: tinca in venetskoitalj. tenca — tinca je venetskoslovanska beseda in isto označuje, kar: lin — slio, staroslov. tina, βόρβορος, Schlamm, rusk. tina, bulg. tinъ, slov. tonja. Suffiks ka se nahaja v slovanšč. rusk. druž-ka, djadka, slov. star-ka, siv-ka, črn-ka, besede, katere obznačujejo vlastnost predmeta, tako tudi tin-ka, piscis viscosus, luteus itd. Naj ešče omenim druge ribe:

Gobo,

Boerio piše, da gobo označuje delfina, ker „ha la schiena in arco," einen bogenförmigen Rücken. Gobo v italšč. in venetšč. označuje: Rücken, Buckel, v lat. gibbus; pa nam ne treba: gobo = gibbus staviti, dasiravno ste obe besedi iz enega themata, ker imamo v slov. guba, plicatura, latv. gubt, sich bücken, starosl. gybъkъ, flexibilis, novoslov. guba, jeder höckeriger Auswuchs, itd. Sorodno menda nemško: gupf(?) goth. gibla, Gipfel?

---

*) Venetčan pozna: lunie, specie di gobio, Grundelfisch.

Kakor v venetščini goba izraža: scrigno, Buckel, Höcker, tortiglione, parti torte degli alberi, in „quell' rilevato, che hanno in sulla schiena il cammelli o gli uomini", tako isto slov. guba, höckeriger Auswuchs an Bäumen, Menschen und Thierleibern.

Goba = guba prestavlja Boerio: tortiglione, parte torta, krummer Theil eines Baumes, gedreht, gekrümmt, gebogen, flexus, in isto pomenja starosl. gybežъ, flexus. Ker v venetšč. nahajamo obliko goba = guba (glasnik *o* stoji mesto *u*, primeri: corbo = curbo = curvus) v lat. pa gibbus, gibber, Buckel, Höcker, tedaj so to venetske oblike: goba, gobato, gogna za: gobnja, ker labialca venetšč. tako izpehuje kakor slov., zato: zganoti iz zgabnoti, plicare. Gogna označuje v venetšč. grinze, Falten, Runzeln im Gesichte, torej: gubnje, v plur. gogne pa (gogne del muro): „anfiature" (Wulste), che fanno talvolta rilevar l' intonaco della muraglia.

Staroslov. gybnąti, perire, gybenie, pernicies, novoslov. pogubljenje itd. so uže v methaf. zmislu, in prvotno označujejo: gekrümmt, gebogen werden.

Regotin,

cagnaccia, Hobel, pialla con manichi per pulire il legno dopo averlo intraversato, srbsk. regati, rgati, abreiben, abhobeln, slov. ruž-iti, abreiben, korenje ružiti = blato iz korenja postrgati znano sploh v celjski okolici, menda se sme tudi primeriti rusk. arg-un, drevodelec, plotnik, Zimmermann.

Bagarin,

Herzenskind, Lieblingskind, primeri rusk. baž-at, baž-it, baž-ět, želeti, hoteti, milovati, bažatny, srdečnyj, milyj, baz-ulit, jemanden zärteln, slovašk. bagnuti, česk. bažiti, milovati, ljubiti.

Grinza,

iz grintia, Runzel, Falte, slov. grintav, geknüpft, geballt, geknotet, grintavo zeljevo perje, von Insekten zusammengeknüpft, gedreht, grintav, schäbig, odtod ime gore Grintovec, sosed gore: Štoržiča, in res je grintava gora, voll Knoten, sansk. granth, knüpfen.

Galoria,

patavinska beseda, allegrezza manifestata con gesti, staroslov. galiti, σκιρτᾶν, vor Freude springen, rusk. galitsja, smejat se, galenje, nasmeška.

Landa,

iz lanta, spranghe di ferro, le quale sostengono le bigotte delale, sarchie, ritenendo le unite al bordo, rusk. lenta, litovsk. lintle Band, Zierband.

Sbrico,

temerario, menda k rusk. brykat, ausschlagen.

Tarocar,

gridare, schreien, ruski: tarakat; nahajamo torej tudi v venetščini isto prikazen, da se slovka ta nekaterim besedam predstavlja, primeri rusk. vakat in tavakat, govorit, barit, balitin tabarit, venetsk. tarabara, tartaglione, iz ta in rabara, slov. rabarit, rabuka. Korenika rak je uže razložena pri besedi: Racola, glej tam! —

Grinta,

collera, rabbia, Zorn, Galle, Wuth. Jaz mislim, da se je grinta izobrazilo iz: kręta, kar je ednako sè staroslov. krątъ, immitis, hrv. krut, durus, rigidus, rusk. krut, rigidus. Prvotni pomen je: tortus, iz krątiti = kręt-ati, torquere, flectere. Kakor je iz krąčiti, curvare, torquere, nastalo: krąčina, cholera, in bilis, kročiniati se, irasci, tako iz themat. kręt — krenta, in iz tega grinta. Priravnaj rusk. крятелъ iz krentelъ, cholera. Na krętanje, drehen, verdrehen, ešče opomenja venetsk. grinta, capo bislacco, ein verdrehter Kopf. Glasnik *k* venetšč. spremenja v *g*, primeri: Gripia = Krippe.

Grisele,

diconsi quelle corde, le quali servono di scala ai marinai per montare in alto, nekakve vrvice.

Grisiola,

graticcio, Fischreusse, mreža, dalje: treccia, Flechte.

Grisoler,

tessitore di graticci, tkalec mrež, človek, ki mreže plete.

Ker smo se prepričali, da poznamenovanja za vrvi, mreže, pletni, so iz thematov, kateri označujejo pomene: sukati, viti, vezati itd., smemo te besede izvajati iz litovsk. grižti, sich wenden, gręzti, wenden, drehen, frequentat. graiſit, greiſs, drehen, winden, graistyti, zirkeln. Razve venetščine in litovščine te besede nikjer ne najdem, rusk. grezet, šerstjanaja tkan, menda tudi sem spada, gotovo pa litovsk. griže, runde Scheibe (Geitler, Lit. Stud. pag. 84), menda tudi slov. griža, tormina.

Meriga,

cursore d'un commune, Gemeindebote, menda k litov. merga, staroprusk. mergu, kar označuje služevno osebo: hlapca, dekle.

Gagioni.

Uže v drugi razpravi sem te besede omenil, in mislil, da je skažena iz: g a g l i o n i, vendar ko najdem njen popis v zdravniških bukvah, spoznal sem, da so „gagioni" bolezen na ž l e z a h, „g a g i o n i una malattia de cavallo, che i Veterinarii chiamano stranguglioni; essa consiste nella gonfiezza di tutte g l a n d u l e della mandibula posteriore, con dolori, febbri, suppurazione, scolo dalle narici di marcia e difficolta d' inghiottire." —

G a g i o n i torej stoji za g a l g i o n i, in glasnik *l* se je vokaliziral, kakor v besedah: v o d o = v o l t o, s o d o = s o l d o, t i b b i a r = t r i b b i a r, in imamo iskati thema: g a l g, kateri označuje pomen: g l a n d u l a, Drüse, in res nahajamo staroslov. ž l ě z a, glandula, ruski ž e l e z a, glans, struma, novoslov. ź l e z a, glandula, ž l e z e, bubones, gorenjesrbski: ž a l z a, polski: z o l z y, (plur.) Drüse (Pferdekrankheit), starogorenjenemški: c h e l c h, struma, Halsdrüsenkrankheit, Kropf. Venetčani so torej to bolezen imenovali ali: g a l g y ali g a l z y, in ta oblika nam pričuje, da glasnik *g* ni se šče sploh spremenil v *ž*, in da se je v praslovanščini staroslov. ър—ъл glasil kakor v polabskoslov. in litovšč. kot: a r — a l.

Litovščina nam je ešče ohranila: g l e i w e t a s, schleimig, g l e m i s, der schleimige Bodensatz des Birkenwassers (Geitler, Litau. Stud. pag. 84) slov. ž l e m a, ž l e m a s t, schleimig, tedaj prakorenika: g a l.

Iz slovanskih ostankov v venetščini bodo zamogli učenejši filologi od mene sostaviti o b l i č j e p r a s l o v a n s k e g a j e z i k a, katerega pa bomo morali imenovati v e n e t s k e g a, ker S l o v ě n i so le bili edna betva v e n e t s k e rodbine, to, kar se daj imenujemo s t a r o s l o v e n s k o, c e r k v e n o s l o v e n s k o, s t a r o b o l g a r s k o itd. je bil le jezik v P a n o n i i prebivajočih S l o v e n o v, ki so iz srednje Rusije se v 5. in 6. stoletji tam naselili bili, in v s l o v a n š č i n i isto mesto zavzima, katero Mittelhochdeutsch v nemščini.

Ako bi imeli književne spominke ruskega, polskega, češkega itd. jezika iz one dobe, iz katere so Methodovi in njegovih učencev spisi, bi se prepričali, da so imenovani jezici v oni dobi tudi uže bili individuelno izobraženi, in p r a s l o v a n s k i jezik smemo le v oni dobi iskati, ko je v e n e t s k a rodbina v pokrajinah stare Medie kot celotno truplo živela v sebi imajoča tudi litolatvijskoprusko betvo. Sicer to trdenje ne bode našlo priznanja pri braniteljih „Wellentheorije", in pri onih, ki trdijo, da so evropski Arjanci v temni pradobi govorili eden jezik, a prihodna preiskovanja bodo moje mnenje podpirala, in venetščina jim bode služila za vodilo.

Iz tega od mene izdelanega gradiva, katero se šće sicer pisano gleda, bodo v kratkem nepristranski preiskovatelji se prepričali, da v venetščini nemamo izključivo z italskim jezikom opraviti. Naj se primerjajo rezultati italskega jezikoslovja — umbriškega, oskijskega, latinskega itd. narečja, naj se priravnavajo oblike etruškega jezika, katerega je bistroumni Corssen tudi kot italskega dokazal, in kdor je pravičen, mora spoznati, da neitalski elementi v Venetščini stojijo v neposredni zvezi z litvoslovanščino.

Ghia in Gia

dice si pure a canapo (Strick) infilato in una girella in cima ad un albero, con cui si tirano in alto le manovre o qualche peso, o un uomo per farvi qualche lavoro, torej isto, kar nemšk: Schnur. Edina litovščina ima gijé za gija, Faden, Schnur, v sansk. džyâ, zend. zya, Bogensehne, gršk. βιός, Bogensehne. Prvotni pomen je: žila, nervus, Sehne, in ker iz teh se napravljajo tetive, obviknol je pomen: nit, vrv, žnura. Korenika je po Boppu dživ — giv — živ. Kakor žila ima duplicem sensum nervi et vena, tako tudi litovsk. gyslà, vena et nervus, primeri šče sansk. tantra, vena et nervus. Tudi v prušč. gislo, Ader in Sehne. Latinska oblika viv za gviv, goth. qiu-s. Ghia je pravenetska beseda iz one dobe, ko je šče bilo litvoslov. pleme edino in celotno. Razve uže primerjanih šče prideni slov. srbsk. ži-ca, bolg. ži-цъ, filum, ogrskoslov. ži-ca, filum, novopers. zi, chorda

Sussiega,

adject. sussiegato, grave, sussiega, gravità, primeri litovsk. sosiju, sositi, jemand bemühen, soslé, Beschwerde, edino šče tudi v germanščini ohranjeno in sicer staronord. sysl, sysla, Noth, Mühe, Qual, seoslig v anglosak. schmerzgequält, susl, Noth, Mühe. Sussiega je iz: suslega po vokalizovanem *l*u, in suslega = suslika.

Mamo

sciocco, Tölpel, mamada, azione di mamo, ballordaggine; šče priravnaj starosl. мъmati, blattere, unsinniges Zeug reden, polsk. mamotać, mamot, z istim pomenom.

Incrucar,

salire sopra una cosa con pericolo di cadere, iz praepoz. *in* in them. krok, srbsk. kroč-iti, gradum facere, staroslov. krokъ, gressus, slov. po-kruk-noti, primeri vrstico v Modrinjakovi pesmi: Fabula, „na to se kobila črez kamen pokrukne“. —

(Macun, Cvetje, 208.) Razve litav. karka, in sansk. çrank, ire, v nobenem drugem indogermanskem jeziku ne znano.

Vara — Vare!

voul dire: vedi! guarda! slov. vari, vari se! latvijsk. wairiju, hüte, wera nemt, sich in acht nehmen, goth. vars, behutsam, altl. wara neman, gršk. ὁράω.

Gobato,

iz cobato, in to po vokaliz. lu iz: colbato = kъlbatъ. Gobato je ime ribe, in Boerio jo ednači z reinneta, rusk. kolba, polsk. kielb, Gründling. Gobato nema se zmešati z „gobio", ker to ribo imenuje Venetčan: Go.

Giorda,

Boerio razlaga v „uscio", vrata, vendar izvirno pomenja ova beseda: zgrajo, vložene rante, ki služijo za vrata pri plotu. Giorda je iz žorda, prusk. sardis, Zaun, litov. žardas, Stangengerüst, slov. žrd, Stange, Wiesbaum. V litov. šče tudi najdemo: gardis. Primeri ešče srb. garda, Zaunwerk, tore ednako prusk. sardis, in s prvo glasovsko stopnjo, izvirniši *g* za *ž*.

Zopa,

beri: copa, Erdklos, Klumpen, slov. kepa, idem.*)

Slimego, slimegoso,

carne slimega = carne mollicia, slimegar, mangiar poco, adagio — senza appetito, slimegar, parlando della pioggia, venir qualche gocciola d'acqua, slimeghin, uomo schizzignoso. Vse te besede izražajo isti pomen, ki ga ima slov. slina, slima, starogorenjenemšk. slim, novonemšk. Schleim, iz katerega je dialekt. Schlam. Iz korenike sli je polsk. ślimak, polž, der schleimige. Grščina je prvotni naglas *sl* zgubila in ima samo *l* v besedah: λί-μνη, λει-μών. λεῖ-μαξ = ślimak, nackte Schnecke, tudi lat. li mus. Iz te korenike sli — slu je tudi slov. slu-gъ polž brez hiše. (Erjavec, v Letopisu Mat. 1875, str. 223).

Cimegar,

sochiudere gli occhi; cimegar je, ker Venetčan glasnik *s* na početku besed spremenja v *c*, in govori *c*igno = *s*egno, signum, — nastalo iz: sъmьgat, — starosl. mьgnąti, pomizati, sъměžiti, die Augen schliessen.

---

*) Venetč. glasnik *k* rada spremenja v *c*, tako tudi v lastvijšč. slovansk *k* rad prestopi v *c*, na primer slov. kuna, latv. cauna, Marder, primeri slov. cula, Schleppsack, rusk. kulъ, Sack.

Razve litovšč. gder nahajamo: m i g - d i n t i, einschläfern, m ë g a s, Schlaf, staronord. mōk (glej Förstemann, Geschichte der deutsch. Sprst. I, 262) nesem te besede v druzih arjanskih jezicih šče zasledil.

Schianzar

un colpo = tirare o scagliare un colpo, schwingen, schleudern. Ker je s c h i a n z a r iz s k l a n d i a r nastalo, tako se vjema z litovsk. s k l e n d z u, schleudere. V druzih arjanskih jezicih nesem šče našel sorodne besede.

Schiaussar,

balbettare, proprio de' piccoli bambini quando cominciano ad articolar le parole: dir papa, cinguettare etc. S c h i a u s s a r beri š č i a u s s a r iz prvotnega s č i a u s c i a r menda nar bliže stoji k litovsk. s z a u k i u, schreien, latvijsk. s a u k - t, rufen.

Lopa,

quello, che separasi del metallo, quando nelle fornaci si è cotto insieme colla sua vena, scoria, tore l u p a, kar se lupi, oluplje.

Sorodno grški: λέπ-ω, schäle, λοπός, Schale, Hülse, slov. lupim, schäle, o - l u p - i, Rübenschäler, lit. l u p - t i, schälen, lat. l i b e r, Bast, althd. l o u f - t, äussere Nussschale, v raznih slovanskih narečjih: o l u p i n a, siliqua, gluma, putamen.

Go,

pesce di mare e di laguna triviale. Ne li *go* iz *gu*? in to sorodno z litov. ž u v i - s, Fisch „mit Erweiterung des alten *u* Stammes" (glej Fick, die ehemalige Spracheneinh. pag. 323); tedaj bi *gu* stalo na prvotni stopnji.

Smagiar,

voce di gergo antico, vuol dir: ferire, colpire, hauen, schlagen, stossen, polsk. s m a g a ć, scutica ferire, litovsk. s m o g e, ictus.

Smercie,

voce di Chioggia, cose dolci, che sono per ingredienti d'una vivanda, isto, kar nemšk. Schleckereien, staroslov. s m r č a t i, sorbere, schlürfen, schlecken.

Smerda,

un pezzaccio di carne, ein grosses abgeschnittenes Stück Fleisch, kos mesa. Uže v drugi razpravi sem omenil, da korenika m a r d v pomenu sekati, razčesati itd. je bila v slovanščini znana, kar potrduje srb. k o - m a r d a, Fleischbank, mesnica, k o - m a r d a r, mesar, v ruščini šče najdemo: m o r d a, Maul, m y r d a, gobec, Schnautze, Rüssel, tedaj τὸ lacerans, conterens, mordens, česk. m r-

dati, tresti se, slov. mrdati, rümpfen (das Maul, die Nase) mrdanja, das keilförmige Auseinanderreihen der Finger (Murko), tore zopet deljenje, kalanje in slično, sansk. mard-âmi, contero.

Zanuco,

beri: zanuko, sido, ghiado, eiskalt, kalt beim heiteren, hellen Himmel. Ta beseda je zelo znamenita, in izvirno pomenja: bistro, čisto, jasno, vjema se s gršk. γαν-άω, schimmere, althd. kán, Schimmel, v rusč. po-zě-ti, sehen, slov. zěn-ica, pupilla. Pojemi: svetiti in gledati se vjemajo, sansk.: džanâ — bhavant, glanzerzeugend. Primeri šče rusk. zěnьki, oculi. Venetčan pravi: il zanuco tira = tira vento freddo, slov. čist, bister veter brije.

Zanco,

izgovori: canko, dice si colui, che adopera naturalamente la sinistra mano in cambio della destra, bržkone k slov. cankati, (Murko) hangen, schweben, hängen, goth. hah-an, hängen, sansk. çankate, hangen und bangen, primeri slov. cinkelj cankelj, was in der Schwebe ist.

Zenso,

iz zencio, rojak, Eingeborner, litovsk. gentis, Verwandter, genet. genczo, staroslov.: zętь, Schwiegersohn, zętstvo, affinitas.

Zogia, beri *zogia,*

petra preziosa, Edelstein; zogia izvirno pomenja: svitla, blišČeča stvar in stoji za žagia, slov. žegą, uro, žegъ, καῦμα. Iz venetsk., zogia je mutato *g* in *j* ital. gioia = žoga — žaga. Korenika žag je tore ne samo označevala pomen: goreti, temuč tudi: svetiti, bliščeti. Da je deblo zag — zog, pričujejo izpeljanci: zogeler, mercante di gioie, zogeta, piccola gioia, zogelo, piu goie legate insieme. Iz žag — žeg, je staroslov. žež-imъ, ardens, žež-ькъ, feuerfarben, srb. žag-r-enje ambustio.

Zeti,

beri: zeti, termino antiquo, correggiuolo di cuoio (lederner Riemen), che si adatta per legarlo si piu delli uccelli di rapina.

Ker se s besedo: zeti poznamlja orodje za vezanje, moramo iskati koreniko, ki vezanje označuje, in ta je: gat. Iz te je novoslov. gata, pons vimineus, gatiti, obturare, česk. hatiti, verbinden, starosl. gatъ, jez, tudi rusk. in srbsk. venetsk. in-gatolar, impacciarsi, verwickeln, verknüpfen, iz te korenike tudi starosl. gat-ъka, fraus, po pravem: das Verwickelte, starosl. gatanie, aenigma, proprie zamotana reč, primeri: vrza aenigma, iz korenike vrg, schnüren, binden, knüpfen, dalje starosl. gašti iz gatji, subligacula, sansk. ghat — ayâmi, conserere, con-

jungere, conficere, conglutinare. Zeti tore iz geti in to iz: gati. Iz te korenike tudi novoslov. gat, canalis, venetsk. gatolo, idem, tore: zvezana, složena brvna, med kterimi teče voda, dalje staroslov. gatati, conjicere = conjacere, zusammenwerfen, zusammenfügen, in iz tega šče le pomeni: divinare, vaticinari. Ne slagam se tore s Miklošičem, kateri gatati priravnava h: gadati in germ. qithan, quedan, dicere. Sem spada ešče slov. za-gata, via angusta, po pravem via conserta, menda tudi nemški: Gaden, contignatio, zusammengefügtes Gebälke, gotovo pa geta beseda iz jezika Slovanov v vališkem kantonu na Švicarskem, ki obznačuje, osek, ograde, Schafpferch, Sennhüte, dalje nemško: Gatte, Begattung, conjux, conjunctio, bržkone tudi slov. got, vrč, venetsk. goto, bichiere col base piu stretta, mit schmaler zusammengezogener Unterlage, lat. pri Pliniju in Aul. Gelliu, ki sta pobrala mnogo provincializmov: guttus, enghalsiges Gefäss, tore zopet ad radicem gat, conserere, conjungere, conficere, conglutinare.

Poznamenovanja za posodvo, vrče, piskre, lonce so večidel po vezanji, vrtenji nastale, česar smo se uže pri več besedah prepričali, dodeni šče staroslov. vratъ, olla, iz vrtiti, rusk. mator, hydria, srbsk. matara, iz korenike mat, winden, rusk. na-matyvat, aufwinden.

Fredo marzemin,

beri: marzemin, gran fredo, marzemin pa obznačuje tudi grozd črne barve, brez dvombe je beseda nastala iz korenike: mrz, odtod mrzati, congelari, mrža, aqua congelata, marzemin v pomenu: črn grozd pa pojasnuje staroslov. mrъzьnъ, impurus. Prvotni pomen korenike mrz, je frigidum esse, iz tega mržěti, abominari, gegen eine Sache kalt sein, pred čimer se človeku mrzi, to je mrsko, ne lepo, grdo, to mrzi — sovraži. Fredo marzemin bi se tore v nazoru vjemalo z nemšk. grässlich, abscheulich kalt. Prvotni pomen menda razloži sansk. mardž, purificare, siccare, tako da je mraz τὸ siccans scil. humidam terram, ali pa purificans aerem, vtegnilo je tudi mardž nastati iz: mar + žd in v mrazu tičati pomen morilnosti. Tudi venetsk. marzoco (beri marzoko), rozzo, insipido, capoduro, einfältig, tölpelhaft, se vjema s slov. mrzek, αἰσχρὸς, turpis, obscoenus.

Zata,

beri: cata, Pfote, Kralle, je bržkone iz taca, nemšk. Tatze po prestavi črk nastalo. Venetčan taco tudi imenuje sgrinfa, Italjan granfia, gotovo iz germansk. grifan, (althd.) staronord. gripinn, ags. gripan, greifen, litovsk. grepti in grabti, ergreifen, raffen, erfassen, packen. Tudi rabi Venetčan uže Pliniju znano besedo branca, bodisi iz berą, fassen, nehmen ali branją, kämpfen, streiten, wehren. Suffix *ka* najdeš v besedah zapor-ka (rusk.) Riegel, mestjanka itd. Branca v venetšč. tudi

označuje: manata, tanta quantità di materia, quanta si puo tener e stringere in una mano, dalje: giumella, dice si tanto quanto cape nel concavo d' ambe le mani per lo lungo accostate insieme, — tore zopet toliko, kolikor se zamore pobrati, nehmen, sammeln, fassen, packen; branca v venetšč. tudi označuje: fascio di un certo numero di fili d' ordito formati sopra d' orditoio (Weberaufzug), tore zopet toliko, kar se nitij na greben nabere. Indogerm. korenika bhar označuje v sansk. tragen, führen, fahren, bringen, med. sich schnell wohin bewegen, halten, hegen, pflegen, gršk. oblika φερ — φέρεται, lat. fer — letifer, todtragend, -bringend. V stvarjenji besede branka, Klaue, Kralle, je vladal nazor branja, des Fassens, Nehmens, kakor v sansk. bhariša, raublustig. Tudi druga indogerm. korenika bhar, schlagen, kämpfen, slov. borją, litovsk. bariu, ima v lat. obliko: ferio, kakor tudi indogerm. bhar, schneiden, bohren, iz katere je slov. briją, briti, britva, Schermesser, venetsk. britolin, in ima grkoitalšč. foro, forfex, for-a-men, perforo, φάρος itd., tore branca ne mogla zrasti na grkoital. deblu.

Sem spada ešče venetsk. branco, rebbio, die Zinke an der Gabel, dens furcae, tore tudi das fassende, packende *), dalje brancin, ime grabljive ribe, zato jo uže Plinij imenuje: Lupus; zavoljo oblike primeri slov. zovčin, der Hochzeitbitter, -lader, in venetsk. norcin (razlago glej Letop. 1875, pag. 122.) iz zovą rufe, in litov. neriu. Branca pri venetsk. ribarjih tudi: forbici di granchi, Krebsenschere, -zange, ker berejo — fassen, packen; branco tudi še označuje: Heerde, Flug der Vögel, tore branico, brano, nabrano živino, brancolar, auf allen Vieren herumtappen, tore hoditi, kakor štirinožna čreda.

Ker Plinij zel Leontopodium, Löwenfusskraut, imenuje: branca leonis, in te besede nobeden drug lat. pisatelj ne pozna, mogel jo je Plinij pri Venetih slišati. Jo. Villanius pisatelj srednjega veka, rabi: branca v pomenu: Vogelklaue, tedaj je beseda uže morala v romanščini sploh znana biti.

Grada,

iz grata, Flechte, geflochtenes Gitter, ne treba ravno k lat. crates staviti, ker ostanke iz debla: grat imamo tudi v slovanščini. Kakor je lat. crates iz korenike: crat, sansk. çrat, ligare, nectere, tako grata iz: grath, granth flechten, knüpfen, iz tega slovašk. po grata, strop nad hambarom, slov. grtunje, geflochtener Korb, um darin Mist zu tragen, gnojni koš, (glej Erjavec v Letop. Mat. 1875, pag. 226) venetsk. giada iz: glada in to iz prvotnega: grata, nocchio, Knoten. Sem spada srbsk.

---

*) Tudi slov. brana, Egge, je iz iste korenike.

grtati, zusammenscharren, sansk. granth, jungere, nectere, serere, componere, grath inflexum esse, granthana, nexus, conjunctio.

Furezza

ghiottornia, leccornia, Gefrässigkeit, Näscherei, fureto, ghiotterelo, gefrässig, näschig, slov. furež, navadna velika pojedina pri kolinah. Furež je iz hvorež, kakor jugosl. fala, falim iz hvala, hvalim, kakor hrvatskoslov. fruštati, nafruštati (Belostenec) iz nahvrastiti, virgis caedere, starosl. хврастъ, sarmentum Furež tore za хворежь, staroslov. хворати, δαπανᾶν, aufzehren, verschwenderisch leben. Glasnik X, *ch* zmenjajo z glasnikom *f* Slovaci: fujavica za chujavica, Polaci: parafija za parochia, Bulgari, Slovenci: flod za hlod, noft za noht (glej Mikloš. Vergleich. Gramm. I, 184).

Schirato,

beri: ščirato, scojattolo, sciurus vulgaris, veverica. Ker venetščina ešče ima jedno besedo iz thema skir naime: schirelo, Reif, Ring, cerchielo, ein ringförmiges Netz um Wildenten zu fangen, tedaj moramo iskati koreniko, katera označuje pomene: vrteti se, krožiti, in nar prvlje nahajam v zendščini çkar, springen, drehen, runden, çkarena, rund, sorodno je gršk. σκαίρω, springen, σκαλ-ηνό-ς, uneben, schief, σκώλ-ηκ, Wurm, („sich krümmen") lat. curvus slov. meth. kriv, tako da v koreniki skar — skir tičijo pomeni: hin und her bewegen, im Kreise sich wenden, drehen, runden, in res ima veverica navado sem in tje skakati obračati se, tako da je schirato naravno poznamenovanje. Da je thema: skar, skir, skur, sčir, sčur bila znana, pričuje polski: szczur, Ratte, podgana, rusk ščur, insecti genus, staroslov. šturъ cicada, Heuschrecke, to je, die im Heu springende.

Šturъ je iz: ščurъ, kakor štutiti sentire, iz: ščutiti, študь mos, iz: ščud, študo, miraculum iz: ščudo. Schirato je tore: das im Kreise sich hin und her bewegende, drehende, springende, wendende, hüpfende Thier. Iz tega themata je tudi venetsk. schiribizzo, idea stravagante, capriccio, das Wanken, hin und her springen der Gedanken. Tudi za pomen: fantasia rabijo venetski pisatelji to besedo.

Iz te korenike je starosl. štur v besedi: pra-šturъ, pronepotis filius, slov. šurja — šurjak, iz ščura — ščurjak, Schwägerin, Schwester der Frau, Schwager, Bruder der Frau, primeri: pokolenje, nemšk. Ursprung, dalje slov. šurkati iz ščurkati (Janežič) faulenzen, proprie hin und her gehen, hin und her sich ohne Beschäftigung bewegen, dalje slov. šur iz: ščur, Korkholz, proprie: Drehholz, šurtati, šurtovec, iz ščurtati, ščurtovec, (Janež.), bei einer Hochzeit am Fenster hin und her gehen, um einen Bissen zu bekommen, schmarotzen.

Ker tudi srbšč. rada *šč* spremeni v *št* in govori: štipat mesto: ščipati, iz korenike: skap — skip, quetschen, schnei den, hauen, štit, mesto: škit, ščit iz korenike: sku, bedecken štuka, mesto: ščuka, Hecht, iz korenike skâ, schneiden, ritzen zwicken, vščeknoti, tedaj so tudi srbske besede: štule, Stelzen grallae, iz ščure — die hüpfenden, springenden, štur, verkümmert gekrümmt, šturo žito, iz ščur, šturak, der Grille, iz: ščurak dokazov dovolj, da je korenika ščur, ščir tudi praslovanska, teda ščirat pravenetska beseda. *Σκίουρος* razlagajo stari pisatelji v mus ponticus, tako je znalo celo gršk. *σκίουρος* iz venetskega ščur, šcyr nastati, iz tega lat. sciurus, starofranc. l' escu reuil in angl. the squirrel, in gotovo je ta razlaga pravilniša naravniša kakor pa iz gršk. *σκιά* in *οὐρά* Schattenschwanz. N treba nam več omeniti, da so v pradobi tudi ob Pontu Venet stanovali. Italjansko: scoiattolo je tudi, ker italšč. glasnik vokalizuje, iz scuriatollo nastalo, kakor scoiare iz scoriare vaio iz vario, libraio iz librario itd.

Neskončno važno je, kar Hesychij poroča: „*νήεξις* (po Vossovem berilu *νιαξίς*) *ἐν Καππαδοκίᾳ γενόμενος μῦς ὃν σκιουρόν τινες λέγουσιν*“. — V Kapadociji se rodi miš imenovana *νήεξις*, katerej nekateri: *σκίουρος* pravijo.

Uže smo slišali iz Strabona, da Veneti, ki niso šli Trojancem proti Grkom na pomoč, so se pokappadočili: ‚Henetos, qui expedition non interfuerunt, Cappadoces factos esse teste Menandro (Geog. 12)Oni nekteri, ki so miši pravili *σκίουρος* = ščur, so tore bili Veneti, in menda so od Kappadočanov Slovani dobili svoj vekša, vokša, kakor Rus veverico imenuje, ako n *νήεξις*, *νίαξις* zapisano za: *ὀνήεξις ὀνίαξις*. *Σκίουρος* je tore izvirn mus ponticus, rod miši (podgana?); beseda je uže mogla biti Slovanom v azijanski pradomovini znana, in ker neso Veneti našl v evropskih bivališčih podgan *), so veverico začenjali imenovati szczur, v kateri so tudi našli nekako podobnost, a beseda je bila Slovanom dobro znana, ker so, kakor smo se gore prepričali,

*) Podgana, mus rattus, je šče le ob času preseljevanja narodov (Völkerwanderung) se zatepla v Evropo, zato latinski pisatelji je ne poznajo ker Plinijev: glis somnolentior je ali polh, ali veverica ali dihur in italj topo = talpa, kakor sedaj podgano imenujejo, je izvirno krt, (glej Hehn, Hausthiere str. 403). Venetčan sam podgano imenuje: pantegana = ponticana, in iz venetščine slovensko: podgana. Uže to po znamenovanje pričuje, da Veneti, ki so iz Ponta prišli na Adrio, tukaj neso našli miši kappadoške: *σκίουρος* — ščur, nego drugo živalico — veverico, katerej so dali, ker tudi je razve repa košatega prece podgan podobna, in sem in taj švigajoča žival, ime ščur, ščyr. Ščur ščyr, tudi se lehko izvaja iz korenike: sku s suffixom: r, litovsk. sku-t-u, sku-sti, nagen, schaben, gršk. *ξύω*, *ξυρᾶν* itd.

Viverra.

Uže v prvej razpravi sem te besede omenil in poskusil jo razložiti, misleč, da je viverra reduplicirana beseda, in da je dobila po varu (aestus) ime, tedaj: ognjeno barvata, žrjava žival. Da je beseda reduplicirana, priznajo tudi Pictet (v Zeitsch. VI, 190), Fick (Wörterbuch 398), in Johannes Schmidt (Vocal II, 499). Da živali tudi po barvi so dobila imena, pričajo postavim: Hase = der graue, babhru = der braune, Biber, vrana = črna, corvus, sivak, česk. golob, sizjak, rusk. golob, iz sivi in sizyj, caeruleus, sinica = die blaue Meise, latv. sveilis, ein Thier von brandgelber Farbe, iz: sveliu — svelt, sengen, brennen, slov. pegat, Perlhuhn = pegast ptič, nemški: Fink v istem pomenu, primeri šče žolna, dalje staroprusk pele, miš, slov. polh, popravem sera žival, das graue Thier.

Vendar, ker se s to besedo poznamenujejo podlasica, kuna, dihur in veverica, katerih živali barva ni ednaka in ne pri vseh varožolta (brandgelb), morali so stari Slovani drugo lastnost na teh živalih opazovati, in jim po tej ime dati.

Ker Pictetova razlaga dosle ni ešče občega sprejetja našla (mi je bodemo dalje dole omenili), hočem šče enkrat razlago poskusiti, vendar prvlje moramo pogledati, kaj nam stari pisatelji o viverri poročajo.

Plinij (8, 217 seq.) govoreč o „cuniculis", pripoveda, da te živali svojim podvrtanjem dosti škode napravijo, in da Iberci redijo posebne živali, ki so sovražnice teh podzemeljskih zajcev. Plinij imenuje to žival: viverra, pa ne reče, da bi jo Iberci tako imenovali. Ker tega imena ne pozna noben drug lat. pisatelj, je mogel to ime Plinij rodom Verončan v svoji domovini slišati, kakor več druzih imen živalskih, katera v svojih spisih rabi, in ki neso latinska.

Jaz imam viverra za venetsko besedo, in sicer iz sledečih razlogov: Viverra je morala biti močneja žival, kakor cuniculus, da se ga je upala lotiti, tore težko podlasica — mustela, temuč ali kuna ali pa dihur. Samcu dihuru (Iltis) ali kuni (Marder) pa šče Litovci sedaj pravijo, kakor Kuršat in Nesselmann v svojih besednikih navajata: vaivaras ali vovere. Da je vaivaras izvirno označevalo miši podobno žival, ki si pod zemljo ležišče zvrta, česar veverica (Eichhorn) ne stori, pričuje ta okoliščina, da tudi v novopersinskem jeziku: varvarah, tudi brez reduplikacije: wargh, warigh označuje: mus ponticus in podlasico.

Čehom, Polakom, Srbom in Slovencem, kateri z besed: veverka, wieworka, vivera, veverica poznamljajo žival, katerej Nemec pravi: Eichhorn, je mogla ta žival, ko so se v Evropi bili naselili, preje pred oči priti, nego lasica, dihur in kuna, da so jej dali ime kunino, dihurjevo ali lasičino. Ime ešče nahajamo v kymerščini in armorščini: gwiber, gwiwer, gwinver,

Frettel, k tem je gotovo prišlo od armorskih Venetov, ki s se tudi v Britaniji bili naselili v tako imenovani Venedocii. Irski feorog, feörag in izlandski: iora, ir, earag, Eichhorn, s narbrže prišla od polabskih Slovanov, ki so bili polskeg porekla, ker Polaci tudi žival „Eichhorn" imenujejo wiewiorka iz katerega je nar lože nastal feorog.

Sedaj nam ešče gre dokazati, da je tudi ime: vaivaras — vevera slovansko. Pictet je poskusil ime razložiti iz sansk. ko renike: vr-var, germ. var (goth. varjan), slov. var, tegere operire, abscondere se, in izpeljuje iz te korenike vedsk. vāra gršk. οὐρά, cauda, litov. var-a, konjski — srb. var-ka, ribj rep, in reče: „am natürlichsten vom Schwanze benannt", njem je: vāra, rep, „als bedeckendes, schützendes". — Pictet n premislil, da lat. vivera ne: „Eichhorn", temuč dihur ali kuna ki nemata košatega repa, in da se z repom slabo žival bran vāra, rep je iz var, ringeln, drehen, hin und her bewege kakor Schweif iz schweifen, slovansko: o-paš iz pahati, be wegen, wedeln, sploh: agitare.

Naravniše je vara, vera, redupl. vaivara, vivera iz vajati iz korenike: var, ki je v slovanščini označevala: ringel drehen, wälzen, winden, hin und her bewegen, iz katere imam rusk. var-ega, Seil, Strick, slov. ver-iga, Kette, tudi vr-v nemšk. wirren, ver-wirren, Wirr-warr = verdrehen, staro slov.: var-ją, φάνειν, praecurro, antecedo, anteverto, zuvorkommen proprie: sich durchwinden, srbsk. verati, clam circuire, in ravn ta pomen prav naravno označuje lastnost kune in dihura.

Iz tega them. tudi slov. prevara, Betrug, prevariti, be trügen, täuschen, proprie: Umgehung, umgehen. Litovšč. ima i te korenike: varau, varyti, treiben, jagen = herumgehen, win den machen; z daljim tvarivnim suffiksom: *t* imamo var + t vrtiti. Sicer var tegere, operire, abscondere se, tudi ne drugo kot ovijanje, ein Umwinden. V grkoitalšč. nahajamo oblike: ἐλ ύ-ω, volvo, vereo itd.

Vera — Vevěra, viverra bi tore bilo: animal clam circuiens, ali pa animal abscondens se, in te lastnosti imajo kuna, dihur in lasica, tudi žival sem in taj se gibajočo, pomikajočo*) zna to ime označevati, in zopet enake nazore nahajamo v imenu eihorn, staronord. ikorni, aglosak. acvern, mhd. eichorne Uže Fick (Wörterb. 699) je kazal na sansk. koreniko: ing, vi briren, bolje menda iz: ikh, moveor, staronord. aka, ok, akinn sich bewegen, fahren, ekja, Karren (Fick loc. c. 690) tedaj = indogerm.: ag — agati — agere.**)

*) Primeri gršk. τρόχος (Aristotel. de genere animal. 3, 6), Dachs jazbec iz τρέχω.

**) Ali menda h gršk. ἰχνέω, iz katere je ἰχνεύμων? V teh besedal je tudi pomen gibanja, vestigare, aufsuchen, aufspüren.

začeli s to besedo različne sem in taj skakajoče živali poznamljati. Analogično pomešanje stvari nahajamo v imenu

Viverra in ikorni bi se tore v pomenih vjemali. Lasico imenuje Latin mustela, po nekaterih jezikoslovcih: Mausfängerin, kuno imenuje martes, dihura ictis. Italjan lasico: donola, kuno: martaro, tudí fuina, Steinmarder, gli escrementi dela fuina framando un odore forte e penetrante. piše Boerio tore iz korenike pu — fu, stinken, primeri sansk. pûtika, zibetha, slov. dihur iz diham.

Dihuru pa Italijan pravi: facina ali pa furetto, franc. furet, španjolsk. mutato *f* in *h* huron, iz furetto je nemšk. Frettchen, bržkone iz: fur, tat, das diebische Thier. Ker se njegova koža rabi za oblačilno podvleko, je nastalo v sredovečni latinščini: furrura, Futter von Pelzwerk, furratus, mit Pelz werk gefüttert, tudi slov. fura, Futter aus Pelzwerk.

Plinijeve viverre ne pozna več nobeno italsko narečje, znamenje, da ni bila beseda po vsej Italii znana, temuč le v kotu adrijanskega primorja. Jaz sem mislil, da je venetsk. varo ne redYplicirana oblika starega: viverra, vendar opoklicem pomoto: Varo je žival, ki ima hrbet pepelnate barve in beli vamp, tedaj iz lat. varus, Flecken, Sommersprossen, ein gefleektes Thier; iz: varo je italj. vaio, Pelzwerk, Grauwerk, po koži te živali, iz tega venetsk. varoter, che fa vaii, in varezar, fleckig werden.

Lat. varus, pa se ne razločuje od varius mannigfaltig, vario, bunt machen, färben. V staroslov. se podlasica sploh imenuje: kuna, *αἴλουρος*, felis, Wiesel. Je li ni *αἴλουρος* grška oblika venetskolitoslov. varvara, samo da je prvotni *r* se spremenil v *l*? Uže stari Schrevelius je *αἴλουρος* tolmačil: „a vertendo seu volvendo caudam", *παρά τὸ αἰόλλειν οὐράν*, *αἰλ* bi tore bilo za: *ἐλ* (primeri *ἐλ-ύ-ω*, *εἰλύ-ω*, winde, wälze); in tako bi Pictet bil skoro zasledil pomen, samo da ne „mit Schwanz bedecktes," temuč den Schwanz windendes, drehendes Thier, caudam vertens animal. — Ako se ta razlaga dopade, se ne bom poganjal za svojo razlago, vendar vsi, ki trdimo, da je v besedah: vaivaras, viverra, vevĕra, pers. varvarah reduplicirana oblika, bomo morali od tega trdenja odstopiti. V besedah: vivera, vevera bi se torej prvi *r* bil vokaliziral.

Slov. kuna pa smemo gotovo staviti k lat. cuniculus (iz tega popačeno nemšk. Kiniglhase, Königlein) in ker cuniculus tudi pomenja: Mine, unterirdischer Gang, Bergwerkstollen, tedaj nam pomen besede razloži: sansk. khan, fodere, perforare, khani, fodina, cuniculus, khanaka, fossor, tedaj kuna — cuniculus — das Gruben, Löcher machende Thier *), tudi slov. kuna

*) Primeri slov. jazvec, jazbez, staroslov. jazvъ, Dachs, po jazbi, jazvi — azvi, incisio, Erdeinschnitt, Grube, Loch. Niederlandar ga imenuje gräwling, grewinc, der Gräber. Latvijsk: apsis, je gotovo popačeno iz azvis.

vulva in lat. cunnus vtegne označevati: luknjo, ako ne kuna vulva, in cunnus, idem, iz: kunda (sansk.) unde: kundâçi leno, qui de vulva vivit.

Francoz imenuje tega zajca: lapin, kar se je po Diez izobrazilo iz: clapin, Volksausdruck für ein Ducker. Clapi ne druga, nego skrivajoča se žival iz korenike: klap, heimlicl im Verborgenen thun, stehlen, gršk. κλέπ-τω, lat. clepere stehle staroprusk. au-klip-tas, verborgen, staroslov. po-klop, ope culum, venetsk. chiepin iz: klepin, Duckmauser, heimliche Sünder.

V italskih narečjih (glej Diez, 564) kuno — mustela marte — imenujejo bela, starofranc. bele, novofranc. belette, španj beleta, kymrišk. bele, Marder*), ruski zopet: bela, belka Eichhorn. Tako se poznamenovanja za razne sorte tega mišjeg roda pomešajo. Gotovo je sorodno lat. felis, mačka; pa kaj pc meni? — sansk. bhal, explorare, investigare? mačka rada vs iztekne, poišče, ali bal, occidere, ferire, abscindere, tudi to last nost imate kuna in mačka, da druge živali kolete, to razlago b potrjeval kymrišk. bela, bala, lupus. Corssen lat. felis izvaj iz korenike: ferio.

Litvin podlasico tudi imenuje: szirmonelis, menda i szerti, sich mausern, haaren? tudi žebenkstis, vendar: da braune Wiesel, szarmonelis, das weisse Wiesel, tedaj i žibinti, leuchten; prusk. mosuco. Slovenec jej tudi pravi granoslek; ker druga slovanska narečja imajo granostaj tedaj bolje: granostek iz granostajek, in angulis ha bitans? Tudi lasica, podlasica, lasta, lastočka i las, die freundliche, schmeichlerische; Italijan jo imenuje: do nola, gospodična, Jungferchen, novogrsk. νυμφύτα, Schönthierlein Danec: der kjönne, pulchra, Španjol. comadreja, kuma botra, tudi: garduna, Škipetar: bukljeza, sami euphemističn prepisi, ker ta žival v mythih starih narodov ima veliko zname nitost. Plutarch (de Iside et Osiride LXXIV) poroča, ka so stari verjeli, da podlasca skoz uho spočne in skoz usta rodi, zato je bila symbol uma (Herod. II, 67.) Pri Rimljanih je bila in vlada ešče tudi med Slovenci vera, da če podlasta potniku črez pot beži, ga bode nesreča zadela, če pa druga lastočka črez isto pot beži, zgine zlobna kob. Po nemških in slovenskih pravljicah dobi oni človek moč prihodnje reči prerokovati, ki požere šče trepečo se lastino srce (Bechstein, Mythe, Sage etc. I, 120). Grki so mislili, da je lastočka bila nekdaj človek, vendar ker je bila prejezna in ostrupna, je jo Hekate spreobernila v žival (Ael. Nat. Anim. 15, 11). Babrius pa v svojej 32. fabuli pripoveda, da je lastočka Aphro-

*) Litovsk. balcsas, Hamster, mus cricetus, eine grosse Feldmaus

dite v lepo dekle spremenila, ali pri neki svatovščini se je pokazalo to, kar v resnici je — lasta.

Te pravljice so morale tudi med drugimi evropskimi narodi znane biti, ker je podlasta dobila gore omenjena evfemistična imena.

Priloga I.

Ostanki iz jezika armorskih in britanskih Venetov.

Uže v posebnem spisu sem omenil, da v stari dobi so tudi Veneti stanovali v Armoriki, in da ti so, kakor Caesar pravi (Bellum gall. 3, 8. confer Strab. 4. Veget. de re militari 4, 37.) v britanskem primorji naselbine imeli. Zato so Kymri in Anglosaksi zemljo Venetov, ki so bili prestari stanovniki valiskega primorja, imenovali: Gwineth, Gwined, Gwentland (glej Giraldi, descript. Cambriae v Cambden. Anglic. pag. 882—883). Latinski pisatelji pa so to pokrajino imenovali: Venedotia, in angleška literatura šče hrani poseben „codex Venedotianus“, katerega pa nesem mogel v roke dobiti. Iz tega je Zeuss v svoji Grammatic. celt. nekoliko besed zapisal, ktere tukaj hočemo presoditi. Boerio v svojem Dizionario omenja, da je italijanski pisatelj Girolamo baron Trevisan v svoji uže zelo redki knjigi (tiskana je bila v Parmi leta 1800): „Illustrazione sul un antico sigillo di Padova,“ dokazal ednorodnost adrijanskih in armorskih Venetov. Tudi te knjige mi ni bilo mogoče v roke dobiti. Naj je samo omenim, da prihodnji preiskovalci zgodovine Venetov jo preučijo.

Codex Venedotianus ima sledeče besede, ki imajo zeló slovansko lice, in sicer:

Crauele, pala fornacea, Ofenkrücke (Zeuss II 787). Ta beseda se vjema s slov. krevel, Ofengabel, (Murko, Janež.) iz them. kriv, litovsk. kreivas, schief, krumm, srbsk. kreveljiti, mit schief, krumm verzogenen Gesichte weinen, tore krivljeno orodje.

Crochan, vas, olla, staroslov. krъč-agъ, tudi srbsk. polsk. korcz-ak, škipetarsk. karčuel iz slovanšč.**) Starogornem. chruoc mhd. kruoc, novonem. krug ne najde v nemščini umne razlage, tedaj iz slovanšč. izposojeno.

---

*) Iz krp tudi slov. klop, klešč, sansk. krpána, črvjak.

**) Korenika krk označuje: winden, drehen, zato staroslov. krk, collum, primeri slov. vrat, iz vrtiti. Iz nazorov vrtenja so imena za posodve: mator, vrat, pinja, itd.

Gnapel, sudare, dünsten, schwitzen, litovsk. kvapas, Dunst, česk. kvapiti.

Ystavell, cubiculum, rusk. istъba, obširno razlago najdeš pod besedo: stua.

Cep, ligo, slov. cepin, rusk. capeta, česk. capa, Grabscheit iz: cepati.

Suh, vomer, rusk. soha, idem.

Cerc, Hahn, jugoslov. krk, petuh, lit. kurka.

Yar, gallina, slov. jarika, mlada kokoš.

Scuol, milvus, utegne popačeno biti iz: sokol.

Ruif, remus, rusk. rulj, idem, ruifadas = rusk. ruvat.

Dreis, vepres, slov. drač-je.

Gai, silva, slov. gaj.

Croider, cribrum, rešeto, litovsk, kretulys in kretalas, Sieb, krat, krit, schütteln.

Jyen, pruina (armorsk.). Ker romanšč. (franc.) *g* izpahuje, primeri rue iz ruga, je iyen iz igien, slov. inje, Baumreif, tudi po izbitem gutturalci, iz: ignje, staroirsk. aig, Eis, staronord. jaki; Eisstück, litov. iza iz igja, Eisschole, izai, plur. Grundeis, v slovenšč.: Iza, mythično bitje. Pripoveda se o njem, da Iza se vzdigne iz gore, je pol deva pol kače, zleti v zrak o burnem vremenu in za njo pada toča. (Pravljica znana v okolici trga Kozje na dolenjem Štirskem, gder v gori Veternik ima svojo duplo).

Padell, sartago, kakor v venetšč. dalje šče: Kreis, camisia, camisol, obleka; glej razlago pod besedo, crosato.

Bran, corvus, brez dvombe popačeno iz vrana.

Cliath, crates, tudi cluit, franc. claie, provençal. cleda, vse v pomenu: Flechtwerk, Hürde. Ker so stari Slovani imeli spletene hiše,*) kakor se šče po Ogerskem dendenešnji nahajajo, ter se cliath, slov. klět, litov. klětis sme staviti k lat. crates, goth. hleith-ra, Laube, ali pa goth. haurd-s, Hürde, spletena ograja, gršk. *κύρτος* — *κύρτη*. V sansk. nahajamo še çrath = kart, necto, sero. Tudi gršk. *κάρταλος*, geflochtener Korb, sem spada.

Jaz dvomim, da bi cliath bila izvirno keltska beseda, nego mislim, da je med Kelte v Britanii in v Gallii prišla po Venetih.

Vtegne šče se v Codex Vened. najti več tehničnih izrazov, jaz sem tukaj teh besed omenil, naj bi oni, kterim je mogoče do te knjige priti, dalje preiskovali.

---

*) Procop (de bello got. 3, 14) piše o njih *οἰκοῦσι δὲ ἐν καλύβαις οἰκτραῖς* itd. in Helmold (2, 13): in construendis aedificiis non sunt operosi, quia potius casas de virgultis contexunt etc.

Priloga II.

Škipetarščina različna od Venetščine.

Sedanja historična šola ima starodavne Venete za Illyre. Ako so denešnji Škipetarci potomci starih Illyrov, kar po mojem vsestranskem preiskavanji gotovo so, tedaj jezik škipetarski pričuje, da se je jezik Illyrov in Venetov bistveno razločeval. Sicer v denešnji škipetarščini nahajamo razve staroillyrskih ostankov, mnogo grških, italskih starih — latinskih, in — novejših, posebno venetskoitaljanskih elementov, dalje veliko trumo slovanskih besed, tudi turskih, vendar so mnoge besede, katere smemo za praillyrske imeti. Jaz hočem tukaj nekoliko škipetarskih besed razjasniti, da se čitatelji prepričajo. ka je glasovska stopinja tega jezika različna od venetskega. Naj preje hočem sem postaviti spremene glasnikov.

V škipetarskih narečjih zmenja se *α* v *ε*, *α* v *o*, *ε* v *i*, *ε* v *o*, *ε* *ov*.

Dalje prelazi *l* v *d*, na primer: filoig in fidoig, *λ* postane *j*, ali pa izpadne, iz: valj — postane: vaj, olje. *μ* prelazi v *β*, *αβουλ* in *αμουλ*, brennend. *μ* prelazi tudi v *π* in *φ*, *n* v *d*, postavim: *n*enture in *d*enture, dicht, kakor v litovšč. *n*ebesis in *d*ebesis. *ρ* prelazi v *ϑ* in *χ*, se tudi vokalizuje; *β* se menja z *φ* in *π*, *χ* prelazi v *φ*, postavim: kre*h* in kre*f* primeri slov. no*h*t in no*f*t, *h*lod in *f*lod; *γ* se spremeni v *δ* na primer: *γ*jaja in *δ*jaja, Jagd, tudi v slovanščini *d*lh in *g*lh; *κ* v *τσ̈* = č, na primer: čimt in kjint, centum, sto. *ϑ* prelazi v *φ* na primer: *ϑεrγjιλ* in *φαrγjιλ*, primeri rusko: *F*eodor iz *T*heodor.

Sk postane *τσ̈*, postavim: *τσ̈αλ*je lahm, gršk. *σκολιος*. Lat. *x* postane: *fs*, postavim, iz lat coxa, Hüfte, škip. kofse. *tr* postane: *kj*, postavim: kjepalea, Augenwimper, slov. trepalica, trepavica.

Sedaj si poglejmo nekoliko besed, da bodemo videli, kako je ta ubogi jezik zbit in stlačen. Najpreje hočem nekoliko besed sem postaviti, katere so gotovo praillyrske.

Birь, Sohn, latvijsk. ber-na, Knabe, Kind, mhd. barn, Kind, Sohn.

κριμπβ, Wurm, lat. vermis iz praoblike: cvarmis.

Ballea, Stirn, gršk. *φάλος*, Stirnstück am Helm, sansk. bhâla, Stirn, aglosaks. bell, beal, Stirn.

Javeja, Woche, praejot. lat. aevum, gršk. *αιώr*, sansk. éva, gressus, Zeitlauf.

ζιειγ ζιγ, gähre, gršk. *ξέσσω*, *ζέω*.

Lanea, Ellbogen, gršk. *ωλέrη*, lat. ulna, goth. alaina, litov. letena?

Njeriu, Mann, gršk. *ά-rήρ*, lat. ner (sabinsk.).

Breške, želva, tedaj celo različno od venetsk. galana, in tartaruga, Wasserschildkröte, pa se veli: ovjeσε.

χεκουρ, Eisen, gršk. χαλκός, staroslov. krk-yga, metallum.

βιτσί, Kalb, sansk. vatsala, Jährling, Kalb, tudi škip. vjetšar, einjährig, lat. vetus, staroslov, vetъhъ, bejahrt.

Skkendze, Funke, sansk. çkand, schimmern.

Pikea, Tropfen, sansk. spaka, litov. spaka, kaplja.

Vjet, Jahr, sansk. vatsa, tudi vat, neutr. goth. vith-r us, Lamm, Jährling.

Žali, männlicher Same, sansk. galas, idem.

Ripi, Bergabhang, lat. ripa.

Dje, gestern, gršk. χθές, gestern.

χεδ, giessen, gršk. χύσις, κατά — χυσις, lat. fut-is.

Gelbarea, Schleim, litov. gleiwetas, schleimig, gleiwes, Schleim, slov. žlema, žleza, Schleim.

Gopi, vulva, gršk. γοπη, Loch

ύλЬ, Stern, sansk. val-ul, flackern, flammen.

γρυειγ, kratze, gršk. γαργαλίζω, kitzle, srb. grgašiti, Wolle krempeln.

Žapini, Eidechse, iz džap, klaffen?

Škarea, ausglitschen, gršk. σκαίρω, springe.

Τσ'ελλj, ključ, gršk. κλήω (staroatt.), lat. clavis, slov. klju-č.

Kuki, roth, staroprusk. kukan, braun, sansk. kaučana, gelb, gršk. κνηκός, iz κηνκός, gelblich.

χojeja, Wabe, litovsk. kora, lat. cera, tore iz χορεα

Deim, trunken, tam, lat. temulentus.

Keljuš, Ferkel, litovsk. kuilys, aper, gršk. χοῖρος, irsk. cullach, slov. čulek, sansk. kôlá.

σ'πενετκε, Milz, za splenetke, lat. splen.

δασουρι, Liebe, sansk. dâçati, gewähren, daços, gefällig, daçvams, huldigend, gršk. δέκομαι.

ά-δευκης, unhold, lat. decus, škipet. dašmite, lieben, dašem, liebenswürdig, tore sansk. ç v škipet. = š, kakor v litovšč.

ρεζεja, Lichtstrahl, beri redzeja, sansk. radž, glänzen, gršk. ρεγ, ρεγ-εύ-ς, Färber, škip. reg, gerbe, tünche.

βεσ, ich kleide, lat. vestio, sansk. vas, tegere.

Piel, ich gebäre, litov. periu, lat. pario.

Plešti, Floh, lat. pulex, slov. blha.

Znamenita je prikazen, da sansk. *dž*, litoslov. *g*, praarjanski *g*, *gh* prelazi v škipetaršč. v *d*, primeri dalanduše, lat. hirundo praarjansk. gharanda, gršk. χελιδών, Schwalbe, del, Ader, iz gil — žila.

Dambъ, zob, gršk. γόμφος, litovsk. gëmbe.

Dima, Winter, litoslov. zima, gršk. χειμή iz praarjansk.: ghima.

δαουα, zemlja, gau, γή dor. δή, δᾶ, tudi škip. δεου, zemlja.

Korreja, Ernte, korres, Schnitter, sansk. kar, krnoti, laedere, lat. Ceres, boginja žetve.

γεζοιγ in γεδοιγ, erfreue, lat. gaudeo, division gršk. γηθέω.

ζοῤῥεα, Darm, sansk. hira iz ghira, lat. hira, gršk. χολ-αδ, Darm, litov. zar-na, staronord. garnir, Gedärme.

Djal, delatar, sin, latvijsk. dêlas, sin, litov. primdelys, Erstgeburt, umbrišk. felius prvotna oblika: dhâla.

χεjα. χιjα, Schatten, sansk. čhâya, gršk. σκιά.

Estena, Knochen, lat. os, ossis, slov. kost, tore *k* odpadel kakor v lat.

Kamburjas, krümmen, keltsk. kamb, slov. kamp v besedi: kampuš, Engerling, gršk. κάμπη, Raupe.

μβραπ, beri: vrap laufen, litov. virpiu, schwanken, gršk. ῥέπω, idem.

Τσαιτουρε, Spalte = σκιδ, σχίσις, sansk. čhitti, das Spalten, litovsk. skëdra, Span = Abgespaltenes.

Kenge, kanekeja, Lied, litov. kanoti, sonare lat. cano, gršk. καναζω, rausche, töne.

Ništer, Lanzette, arm. nizak, Spiess.

Vagheti, Zugvieh, sansk. vagh, vehere, gršk. ὀχεύω, slov. vozim.

Gjaja, Jagd, primeri litovsk. guju, guiti, jagen, treiben, sansk. džu, džavati, vorwäts drängen.

Al, scharlachroth. sansk. aru, srbs. ali, rusk. aly, roth.

σκουμε, pena, lat spuma, tedaj *p* prešlo v *k*.

Kanosia, Strafe, Zend, kaena, Strafe, lat. poena.

Hirreja, Molke, gršk. ὀῤῥός, serum, slov. sirotka?

Jarant, Liebhaber, sansk. džara, Buhlin, tore iz garant.

Rendeja, Schnelligkeit, iz: renheja, sansk. ramhas, iz ramghas, schnell.

Jenia, Geschlecht, iz genia.

Skanduem, schimmern, sansk. çkand, idem.

Aruske, medved, po prestavi glasnikov, lat. ursus iz urksus, gršk. ὄλξις? sansk. arkšas, gršk. ἄρκτος.

τσίερ, ich kratze, sansk. kšur.

καυ — kau tudi καου, κᾶ, vol, iz gau, latv. gû-wis, Kuh, slov. gov-ędo, Rindvieh.

Gjisthi, Daumen, sansk. añ-gušta, digitus, zend. angusta, afgan. gūt.

Skermeja, Riss, sansk. skar, schneiden, reissen, spalten.

χᾶp, ich öffne, sansk. gap?

Opuščam mnogo drugih besed, ker imam samo namén različnost illyrskega in venetskega jezika dokazati. Proti ednakosti govori zmena glasnikov: *g* z *d*, dambъ, γόμφος in gambe. Dalje prelaz glasnika *dž*, *g* v *χ*, potem v škipetarščini, razve kacih dvadeset besed, ki so iz venetščine v poznejši dobi prišle v škipe-

taršČino, ne nobene besede najti, med tem ko mnogo venetskih besed edino nahajamo v ruskem jeziku. Kedar bodo kritični jezikoslovci tako tuje elemente iz škipetarščine izluščili, kakor je naš duhoviti Miklošič iz škipetarščine prevejal slovanske, bode laglje jedro staroillyrskega jezika razluščiti. Staroillyrskega jezika ne moremo h grkoitalščini vvrstiti, uže zaradi tega ne, ker sansk. ç je, kakor v litovščini *š* — *sz*, kar beseda dašmite pričuje, tudi škipet. *ζ* v besedi *ζορρεα*, Darm, ki je v sansk. *h* in grkoital. *h*, *χ*, v germ. *g*.

Nekateri so mislili, da so Traki in Illyri edno isto pleme bili, pa tudi tu govori zoper tako trdenje glasnik ç, ki je v traščini *κ*, kar beseda: *κῆμος*, Name einer Hülsenfrucht, pričuje, ki se vjema s sansk. çamî, Hülsenfrucht.

Za besedo: Bog in gospod ima Škipetar edno isto besedo in sicer: *ζοτε*, brez dvombe se ta vjema s sansk. dyôtê, dyuti, radius, tore svitlo božestvo, kralja imenuje: *μβρε̈τъ*, kar opominja keltsk. bret, Richter.

Tudi ime Perndia, Prndia se rabi za ime božanstva in najvišjega gospodarja, ker se perndoig reče o zahajajočem solnci, tedaj Prndia, solis occasus. Grimm in Gilferding sta Prndia krivo ednačila, slov. Perunu, ta je bil Bog groma, ne pa solnčne svetlobe.

Latinske in italjanske besede je Škipetar grdo popačil, postavim: ferkoig, reiben, lat. fricare, *ουσκαιγ*, nähre, lat. vescor, *πουσι*, Brunnen, italj. pozzo iz: puteus, šelkgu = salix, kenge, kanekeja, Lied, gršk. *καναχή*, Getöse, nemeruaig, numero, njerku, Stiefvater, njerkea, Stiefmutter, lat. novercus, noverca, furreja, Ofen, fornax, forno, kerkoig, suche, italj. cercare, sgjebe, Krätze, lat. scabies, *πσικεια*, Blase, lat. vesica, šelkjint, Wassermelone, gršk. *κολοκυνθίς*, kerdiζε, Mittelpunct, lat. cardo, gjerakiu, Habicht, gršk. lat. hierax, gjeli, Hahn, lat. gallus, italj. gallo, gjukj, Gericht, iz giudizio, gjind, Volk iz gente, kalj, Pferd, kaljeri, Reiterei, iz cavalo in cavaleria, *τσ̈αρκον* = circo, gjemea, Jammer, iz gemo, goleja, Mund, iz gula, gjuši Grossvater, iz *γῆρας*, alt, gruja, Grossmutter, Frau, iz *γεραια*. Slovanske besede glej pri Miklošiču: Slawische Elemente im Alban. Denkschrift. der Akademie. Le nekoliko jih poglejmo: kjep, ich nähe, slov. krpam, skjes, ich gleite aus, slov. sklizuem, mutin-n, Butterfass, slov. motilnica, kjepale, Augenwimper, slov. trepale, trepavica, *φουκὶα*, Weinkübel, slov. buča, kjerpen, dünner Stock, slov. krepel, šketer, hinkend, slov. šepav, brazim, Reif, slov. mraz, gjemija, Schiff, srb. čamac, tecgjahu, Weber, slov. tъkavec, gjume, Schlaf, slov. čumiti, čiampe, Frosch, slov. žaba, rassaku, Enterich, slov. recak, racak itd. rossca, Ente, reca. Iz venetskega: ruga, Gasse, *κοκ*jeja, Melone in

Birne, venet. cocuzza, tikva, rusk. kukiš, Birne. Ako mi bodeta čas in zdravje dopuščala, mislim v posebnem spisu upliv slovanščine v škipetarščino obširno pretresavati, in dokazati, da se v škipetarščini slovanske besede nahajajo, katerih ne poznajo sedanja jugoslovanska narečja, in ki so morale uže v stari dobi, ko so slovanski Panoni bili sosedje starih Illyrov, v illyrski jezik se preseliti.

Uže sem v svojem spisu „Komentari k zgodovini Salasov etc.“ (glej Letopis Mat. leta 1874) omenil, da vse kaže, ka so gorenje-italski Lyguri se iz Illyrika preselili. Vsi stari latinski in grški pisatelji poročajo, da so Lyguri bili suh narod in v škipetarščini šče najdemo besedo ljigich, ich mache mager. Dalje piše Plinij (18, 40), da lygurski Taurini: „secale asiam vocant“. V škipetaršč. pa: usъ, tosk. ustъ označuje klas, vlat, Aehre. To bi bila važna priča za sorodnost Lygurov in Škipetarov.

Možgani.

Spisal dr. M. Samec.

Nek učenec je bil tako hudo z batom po glavi vdarjen, da so se mu izrinili možgani skozi rano v čepinji. Iz lobanje izstopivši del zdrobljenih možganov mu je moral zdravnik odrezati. Ranjenec, ki ni bil prav nič prišel ob zavednost, je velel odrezani košček možganov nesti učitelju, ki mu je zarad slabega učenja vedno očital, da nima možganov. Mi ne vemo za gotovo, ali so vstregli dečkovi želji ali ne; ako so, je morda učitelj prvokrat videl človeške možgane. Koliko ljudi sploh ni videlo organa, v kterem se rodijo misli, delajo sklepi, ki čuti bolečine in slasti življenja. Marsikteri človek se prime z dlanmi za glavo, kadar išče ključ uganjki, išče svojim nameram zaželenega vspeha, ali vdari ob njo, ako ga je domnevanje prekanilo in je po njegovem razumu pričakovan nasledek splaval po vodi. Možgani so dali zemeljskej površini drugo podobo, možgani mornarjev in tehnikov so nam odprli nove svetove, nas peljejo z nepričakovano hitrostjo po vodi, pod vodo, po zraku; možgani pesnikov blažijo naše čutje in nam pomagajo v svojih umotvorih dvigniti se nad težečo nas vsakdanjost našega življenja. Vsled možgan smo, kar smo, in kakoršni možgani, tak tudi človek.

V naslednjem bomo skusili najvažnejše dozdanje poizvedbe sestaviti in podati našim bralcem.

Človeški možgani se kažejo, naj se preiskujejo s prostim očesom ali mikroskopom, tako komplicirane sestave, da zamore vsak anatom, ki jih natanko preiskuje, na njih še kaj novega najti. Že s prostim očesom se opazi mnogo po podobi različnih delov, vsak s svojim imenom. Možgani od zgoraj pogledani nam kažejo dve bistveno ločeni polovici, možganski poluti, desno in levo, ki ste v sredini in na dnu med sabo zvezani. Veliko veča mnogoličnost se pa kaže, ako možgane od spodaj pogledamo. Tu zamoremo ločiti tri dele, sprednje, srednje in male možgane. Prvi oddelek loči od druzega mali zarez, ali brazda, ktera se imenuje Silvijeva brazda ali pinica; druzega in tretjega pa loči globoko med nju segajoč del trde možganske opnice, ki se imenuje šotor.

Na površji človeških možganov se vidi mnogo ovinkov ali zavojev in med njimi ležečih brazdic, tako da se vidi prerez možganske skorje enak nabornici. Sprednji in srednji del možganov skupaj sestavljata velike možgane, zadnji del pa se imenujejo mali možgani. Slednji so veliko manjši od prvih.

Ako se veliki možgani prerežejo, kaže njihova snov dvojno barvo; veči del je svitlobel, nekteri otoci v njej, na primer tako imenovani čveterogriček, progasti in vidni pomolek in cela možganska skorja so sivi. Pozneje bomo videli, kako pomenljiva je ravno možganska skorja pri razmatrivanji duševnih sposobnosti. V notranjosti možganov, bolj proti njihovemu dnu štejemo 4 kamrice, globeli ali ventrikule; njihova pomemba za delovanje možganov ni še razjasnjena.

Včasih se v dveh največih teh kamric nabere nekaka vodena tekočina, kar nareja hudo in večidel neozdravljivo bolezen, notranjo možgansko vodenico.

Na prerezu malih možganov se vidite bela in siva tvarina tako porazdeljeni, da nastane podoba drevesca, ktero se tudi živno drevesce imenuje.

Tudi mali možgani so iz dveh polovic sestavljeni.

Celi možgani so s tremi kožami ali mrenami oviti, kterih ena leži nad drugo, kakor na primer luščine okoli čebulnega zrna. Zunanja najmočnejša ali trda mrena je kitasta, loči s posebnim podaljškom, kterega doli do možganski poluti spajajočega hrama pošilja, desno in levo polovico in se imenuje veliki možganski srp. Le-ta mrena sestavlja tudi pod zadnjim delom velikih možganov razpet šotor, ki pokriva male možgane in jih brani teže nad njimi ležečih velikih možganov. Srednja mrena se imenuje pajčnica. Tretja ali mehka mrena ovija možgansko površino naj bolj natanko ter se ugreza tudi nad posamezne brazdice nad zavoji. Na ta način nastanejo med njo in pajčnico prostorčki, v kterih je vedno nekaj čiste tekočine nabrane, vsled ktere se vsakak pritisek na en del možganske površine razdeli bolj na široko in s tem oslabi njegov

učinek. Če se te tekočine nabere anomalno veliko, nastane bolezen, kterej pravimo zunanja možganska vodenica.

Belo možgansko tvarino sestavljajo mala, mikroskopna, okrogla ali malo podolgovata telesca, možganske stanice in tanka vlakenca. Slednja vežejo stanice med seboj (intercentralna ali medosredna vlakenca), ali pridejo od čutil prinašajoč utise zunanjega sveta (centripetalna vlakenca). Vtise sprejemajo stanice in jih obdelujejo v misli, ali pa gredo od stanic iz možganov v živce trupla centrifugalna vlakenca ter nosijo povelja stanic hotnim ali nehotnim mišicam, ktere se na dano povelje skrčijo ali odjenjajo, kakor treba. Ta pot pelje nektere izmed njih skozi podaljšani mozeg, od ondod v hrbtenjačo in iz te še le v telesne živce. Gredo pa ta vlakna iz ene polovice možganov, v nasprotno polovico hrbtnega mozga, kar prouzročuje, da je na primer pri desnostranskem mertvoudu leva stran trupla omertvoudena.

Ličnejša sestava možganov je tako komplicirana, da še dandanes nekoliko veljajo besede Fontanijeve, ktere je izrekel o možganih pred 160 leti: obscura natura, obscuriores morbi, functiones obscurissimae. Francoski natoroznanec Buffon (1707—1788) ni pričakoval od natančnejšega preiskovanja možganov posebnega vspeha in ni vedel še druzega pisati o njih, kakor da so slezasta snov brez posebne važnosti. Saj je pa tudi možganska tvarina tako nježna in mehka, da razpade prav kmalu po smrti v slezast močnik; v tej kakovosti je lahko misliti, da si ni upal Buffon in tudi še ni nadjal se najti organa, v kterem se vršé opravila tolike važnosti.

Uprav zarad svoje mehkobe, nježnosti in važnosti zahtevajo možgani čisto posebno brambo proti zunanjim nezgodam in vtisom. Nijeden človeških organ razun nič manj važne hrbtenjače ni toliko zavarovan s koščeno in kitasto obrambo nasproti zunanjim poškodbam in ranitvam, kakor so možgani.

Po ličnosti notranje sestave ga ni organa možganom enacega. Ne samo, da imajo v sebi več sto milijonov drobnih vlakenc, ki sestavljajo živce in kterih gre 1600 na 1 milimeter debel živec, hranijo tudi neizmerno število mikroskopnih telesc, stanic, ktere vlakenca vežejo in s tem pripomorejo, da se vse delovanje teh stanic spoji v enotno celoto. Ako se stanica primerja električnemu stroju, ki od zunaj došle vtise sprejema in nazaj daje, smemo živce primerjati žici, po kterej se električni tok preliva. Stanic se je naštelo le v sivej možganskej skorji več ko 500 milijonov. Novejši preiskovalci cenijo še više število možganskih stanic. Bain jih računa 1200 milijonov, Meynert tudi eno milijardo, število, ktero se nam zamore zadosti veliko zdeti, da se v njih rodé, križajo in menjavajo vsi spomini, misli, želje, naklepi. Le-te stanice so po Meynertovih preiskavah v možganskej skorji v šestih skladih porazredjene.

Živčna vlakenca so najtanjša, kar poznamo enakih tvarin, ker meri njihov premer le $^1/_{1000}$ milimetra. V sredi tega vlakna leži tako imenovani vretenčni cilinder, ki je še le pravi sedež živčevih opravkov; slednji meri celo le tretjino vlakenčne debelosti, namreč le $^1/_{3000}$ milimetra. Še tanjša vlakenca, ki se pod mikroskopom le še kot lične linijce vidijo, se nahajajo na periferičnih vejicah čutilnih živcev. Število vlakenc, ki sestavljajo belo možgansko tvarino, je na tisoče milijonov. Vsaki živec se konča v stanici in iz vsake stanice izhaja po več vlakenc najmanj po dvoje. Na eno milijardo možganskih stanic gre več milijard vlakenc, in ako računamo v naših možganih bivajočih pojmov na pretirano število 200.000, bi še na vsak pojem prišlo najmanj po 5000 stanic in 10.000 do 30.000 vlakenc in to takrat, ko bi se vzelo, kar se pa ne sme, da so pojmovi enako razdeljeni v skorji velikih možganskih polut. Vsakako pa je gotovo, da se vsled te cenitve ne more dvomiti, da, če je število v naših možganih vtelesenih pojmov še toliko, je še veče število v možganih za-nje obstoječih živčnih elementov in da storijo ti elementi mogoč še več razvitek in pomnoženje pojmovnega življenja. Bain pravi: „Ako bi naš živčni sistem obstajal iz samo 1000 vlaken in toliko stanic, bi bilo težko kazati, kako je mogoče, da se zamorejo javiti vse naše misli in občutki; naj bode število pojmov še toliko, število v naših možganih za pojmovanje pripravljenih živčnih elementov je še veče.“

Ako se vzame, da je duševno delovanje opravek naših možganov, se mora sklepati, da stojita organ in njegova funkcija v določenej razmeri: velikost, kakovost, razvoj možganov ali posameznih njihovih delov mora v nekakej razmeri biti z velikostjo in obrazom iz njih izhajajočih psihičnih opravkov. Ozirom na to je deloma iz empiričnih, deloma teoretičnih nagibov stavljen izrek, da ima človek, ki stoji vsled svojih duševnih lastnosti nad vsemi živalmi, tudi relativno največe možgane. To sicer ni popolnoma resnično, ako se vzame besedno. Je nekaj živali, največih izmed še zdaj živečih, na primer kit, slon, delfin, ki imajo dvakrat do trikrat veče možgane, ko človek. Možgani kitovi imajo povprek 20 kilogramov, slonovi 16 kilogramov, človeški pa le počrez 6 kilogramov. Po Strutherji so tehtali možgani 23 metrov dolzega kita 14 kilogramov, možgani 5 metrov dolzega mladega kita le 8 kilogramov. Po Gratioletu so tehtali možgani v Parizu umrlega slona trikrat več ko človeški. Veliko drugačni pa so bili le-ti po podobi nasproti človeškim: manjkal jim je popolnoma nek pomolek — eminentiae mamillariae. Poluti velikih možganov ste bili jako razviti, ali toliki niste bili, da bi bili zamogli zakriti male možgane. Velikost sama na sebi ne more ovreči trditve, da ima človek največe možgane, kajti možgane moramo smatrati tudi središčem celega živčnega sistema. Z velikostjo živalskega telesa raste tudi debelost in dolgost živcev in ž njimi ravnomerno velikost možganov. Razumljivo je,

da dobimo popolnoma drugačen resultat, ako primerjamo težo možganov onih živali z njihovo celotno težo. Pokaže se precej, da je človek po teži svojih možganov veliko nad imenovanimi živalmi kakor tudi nad vsemi drugimi. Po Leuretu znaša teža možganov na 10.000 delov telesne teže pri ribah 1·8, pri krkonih 7·6, pri tičih 47·2, pri sesavcih 53·8, pri človeku pa 277·8. Te številke dokazujejo očitno, kako raste teža možganov z razvitostjo živalskega uma. Ako znaša teža človeških možganov $^1/_{35}$—$^1/_{50}$ teže celega trupla, znaša pri delfinu le $^1/_{100}$, pri slonu $^1/_{500}$, pri kitu celó le $^1/_{1000}$ cele njegove teže. Pri tem pa zopet ne sme ostati neomenjeno, da so nektere male opice, tice pevke in neka majhna poljska miš, ki imajo tudi relativno veče možgane ko človek, zaostajejo pa gledé njihovega razvoja, posebno gledé razvoja zavojev možganske površine in debelosti sive skorje tako daleč za človeškimi možgani, da bi primerjanje dotičnih možganov le po velikosti ne bilo dovoljeno. Že pri glodavcih nimajo možgani nobenih zavojev več in pri vretenčarjih se le-ti zavoji že pri ticah nahajajo. Sploh pa so možgani, kolikor se niže stopa do živalskih razredov, vedno manj organ duševnih opravil, kakor središče hotnih in nehotnih mišičnih opravkov, tako da se smejo človeški možgani gledé na duševne zmožnosti le z možgani človeku bližjih sesavcev primerjati in praviloma celo le z možgani opic, ker so le pri teh po človeškem tipu narejene. Možgani velikih opic, ktere človeka po teži in velikosti dohajajo in tudi presegajo, so veliko manjši. Najveća antropoidnih opic, gorila, ima le $^3/_4$ kilograma možganov.

Kako malo odločivna sploh je relativna možganska teža, če se ne ozira na druge razmere, kaže se očividno pri otrocih, ki imajo razmeroma k njihovi telesni teži veliko več možganov kakor dorasli; vendar zaostajajo vsled pomankljivega razvoja posameznih možganskih delov in gledé duševnih sposobnosti daleč za temi. To velja tudi o živalstvu. Brez izjeme kažejo mlade živali, posebno zopet nektere opice, veliko ugodnejšo podobo razmeroma tudi večo čepinjo, kakor dorasle in so človeškim veliko podobnejše. Z napredujočo rastjo postaja čepinja vedno bolj oglata in od človeške različneja.

Pri tehtanji možganov se je ozirati tudi na to, ali se z velikimi tehtajo tudi mali, kteri nimajo z duševnimi funkcijami prav nič opraviti, ampak ravnajo le mišične učinke. Mali možgani so pri živalih veliko veči, ko pri ljudéh, da od zgoraj pogledani niso od velikih zakriti, kar se redoma nahaja le pri človeku. Pri shodu nemških natoroznancev v Gradci leta 1871 je popisal in kazal profesor Benedikt troje možgane, ki so bili od treh morivcev. Pri nobenih od vseh treh niso veliki možgani pokrivali malih in sta manjkala dva zavoja v sprednjih možganih, ktera se sicer v nobenih normalnih možganih ne pogrešata. Pozneje je prof. Benedikt popisal in fotografiral še dvoje možgane tudi od

dveh morivcev in opazoval na njih iste razmere. Reči se mora za gotovo, da niso popisani možgani popolnoma normalni. Ali je pa ta anomalnost, ali prav za prav ravno ta pomanjkljaj v možganskem razvitku vzrok uprav te vrste hudelstva, se še pač na podlagi samo 5 primerljajev ne sme sklepati. Gotovo pa je, da, ako bodo naslednja preiskovanja v tej meri na svitlo spravljala enake resultate, pride nauk o svobodi človeškega dejanja ob veljavo, kar bo mogočno uplivalo na vse dozdanje nazore o državljanskem življenji in na kazenskopravne principe. Človek, ki na primer nima organa bratoljubja, ne more ceniti vrednosti bratovega življenja, doprinese taka djanja, ker drugače ne more. Človek, ki nima organa, v kterem se vršijo predstavljanja določenih stvari, na primer moraličnih nazorov, ne more kaznovati se zarad prestopka moralnosti v tacem smislu, kakor zdaj, kajti on ne more drugače. Zdaj je kazen zadostovanje našemu razžaljenemu moraličnemu čutji, ako se Benediktovo domnevanje kedaj uresniči, neha kazen v tem pomenu, hudodelnik bi se moral imeti za poštenega in blagega človeka še za naprej in kratenje osobne svobode po postavi bi bilo le prohibitivno sredstvo.

Angležki anatom Owen je našel vsled velikokratnih merjatev počrezno težo velikih možganov proti malim 1:8 ali 12% celih možganov, tice razmera, ki se le pri človeku nahaja. Po Huschkejevih preiskavah znaša teža malih možganov pri sesavcih in ticah 16—35% vseh možganov. Posebno se odlikujejo po velikosti malih možganov tice, ki imajo med vsemi živalmi tudi najživahnejše gibanje, med njimi v prvej vrsti roparji. Le krokar je izvzet s svojimi 10—13%. Po Meynertu znašajo veliki možgani pri človeku 78%, pri opicah 75%, pri psu 67%, pri konju 67%, pri mački 62%, pri morskej svinjici 45% cele možganske tvarine.

Ta razmera se kaže ne samo pri primerjevanji človeških in živalskih možganov, ampak tudi pri primerjevanji človeških možganov med soboj po velikosti duševnih sposobnosti. Članovi germanskega plemena imajo razmeroma več velikih in manj malih možganov, kakor članovi keltsko-romanskega, Hindu imajo večje male možgane kakor Angleži. Človeški idijoti kažejo popolnoma živalske razmere 1:5·5 ali 20%. Vrh tega pa je pri idijotu siva možganska skorja, ki je pravi sedež duševnega delovanja, samo 1 milimeter debela.

Da so možgani merilo duševnih sposobnosti, potrjujejo prav očitno žuželke. Med temi občudujemo ne samo zarad pridnosti, ampak še bolj zarad posebne umetnosti, ktero opazujemo v njihovem družbinskem življenji in delovanji, bčele in mravlje. Možgane teh žuželk zastopa v glavi ležeč živčni ganglijon, ki je dvakrat do trikrat veči od ganglija navadnega rujavega hrošča, kteri spada v isti razred in je še večega trupla. Poleg tega kaže ganglijon imenovanih dveh živalic še posebno komplicirano tvorbo in sestavo: anatomi so zapazili na površini ganglija nekoliko po podobi in

razredbi različnih pomolkov, kteri spominjajo že nekoliko na zavoje človeških možganov.

Velika važnost možganskih zavojev se je začela še le zadnje desetletje izpoznavati. Zavoji sestavljajo nekak sistem spajajočih in anatomično razmnoževajočih se pomolkov iz sive možganske tvarine, ki obdaja možgane na nekoliko milimetrov debelosti; v njej so stanice in živčna vlakenca tako porazdeljena, da se kolikor mogoče mnogokrat spajajo. Mnogobrojno vezanje stanic z vlakenci je potrebno, ker imajo vlakenca nalogo vtise zunanjega sveta dovajati možganom, stanice pa te vtise sprejemajo, obdelujejo, duševno predelujejo in s pomočjo od njih izhajajočih vlakenc zopet reflektirajo. Koder je večina vlakenc, se kažejo možgani beli, koder je po več stanic nakopičenih, so sivkasti.

Zavoji še pri novorojenem otroku niso razviti, pri zarodku so komaj vidljivi. Ako bi možgani v sredini in na površini rastli enakomerno, bilo bi njihove sive snovi premalo. Zatorej se začne površina možganska poniževati, kar naredi podobo zavojev in med njimi ležečih brazdic. Na ta način zadobi siva možganska skorja veliko večo površino, najmanj dvajsetkrat večo, kakor bi bilo brez zavojev mogoče. Cela površina znaša povprek 2080 □ centm.

Huschke piše o tej zadevi v drugem delu svoje fizijologije: S tem nagubavanjem možganske površine se doseza, da se spravi v isti prostor veliko več sive snovi, kakor bi bilo pri gladkej površini mogoče s povečanjem črepinje. Na ta način je mogoče, da zamore črepinjska votlina manjše prostornosti več sive možganske tvarine hraniti kakor črepinja veče prostornosti, s tem je pa tudi omogočena pomnožitev sive možganske tvarine še po dovršenej tvorbi koščenega oboka ali z množenjem ali poniževanjem brazdic med zavoji.

V sivej možganskej skorji se vršijo same važnejše duševne djavnosti, predstavljanje, pojmovanje, zavest, zavedno čutenje in hotenje. V sredi bele tvarine ležeči otoci posredujejo čutenje in gibanje. Možganska skorja je neobčutljiva, ne občuti bolečine; ako se pri živalih rani ali reže, žival se ne gane, dokler se ne dotaknemo globokeje ležečih partij, v kterih so raztreseni sivi otoci.

Siva možganska tvarina je s krvnimi žilicami vseskozi prepežena v podobi gostih mrežic; v belej snovi pa so žile redkejše in so razpeljane tik vlakenc. Po preiskavah Spencerjevih teče po sivej tvarini petkrat toliko krvi, ko v belej, čemur se gledé fizijologične važnosti obeh tvarin ni čuditi.

Veliko veči, kakor med možgani človeka in antropoidnih opic, je razloček med možgani antropoidnih in nižjih opic. Slednjih možgani so po vrhu popolnoma gladki. Gladka je tudi površina možganov tic, kerkonov, rib. Le pri ticah se vidi nekoliko grbavin in zavojskih načrtkov ravno tako, kakor na možganih človeškega zarodka, pri kterem se še le po porodu vsled neenakomernega

rastja možganske površine in črepinje zavojčki kazati začnejo. Pri otroku postanejo zavoji še le s sedmim letom kolikor toliko popolni. Po Cuvierjevih in Mayerjevih opazbah se pri udomačenih in v človeškej družčini živečih živalih zavoji pomnožijo. Pes ima več zavojev, kakor njegova sorodnika, volk in lesica, vol bolj nepopolne, kakor človeku bliže stoječi konj. Na drugej strani pa ima lev, ki mora v divjosti rabiti dosta bistroumnosti, zvitosti in pazljivosti, da dobi plen, več možganskih zavojev, kakor njegova bližnja sorodnica mačka, postavša v ujetji duševno in telesno lena in ona ne uživa kakor pes omikovalne človeške tovaršije. Pri človeških idiotih zaostanejo zavoji v rastji in je tudi siva možganska skorja veliko tanjša.

Isti zakon, kakor pri primerjanji človeških z živalskimi možgani, velja oziroma zavojev in iz njih nastajajoče razširjenosti možganske površine pri primerjevanji posameznih človeških možganov med seboj.

Neštevilnokrat se lahko dokaže, kako raste z duševnimi zmožnostmi razvitek zavojev in sive možganske tvarine. To ne velja samo za posamezna človeška plemena, ampak tudi za posameznike. Dr. Wagner je preiskoval v ta namen četvero po duševnih zmožnostih jako različnih možganov gledé na množtvo in globokost zavojev. Bili so možgani znanega astronoma in matematikarja Gaussa, znamenitega klinikarja Fuchsa, navadnega delavca Krebsa in neznane mu 29 let stare ženske. Posnetek tega preiskovanja je trditev, da raste razumnost z možgansko površino. Možganska površina, ne računaje zavojev, je znašala pri Gaussu 72650, pri Fuchsu 72100, pri ženski 68900, pri Krebsu le 62750 □ milimetrov; v procentih 100 : 99, 94 : 86. Dolgost vseh zavojev in brazdic je merila pri Gaussu 7485, pri Fuchsu 7298, pri ženski 6538, pri Krebsu 6194 milimetrov ali v procentih pri Gaussu 100, pri Fuchsu 97·5, pri ženski 87·15, pri Krebsu 82·75. Površina brazdic samih je bila dvakrat tolika, kakor prosta površina in je merila pri Gaussu 146988, pri Fuchsu 148900, pri ženski 135215, pri Krebsu 124922 □ milimetrov. Ako se ta površina prostej površini priračuna, znaša celotna možganska površina pri Gausu 219638, pri Fuchsu 22005, pri ženski 204165, pri Krebsu 187672 □ milimetrov ali v procentih 100 : 99·6 in 85·5. Iz tega se vidi, da presega površina možganov učenjakovih površino delavčevih možganov za celih 30000 — 40000 □ milimetrov ali 0·34 metra.

Vrh tega se je pri preiskovanji pokazalo, da so možgani prvih dveh razumnikov po razvitji zavojev posebno v sprednjih krilih možgane delavčeve presegali.

Dopolniti svoje preiskave, je ogledal Wagner tudi možgane Orang-Utanga; našel je da meri cela možganska površina celih 53000 □ milimet. manj, kakor možgane delavčeve, to je, komaj četrti del površine človeških možganov.

Pri določevanji duševnih sposobnosti niso samo zavoji odločilni, ampak tudi debelost sive možganske skorje, tako da zamoremo pomanjkljivost v enem obziru zopet poravnati se po prednosti v drugem obziru. K temu pa še trdijo vsi anatomi, da je gostost in trdnost možganske tvarine velike važnosti: možgani inteligentnega človeka so veliko trdejši, kakor neumnega ali malo-umnega. Ravno tako so možgani v kulturi naprednejših narodov trdejši in gostejši, kakor divjih plemen. Otročji možgani so bolj vodeni in mehkeji v razmeri z možgani starejših in imajo tudi manj tolšče. Vsled staranja postanejo vsi možganski deli, posebno siva tvarina, zopet vodeni in mehkeji ter se bližajo zopet otročjim. Tudi v kemičnem obziru so si možgani otrok in starcev enaki. Oboji imajo le malo fosfornate tolšče, ktera je specifična sestavina možganov. Čim veča razumnost, tem več fosforja. Nekatere majhne živalice namestujejo malost možganov z relativno več tolšče in fosforja kakor tudi z večo gostostjo in debelostjo možganske skorje.

Ako vse to prevdarimo, nam mora biti jasno, da moramo pri cenitvi duševnih sposobnosti človeških ne samo velikost ali težo njegovih možganov v račun jemati, ampak še celo vrsto fizijologičnih, kemičnih in fizikalnih faktorjev. Na ta način je mogoče, da se primanjkljaj na enej strani s presežkom na drugej strani zopet poravna. Neznanje teh razmer je marsikterega filozofa zapeljala do krivih sklepov in jih še zapeljuje. Ako vidi zdaj človeka z razmeroma majheno glavo pa veliko učenostjo in razumnostjo ali pa debeloglavca z malimi talenti, precej sklepa, da nikakor ne gre imeti možgane za organ duše in taji vsako zvezo med možgani in duševnim delom. Da je taka sodba kriva, mora biti razvidno iz tega, kar smo že dosle povedali.

Še ena stvar velike važnosti se mora pri cenitvi duševnih sposobnosti jemati v poštev, namreč poduk, vaja, izurjevanje duševnega organa. Vpliv poduka je tolik, da zamore človek z majhno glavo in pičlimi spretnostmi, ki pa ni zamudil odgoje, na nas napraviti vtis veče inteligentnosti, kakor človek z večimi in dobro organiziranimi možgani in velikimi spretnostmi, kterih porabo in izvežbovanje pa je zanemaril. Površno pogledani ne kažejo možgani v imenovanih dveh slučajih morda nobenega razločka, saj se tudi grlo pevčevo od grla nepevca ne dá ločiti. Ali vendar, kolik je razloček v opravkih! V glasu prvega sodonevajo našega čutja strune, pri kričanji druzega se učimo ceniti tihoto. Kaj zamorejo neizvežbanemu pomagati veliki možgani, ako ne ume rabiti jih, kaj mladenču njegovi morda že dorasli možgani, ako niso izvežbani, z vednostmi seznanjeni. Take možgane smemo prispodobiti velikej hiši, v kterej bi lahko prebivalo dosti ljudi; ali malo jih prebiva v njej; druga, majhna hiša pa jih je morda polna. Kakor se na primer roka kacega virtuoza po večletnej rabi in vaji v svojej materijalnej kakovosti zboljša, tako tudi možgani vsled vstrajnega du-

ševnega delovanja. Opazovanje je pa tudi dokazalo, da postane možganska celota po rabi in vežbanji veća in da postane to povečanje čez več generacij toliko, da se dá meriti. Profesor Broka v Parizu je preiskal 384 črepinj iz grobov starih Parižanov oziroma lobanjske votline in jih počreznej vsebini lobanj današnjih Parižanov primerjal. Rezultat zanimivih meritev je bilo spoznanje, da se je v šestih do sedmih stoletjih votlina človeške lobanje povečala za kacih 35 kub. centimetrov in sicer spada to povečanje skoraj zgoli na sprednji del lobanje, v kterej se vršé viša duševna opravila. Broka je pri teh preiskovanjih še opazil, da so imele iz privatnih rakev devetnajstega stoletja vzete lobanje, ki so pripadale osebam viših stanov, za kacih 80 kub. centimetrov večo lobanjsko votlino, kakor pri mrtvih pokopanih v skupnih grobovih, v kterih so ležali mrtveci samo nižih stanov.

Blizu tiste številke je našel profesor Heschl pri preiskovanji lobanj nekdanjih Celjskih grofov, ki so bili v samostanskej cerkvi v Celji zakopani. Povečanje lobanje se je po Brokinih preiskavah raztezalo po največ na sprednji del, zadnji del se je ponižal. Še zdaj vidimo, da je pri divjih narodih, posebno pri afrikanskih zamorcih, vsa lobanjska skladba bolj nazaj potisnena.

Vse to kaže prav jasno vpliv duševnega dela in izreje na polahno povečevanje lobanje in možganov in potrjuje tudi trditev Brokino, da so črepinja in možgani edini del človeškega telesa, ki še po dovršenej rasti telesa do 40. leta in še dalje rastejo.

Lobanjska vsebina neolikanih plemen zaostaja daleč za vsebino Evropejskih. Pri Indijanih znaša okoli 1279—1461 kub. centimetrov, pri Evropejcih pa 1644—1827 kub. centim., pri nekterih Hinduvcih komaj 823 kub. centim. in presega gorilino s 621 kub. centim. le za kacih 200 kub. centim. Hinduvske lobanje so nar manjše, kar jih dozdaj poznamo in se imajo nasproti evropejskim kakor 2 : 3. Največo lobanjo imajo povprek germanska plemena z 1680, za tim pridejo Slovani, Romani, Kelti z 1620, afrikanski zamorci z 1510, bušmani z 1430, Peruvani, Hotentoti, avstralski zamorci z 1365 kub. centim. Največa dozdaj najdena lobanja nekega starega Holandeža je imela 2084 kub. centimetrov, najmanjša starega Peruvanca 1060 kub. centimetrov.

Teža možganov.

Kakor se po razvitosti možganske površine odlikujejo olikana plemena od divjih, isto tako po teži možganov. Pri Evropejcih imajo le-ti počrez 1300—1500 gramov. Od tu pada teža možganov kakor omika njihovega nositelja enakomerno do 1120 gramov.

Najlajši, kar je dozdaj znano, so bili možgani neke 1·58 metra dolge bušmanice, namreč 1040 gramov. Teža možganov človeškega idiota pada še celo pod številko; lajši so od opičnih. Po dr. Wagner-

jevih preiskavah menjava možganska teža od 1911 in 1050 gramov. Najtežje možgane so imeli znani učenjaki Cuvier, Byron, Fuchs, Gaussa, Dupuytren, Schiller, Napoleon I., Spurgheim, Conell, Vega. Vsled preiskav francoskih in nemških učenjakov se Evropejci po teži možganov tako le razporedjajo: Na čelu stojé Germani z 1425 grami, za njimi pridejo Angleži, Francozi, Italjani, Poljaki, Čehi, Romuni z 1245 grami. Rusov in drugih manjših plemen ti učenjaki niso preiskovali. Pri Azijskih narodih se teža možganov zmanjša na 1235 gramov; izvzeti so le umni Kitajci, kterih možganska teža bi ono Francozov za 4 grame presegala. Med divjaki imajo Karajbi 1191 gramov, Hindu le 1000—1100 gramov možganov. Da te številke, posebno gledé evropskih narodov niso resnične, je očividno. Na marsikatere razmere, na primer na spol, starost, stan se ni ozir jemalo, veliko pa je popačila v merjenji tudi narodna nečimurnost. Ne dva učenjaka nista si v tem edina. Profesor Wymon v Bostonu je našel možgane Švedov, Angležev, Finov in Amerikancev najtežje, za temi bi še le prišli Germani. Izmed še zdaj živečih Nemcev ima baje največ možganov Radehausen, pesnik Isise in Bodenstedt (Mirza Schaffy).

Kreteni so idioti; ozirom a možganske teže so dosti na slabšem kakor gorila, kajti ti tehtajo le 700—1000 gramov. Pri nekej 42 let starej idiotinji se je našlo 330, pri nekem drugem 12 let starem idiotu celo le 260 gramov možganov.

Novorojeni otrok prinese na svet 300—500 gramov možganov. Konci prvega leta njegove starosti se je teža že podvojila. Od druzega leta naprej rasejo možgani bolj počasi in rasejo do 40—50. leta. V tej starosti so na vrhuncu razvitosti, njihova dolavnost je dosegla najvišjo stopinjo. Odsle jame teža in velikost zopet manjšati se in sicer za vsakih 10 let po 40 gramov. Razume se, da se vrši pri raznih človekih nazadnjaška metamorfoza z različno hitrostjo. Zatorej se ni čuditi, ako vidimo, da ohranijo nekteri učenjaki svoj bister razum zraven sivih las. Kdor z možgani vedno in to zmerno dela, ohrani v možganih tudi čez navadni čas nespremenljiv pravilen dotok krvi in preskrbuje s tem možganom pravilno hrano. Čez neko določeno mejo pa ne more nikdo, naj bode še tako duhovit, uiti neizbegljivej osodi in postane s svojimi posušenimi in ovodenimi možgani zopet to, kar je že enkrat bil — otrok.

Ženski možgani.

Preiskave o teži človeških možganov bi bile skoraj tako imenovani nježni spol pripravile ob vse upanje, priti kedaj do enakopravnosti v človeškem in državljanskem društvu. Ženski možgani so za kacih 135 gramov lajši od možkih; po meri bi imel možki za kako kavino skudelico več možganov. Sprednji del možganov je pri ženski razmeroma manjši, srednji pa razmeroma veči. Ker

se postavlja sedež inteligencije v sprednji del možganov, se je sklepalo, da ženski sploh ni mogoče dospeti do iste stopinje izobraženosti, kakor moškemu in da je ženska vsled tega pomanjkljeja obsojena držati se na veke dosle jej odmenjenega domačinskega delokroga. Večina natoroznancev potrjuje sicer obžalovaje resultate teh preiskovanj in njihove nasledke; tudi Rokitansky je v svojej vednostnej oporoki svoj censeo proti tako imenovanej ženskej emancipaciji izrekel naglaševaje, da človeka ne pristaja premakniti ne za las od meje ženskega poklica postavljene ji od nature. Naslednji dodatki naj bi kolikor toliko posvetili v prepir učenjakov o imenovanem vprašanji.

Više duševne zmožnosti imajo sedež v sprednjih možganih, življenje čutstveno pa v srednjih. Pri ženski je čelo niže in ožje in velja taka razmera pogojem ženske lepote; kinč moža pa je visoko in široko čelo. Koliko je imel Napoleon I. prav, da je iskal in volil za visoke državne in vojaške službe osobe z velikim nosom, ne bomo preiskovali. Tudi zavoji niso pri ženskih možganih toliko razviti in globoki. Ako bi teh razmer ne bilo, bi se zarad manjše teže možganov ne moglo odrekati ženskam duševnih sposobnosti v tolikej meri, kakor jih prilastujejo možkemu spolu, kajti relativna teža možganov je skoraj enaka, kakor pri možkem. Ako Wagner trdi, da so ženski možgani za $^1/_9 - ^1/_{11}$ lajši, je razumljivo, saj zaostajajo ženski tudi po telesnej teži za toliko za možkimi. Vse to skupaj vzeto pač ne govori za enakopravnost ženstva, ali pozabiti ne smemo pri tem vpliva izreje, vaje na kakovost in delovanje možganov. Ženska se pri nas popolnoma drugače izreja. Težko je trditi, da bi ne bilo drugače, ako bi se ženske popolnoma enako možkemu skozi več generacij in stoletij izrejale. Vidimo že zdaj veliko žensk dosezati največe stopinje človeškega duševnega dela, kakor tudi ženske z močnimi mišicami najtežja dela opravljajo. Slednje se godi posebno pri barbarskih plemenih, kjer hodi mož le za zabavo v boj in na lov, dela na polji pa prepušča ženskam. Uzroka ni trditi, da bi bil pri prvih ljudeh imel možki bolje organizirane možgane in da bi se bilo pozneje vršilo razvitje pri obeh spolih enakomerno. Pri mnogih živalih, pa tudi pri nekterih narodih so ženske ne samo telesno, ampak tudi duševno bolj razvite kakor možki; tudi pri omikanih narodih bi se marsikateri možki bolj obnesel pri kolovratu ali pletenji, kakor v kakem uradu. Vsled skrbi za zarod je ženska navezana na hišo in v tem delokrogu se ženska obrabi. Da niso domači opravki razvitju duševnih sposobnosti vsled večne enoličnosti nič kaj ugodne, je jasno. Na drugej strani pa se zamore v omikanih rodbinah zjedinjenih držav opazovati, da presegajo ženske svoje može dostikrat v splošnej omiki in duševnem interesu, ker si jemljejo pri svojih opravilih še toliko časa, da nadaljujejo v prostih urah nauke, med tem ko možki pri enakomernem trgovinskem življenji zaosta-

nejo ali pa se preveč enostransko izobrazijo. Iz tega je videti, da se zamore tudi pri možkih zgoditi, kar se v obče le pri ženskah opazuje, zaostajanje duševnih sposobnosti zarad pomanjkljivega naobrazovanja in da se ne sme že v spolu samem iskati vzrok duševne inferioritete.

Gallova teorija.

Bilo je že povedano, da se v sprednjem delu vršé viša duševna opravila in da so srednji možgani sedež čutstvenega življenja. Da imajo duševne sposobnosti ali tako imenovane duševne lastnosti v možganih vsaka svoj sedež ali okraj, pričajo eksperimenti na živalih in tudi patologične poizvedbe.

Sedež govora je v površini sprednjih možganov ravno tam, kjer se dva zavoja obrneta k Silvijevi jamici ali blizu lečnega jederca. Ako je ravno ta del možganov bolan, ali če manjka, nastane nezmožnost govora, afazija. Leta 1861 je kazal profesor Broka v antropologičnem društvu v Parizu možgane nekega 51 let starega moža, ki je umrl v Biçetru in ki že skozi celih 20 let ni mogel govoriti. Vsak strokovnjak, ki je videl te možgane, je moral bolezen v sprednjem delu možganov konstatirati. Meynert na Dunaji hrani preparat, v kterem je bil dotični del možganov popolnoma razmehčen, ker se je bila žilica zamašila, ktera je isti del redila. Včasi je zmožnost govorjenja popolnoma izgubljena, včasi pa je bolniku nemogoče samo nektere besede in vedno le tiste izgovoriti. Besede, ki so mu ostale gladke, rabi za zaznamovanje vsakterega druzega, tudi ravno nasprotnega pojma. Nekteri bolnik tudi ne zna pisati več, inteligencija pa ostane nedotaknena. Največkrat se je opazovala afazija pri bolezni leve možganske polute in se večkrat najde združena z mrtvoudom desne polovice telesa, ker dobiva desna stran vsled križanja živcev v podaljšanem mozgu svoja povelja iz levih možganov. Morebiti je iskati vzrok tega v anatomičnih razmerah, ker dohaja kri hitrejše in po krajšem potu v leve možgane in se vsled tega le-ti hitrejše razvijejo kakor desni. Ako se primerja teža desnih in levih možganov, najdejo se navadno levi za kacih 15 gramov težji. To je zopet vzrok, da je cela desna stran telesa ne samo močnejša, ampak tudi težja. Gotovo je, da ste obe možganski poluti sposobni za iste funkcije, ali leve se poprej in vspešneje vežbajo. Zavoljo tega se navadimo ž njimi poprej govoriti, ravno tako, kakor se že zgodaj navadimo z desno polovico telesa delati. Ako zbolijo že zgodaj pri otroku levi možgani, se sčasoma nauči govoriti z desnimi.

Zavoji, posredujoči pri človeku govorjenje, manjkajo možganom človeku podobnih opic in zarad tega nimajo daru govora.

Čveterogriček, del srednjih možganov, je organ videnja. Ako se živali izreže, izgubi luč očesa. Ako je človek iz kterega koli

vzroka oslepel, se čveterogriček posuši. Ta istina dokazuje ob enem, kako izginjuje ob svojo funkcijo spravljeni organ. Kolikor bistrejši je vid, toliko veči je čveterogriček; tako pri ribah in ticah. Ako se pa mlademu tiču izkopljejo oči, zaostane čveterogriček popolnoma v rasti. Pri slepih ribah (Amblyopsis Myxene) je čveterogriček tako majhen, da se komaj izpozna.

Vidni griček ali pomolek nima z vidom nič opraviti, ampak je organ kožnega tipa. Ako vidni griček vzbujamo, kaže žival kataleptična ali tudi znamenja občnega krča (Setarus). Ako se živali vidni griček izreže, se jim stori, kakor da bi se jim bila odrezala cela možganska poluta. Živali dajo sicer znamenja od sebe, da čutijo, ali ne zavedajo se več čutstva in tudi ne morejo doprinesti nobenega zavednega djanja več. Volja se jim je odvzela, gibanje je automatično, prisiljeno, ali refle ktorično izbujeno, nehalo je tudi pojmovanje, nagib in razum. Živali živijo, ali imajo dolgotrajno spanje brez sanj. Žival morda čuti glas, ako jo kdo kliče, voha ali vidi hrano, ali jesti je ne more; skledica s hrano stoji pred njo, žival jo gleda ali ne dotakne se je, prej umre lakote, ako se ne pita. Ako vržemo tako operiranega tiča v zrak, leti v enomer naprej, dokler ne onemore; ako ga postavimo si na dlan, stoji mirno; ako ga pitamo, požira; vse to pa dela kakor automat, ker mora.

Sesavci prenesejo tako operacijo le nekaj ur. Tice, posebno golobe in kure, zamoremo dalj časa pri življenji ohraniti. Dokler se režejo opnice, občuti žival velike bolečine, kadar se pa režejo po skladih možgani, so popolnoma mirne. Na to postanejo nekako zaspane, sedijo celi dan pri miru, glave pod perotmi skrivaje. Ako se spodijo, letajo okoli, ali nevarnosti, zaprek se ne znajo več ogibati, butajo ob zid, okno, padejo na tla in zopet obsedijo.

Enake prikazni vidimo na človeku, kteremu so veliki možgani zboleli.

Preiskave o funkcijah druzih možganskih delov še niso dognane, ali že iz tega, kar smo dosle omenili, se sme sklepati, da ima tudi vsaka druga duševna sposobnost v določenem možganskem oddelku svoj sedež. Na tej fizijologično-anatomičnej istini je sezidal Gall svoj frenologični sistem. Narisal si je na lobanjo veliko število malih in večih krožcev, s kterimi je zaznamoval razprostranjenost duševnih sposobnosti po različnih možganskih oddelkih. Videli smo že poprej, da je sedež viših duševnih sposobnosti v sivih možganskih zavojih. Le-ti pa ne ležijo vsi na vrhu možganov, ampak tudi na dnu in na malih možganih. Ti se ne dajo opazovati po otipovanji črepinje, ker so več centimetrov od nje oddaljeni. Isto velja tudi o zavojih, ki ležé v globokejših brazdah in v zarezu med možganskimi polutama. Vkljub temu so Gallovi privrženci vsakojake duševne sposobnosti stavili na vrh možgan, kjer jih pokriva okrogli del črepinje.

Duševne sposobnosti ali lastnosti so izven tega porazredjene brez ozira na njihovo podobnost ali harmonijo. Krožci niti ne pazijo na prehod od velikih na male možgane, kar se vidi pri intelektuelnem organu. Nekterim duševnim lastnostim se daje veči prostor, kakor bi se smelo pričakovati, sploh ne jemljejo frenologični organi nobenega ozira na razredbo posameznih možganskih delov.

Da pa tudi razni možganski oddelki niso ravno organi od frenologov statuiranih čutov, pričajo opazovanja pri bolnikih, pri ranjenih in eksperimenti na živalih. Oče, kteremu manjka skoraj cela možganska poluta, z organom za ljubezen do svojih otrok, ljubi vendar svojega otroka ravno tako iskreno, kakor človek s zdravimi možgani. Prav enako je z druzimi frenologičnimi organi. V Ameriki, kjer se peča silno veliko ljudi s frenologijo, potuje marsikteri slepar po deželi, ki otipovaje človeško glavo ugiba človeške lastnosti — se ve da le samo dobre — za dober denar. Preiskovalcu človeških lobanj pride le malokedaj kaka črepinja v roke, ktera bi potrjevala frenologični sistem; ali sploh ne kaže znamenj posebnih nositeljevih lastnosti, ali pa dá celo soditi nasprotno. Nikakor ni mogoče po potipovanji človeške glave razodeti v njej bivajočih lastnosti ali sklepati, kteri poklic bi bil za človeka prikladen.

Gall našteva nektere lastnosti ter jim daje svoj organ, akoravno se mora priznati, da so le produkti izreje. Upanje in spoštovanje gotovo niso prirojeni čuti, kakor tudi ne lakomnost, pridobljivost, poželenje po denarji, dobrohotnost, sočutje, vera, ljubezen, trdnost. Vse te lastnosti so nasledek izreje in družbinskega življenja sedanjega časa. V enem in istem organu bi morale skupaj bivati lastnosti, ktere se vsigdar ne vjemajo, na primer skrbljivost in previdnost. Koliko je ljudi, ki so jako skrbljivi, ali previdni niso. Gallova teorija nima trdne podloge in je le br zmiselna in pretirana dedukcija sicer fizijologično dokazane istine, da so duševne sposobnosti na svoje posebne organe ali oddelke v možganih navezane.

Medsobno nadomestovanje možganskih oddelkov.

Možganski poluti se zamorete nadomestovati. Ako je ena spridena ali bolna, zamore druga namesto nje funkcijonirati brez škode za intaktnost duševnega življenja. Se ve da ni duševno delovanje tako popolno, saj se tudi z enim očesom tako dobro ne vidi in z enim ušesom tako dobro ne sliši, kakor z obema. Mišljenje je pri tacem človeku otežkočeno, počasno, ali vendar pravilno. Pri živalih se opazuje isto. Če jim odrežemo pol možganov, se ne vidi skoraj nobeden razloček od normalnega vedenja. Pri tako operiranih živalih se tudi opazuje, da ena stran telesa ne ostane omrtvoudena, kar bi bilo pričakovati, ker prevzame druga poluta

opravila izrezane. Krvni vstopi, ali apopleksija v srednjih možganih imajo navadno omrtvoudenje ene strani telesa za seboj, ker se vez med organom gibanja in možgansko skorjo pretrga deloma pa tudi izstopivša kri na še zdravo polovico tako pritiska, da oslabi tudi njeno delovanje. Medsobno nadomestovanje možganskih polut naj pojasnijo sledeči primeri: V nekej Parižkej bolnici je ležala dolgo časa na celej levej strani omrtvoudena ženska; na duhu je bila popolnoma zdrava in celó inteligentna. Po njenej smrti se je našlo, da je bila desna možganska poluta za polovico manjša od leve. V drugej bolnici je umrl nek Vaquerie, človek navadne razumnosti. Bil je od poroda sem na enej strani omrtvouden. Pri raztelesenji se je pokazalo, da ni bilo desne možganske polute prav nič, ampak namestu nje voda. Tretji še lepši slučaj imamo iz Dalmacije. Nek Dalmatinec z imenom Musolin ob Neretvi je bil s kamenom vdarjen na temensko kost. Po vdarcu se je zgrudil na tla, čez dve uri pa je zopet vstal in šel sam k sodniji naznanjevat, kaj se je bilo ž njim zgodilo. Skozi dvajset dni se je popolnoma dobro čutil, delal in igral, kakor po navadi. Ko gre nekega dne od igre domu, se zgrudi nenadoma na tla in v malo urah umre. Pri preiskovanji možganov se je našlo, da so se kosi temenske kosti ugreznili v možgane in da je bila cela možganska poluta spremenjena v nekako gnojnato okrvavljeno maso, v kterej so plavali kosci možganov. Pisatelj sam je nekaj skoraj enacega opazoval na nekem Gorenjcu iz Tuhina. Bil je le-ta vdarjen na čelo z ostrim kamenom, čelna kost je imela luknjo, skozi ktero se je videlo pulziranje možganov. Mož pa je hodil še 4 mesece po svojih opravkih po Štajerskem. Nenadoma mu pride slabo in umre. Pri raztelesenji se je našlo, da so bili sprednji levi možgani spremenjeni v gnojnato maso z možganskimi ostanki namešano. Carpi je potegnil nekemu dečku žrebelj iz glave, ki je 3 prste globoko v možganih tičal. Mladeneč je ozdravel in še zdaj opravlja visoko državno službo na Laškem. Longuet je zdravil italjanskega lakaja, kteremu je padel težek kamen na temen. Nekoliko možganov mu je pri rani izstopilo, ktere mu je odrezal. Osemnajst dni potem je padel lakaj iz postelje in se mu je zopet nekaj možganov iz glave izrinilo, kteri so bili zopet odrezani. 35. dan se je upijanil, odvzel zavezo in sam si odtrgal pest možganov, ki so bili prikazali se. Longuet je sodil, da je poškodovani vsega skupaj najmanj $^1/_2$ kilograma možganov izgubil. Vkljub temu je ohranil lakaj popolnoma zdrav razum.

Mali možgani.

Mali možgani nimajo z inteligencijo prav nobene zveze, ampak vladajo le nad gibanjem in posredujejo koordinacijo gibanja. Živali, ktere nimajo razuma v tem pomenu, kakor človek, imajo

razmeroma veliko veče male možgane, posebno tiči roparji, tako da niso kakor pri človeku od velikih pokriti, ampak se jih velik del od zgoraj pregleda. Živali, kterim se mali možgani izrežejo, ali ljudje, kterim jih je bolezen spridila, se pri hoji opotekajo in omahujejo, kakor pijanci, zarad česar se je sklepalo, da alkohol posebno male možgane ostrupi. Duševno življenje ostane pri tacih živalih nespremenjeno zdravo, kar ne velja o pijancu, ker se pri njem ostrupljevajoča pijača po žilah tudi v velike možgane izteka. Bolečin ne občutijo mali možgani. Pri človeku z bolnimi možgani se opazuje motenje ravnotežja, omertvoudenje, tresenje udov, omotica, nagnjenost k bljuvanju.

Nekteri opazovalci so konstatirali, da hodi žival z izrezanimi ali človek s spridenimi malimi možgani le navzritno. Kelp je videl človeka z razmehčanimi malimi možgani. Hodil je omahovaje kakor pijanec, tresel se na celem životu, govoril blebetaje, hodil le navzritno in držal glavo nazaj stegnjeno. Tožil je tudi vedno črez omotico in ko je bil omertvouden na nogah, premetaval se je v postelji vedno od leve na desno stran. Ako se pri živali prereže tako imenovani črv, ki leži na dnu srednjega dela malih možganov, in sicer njegov sprednji del, padejo vspred, če se prereže zadnji del, padejo navzad. Ako se rani ena stranska polovica malih možganov, pade žival na drugo in se začne neprenehoma sukati okoli same sebe.

Dokler se pusté živalim, kterim so se odvzeli veliki možgani, še mali, je njihovo največe stremljenje po ravnotežji; ako jih v tem motimo, skušajo na vsak način zopet nazaj postaviti se. To pa se precej neha, ako se odvzamejo tudi mali. Živali obležijo mirno na strani, na ktero smo jih položili in se ne morejo zopet spraviti v ravnotežje.

Ako se izrežejo samo mali možgani, zamorejo čez nekaj časa veliki navaditi se nadomestovati jih. Operirane živali, ki so nekaj časa preživele operacijo, zamorejo zopet začeti pripravno gibanje. Tudi človek, kteremu se je precejšnji del malih možganov spridil, se nauči črez nekaj časa pravilno hoditi.

Način možganskega delovanja.

Rusa Jakubovič in Osojanikov sta prevzela pretežko delo preiskovanja stanic v sivej možganskej skorji. Našla sta, da so le-te stanice po podobi in velikosti jako različne. Gibalne stanice, v ktere se živci od gibal stekajo ali v kterih se končevajo, so veče in tudi vse drugačne kakor čutilne stanice na koncu čutilnih živcev. Ako bi se skušalo, vse stanice razrediti po njihovej velikosti, dobilo bi se najmanj toliko posameznih razredov, kolikor bi se zamoglo našteti duševnih sposobnosti. Gotovo je, da leže stanice, v kterih se vrši sojenje, sklepanje, mišljenje, zavedno čutenje, želenje in hotenje, v sivej možganskej skorji, stanice za nižja čutna

in motorična opravila pa v sivih otocih ali centralnej sivini možganskega osredja. Centralna sivina stoji v zvezi na enej strani z živci, ki gredo k vdom, na drugej strani pa z vlakenci, ki prihajajo od stanic v sivej možganskej skorji. Vse od zunanjega sveta došle vtise reflektira centralna sivina v možgansko skorjo, pravi sedež psihe. Vtisi zadenejo najpoprej na čutne stanice, te jih odpravijo do drugih, kjer se spremené v misli. Od tukaj gredo do motoričnih stanic, ktere jim dajejo povelja gibanja.

Celo'a živčne djavnosti je nekakov prenaševalni mehanizem. Ta pelje vtise od površine človeškega trupla praviloma v centralno sivino, od tukaj v površno sivino, kjer se vzbudi zavedno hotenje. Od tukaj gredó zopet v centralno sivino in ta preskrbljuje po svojih živcih izpeljavo. Ako na primer v spanji zapodimo muho, ali z nogo zmaknemo, če nas kdo šegetá, ali nerodno lego v spanji popravimo, ali v spanji govorimo, storimo vse brez zavednosti; ali če vsled velike paznosti na ktero drugo stvar ali vsled raztresenosti vznemirjenja ne čutimo, ali če česa ne vidimo ali ne slišimo, kar bi bili sicer gotovo videli in slišali, ali če mlinskega kamena več ne slišimo, ali če postanemo neobčutljivi za velikocestni hrup ali če se v mrzlici motimo in za to pozneje nič ne vemo, ali če v pijanosti kaj govorimo ali storimo, česar bi sicer nikdar govorili ali storili ne bili, ali če se kloroformiran človek s pripravnim gibanjem brani proti operaterjevemu nožu — je bilo v vseh teh slučajih zunanjim vtisom mogoče priti le do centralne sivine, v možganskej skorji pa, ktera je bila motena z drugimi opravili ali pa je bila omotena, se niso mogli prav nič oglasiti. Ako pa nasproti temu v posameznih, akoravno redkih slučajih opazujemo, da kloroformiran človek bolečine ne čuti, zavest pa popolnoma živa ostane, tako da bolnik med operacijo govori, šali se, s svojimi sosedi zabava, žago, s ktero mu operater reže kost, vidi in sliši, ali je ne čuti, moramo sklepati, da je kloroform centralno sivino omotil ali pa zvezo med to in možgansko skorjo pretrgal, da je pa ta popolnoma vzbudljiva in zbujena ostala.

Pri živalih, kterim so se odrezali veliki možgani, pustili pa še srednji in podaljšani mozeg, se je nehalo vse intelektuelno življenje, zavednost samega sebe in stanja svojih udov, ostalo pa je še čutje, volja in zmožnost gibanja, ktero pa je podobno gibanju spečih ali omotenih. Živali ostanejo brez zunanjega nagiba le zato mirne, ker jim manjka od velikih možganov, ali prav za prav od stanic možganske skorje izhajajočih vzbudov in vtisov. Tudi speči človek občuti zunanje vtise ali ne zavé se jih jih ne obdrži v spominu. Operirane živali tudi sicer kričijo, ali bolečine se ne zavedajo; gledajo za mimo gredočo lučjo, pa ne vedó zakaj. Mesečnik, človek, ki v spanji okoli hodi in dela, se izogne pretečim nevarnostim, si marsikaj upa, kar bi se vedremu nemogoče zdelo. Ko se pa zbudi, ne vé od vsega, kar se je godilo, nič. Pisatelj je

poznal dva mesečnika. Eden je zdaj učitelj na Štajerskem. Kedar je, še kot dijak, trdno zaspal, je vzel včasi nogo od svojega glasovirja, šel na ulico, ter mimo gredoče ljudi z njo po mestu gonil. Navadno mu je prišlo to na teden enkrat. Druga mesečnica je bila 8 let stara hči epileptičnega očeta. Kadar je dekleta napadlo, je bilo brez zavesti, brez občutka za bolečine; videla ni nič, akoravno so bile oči na široko odprte in pupile raztegnjene. Na vprašanja ni odgovarjala. Šetala, skakala, plezala je po hiši in po dvorišči z veliko spretnostjo, ogibala se vsake nevarnosti, postavljala se na kozji rog. Ko se je pa iz svojega napada izbudila, ni vedela o vsem tem prav nič. Občutiti in občutkov se zavedati so jako različne in na posebne možganske dele navezane duševne funkcije. Volja izgine, ako se veliki možgani izrežejo, le toliko, kolikor jih vzbujajo dušni akti ali zavedno mišljenje, zunanji vzbudi pa jo zamorejo, kakor vsigdar, k djanju prisiliti. Ako na primer utrujen vojak med potjo zaspi in v spanji še naprej koraka, si zamoremo razjasniti to na ta način, da vzamemo, da navajeno duševno djanje vstraja tudi brez pripomoči intelektuelne, to je, vojak stopa naprej le s pomočjo srednjih in zadnjih možganskih oddelkov. Če po dnevi ne vidimo zvezd, akoravno svetijo, si tudi ne moremo drugače razjasniti, kakor da si mislimo, da močnejši vzbud slabejšega v zavesti premaga. Ravno tako je z dihanjem, srčnim bitjem, črevnim gibanjem itd.; vse to gotovo čutimo, ali mi se ne zavedamo tega občutka. Precej pa občutimo velike bolečine, ako prestopi vzbud, katerega smo navajeni, svojo normalno jakost in to, če eden imenovanih organov zboli.

Zgodovinska črtica.

Za nas je dognano, da je glava, ali prav za prav v njej ležeči organ sedež duševnih opravil; nihče ne dvomi več, da človek misli z glavo. Mi čutimo svoje delo v možganih ravno tako, kakor delovanje z mišicami pri gibanji. Možgani se vsled trajnega mišljenja ravno tako utrudijo, kakor mišice, ako jih več časa rabimo, potrebujejo ravno tako počitka kakor mišice. Pri napetem mišljenji sežemo nehoté z roko proti glavi, si taremo čelo, ali se popraskamo za ušesi, naslonimo glavo na dlan, da jej po odstranjenji vsakterega drugotnega mišičnega opravka delo zlajšamo. Tudi umetniki obrazujejo mislečega človeka v enem tacih položajev. Pri vstrajnem ali burnem duševnem delovanji sili kri v glavo, jo ogreje in provzročuje glavobol, omotico, občutek njene teže in navzetosti. Glavobol pa nas na drugej strani napravi nezmožne za mišljenje, učenje.

Hippokrates, nestor zdravnikov, ki je živel 500 let pred Kr., je iskal v možganih sedež duše, sicer pa so mu bili le sliz odsebujoče žleze in nosni odsebek je imel za čiščenje možganov. Galen, čegar mnenje je bilo skozi 15 stoletij merodajno, je tudi iskal

razum v možganih in nervih, hrabrost v srcu, ljubezen v jetrih. Duša — si je mislil — stoluje v možganskih kamricah in nastane iz tje dotekajoče krvi. Plato je razločeval dve duši: eno razumno, njen sedež so bili možgani, in eno nezavedno delajočo, ktere sedež je bil trebuh. Aristoteles je iskal dušo v srcu. Srce je veljalo tudi v starem testamentu za sedež vsega dušnega delovanja. Pythagoras je tudi dušo mislil si v možganih. Njegovi učenci in prijatelji niso nikogar sprejeli v slovečo šolo, dokler niso preiskali njegove glave. Grški kiparji so dajali ljudem nižjih stanov in barbarom nizka čela, svoje bogove so pa odlikovali z visocimi čeli.

Naši predniki so razločevali več duš v enem in istem človeku in za vsako so imeli svoj sedež.

Z vprašanjem o sedeži duše so se pečali tudi duhovni očetje. Sveti Gregor je glavo imel za stroj duše, škof Nemezij je šel še dalje ter je polagal čutje v sprednji, pamet v srednji in razum v zadnji del glave. Tomaž Akvinski je polagal poseben organ razuma v sredino glave. Začetek frenologije seza v 15. stoletje. Že leta 1493 so se našle narisane glave z obrisi lokaliziranih možganskih opravil, iz česar je sklepati, da se tačas ni dvomilo, da so duševna dejanja na materialne organe navezana. Leta 1542 je razločeval Vasal sivo in belo možgansko tvarino. Chanet je razdelil leta 1649 možgane na velike in male ter v prvih iskal sedež umovanja, v drugih pamet. Wallis je leta 1664 možgane še bolj na tanko preiskoval in tudi že na zavoje svojo pozornost obračal.

Vsi organi, v kterih se je iskal sedež duše, so v možganih na pare. Edino pinelasta žleza je brez para in tje je posadil dušo Kartezij. Shakespeare, ki ni bil niti filozof v navadnem pomenu niti anatom, ampak v svojih mladih letih prost mesar, je tudi v možganih mislil si sedež duševnih sposobnosti. V komediji Troil in Kresida obira šaljivec Thersites Helenske junake: „Tu je Agamemnon, dobra duša in ljubitelj mladih kljunačev, ali možgan nima toliko, kakor ušesnega sala.“ Ajaksu, ki ga je bil zarad vednega zabavljanja natepel, pravi: „Jaz sem bolj njegove možgane kakor on moje kosti razbil; devet vrabcev kupim za en penez, njegova pia mater pa ne velja deveti del vrabca.“ Ahilu pa očita: „Hektor bo kaj posebnega storil, ako enemu izmed vas možgane izbije, ravno tako, kakor da bi razbil gluh oreh brez jederca“.

Snovna menjava.

Vsak organ, ako se hoče, da dela, mora dobivati nepretrgano namesto obrabljenih snovi novih, prikladnega živeža. Menjava snovi je pogoj tudi delovanja naših možganov. Vedno obnavljajoče se misli, želje, sklepi so le mogoči, ako se kri, ktera ima možgane rediti, vedno s kislecem preskrbljena obnavlja. Čim več zdrave krvi po možganih kroži, tem živejša je snovna menjava in ener-

gičneje duševno delovanje. Ker se pa s pomnoženo snovno menjavo vselej tudi toplota pomnoži, si je lehko misliti, zakaj nam glava po dolgem in ostrem premišljevanji gorka postane. Vstrajno duševno delovanje zbudi tudi poželenje po hrani kakor telesno delo; učenjak, pesnik občuti ravno tako glad, kakor dervar in sprehajalec vsled mišičnega delovanja. Moč, telesna kakor dušna, izvira le iz atomov naših jedi, ki so prešli v krv. Akoravno je resultat izvršenega dela pri učenjaku, drvarji in sprehajalcu jako različen, je vendar vir, iz kterega so zajemali moči, pri vseh treh en in isti.

Ni ga organa, v kterem bi se tako burno in hitro vršila snovna menjava kakor v možganih. Le-ti imajo izmed vseh organov najvišo temperaturo, potrebuje se tretjina vsega oksidacijskega procesa celega života, da se v bedečih možganih neprenehoma plamteč ogenj vzdržava. V soglasji s tem je istina, da dobivajo možgani največ krvi iz srca in da porabijo, akoravno imajo po teži le $^1/_{30}$ celega telesa $^1/_5$ cele krvne mase in s tem porabijo petino vse povžite hrane. Čim jačja je oksidacija v možganih, tem manj snovi se v životu producira in narobe. Čim več krvi potegnejo v sebe in porabijo drugi organi, na primer za prebavljanje v trebuhu, tem manjše in okornejše je delovanje možgansko vsled pomanjkanja krvi. Že star dijašk pregovor pravi: „Plenus venter non studet libenter.“

Razmerno velika poraba krvi pri delovanji v možganih razjasnuje, da nobenega drugega organa delovanje skozi isti čas toliko ne utrudi, kakor delovanje možganov. Dve uri težkega duševnega dela vzameta človeškemu telesu toliko moči, kakor celi dan težkega dela z rokami. To trdi profesor Houghston in priporoča tistim, ki delajo le z možgani, da med prenehanjem duševnega dela treba za vzdrževanje zdravja odpočiti si pri telesnem delu. Akoravno je morda ta trditev nekoliko pretirana, dokazuje vendar le, da nima pesnik, učenjak, ki dela le z možgani, tako ugodnega in prijetnega življenja, kakor bi si zamogel misliti isti, ki ga ne skuša. Aleksander Bain pravi: „Nihče ne vé, kake nevidljive muke trpi vesten pisatelj. Naj slavnejši pisatelji zagotavljajo, da so imeli v svojem življenji le malo veselih ur.“

Kakor gotovo je, da dobivajo možgani največ krvi, da je enakomerni dotok krvi glavni pogoj pravilnega možganskega delovanja, tako gotovo je, da mora vsako motenje ali vsaka sprememba v dotoku krvi spremeniti in kvasiti duševno delovanje. Pri živalih zamoremo občutje, zavest in mišljenje hotno odstraniti in zopet dati, da se povrne, in sicer s tem, da več ali manj krvi v možgane spustimo. Pri besnih zamoremo napad besnosti premagati, ako stisnemo veliko vratno odvodnico (carotis), ki pelje kri v možgane, tako močno, da ne more toliko krvi, kakor sicer po navadi, v glavo teči. Ako pa stisnemo veliko vratno dovodnico, nastopi stupor in omotica. Vsakdo je gotovo na sebi samem že

opazoval, kako je duševno vznemirjenje zvezano s pomnoženim dotokom krvi v glavo in s pohitrenim cirkuliranjem v možganskih žilah. Vsakdo pa je tudi že občutil dobrodelni vpliv mrzlih obkladkov na glavo, ki hladijo nastavšo vročino in stiskajo razširjene žile. Vsled klasičnih preiskav Kussmanlovih zamoremo narediti božjastnim napadom popolnoma enake konvulzije ali občni krč, ako zadržimo popolnoma dotok krvi v glavo. Sredstva ali zdravila, ktera potolažijo vzburjenje živcev, ki razširijo in stisnejo žile, bi zamogla vsled povedanega ozdraviti božjastne napade. Nekoliko velja to o bromkaliji. Holandeški zdravnik Schroeder van der Kolk pripoveduje, da se mu je vsigdar posrečilo hudo vznemirjene blazne s pomočjo rudečega naprstka (Digitalis purpurea) popolnoma pomiriti. To zdravilo zmanjša število srčnih udarcev, kar učini, da teče kri po žilah veliko bolj počasi. Bolnik je ostal miren, dokler je bilo tripov le 40—50 v enej minuti; kakor hitro pa je delovanje zdravila pojenjalo in je trip zopet do 70 narastel, so se napadi besnosti zopet povrnili. Anemija ali pomanjkanje krvi v možganih vsled odtoka krvi ali dolgih in hudih bolezni prouzroči omotico, nezavednost in celo tudi smrt. Spanje, v katerem prebijemo v nezavednosti veliki del življenja, v kterem smo pozabivši vso žalost in veselje življenja tako blizu smrti, ni v fizijologičnem smislu nič druzega kakor anemija ali malokrvnost možganov ali zmanjšani oksidacijski proces. V spanji se po preiskavah Pettenkofferja in Voita ne porabi ves kislec, ki pride pri dihanji v krv, ampak se črez noč v krvi nakopiči. Po dnevi pri dihanji dobljeni kislec pa ne zadostuje za kemične menjave. Ta primanjkljaj se nadopolnuje z istim kislecem, kteri se je po noči neporabljen s krvi nabral. V spanji so žile odvodnice ali arterije manj s krvijo napolnjene, zatorej naredi spanje vse, kar odvodnice možganske stisne, na primer mrzli obkladki, opium, hašiš in drugo.

Enake stvari se opazujejo pri živalih. Možgani spečih živali so veliko bledejši, ker imajo manj krvi, kakor možgani bedečih. Ako se je veliko oksidacijskih produktov v možganskem tkanji nabralo, ovirajo nadaljno oksidacijo ter provzročijo mir in spanje. Vstrajno in težko delo kterega koli organa zamore človeka dovesti k spanju, ker se pri delu veliko krvi porabi, ki se možganom odtegne. Kadar smo siti, postanemo lahko zaspani.

Sanje so isti stadij spanja, v kterem se možgani zopet začnejo napolnovati s krvjo. Zavoljo tega sanjamo največkrat v na pol trdnem spanji. Domišljije so v sanjih vzburjene, sojenje in sklepanje je nepopolno. Zato občutimo v sanjah še tako male vzbude kot kaj posebnega. Moury je občutil v sanjah šegetanje s peresom na ustnah in nosu kot trganje in rezanje po obrazu, drganje in vibriranje s pinceto je čutil kot zvonenje in bobnanje; vonj kölnske vode ga je peljal v prodajalnico parfumerja, od tukaj v južne dežele Kairo; rudeča provzroči včasi sanje o bliskanji in treskanji.

Enake nasledke ima vživanje hašiša ali indijske konoplje. Misli bežé z veliko urnostjo, nastanejo fantastične podobe, vse postane nekako velikansko, orjaško. Špranja v tleh se zazdeva brezdno, izbica dvorana, navaden klas nepremagljiva zapreka, navadna muzika sferična harmonija. Človek se čuti tako lahkega, da se mu dozdeva, da bi ga zamogel pih odnesti v višave. Ni torej čudo, da se orijentali ne morejo ločiti od hašiša.

V spanji počivajo možgani in ž njimi hotne mišice. Vsi drugi organi, srce, želodec, jetra, čreva, spolovila — vse bedi, dokler se vodja vseh podnevnega truda ne odpočije. Nič ne stori telesu tako dobrodejno, kakor veliko spanje, ker pretrga za nekaj časa burno snovno menjavo v možganih in jim dá priložnost porabljene moči zopet nadomestiti.

Krvotočne razmere v možganih nam razjasnujejo tudi znano istino, da so dolgovratni ljudje navadno mirni, flegmatični. Krvni valovi prihajajo pa bolj počasi in ne tako burno iz srca, kakor pri ljudeh s kratkim vratom, ki so navadno lahko razdražljivi, sangvinični. Znana omotila: eter, kloroform, hloral, alkohol, opium, hašiš spremenijo neposredno krvotok v možganih ali pa predrugačijo kemično sestavo. Že razmerno majhno nakopičenje oglokisline v možganih, ktera ovira pravilno snovno spremembo in oddajanje kisleca v možgane, prouzroči omotico in nezavednost, ktera se zamore o neugodnih prilikah nadaljevati naravnost v smrt. Na ta način nastanejo vsled vpliva spremenjene krvi na možgane v vročnici deliriji, ali blaznostne ideje. Najbolj so deliriji navadni pri legru.

Zanimivo je vprašanje, ali je v glavi, ktera je ločena od trupla, še kaj življenja ostalo? Dostikrat je kje brati, kako so se na odsekanej glavi krčila usta, odpirale oči, krčile mišice, v romanih začnejo celo govoriti in trupla brez glave zopet hoditi. Večidel so take pripovedke izmišljene. Možgani ločeni od trupla ne dobivajo več krvi, in možganske stanice so brez vedno obnavljajoče se hrane mrtva materija. Ako se prerezane žile ne zavežejo, odteče hitro vsa kri iz možganov, in zapadajo le-ti jako hitro neizbegljivemu kemizmu. Imamo pa tudi zanesljiva poročila o vedenji odsekane glave, ktera se morajo verjeti. Včasi vgriznejo zobje v travo, mišice na obrazu jamejo gestikulirati, oči se odpro in zapro. Vsa ta gibanja moramo smatrati za reflektorična. Ona nimajo na sebi znamenja prikladnosti, niso nasledek prevdarka v možganih ter se dajo primerjati gibanju, ktero opazujemo pri žabi z odrezano glavo. Ako vtaknemo noge operirane žabe v ktero žgočo tekočino, na primer v solitrovo kislino, jo potegne hitro nazaj, kakor da bi zamogla bolečino občutiti in se je zavedati.

Organično življenje še ostane nekaj časa in zamoremo z električnim aparatom sicer kakor mrtvo materijo ležeče ude h

gibanju pripraviti. Reči moram, da je naredilo na-me nekov neprijetno čuden vtis, ko sem videl prvokrat v svojem življenji človeka, ki je ravnokar izdihnil zadnjokrat, vsled električnega toka mahati z rokami, z nogami, kretati se, vzdigovati se, smijati in jokati se in celo še dihniti, kar vse je stalo na našej volji. Truplo še zamoremo nekoliko časa nadvladati, ali duše, ki je enkrat ločila se, ne moremo več sklicati nazaj.

Umetno usmrtenje gledati zamore le malokomu biti prijetno. Naj bo hudodelstvo še toliko in če vsak pošten človek pritrdi, da je smrt zaslužena, se vendar skoraj vsacega poloti notranja groza v trenotku, ko hudodelniku ogrne rabelj glavo s črno ruto, ali zasukne meč ali ko s puškami nanj namerijo. Zbudi se tudi skoraj v vsakem mehkem srci prirojeno usmiljenje. Marsikteremu bi bilo ljubše, da bi ne bil prišel gledat. Obešanje gledati ni še morda tako grozno, kakor gledati, ko se glava odseka. V prvem slučaji je objela smrt svojo žrtev pod roko izurjenega rabeljna poprej ko smo si domnevali, v druzem slučaji švigne, kakor hitro glava odpade, kri iz štirih žil več metrov kvišku kakor curki vodometovi ter vračajoči se nekako objamejo truplo, iz kterega so prišli. Duševno življenje je v obeh slučajih enako brzo vzelo konec, akoravno je v enem kri ostala v možganih, v drugem pa odtekla. Ali kri, ki se vedno in neprenehoma ne obnavlja, ne da snovi možganski prano živeti, ker jej kisleca zmanjka.

V odsekano glavo je mogoče do neke stopinje zopet življenje vpeljati, ako se skozi žile, ki navadno navajajo rudečo kri v možgane, goni s kislecem preskrbljena in vlaknine očiščena kri. Taki poskusi so se na živalih ponavljali dostikrat in vselej je bil resultat enako zanimiv in osupljiv. Ako se žival, na primer pes ali domač zajec dene ob glavo, zgubi odsekana glava kmalu vse življenje. Če pa začnemo rudečo, vlaknine očiščeno kri v njene odvodnice vbrizgavati, zapazimo, kako se poprej že popolnoma mrtva glava začne oživljevati. Trepalnice se začnejo odpirati, nosnice se napihnejo, gorkota in občutje se povrne, oči dobivajo nazaj prejšnjo svitlobo in priljudnost, se gibljejo in ozirajo po okoli stoječih osebah. Ako zakličemo žival po imenu, se obrnejo oči na stran, od ktere je prišel glas. Znamenja povrnivšega se življenja trajajo tako dolgo, dokler vbrizgavamo kri, zgubijo pa se nemudoma, kadar prestanemo z vbrizgavanjem. Z odsekanimi človeškimi glavami se še dosle enaki poskusi niso delali, ali gotovo je, da bi imelo vbrizgavanje enake nasledke.

Brown-Sequard je enake poskuse delal s človeško roko, ki je bila že popolnoma mrtva in neobčutljiva. Čez nekaj trenotkov, ko se je raztekla nova kri po njenih žilah, postala je zopet gorka, občutljiva, mišice so se zopet začele na električne zbude krčiti, z eno besedo: normalno življenje v roki se je zopet povrnilo in

se vzdržalo tako dolgo, dokler ni bil preiskovalec vsled vtrujenja primoran z vbrizgavanjem prejenjati.

Narava nam s svojimi raznovrstnimi izrodki nadopolnuje to, kar človek po analogiji sklepa ali eksperimentalno dokazati vsigdar ne more. Že večkrat je prišel na svet človešk izrodek imajoč le glavo, trupla pa malo ali pa celo nič. Ali taki izrodki navadno ne živijo tako dolgo, da bi jih človek zamogel porabiti za svoj namen. Prepričevalnejši je bil za trditev, da zamore glava brez trupla funkcijonirati, ako le dobiva neprenehoma zdravo kri, primerljaj v Kalkuti. Leta 1783 se je rodil tam otrok z dvema glavama in enim truplom. Druga po podobi in velikosti enaka glava se je držala prve na temenu s kratkim vratom. Prava glava se je držala normalno razvitega trupla. Žile je dobivala druga od prve. Po dne ste živeli obe glavi v nekakem soglasji. Ako se je ena smijala, jokala, je storila to tudi druga. V spanji pa je živela vsaka za sebe. Ako je ena spala, je druga včasi bedela in gledala. Ako je kdo odvisno glavo vščipnil, je zakričala, otrok sam pa ni za to vedel. Že iz samega tega je videti, da je imela vsaka glava svoje lastno duševno življenje in svojo zavednost in da zamore glava brez trupla biti za-se individuum. Ta znamenita stvar bi bila prelep objekt za fizijologične preiskave, ako bi bila dalje živa ostala. V drugem letu starosti je otroka ujedla kača, da je za tem umrl.

Francosk slikar Cezar Ducornet, ki je umrl leta 1831, je bil izrodek brez rok in z jako nepopolno razvitimi nogami. Glava je kazala veliko inteligentnost. Nek obiskovalec pripoveduje, da ga je videl plezati kakor muho po lesi pred napetim platnom ter voditi s štirimi prsti noge (samo toliko jih je imel) čopič tako mojstersko, da si je pridobil ime imenitnega zgodovinskega slikarja.

Samostojno življenje glave se javi tudi v slučajih, v kterih je podaljšani mozeg popolnoma ločen od možganov. V tem primerljaji je truplo živ mrlič, nobeden ud trupla se ne gane in ne čuti, glava pa in možgani delajo, kakor po navadi.

Hitrost možganskega delovanja.

V človeških možganih in živcih se nepretrgoma vrši snovna menjava. Snovi stopajo iz krvi v možgane in se tam kemično spreminjajo. V možganih že obravljene gredo nazaj v žile dovodnice ali vene, ki jih iz možgan izpeljavajo. Kakošna moč je nasledek te snovne menjave, še dosle ni jasno; najbolj verjetno pa je, da je električna ali podobna ali pa ž njo celo identična. Je li to, tedaj se mora reči, da se vse naše duševno življenje sestavlja iz vedno na živce delajočih in se skopljajočih občutkov, ktere bi lahko smatrali za električne prigodke v živcih. Ti prigodki so navezani na natanko določene čase, ki se dajo meriti. Fizijolog Donders je

delal poskuse o hitrosti duševnih opravil, iz kterih je razvidno, da potrebujejo možgani najmanj $^1/_{25}$ sekunde, da pridejo do zavednosti vtisa in najmanj $^1/_{28}$ sekunde, da hoteno izpeljejo. Počrez potrebuje občutek $^1/_7$, posluh $^1/_6$, vid $^1/_5$ sekunde. Vodivnost periferičnih živcev se zdaj jemlje počrez na 60—62 metrov v enej sekundi. Ta hitrost se dostikrat v možganih ali mozgu zmanjša, ker pride vtis do več stanic, v kterih se zamudi. Tudi ni ta hitrost pri vseh ljudeh enako velika, pri slaboumnih pade celo do 15 metrov v enej sekundi. Nepazljivost, utrujenje, pomanjkanje vaje, izurjenosti zmanjšajo hitrost možganske ali živčne reakcije. Od tod prihaja, da potrebuje navadno zunanji vtis $^1/_9$ sekunde, predno se ga zavemo. Vtise, ktere pričakujemo, občutimo veliko popred, kakor nepričakovane; Voit trdi, da zadostuje $^1/_{20}$ sekunde. Ako torej vtisa nismo pričakovali, preide, popred ko občutek z djanjem naznanimo, na primer se oglasimo, $^2/_{10}$ ali $^1/_5$ sekunde. Misel torej potrebuje za svoje bitje časa in ni tako hitra, kakor bi si zamogli domnevati. Veliko počasneja je od elektricitete, glasu, ali celo luči. Pregovor, hitro kakor misel, nima torej fizijologično opravdane podloge.

Bistvo možganskega delovanja, ali način, po kterem se vsled kemične spremenjave v možganskih atomih nastavša moč spremeni v misel, še zdaj ni znan in kdo zamore upati, da bode sploh kedaj mogoče najti ga. To nam je dosle ravno tako nerazumljivo, kakor mnogo drugih prigodkov v organičnej in anorganičnej prirodi. Mi tudi tega ne vemo, kako nastane voh ali okus, ali kako stori mišica, da se skrči, ali zakaj se individualne posebnosti starišev pokažejo na otrocih in ohranijo skozi stotero generacij; tudi še ne vemo, kako naredi kislina, da stvori z alkalijem sol ali kako se naredi kristal, ali če se zlomi, kako zopet zaceli se? ali kako je mogoče, da napravi eter v enej samej sekundi 700 biljonov nihljejev? ali kako zamore električna žica v $^1/_4$ minute vest iz Evrope v Ameriko prinesti itd. Vse to nam dosle še ni nič bolj jasno, kakor začetek misli iz materije.

Nemogočnost, spoznati zvezo med materijo in mislijo, so porabili spiritualisti ter postavljajo bitje brez telesa, dušo, kot prav, vzrok vsega duševnega delovanja. Duša ubira, filozofirajo nekterii po možganskih stanicah kakor igralci po strunah glasovirjevih, sprejema občutke, ki pridejo od zunanjega sveta, misli, domneva, želi in upa ter daje povelje gibalnim organom. Ta teorija, ki je dobila ime klavir-teorija, se je še dozdaj ohranila v filozofičnih sistemih. Ker se mi ne moremo in nočemo spuščati v njeno izpeljevanje, hočemo o tej stvari citirati le besede teologa Straussa, ki piše v svojej knjigi: „Stara in nova vera“. „Kako je mogoče, da bi nemisleča materija, kakoršni so možgani, vtise dajala breztelesnej stvari, duši, ne zamore in ne bo zamogła razjasniti nobena filozofija; ravno tako tudi ne, kako bi zamoglo nekaj nematerijalnega (duša) vplivati na materijo in jo navajati k delovanju. Ako

se zamore pri ugodnih pogojih gibanje spremeniti v toploto, zakaj bi se pri drugih pogojih ne zamoglo spremeniti v čutenje?“

Pretres možganov, vdar na glavo, pri kterem kaka stvar v možganih obtiči, ali kri, ki se iz raztrgane žile razlije, zamore zavest, ali pa tudi celo dotično življenje za nekaj časa uničiti. Prigodi se, da cele dobe življenja iz spomina izginejo, dokler možgani ali vsled naravnega teka ali vsled operacije ne ozdravijo. Cela doba njihovega življenja, ktero je zavzimala bolezen v možganih, je za bolnika popolno izgubljena. Taki ljudje računajo čas še le od tistega trenotka, ko se je zavest zopet povrnila. Operater Cooper pripoveduje o nekem mornarju, ki je padel na ladjino palubo in si razbil črepinjo. Od tega trenutka je izgubil popolnoma svojo zavest in tudi ni dal nobenega znamenja duševnega življenja od sebe. Kadar je želel jesti, je pomigal z ustnami, kar so se strežaji razumeti navadili. Prsti na rokah so z vsakim tripom zamignili. To stanje je trajalo nespremenjeno 13 mesecev, dokler ni bil kos črepinske kosti, ki se je bil vsled padca v možgane vdrl, odstranjen. Tri ure po operaciji je našel Cooper bolnika že v postelji sedeti; čutje, volja, zavest se je zopet povrnila. Četrti dan je zamogel že britko skušeno dogodbo pripovedati. Spominjal se je na vse dogodbe do ubarkanja prav na tanko, ali celi čas trinajstih mesecev se mu je izgubil iz spomina. On ni vedel niti kaj se je sploh na ladiji, niti kaj se je ž njim godilo. V Ameriki je leta 1861 živel 48 let star človek, kteremu se je bil pred petimi leti udrl kos črepinje v možgane. Pri operaciji se je udrti kos zopet vzdignil. Od tega trenotka je prišel zopet k zavesti in čudil se, ko se mu je pripovedovalo, kako dolgo se ni zavedel in kaj se je vse v tem času ž njim godilo. Dr. Hass pripoveduje o nekej ženski, ki je vsled epileptičnih napadov celih 10 let bila popolnoma brez zavesti.

Normalno in abnormalno možgansko delovanje.

Delovanje možganov se zamore le tedaj pravilno vršiti, ako ne najdejo v svojej sestavi, velikosti in v svojem rejenji nobene zapreke. V možganih se nahaja tvarina, ktero izvzemši kosti v vsakem drugem organu pogrešamo, namreč fosfor navezan na tolščo ali pa v sestavi fosfornate kisline. Ta tvarina je za možgansko delovanje tolike važnosti, da se brez nje pravilno vršiti ne more. Moleschott trdi, da brez fosforja ni misli, ni sklepa, ni zavesti. V tem obziru ni z možgani drugače, kakor z druzimi organi. Kost, kterej manjka njej pristne apnene soli, ne more služiti svojemu poklicu, ker je brez nje premehka in gibljiva; mišica, ktera obstoji namestu iz vlaknine iz tolšče, ne more krčiti se, možgani ne morejo misliti brez fosforja.

V možgane je zmožnost duševnega delovanje že z njihovim začetkom položena, ali mora se še le zbuditi. To se godi po vtisih,

kteri dohajajo vanje od zunaj po čutilih: „Pri durih čutil pride duša v naše telo.“ Razvoj čutil je pogoj duševnega razvoja. Človek, kterega bi precej po porodu vplivu zunanjega sveta odtegnili (Gašpar Hauser), ostane tako dolgo brez duha, dokler se v njegovih možganih vsled zunanjih vtisov očesa in ušesa duševno delovanje ne vname. Imenovani Gašper Hauser je bil baje naslednik vladarski na Badenskem. Njegovi tekmeci so ga precej po porodu dali zapreti v podzemeljsko klet, kamor ni nikdar prišla svitloba dnevna in se tudi ni slišal noben glas. Tukaj je živel, ko je že nekoliko zrastel, ob samem kruhu in vodi. Njegovi čuti so se bili tako poostrili, da je, ko so ga v Norimberg pripeljali, spoznal, le na vodo in kruh navajen, kapljico mesene juhe v skledi vode; gibanje človeške roke je čutil na 125 korakov. Pri večem trušču ali večej svetlobi, ali če se ga je kdo dotaknil, ga je zlomil krč. Duševnega življenja ni bilo na njem zapaziti nič, bil je veliko na slabšem, kakor žival.

Človek, ki vzraste med živalmi, navzame se, kolikor mu to dopušča telesna organizacija, popolnoma njihove navade. To potrjujejo prigodbe otrok, ki so med živalmi vzrastle. Tak zdivjan človek ne zna govoriti, ne loči pravice od krivice, razuma ni sledu, po telesnej urnosti presegajo celo žival, med ktero živijo. Divje dekle, ktero so leta 1731 v Champagni vlovili, je v teku vjelo divjega zajca na prostem polji in mu izpilo kri in to še potem, ko je bilo že celo leto v samostanu zaprto. Divji mladenič, kterega so leta 1841 v vzhodnej Indiji v druščini z volkovi vjeli, se je branil obleke in kuhane jedi. Jedel je samo sirovo meso, tulil in grizel okoli sebe vse, kar je dobil; smijati se ni znal, tekal je po vseh štirih.

Ako so čuti zdravi, začenjajo vtisi kmalu po porodu delovati na možgane in duševno življenje se začne skoraj že s porodom. Ravná pa se popolnoma po kakovosti čutov ter se jači in dovršuje vsled navade ali vzgoje. Vera, dobro ali slabo, zavest pravice ali krivice, lepega in grdega, ni človeku prirojena. Kaj in kako možgani delajo, to je produkt prejšnjih vtisov in privajenja. Na podlagi privajenja (to je vsled večkratnega ponavljanja istih vtisov) zamoremo človeka ali žival k dobremu ali slabemu vzgojiti in mu že precej v mladosti določene ideje v možgane vcepiti, tako da se pozneje dozdeva, kakor da bi jih bil s seboj na svet prinesel. Človek je produkt starišev in dojke, časa in kraja, zraka in vremena, glasu in svetlobe, hrane in obleke, z eno besedo produkt zadevših ga vtisov. Njegova volja je nasledek imenovanih vzrokov, hotenje določujejo zunaj človeka ležeči povodi in hoteti je prav za prav morati. Nihče se ne rodi kot hudodelnik ali kakor blag človek, k enemu ali drugemu se izreja. Zavoljo tega naj bi se osobe, ki so na škodo človeškemu društvu, naredili neškodljive, pa naj bi se ne umorile.

Svojo duševno bogastvo dobivamo od občutkov. Ti so materijal, iz kterega izhajajo predstavljenja. Čutilni živci so donaševalci duševne hrane. Zatorej se prava duševna izgoja naslanja na pravilno izurjevanje in prikladno rabo čutil. Možganom prizadeti vtis ali recimo možganska podobica, ne izgine tako naglo, kakor jenja vzrok vtisa, ampak se v stanicah pomudi; postane pa vedno temnejša in se naposled popolnoma izgubi (pozabi). Po predstavljenji se zamore vtis zopet obnoviti. To je tem lažje mogoče, čim večkrat se je bil vtis že prijavil (vaja): lažje se ga spominjamo. S prijavljajočim se razumom se spremeni tudi zmožnost sprejemati vtise in jih obdelovati. Razumnik občuti drugače, kakor neumnež, otrok drugače od starca. Pri otrocih ali neumnih ostanejo enaki vtisi nekako zunanji, bolj telesni, omejeni in se obdržijo le malo časa, pri razumnih in odraščenih pa vzbudijo misli in želje raznega zapopadka in razne trpežnosti ter vstvarijo to, kar imenujemo nrav ali značaj, to je, po predstavljenjih privajeni način čutiti, občutke javljati in določevati djanja. Pravilno centripetalno djanje je odvisno od kakovosti čutil in vodilnosti čutilnih živcev, od kakovosti možganov in od vzbuda.

Centralno-psihično delovanje obstaja v predstavljanji, to je v zavedanji došlih vtisov ali v prejšnjej podobi (spomin) ali v celo drugačnej razredbi (fantazija). Vtisi zamorejo ostati več ali manj časa v stanicah možganskih, kar visi o ponavljanji istega vtisa, o njegovi natežnosti in o veči ali manjši sprejemljivosti možganov. Vsled pozornega čutenja in primerjevanja predstavljenij nastanejo pojmi. Spoznati razmero, v kterej stoji med sabo več predstavljenij, je sodba. Lahko napraviti pravilno sodbo, je bistroumnost. Iz več sodeb napraviti zopet sodbo, je sposobnost delati sklepe. Mišljenje je stvarjanje predstavljenij, sodeb in sklepov. Ostrost, s ktero se imenovani akti vršijo, imenujemo razum. Pamet, ki je lastna le človeku, je sposobnost zavedati se uzrokov prikazni, premišljevati o uzrokih vseh stvari, razločevati dobro od slabega itd. V živalskem razumu se zamorejo sodbe delati le po izkušnjah, v človeškej pameti pa se delajo sodbe tudi po razmatranji.

Stopinja duševnega delovanja pri živalih je odvisna od razvitka njihovih čutil in živcev. Polž z očmi in ušesi ima gotovo že predstavljenja, pajki in bčele tudi že spomin.

Centralno-psihično delovanje se javi kot hotenje, zahtevanje, in postane vsled svojega vpliva na gibalne živce ravnanje. Ako se hotenje hipoma obistini, ne da bi se poprej v središči kaj premislilo, ako namreč centripetalna akcija neposredno centrifugalno izzove, postane ravno lahko neprevdarjeno in se imenuje reflektorično. Djanje je pametno, ako se pred hotenjem prevdari. Volja je tem svobodnejša, čim lažje psihične reflekse prevlada. Bolestno in vztrajno povečanje hotenja in djanja je besnost, manija, pomanjkanje ali pohabljenje volje, je brezvoljstvo ali abulija. Ako

spremlja centrifugalno psihično delavnost vročnica, jo imenujemo besno fantaziranje, ktero se v legru opazuje.

Da postane delovanje možganov nepravilno, bolestno, zakrivi največkrat bolezen v možganih in sicer ali stanic ali vlakenc, v kterih stanice ležijo. Zdaj je že popolnoma dognana reč, da duševnih bolezni samih na sebi ni, ampak da so vsigdar le telesne bolezni združene z motenjem duha. Še manj pa so tako imenovane duševne bolezni delo hudih duhov, kar se še dandanes pri prostem in nevednem ljudstvu sem ter tje veruje. Duševno motenje je le simptom ali znamenje nekake spremembe v možganih ali živcih, kteri so nasledek bolezni imenovanih organov samih na sebi, ali pa reflektiranje od drugih bolnih organov ali pa so nasledek neprikladne ali bolestno spremenjene krvi, ktera v možgane priteka. O tej zadevi piše slavnoznani psihiater Griesinger: Še nikoli se ni opazovalo difuzno vnetje sive možganske skorje brez motenja duševnega delovanja; še nikdar obširnejše vnetje možganskih opnic (meningitis), ovodenenje (oedem) velikih polut, še nikoli sušica (atrofija) zavojev, še nikdar bistvenejša alteracija možganskih kamric brez psihičnega motenja, zlasti ne brez slaboumja. Polagomno pomanjševanje ali sušica obeh možganskih polut vsled pomanjkanja rediva ima za sabo vselej polagoma se množečo topost. Pri atrofiji samo ene polute zamore duševno življenje nedotakneno ostati. Ako se razprostira bolezen le na mali del možganske skorje, zamore psihično motenje biti le malo ali celo izostati zarad mnogostranskega nadomestovanja po še zdravih možganskih delih. Kjer je pa veliki del možganske skorje spriden, ne more izostati stalna duševna bolezen.

Res je sicer, da večkrat, kadar se opazuje precejšnja stopinja blaznosti, ni mogoče v možganih najti bistvene anatomične spremembe, iz ktere bi se dalo v življenji opazovano duševno motenje razjasniti. Včasi se ne najde sploh niti sled kakošne degeneracije v možganih. Tudi na drugih organih se opazujejo enake razmere. Včasi je odsebovanje kisleca v plučih spremenjeno, ali v pljučih samih se ne more najti nobena bolezen. Scavnica je včasi od navadne jako različna, ali obisti so zdrave; kakšno je včasi srčno bitje, pa v srci ni nobene bolezni najti. Strašna bolezen, občni krč ne dá zapaziti v možganih in podaljšanem mozgu nobene spremembe. Ako bi se ne smelo govoriti o boleznih možganskih, ker se možgani zdravi vidijo, bi se moralo tudi reči, da je bolno dihanje, ali prebavljanje ali krvotok, ne pa pljuča, želodec, kri. Kaj tacega še ni nikomur prišlo na misel. Možgani so tako nježni organi, da zadostuje že majhna sprememba, na primer v kolikosti krvi, da se prikažejo važni simptomi, ki se pa precej zopet zgubijo, kadar zgine njihov vzrok. V boleznih z veliko vročino se navadno prikažejo hudi deliriji, ali ti prejenjajo z zgubivajočo se gorkoto. Hudi dušni pretres ima na duševno delovanje, kakor tudi na or-

ganizem slab vpliv. Veselo sporočilo pohitri kakor kupica vina srčne udarce, globoko premišljevanje pa vpočasi njih in dihanje kakor rudeči naprstek. Strah na primer pred smrtjo (Marija Stuart) posivi v enej samej noči lase, kar stori sicer le starost. Žalost ustavi dojki mleko, vzame okus in veselje do jedi. Vse to dokazuje, da imajo afekti veliki vpliv na človeški organizem. Afekt sam na sebi je že nekoliko spremenjen duševni položaj, ki pa ni vztrajen. Ako traje motenje možganov več časa ali postane silnejše, začno možgani, ki še dosle niso nobene spremembe prostemu očesu kazali, hirati in degenerirati. To vidimo na primer pri pijancih. Ako se pijanec, kterega se je bila že lotila tresoča blaznost (delirium tremens) odpové slabi navadi, ostane popolnoma zdrav. Če ga pa prevlada šega in ne more pozabiti alkohola, postane iz motenja možganskih funkcij prava anatomična sprememba. Stanice možganske skorje se začno potolščevati in se polagoma izgubivajo, sušijo. Ako traja ta proces dalj časa, zapade poprej najduhovitejši človek toposti. Enako se godi pri vnetici možganskih opnic. Dokler je vnetje na vrhuncu, ga spremljajo siloviti deliriji. Ako vnetje neha, se povrne tudi duševno zdravje. Ako pa vnetica kmalu ne odjenja, se začnejo tudi stanice v možganskej skorji potolščevati in nasledek vnetice je — neozdravljiva duševna bolezen. Iz teh vzrokov se le malokedaj najde, ako umre blazni v začetku svoje bolezni, anatomična sprememba v možganih; možganske stanice še niso imele časa anatomično spremeniti se. Dostikrat je vidna degeneracija v možganih nasledek, ne pa uzrok duševne bolezni.

Na videz ravno tako čudna je opazba, da so včasi možgani v svojej sestavi bistveno spremenjeni, duševno delovanje pa je normalno ostalo. Omenili smo že zgoraj, da zamore vkljub mrtvoudu, vkljub velikim ranam v možganih človek ostati pri zdravej pameti, ker zamorejo zdravi možganski oddelki bolne nadomestovati.

Včasi ne napravijo veliko poškodovanja v možganih sicer izborne duševne bolezni, ali spremené človeško bitje, njegov temperament, njegovo nrav, napravijo druzega človeka. V tem obziru je prezanimiv tako imenovan Cromberjev ali veliki amerikanski slučaj. Leta 1845 je v Cavendishu nekak delavec Phineas Gage vrtal luknjo v skalo z 1·2 metra dolgim in več centimetrov debelim železnim drogom in nabasal luknjo s smodnikom. Nenadoma se smodnik vžge, vdari Gagetu drog skozi glavo, da se je onesnažen s krvjo in možganskimi drobci zgrudil na tla. Veliki del levih možganov je bil uničen. Vkljub temu je zamogel ranjenec prvi dan po tej dogodbi že hoditi in je bil čistega razuma. Na to pa se mu je začelo mešati po glavi in ležal je 24 dni v deliriji. 28. dan po tej dogodbi pa mu je začelo zopet prihajati boljše, razum se mu je zopet zvedril in s 7. mesecem je popolnoma ozdravel. Začel je hoditi, glavo je nosil nekaj na desno stran nagnjeno. Leva

stran obraza je bila deloma omrtvoudena, levo oko izgubljeno, hoja je bila trdna. Glava ga ni bolela ali nekaj je občutil, česar pa ni popisati zamogel. Dušna sprememba je bila tolika, da ni hotel nobeden gospodar poprej čislanega in pridnega delavca v službi imeti. Nekdanje ravnotežje med duševnimi sposobnostmi in spolovnim nagonom se je zgubilo. Poprej spreten, priden, razumen, energičen in vztrajen v izvrševanji svojih opravkov, se je zdaj bil tako spremenil, da so njegovi prijatelji rekali, da ni več Gage! Postal je trmast, nespoštljiv, svojeglaven, neprijenljiv proti tovarišem, nepristopljiv za dobre svete, delal naklepe, ktere je zopet zametaval, ali učinjal sirovosti, kterih poprej nij bilo od njega pričakovati. Njegov duh je očitno oslabel, strasti so se povečale ali pa se niso dale po prevdarkih obvladati.

Ko je že bil poskusil več služeb, je šel 4 leta po ranjenji v južno Ameriko, kjer je služil 8 let kot konjsk gonjač in od tukaj v San Francisco, kjer je dobil leta 1861 božjasten napad. Odsle so se napadi tako pomnožili, da je 21. marcija leta 1861, to je dvanajst in pol leta po za nj tako nesrečnej dogodbi umrl.

Duševne bolezni izvirajo tudi iz bolezni drugih organov. Zastajanje v trebuhu, napčna lega črev, maternice, vzbujevanje spolovil zamore prouzročiti blodenje. Dostikrat je tega kriva tudi slaba kri, ktera po Robinsonu sama na sebi večkrat napravi dušne bolezni. Stradanje, siromaštvo, ktero dela hudodelnike, dela tudi blazne V Londonskih norišnicah je bilo 1855 leta 16821 norcev; med temi 8000, to je skoraj polovica — siromakov, število siromakov znaša pa v Londonu le 5 procentov. Drugi preiskovalci krivijo tudi alkohol gledé slabih nasledkov za človeške možgane.

Ako se torej ne najde v možganih vsigdar vidna anatomična podlaga blaznosti, je še dosti drugih momentov, iz kterih je sklepati, da so duševne bolezni vendar le bolezni možganov. Manj ali več krvi v možganskih ali opniških žilicah, ovodenenje stanice obdajajoče tvarine se zgubi kmalu po smrti in če se mrlič le nekaj ur po smrti raztelesi in možgani preiskujejo, ni najti v njih nobene s prostim očesom vidne anomalije. Še le v novejšem času se možgani bolj splošno mikroskopno preiskujejo; našla se je vsigdar, kadar se je v življenji opazovala anomalija duševnega življenja, ktera sprememba v možganih, ali v stanicah, ali v vlaknu, ki stanice obdaja. Največkrat se najdejo stanice otolščene, zmanjšane, nekako osušene. Ako traja bolezen dolgo časa, izgine veliko stanic popolnoma, možgani postanejo manjši, bolj vodeni, nektere duševne funkcije izostanejo popolnoma, druge so nepopolne. Včasih nastanejo duševne bolezni pri zdravih stanicah, ako se tvarina, v ktero so stanice položene, strdi ali skrči in vsled tega na stanice pritiska ter dotok krvi prepreči. Konec tega je neozdravljiva topost. Možgani se čutijo pri prerezu trdejši, kakor sicer in delajo režočemu nožu

več zapreke. Ta sprememba se dostikrat pri norcih opazuje in se imenuje skleroza. Njen učinek je enak učinku že imenovane možganske sušice ali atrofije.

Posebna oblika možganske sušice je senilna atrofija, ali sušica možganov starih ljudi. Pri teh začne možganska površina nekako vpadati, brazdice med možganskimi zavoji postanejo veče in se napolnijo z vodo, opnice postanejo debelejše in se prijemajo možganov, tudi možgani sami ovodenijo. Učinek teh sprememb na duševno življenje starca je znano. Teža celih možganov se med 40. in 50. letom ne spremeni, od 50. leta naprej se začnó zmanjševati.

Tudi pri norcih je teža velikih možganov manjša, manjši pa ostanejo nespremenjeni, nasproti temu pa raste vsled imenovanih sprememb specifična teža. Manija ali prava blaznost ima še največo možgansko težo, demencija ali topost najmanjšo. Po Parchappejevih merjatvah hodi manjšanje razuma v popolno določenej razmeri s manjšanjem možganske teže. V 782 slučajih so tehtali možgani pri le oslabljenem razumu počrez pri možkih 1405, pri ženskih 1227, pri maniji in melanholiji pri možkih 1381, pri ženskah 1235, pri toposti pri možkih 1281, pri ženskah 1139 gramov.

Kretenizem in idiotizem.

Prežalostna osoda vlada sem ter tje po nekterih goratih krajih ktere pravi vzrok se še dosle ni mogel najti. Lobanjske kosti so navadno zvezane samo s hrustancem tako dolgo, dokler rasejo možgani. Le-te zveze začnejo okoščenevati ena za drugo. Ako pa ktera pred določenim časom okoščeni, ne zadobi samo lobanja drugo obliko, ampak lobanjska votlina ostane navadno manjša ali pa se razširi na drugo stran, kjer je okoščenevanje o pravem času nastopilo. Nobeno okoščenenje nima tako bistvenih in ob enem tako žalostnih nasledkov, nego okoščenenje lobanjskega dna. Po preiskavah Virchowovih ima kretenizem ravno v tem okoščenenji lobanjskega dna svoj uzrok. Možgani zaostanejo v rasti in vsled tega ohromi celo duševno življenje.

Kretenom sorodni so idijoti ali človeški drobnoglavci. Tudi pri teh zaostanejo možgani in glava iz dosle neznanih vzrokov v rasti in včasih v tolikej meri, da je človeška lobanja po velikosti in podobi opičini podobna. Zavoji idijotovih možganov so manjši in tudi cela možganska skorja je tanjša. Če še k temu pridenemo, da so pri idijotih po največ sprednji oddelki možganov v rasti zaostali, v kterih leži najvažnejši organ človeštva, se nam mora usiliti enako sožaljenje s tacim od narave tako neusmiljeno zapuščenim revežem, kakor z neumnim, kteremu je še le pozneje bolezen najdražji dar vzela. Odvisno bi bilo vse prepričevanje, da se taka bitja ne dajo vzgojevati; manjka jim organ za vzgojo, tega pa mu ne zamoremo dati. Da si zamorejo idijoti pridobiti

nekterih spretnosti, kakor živali, ne more vzdigniti dosti njihove duševne vrednosti.

Duševno više kakor idijoti stojé nektere živali. Pri teh so vse duševne sposobnosti, ktere se pri zdravem človeku tako visoko nad živalske povzdignejo, nekako začete, vpodobljene. Med človekom in živaljo ni, kar se duševnih sposobnosti tiče, bistvene, ampak je stopna razlika; saj se tudi organizacija možganov popolnuje od navadnega malega ozla spletenega iz samih živcev, med ktere je nekaj stanic namešanih, do popolnosti, ktera je opazovati na možganih omikanih narodov.

Duševne bolezni živali.

Sličnost živalskih in človeških možganov ne pripusti dvombe, da so tudi pri živalih tako imenovane duševne bolezni, ktere izvirajo iz istih vzrokov, kakor pri človeku. Strah, plašnost, žalost, zavist, ljubosumnost, organične spremembe v možganih, živcih, krvi ali drugih delih trupla zamorejo tudi pri živalih biti povodom duševnega motenja. Pri vožnjah proti severnemu tečaju se je opazovalo, da ima dolga tema za živali ravno tako neugodne nasledke, kakor za človeka, oziroma za človeško nrav. Kapitan Hutchinson, prišedši v Laponijo, je opazoval na enem svojih psov, da je večkrat poskušal na sebi samoumor.

Božjast in epilepsija se zamore vsled Brown-Sequardovih poskusov umetno napraviti. Kolikorkrat je Brown to naredil pri pseh, je našel, da so se jako spremenili. Veselje do igre, do lova, dobra volja je pse minula; postali so nekako otožni, žalostni, bolj sami za-se, z eno besedo, postali so topi. Tudi pri živalih se božjast preiskuje. Velika žalost se poloti včasi psa, ako zgubi svojega gospodarja, dostikrat ga žene tuga k samomoru. To potrjujočih slučajev vedó konje- in pesorejci dosti povedati. Brihtni in naučljivi slon je tudi podvržen besnosti; razbija okoli sebe, ne pozna več poprej še tako ljubljenega človeka, ne jé in ne pije, dokler ga napad ne pusti. Steklost ni druzega, kakor vsled vpliva ostrupljene krvi na možgane nastavša akutna blaznost. Tudi melanholija se poloti marsiktere živali, tudi, ako je izgubil svojega ljubljenega tovariša. Na Ceylonu umrjo včasih sloni, o kterih pravijo rojaki, da so umrli potrtega srca. Ljubezen je pri živalih ravno tako merodajna pri njihovih činih, ko pri človeku, ljubosumje dostikrat zakrivi umor; strah pred nezasluženim tepenjem zamore žival popolnoma spremeniti. Zlobno vznemirjevanje vzbudi včasih manijo in besnost. Družbeno živeče živali postanejo v vjetji sitne, zlobne in celo tudi zblodene. Tudi huda zima škoduje. Jesse pripoveduje o nekem psu, ki je vsled hudega mraza ene same noči, ktero je moral na prostem prebiti, znorel. Alkohol upijani opico ravno tako, kakor človeka. Ona postane vesela ali huda, kakoršna je ravno priložnost, skače in dela neumnosti, kterih sicer ni bilo pri njej

videti. Pogled rudeče barve spravi bika popolnoma k besnosti. Od psov se pripoveduje, da so od prisiljenega poslušanja krivih muzikalnih glasov znoreli. Ugriz strupenih kač ali vživanje strupenih kač ali strupenih zelišč omoti goved, ovco, konja včasi tako, da jame popolnoma blesti, skoči v brezdno, vodo, da se usmrti.

Doneski
k zgodovini Kranjskih mest.*)

III.
Kamnik.

Sestavil Janez Parapat.

Izročevaje blagim čitateljem naslednje doneske obžalujem, da jih ne morem dati v obliki poprejšnjih. Kamnik, o kterem enako Kranju še toliko ne vémo, kedaj je postal mesto, bil je v davnih časih tako imeniten, da so se nam naši doneski zdeli prepičli, sestaviti zgodovino njegovo. Ob enem bi se bilo za splošno domačo povestnico zgubilo marsikaj, kar se je ohranilo s priobčenjem doneskov v pričujoči regestni obliki.

Da smo pa mogli sploh kaj poročati o starem Kamniku, gré topla hvala ljubemu mi prijatelju č. g. Blažu Muhovcu, ki mi je kot administrator župnije Kamniške izročil v farnem arhivu shranjene, na koži pisane listine. To tem rajši povdarjam, ker skušnja uči, da je pri nas mnogo sicer čislanih gospodov, ki se podvizajo svoje arhive razkazovati tujcu, zapirajo jih pa zgodovinarju domačemu.

Mestni arhiv je menda v stanu, v kakoršnem ga radi ne kažejo. Prav imajo, saj o starodavni ustanovi siromašnice leta 1232 in o imenitnih pravicah do obširne Bistrice vrli Kamničanje ne vedó skoraj nič, kar je v nekterih okoliščinah menda tudi — prav. Iz teh neugodnih razlogov niso torej naši doneski taki, kakoršnih smo si želeli.

Konečno naj izrazimo čudenje, da so mnogobrojni slov. pisatelji tako neznano mlačni do naše zgodovine. Ali ne vidite,

*) I. Radolica — glej Letopis za 1872 in 1873 str. 1.; II. Kočevje — glej Letopis za 1874 str. 75.

da jo obdelujejo skoraj da sami tujci in odpadniki? In ti ljudje, ali ne sestavljajo in spisujejo slovenske povestnice po svojih, nam neprijaznih, da sovražnih nazorih, s kterimi inostrancem in nevednežem vcepajo napačne pojme o našej preteklosti in sedanjih naših razmerah? Ali morete pač pri tem roke križem držati? Dimičeva Kranjska zgodovina je nemška, povestnica Ljubljanske škofije se nam obeta v nemščini; vse nemško in zopet nemško in to sedaj, ko se tolikanj govori in piše o slovenskem razumništvu, o slov. učenosti! Kje pa so slovenski učenjaki, mladi in stari, da otmejo, kar je našega? Veliko je še nepreiskovanih arhivov; premnogo rokopisov leži v Beču, Gradcu, Ljubljani in drugod važnih za našo povestnico. Le treba dvigniti zaklade in pokazati svetu, da naša preteklost ni tako borna in neznatnega vpliva na občno evropejsko, kakor si mnogi domišljujejo v svojem sovraštvu do slovenstva, drugi v malosrčnosti svoji.

1. circa 1205. — Bertold, vojvoda Istrski, potrdi Zajckloštru daritev, ktero mu je bil poklonil njegov oče mejni grof Bertold, med drugimi tudi slobodno prevažanje skozi trg Kamnik „in foro suo Stein.“ — Muchar Geschichte der Steierm. V. st. 45.

2. l. 1207. — Najdemo v Kamniku župnika Udalrika, „Vol ricus plebanus de Stein.“ — Sitzgsberichte XIV. str. 134.

3. circa 1215. — V darilnem pismu Bernarda, vojvode Kor. in gospoda Kranjskega, je pričal Gerloch de Steine. Ker je v dolgi vrsti prič med prvimi, znači, da je bil dokaj veljaven in imeniten. — Zahn: Codex Aust. fris. v Fontes rer. aust. XXXI. stran 127.

4. l. 1222. mes. feb. — Bertold, vojvoda Istrski, zastavi oglejskemu očaku Bertoldu za posojenih 1000 mark dva gradova „de Stayn“ — menda Karnek (Oberstein) in Maligrad (Kleinfeste) — in kar ima v Ipavi, kar vse sme pridržati, ako mu posojila ne vrne. — Bianchi. Mitth. f. Krain 1859. str. 98.

5. l. 1232. — Očak Bertold potrdi siromašnico, ki so jo v Kamniku ustanovili on in brata njegova Oton Meranski in Henrik, Istrski mejni grof. Ker je poslednji umrl l. 1228., bila je ubožnica Kamniška najpozneje ustanovljena že l. 1228. K tej ustanovi je mnogo pripomogel Kam. župnik Henrik. — Mitth. f. Krain 1865. str. 110.

6. l. 1241. dné 18. maja. — Poslednji Babenberški vojvoda Friderik — umrl v bitvi proti Kumanom na Litavi l. 1246 — bival je v Kamniku, kakor svedoči listina v turjaškem gradu, veleča: Acta sunt haec in villa Perau prope Stein, (Perovo pri Kamniku) existente tunc in Stein Dom. Friderico illustri Duce Austriae. Takrat so se bili nedvomno vojvodi v Kamniku poklonili imenitna grofa Ulrik Sternberški in Ulrik Pfanberški, vitezi Hellenvik Graški, Henrik Plumsteinski, Henrik Soneški, Popon de Lengenburch (Dovški), Mainhalm Turjaški, ki so pričali daritvi bogatega Kon-

rada Soneškega nekterih desetin v Ribnici in okolici njegovemu zvestemu Herbardu Turjaškemu. — Mitth. d h. V. f. Krain 1861. stran 11.

7. l. 1248. — Vojvoda Oton II. Meranski je umrl brez potemcev, njegove sestre so podedovale dedšino Andeksov v Istri, na Kranjskem, Koroškem, Štirskem in drugod. Izmed peterih sestrá je Neža, soproga vojvode avstr. Friderika, pa l. 1243 ločena od njega, vzela l. 1248 v zakon Ulrika, staršega sina Bernarda, Koroškega vojvode, in prinesla mu med drugimi alodi tudi Kamnik. Ulrik je tedaj gospod Kamniku do smrti 27. okt. 1269. — Mitth. d. h. V. f. Steierm. XII. str. 164.

8. l. 1263. sv. Petra in Pavla praznik. — Ulrik, vojvoda Kor. in gospod Kranjski potrdi v Kamniku vpričo Ludovika, župnika Ljublj. in nadduhovnika Kranjskega, Gebharda Lilienberga, Waltera in Gerloha Seldenberga in Henrika Helfenberga, svojih vazalov, samostanu Gornjegraškemu nektera posestva. — Mitth. f. St. XI. stran 157.

9. l. 1267. dné 22. maja pri Ljubljani. — Vojvoda Ulrik potrdi Zajckloštru slobodno vožnjo skozi mesti Kamnik in Slovenjegradec — in civitatibus nostris Stein ac Windischgratz. — Muhar V. str. 318.

10. l. 1270. — Po smrti Ulrikovi (glej Nr. 7) bil je gospodar Kranjski njegov brat Filip, ki je bil izvoljen očak Oglejski. Toda češki kralj Otaker se je polastil njegove dedšine, pridrl z vojsko na Kranjsko, z naskokom vzel belo Ljubljano, Kostanjevico in Kamnik. Ker je kralj dné 24. nov. 1270 stal pri Zatičini in dné 6. dec. bival že v Belaku, tedaj dolgo pot do Ljubljane skozi Kranj, Belopeč in hribe premeril v 12 dnéh, ni prav vrjetno, da se je njegova vojska v stran spustila in naskočila naš Kamnik. Mogoče, da je le kak oddelek to storil. Gotovo pa je, da je Otaker bil v Kamniku naslednje leto 1271. in sicer od dné 1. oktobra imamo pismo, veleče, da je bil Otaker „in Kamnich," tedaj slovensko imé že takrat v rabi. — Tangl Gesch. Kärnt. IV. str. 63. prim. tudi Mitth. f. St. XXII. st. 87.

11. l. 1274. — Herman de Butrio, plebanus de Stayn, je bil odstavljen, ker ni prišel izkazovati svoje pravice do K. župnije, ko je bil poklican k očaku Rajmundu v Videm. — Mitth. f. K. 1860. stran 46.

12. l. 1276. dné 23. maj. Na Karneku so bili bratje Henrik, Gottfried, Ulrik in Bertold kastelani, kterim je Gebhard Soneški štiri zemljišča v Lokah v Tuhinjski dolini izročil. Karnek, sedaj razvaline nad mestom, imeli so Ortenburški grofje kot fevd Koroških vojvodov. Vsled pogodbe med Friderikom in Henrikom Ortenb. zaradi očetovske zapuščine 25. aprila 1263 je pripadel, antrum et castrum Lapis, jama in grad K., grofu Henriku, po smrti njegovi, ker je bil brez otrok, okoli 1271 bratu Frideriku. Blizu gradu

je bila jama — antrum — ki je bila v zvezi z gradom. Tam so se skrivali v sili in ob enem branili grad. Izhod njen je bil zazidan in okno je spuščalo vanjo nekoliko svitlobe. (Valv. III. del. str. 548.) Leta 1263. so bili ondi kastelani ali graški varhi gosp. Ulrik, njegov brat Markard, g. Rudiger mlajši in Majnard Ploz z družinami svojimi. — Mitth. f. St. XI. str. 175, Font. rer. aust. I. str. 54—55.

13. Henrik iz Kamnika, doktor prava v Vidmu, spisal v XIII. stoletji zgodbe českega kralja Henrika. — Mitth. f. K. 1852. st. 29.

14. l. 1291. — Alhardus, ravnatelj ubožnice Kamniške. — Perg. v župnem arhivu K.

15. l. 1297. — Manfredus della Turre, župnik Kamniški, potrdi vitezu Sigfriedu de Gallenberg, svojemu faranu, ustanovljenega duhovnika pri kapeli sv. Janeza K. na Karneku, h kteri je dal 10 zemljišč, in desetino pod hribom, farno cerkev pa odškodoval z zemljiščem „in villa Nevel“, v Nevljah. Patronat prepusti družini Gallenbergovi, postavljanje kaplana pridržuje sebi in naslednikom. Datum Civitate II. Octobris Anno millesimo ducent. septimo (kar mora pač biti 1297.). Mitth. f. K. 1855. str. 29. — Očak Rajmund je potrdil to listino l. 1298. (Valv. XI. str. 427, kjer je pa pogrešna letnica 1208.) Za Ortenburškimi grofi so torej Gallenbergi imeli Karnek ter si napravili kapelo z duhovnikom.

16. l. 1304. 3. maj. v Vidmu. — Očak Otobon potrdi presbiteru Alardu pri altarju sv. Janeza Krst. „in plebe de Stayn“ in ravnatelju ubožnice, ustanovo desetin, ki jih je daroval Kam. meščan Hervord, in vzame daritev v varstvo. — Perg. v arh. župnik K.

17. l. 1309. na sv. Tomaža apost. dan (21. dec.) v Kamniku. — Herman Erazem in Nikolaj, Hervordovega brata sinova, se odpovesta zemlji in desetinam, ki jih je Alhard kupil za ubožnico od Hervorda. Zemlja je bila v Gojzdu, desetine tam in v „Walchsperg“ blizo cerkve sv. Kancijana. — Priče: Gregorij iz Kamnika, župnik v Vodicah; gosp. Lampreht v Nevljah, Niklav z Saldenperga (Sallenberg — Žale nad mestom?); Friderik von Gerlochstein (Kolovški); Bergant in Caestel, Peter Ernst von Unselsdorff; Fritzel der Dienger in sin njegov, Ekel in Elbel. — Perg. v žup. arh. K.

18. l. 1311. — Kam. župnija prazna po smrti Henrika grofa Werdenberga. — Zahn. Beit. zur Kunde steierm. Gesch. Jahrgang VII. str. 32.

19. l. 1313. feria tertia post Invent. St. Crucis Labaci. — Henrik, česki in poljski kralj, vojvoda Kor., gospod Tirolski in Goriški, potrdi kup zemljišča v Gojzdu, — mansus in silua —, ki ga je Alhard za ubožnico kupil od Hervorda. — Isto je l. 1356. feria tertia ante St. Michaelis festum v Šent-Vidu na Kor. voj-

voda Aust., Štirski in Kor. Albert potrdil tačasnemu ravnatelju ubožnice, duhovniku Nikolaju. — Obe listini na perg. v žup. arh. K.

20. l. 1317. v petek po sv. Jerneju je bil Henrik, vojvoda Koroški v Kamniku, kjer je Velesovskemu samostanu potrdil nektere pravice. — Mitth. f. K. 1854. str. 79.

21. l. 1321. — Kamniška trgovca Herman Levnica in Pavl Fleischer (mesar) sta bila na mitnici pri Starem mestu (Cividale) okradena. Kamnik je torej kupčeval s Furlanijo. — Mitth. f. K. 1856. stran 5. — Očak Pagan je podpiral le-to trgovino. — Dimitz: Geschichte Krains I. str. 216.

22. l. 1336. dné 6. dec. — Friderik Kolovški (Gerlochstein) in Katarina, soproga njegova, darujeta siromašnici K. po 26 veder vina iz vinograda svojega v Hmelniku na leto, tako, da siromaki vsak petek dobé po ½ vedra skupaj. Pečatili: Konrad iz Velikovca, Pirš Črneljski (Rottenbüchel), brata Perchtold in Niklav Kolovška. — Perg. v žup. arh. K.

23. l. 1341. dné 8. maj. — Otaker, župnik „plebis in Stayn“ in kaplan Oglejski. — Bianchi rokopis II. str. 81.

24. l. 1351. — Omenjena je tega leta Kapela sv. Vida pri Kamniku (pri Brdu?). — Beit. z. K. steierm. Gesch. IX. str. 105.

25. l. 1353. prvi postni teden. — Konrad Gal prodá Nikolaju Kolovškemu in dedičem njegovim svoje pravice do stanovanja — Purksäss — v Kamniku pri Malem gradu, nekdaj lastnino ranj. Miklava Črneljskega in njegove gospodinje Alhajde, poleg tega četrt mlina, štiri njive in tri marke Oglejskih vinarjev za stražo grada in mesta, za 16 mark Oglejskih vinarjev. — Mitth. f. K. 1861. str. 48.

26. l. 1358. — Otaker, župnik Kamniški, ustanovi v Loki ženski samostan sv. Klare, ki je bil l. 1782 odpravljen. Ustanovno pismo, Notizenblatt 1858. str. 462.

27. l. 1359. v četrtek pred sv. Katarino. — Katarina iz Kamnika, ranj. Konrada iz Velikovca vdova, voli za dušni prid ubožnici K. zemljo, vinograd in gozdno pravico pri Hmelniku, svojo doto. — Pričali in pečatili: ljuba strica Perhtold in Nikelein, brata Kolovška, Erhard iz K. in Jurij Zandlein. — Perg. v žup. arh. K.

28. l. 1362. v torek po sv. Janezu v Gradcu. — Rudolf, vojvoda Avstrijski, Štajerski in Koroški, podeli Marku, sodniku Kamniškemu, pravico, meščane soditi. — Navedeno v generalni konfirmaciji ces. Ferdinanda v arhivu K. mesta.

29. l. 1362. večernice pred sv. Matevžem. — Miklav Sumereker (Smrekar) in Marjeta, njegova žena, prodasta Miklavžu Kolovškemu in Rozaliji, nj. gospodinji in dedičem hišo in stanovanje na Malem gradu v Kam., 4 marke od straže mesta in grada, 4 njive in pol mlina pod gradom, ktere je posedal ranj. Pirš Črneljski, poleg tega pol ribštva in novi dvor na Šutenskem potoku,

ki je bil nekdaj lastnina gospe Alhajde Črneljske, in druga posestva za 200 mark vin. — Pečatili: Niklav Smrekar in gospodinja njegova Marjeta, Gal Kolovški, Gerloh Kamniški. — Mitth. d. h. V. f. K. 1861. str. 51.

30. l. 1363. dné 20. decembra v Salcburgu. — Vojvoda Rudolf zastavi Hermanu grofu Celjskemu mesto, muto in sodnijo v Kamniku na Kranjskem, da mu pomaga v boju proti Bavarcem, segajočim po Tirolah. — Muchar Gesch. der Steierm. VI. str. 367.

31. l. 1364. dné 18. marcija v K. — Mesto K. obljubi dné 10. februarja 1364 v Brnu med Karlom IV, českim kraljem Vaclavom, mejnim grofom Moravskim Janezom in Avstr. vojvodo sklenjeno dedno pogodbo pripoznati in spolnovati. — Lichnovsky. Geschichte des Hauses Habsb. IV. Nr. 581.

32. l. 1366. dné 30. jan. v Ogleju. — Očak Nikolaj potrdi K. ustanovljeno siromašnico. — Mitth. f. K. 1865. str. 111.

33. l. 1368. na dan sv. Jeronima (30. sept.) — Märthel (Martin), sin ranj. Gerloha, graškega grofa na Karneku v K. prevzame poroštvo za neki dolg Nikolaja Kolovškega. — Pečatarja: Erhard iz K., Martinov brat, in „P a n c l von Sand Peter, R i c h t e r von Stain“. Mitth. f. K. 1861. str. 58.

34. l. 1368. dné 23. aprila v Beču. — Vojvoda Albreht zagotovi grofoma Ulriku in Hermanu Celjskemu mesti Radgono in Kamnik za 3000 gld., da ga spremita na Laško s 50 vojaci. — Much. VI. str. 384.

35. l. 1370. v sredo pred sv. Katarino v Kostanjevici. — Martin Kamniški — meines Herrn von Cili hofmeister — in Janez Gradnar se mirno pogodita z Janezom Schönberger-om zastran dote in premoženja, ki je pripadlo Martinovi ranj. hčeri Neži. Martinu ostane kupljena vas Senčuri v posesti, vsa druga pisma pa vrne. — Mitth. f. K. 1561. str. 58.

36. l. 1370. v sredo pred sv. Miklavžem. — Neko pobotnico pečatil poleg upnikov judov Müsch in Chatzschim M a r t i n K a m n i š k i, ljubega gospoda grofa Hermana Celjskega opravnik — Hofmeister — Mitth. f. K. 1861. str. 58.

37. circa 1370. je pridrl Nikolaj Gallenberg K. z nekterimi malovrednimi pajdaši, med njimi neki Gal in Abfalterer, v mesto K. Ondi vjamejo mestnega sodnika in ga zaprejo v stolp grada Gallenberga. — Tako pripoveduje po Schönlebnu Valv. XI. str. 547.

38. l. 1371. v torek pred sv. Dionizijem. — E r h a r d „der Struppel“, s o d n i k K a m n i š k i, izroči nunam v Velesovem v dušni blagor neko zemljišče. — Letopis 1872 in 1873, str. 25.

39. l. 1379. sv. Urbana dan. — Janez iz K. in Rotija, njegova žena, prodasta K. svetovalstvu dvor na Poljanah — an Polann — pred mestom. — Mitth. f. K. 1865. str. 110.

40. l. 1380. V tem letu je bila v K. bratovščina sv. Primoža. — Zahn. Beit. IX. str. 110.

41. l. 1380. v sredo po prvi velikonočni nedelji v Gradcu. — Leopold, vojvoda Avstrijski, Štirski in Kranjski, grof Tirolski ukaže svojim namestnikom, oskrbnikom itd. meščanom Kamničanom puščati pravice in sloboščine, ktere jim je podelil njegov brat Albreht. — Navedeno v Ferdinandovi konfirmaciji v mestnem arhivu K.

42. l. 1382. dné 19. junija v St. Vidu na Kor. — Vojvoda Leopold naznanja, da meščanov K. nihče ne sme soditi, nego njih mestni sodnik. — Lichnovsky VIII. Nr. 1684 b.

43. l. 1382. dné 15. julija v Gradcu. — Vojvoda Leopold ukaže isto svojemu glavarju Kranjskemu, Konradu Kreigu. — Lich. VIII. Nr. 1689 b. tudi navedeno v konfir. Ferd.

44. l. 1391. v nedeljo na večer sv. Filipa in Jakoba. — Ulrik Sneyder, meščan K., proda hišo, dvor in vrt z vsemi pritiklinami, kar je med hišo mežnarja Jakoba in sadnim vrtom ubožnice farne cerkve „an dem Schuttenbach“ pred mestom, Frideriku, učeniku K. — dem Schulmeister — in ženi njegovi za $10\frac{1}{2}$ marke vinarjev beneškega denarja proti temu, da za vse duše iz one hiše plačuje na leto po 12 vin. cerkvi Matere B. — Pečatili: sodnik in 12 priseženih mož. — Izvirnik v far. arh. K. Iz njega je razvidno, da so Kamničanje imeli svojega učitelja, torej tudi šolo v času, ko o šolah po druzih krajih na Kranjskem jako malo vémo.

45. l. 1395. — Oton „der Stüppl“ (rodovina v K. številna in premožna) župnik K. in nadduhoven Gorenjski, voli vrt poleg šole za vsakterega učitelja, ki naj za to sleherni dan večernice opravlja. — Mitth. f. K. 1865 str. 110.

46. l. 1396. v petek po sv. Jerneju v Beču. — Vojvoda Viljem potrdi K. pravico zastran mestne sodnije, kakor jo je podelil njegov oče Leopold. Tistega dné potrdi tudi mestno ubožnico. — Navedeno v Ferd. potrjilnem pismu K. pravic, v mest arh. K.

47. l. 1397. v sredo po sv. Mihelju. — Marjeta Swabin, meščanka K., voli njivo pred mestom na grabnu. — Mitth. f. K. 1865. str. 110.

48. l. 1397. dné 6. dec. — Miha Stüpl v K. izroči zemljišče na Bistrici siromašnici in 12 prisežencem K. v varstvo proti letnemu vžitku. — Pečatil njegov ljubi stric Henslein von Mülling, Smledniški graški grof. — Izv. v farn. arh. K.

49. l. 1398. — Osterman Kamniški, ki je imel hišo v Kamniku, je bil Kranjski vicedom. Imel je to službo menda od leta 1398 do 1405. — Kozina: Reihenfolge der Vicedome, str. 16.

50. l. 1399. v sredo pred sv. Šimnom in Judo v Gradcu. — Vojvoda Viljem ukaže dež. glavarju Hermanu Celjskemu siromakom v K. ubožnici vina dajati, kakor veleva ustanovno pismo. — Izv. v farn. arh. K.

51. l. 1402. na sv. Jurja večer. — Ortolf „der Schuoster“ na Novemtrgu, meščan K., Jera, njegova žena in „Nezza“ njegova

hči, prodajo hišo, dvor, gospodarsko poslopje in sadni vrt na Novemtrgu pod Karnekom za 18 dobro tehtanih cekinov in 3 marke poštenemu Miklavžu Loškemu, tačasnemu sodniku K., njegovi ženi Elspeti in potomcem. — Pečatila Marka Stuppel iz K. in Pirš iz Doba, graški grof na Karneku. — Perg. v farn. arh. K.

52. l. 1406. dné 24. aprila. — Neža, Marka Stüpelnova žena, ustanovi tri zemljišča v „Negostran" in „pod orehom" v Moravški župniji h kapeli sv. Sigmunda za vsakdanjo sv. mašo. — Izv. v far. arh. K.

53. l. 1406. dné 29. decembra v Ljubljani. — Vojvoda Ernest potrdi po očetu Leopoldu meščanom K. dano pravico. — Lichnovsky VIII. Nr. 817 b.

54. l. 1414. dné 9. nov. — Herman Celjski si je dal darilna in potrjilna pisma oglejskih očakov gledé cerkvá v Vodicah, na Krškem in St. Ruprtu pečatiti. — Pečatil Filip, župnik K., komornik Oglejskih očakov in grofov Celjskih. — Much. VII. str. 131.

55. l. 1421. v nedeljo pred sv. Ožboldom, 3. avg., v Ljubljani. — Nadvojvoda Ernest prepové na prošnjo meščanov K. vse krčme in gostilne, ki niso ob velikih cestah ali pri farnih cerkvah in od nekedaj; tudi ne smé nihče iz dežele kupčevati in tržiti v Kamniku. — Navedeno v Ferd. potrjilnem pismu v mestnem arh. K.

56. l. 1422. dné 15. avg. — Janez Oslah, župni vikarij v Loki, voli dve njivi in vrt za obletnico z 8 duhovniki. — Mitth. f. K. 1865. str. 110.

57. l. 1425. na sv. Urbana dan. — Eberhart „der Paver" iz Iga prepusti Jurju, kaplanu bratovščine Matere B. v farni cerkvi K. za 33 funtov vin. (goldinarjev) zemljišče v „Podgier" — Podgorju — Mengiške fare, ktero je imel poprej Martin Golob. — Njegov pečat in pl. Nikolaja Gallenberga. — Izv. v far. arh. K.

58. l. 1426. — Filip, župnik Kam., prodá zemljišče v „Kalich" zarad prevelike daljave župnijski cerkvi v Cerkljah za 30 mark. — Dné 24. junija 1426 potrdi to prodajo očak Ludovik z dostavkom, naj za ta znesek kupi druge prilične kmetije za cerkev. — Chmel Gesch. Kaiser Fried. IV. 1840. I. str. 129.

59. l. 1426. dné 7. julija v Mariboru. — Vojvoda Friderik starši, podeli K. mestjanu Janezu Sulsi desetino v „Rädicz" v Mengiški fari. — Chmel ibidem str. 495.

60. l. 1427. — Janez „Yngwer" in žena njegova Marjeta kupita desetino od Miklavža Loškega, sodnika Kamniškega. — Chmel ibidem str. 495.

61. l. 1428. — Janez Sulsa, mestjan K. in Marjeta, žena njegova, kupita dvor na Perovem — narisanem v Valv. XI. str. 437. — in mlin in hosto. — Chmel ibidem str. 497.

62. l. 1428. v nedeljo pred sv. Vidom v Gradcu. — Vojvoda Friderik potrdi siromašnico v K. — Mestni arh. Kam.

63. l. 1428. To leto ali konec 1427. se je zgodila dogodba, ktero Valv. XI. str. 547 po jako nezanesljivem Schönlebnu omenja

k letu 1370, in ktero smo navedli štev. 37. Nikolaj Gallenberg je namreč s svojimi in hlapci Nikolaja Steberka, ktere mu je ta posodil, prihrul v mesto K., napadel meščane in ranil sodnika — morebiti onega v štev. 60 imenovanega Miklavža iz Loke — in druge osebe. Ker so plemenitaši prelomili deželni mir, poklican je bil voditelj napada pred sodbo. Dné 14. februarja 1428 je dal reverz, da se postavi pred sodbo, ako se mu dá osebna sloboda. Vendar je moral potem v ječo, iz ktere je sicer kmalo prišel, a zgubil več posestev. Toda kazen ni bila dolga, ker že 9. marcija 1430 mu je Friderik podelil Osterberg, kterega sta on in brat njegov kupila od Janeza Hohenwarterja. — Chmel Gesch. K. Fried. IV. I. str. 177 in str. 498. — Valv. XI. str. 429 piše zopet po tistem Schönlebnu nekaj, kar ima s poslednjim tu po listinah navedenim, nekako sorodnost. Namreč, da se je Janez II. Gallenberg z očetom svojim l. 1427. zameril Frideriku, ker je potegnil z Ladislavom, Ogerskim kraljem, in z Albrehtom zoper njega. Friderik se je maščeval in pobral mu gradove Gallenberg, Karnek in druge. Ako je vse to res, zgodilo se je pozneje, ker l. 1427 ni bil Ladislav kralj Ogerski, temuč Sigmund, in homatije med bratom Albrechtom in Friderikom so se vršile za 30 let kasneje. Sploh je vse jako zmedeno, ker sta imenovana Friderik starši in Friderik poznejši cesar rimski brez vsacega razločka. Tudi Nikolaj Steberk je bil kaznovan. Dné 24. okt. 1429. je moral podpisati reverz, da se ne bode maščeval zarad zapora, v kterega ga je priprl Kranjski glavar Ulrik Šenk Osterviški, ker je Gallenbergom k napadu na K. hlapce svoje posodil. — Lich. V. Nr. 2808. — Isto je storil dné 2. marcija l. 1431. Žiga Gallenberg, menda brat Miklavžev, ki je tudi sodeloval pri tem, kakor iz omenjenih pisem vidimo, silovitem napadu na Kamnik. — Lich. V. Nr. 2937.

64. l. 1430. dné 6. maja. — Eberhart iz Iga se odpové pravici patronata ubožne kaplanije v K. — Mittb. f. K. 1865. str. 111.

65. l. 1432. dné 17. maja v Inspruku. — Vojvoda Friderik starši privoli Lenartu, mestjanu K., desetino v „Zirkviz“ (Cirkuše) v Tuhinjski dolini fare K., ktero je kupil od ranj. Janeza Sulze vdove Marjete, meščanke K. — Chmel Gesch. Fried. IV. I. str. 500.

66. l. 1432. dné 17. maja v Inspruku. — Isti vojvoda pritrdi kupu Jakoba iz Nevelj, mestjana K., zastran dvora z mlinom in gozdom vred na Perovem, ki ga je prevzel od Janeza Sulze. — Chmel ibidem str. 500.

67. l. 1444. v saboto po sv. Rotiji (8. febr.) v Ljubljani. — Kralj Friderik IV. potrdi vsa pisma, pravice in slobode mesta K. — Mestn. arh. K. Lich. VIII. Nr. 7276.

68. l. 1446. — K možitvi Friderika IV. sestre Katarine je med Kranjskimi mesti za Ljubljano Kamnik največ daroval, namreč 500 gld. — Chmel Materialien zur österr. Gesch. I. str. 69 in Letopis 1870. str. 101.

69. l. 1447. dné 3. maja v Ptuju. — Friderik IV. zapové Kranjskemu dež. glavarju grofu „Doyamen" (Trojanu) Modruškemu, Kamničanov ne klicati pred Ljubljansko sodnijo, ker imajo lastnega sodnika. — Mest. arh. K.

70. l. 1449. v petek po sv. Filipu in Jakopu. — Jurij iz Kamnika prodá vrt „an der schütt" modremu someščanu Andreju Šustarju in ženi njegovi Neži. — Pečatil Martin Edder, mestjan. — Izv. v farn. arh. K.

71. l. 1450. sv. Radegunde dan (13. avg.). — Janez iz Loke in „Nesa" njegova sestra prodasta za 51 beških mark pol desetine od $3^1/_2$ zemljišča v Spodnjih Češnjicah. — Nieder Kerstetten und zu Kokoschn — v Moravski fari, ki je bil fevd Andreja Gala, gospoda na Rožeku, poštenemu meščanu K. Lamprehtu „Knoster" in ženi njegovi Marjeti. — Pečatila Jurij Kamniški, Martin Edder, meščana K. — Perg. v far. arh. K.

72. l. 1451. v sredo po vnebovzetji Marije Dev. (18. avgusta) v Neustadtu. — Kralj Friderik IV. ukaže sodniku v K., naj podložnim samostanov in duhovnov bivajočim v sodniji K., kteri še niso tlake delali pri mestnem grabnu K., zapové, da morajo nekoliko dni delati in pomagati graben dodelati, da imajo o sili zavetje. — Navedeno v Ferd. potrjilnem pismu mestnih pravic leta 1528. v mest. arh. K.

73. l. 1451 na sv. Šimna in Jude dan (28. oktobra) v Neustadtu. — Cesar Friderik IV. zaukaže Kamničanom, naj Sigmundu Lambergu, oskrbniku Karneškemu, pri zidanju Črneljskega grada pomagajo z lesom iz mestnega gozda. — Ibidem.

74. l. 1454. v petek pred 3. nedeljo v postu (22. marcija) v Neustadtu. — Cesar Friderik IV. ukaže grofu Štepanu Modruškemu, dež. glavarju Kranjskemu, meščanom K. nikakor kratiti pravice, da se morejo zagovarjati le pred svojim mestnim sodnikom. — Ibidem in Lich. VIII. Nr. 1870 b.

75 1455. v sredo po Kresu. — Henrik Stauthaymer, meščan Ljubljanski, izroči za bolnico Ljubljansko Matiji Vidicu, ravnatelju te bolnice, zemljišče v Šent-Vidu in Maksu Scheuer-u, voditelju Kamniške siromašnice in meščanu K., zemljišče v Zalogu. — Pečatil Gašpar Welz, oskrbnik Višnjegorski. — Izv. v far. arh. K.

76. l. 1457. dné 12. aprila v Rimu. — Kardinal Jakob podeli kapeli sv. Lenarta v farni cerkvi K. odpustke. — Izv. v farnem arhivu K.

77. l. 1458. sv. Trojice dan v Kamniku. — Lenart Pečaher iz Peróvega pri K. ustanovi za-se, ženo svojo Ano in potomce vsak teden sv. mašo na altarju presv. Trojice v farni cerkvi K. tam, kjer se hodi iz siromašnice v cerkev. Patronat je pridržal sebi in rodovini, potem pa 12 priseženim možem. — Priče: Gašpar, opat Gornjegraški, Viljem Polc, nadduhovnik Kranjski, Jakob Kamniški starši, in Juri Gal na Rožeku. — Prepis v far. arh. K.

78. l. 1459. v petek pred 5. nedeljo po veliki noči. — Rotija, Eberharta iz Iga hči in soproga Jakoba Kamniškega, prepusti za 56 funtov vinarjev (56 gl.) zemljišče v Zdušu v fari K. véliki bratovščini N. lj. Gospe altarja v farni cerkvi. — Mitth. f. K. 1865. str. 110.

79. l. 1460. v petek pred Binkoštim v Neustadtu. — Cesar Friderik IV. potrdi Kamniku po vojvodi Ernstu in dedu Leopoldu podeljene pravice oziroma sodnije. — Navedeno v potrjilnem pismu Ferd. v mestn. arh. K.

80. l. 1464. v nedeljo po sv. Andreju. — Jakob Pečahar v Češnjicah in Jurij Šuštar, sin Jakobov v Moravčah, prodasta meščanu K. Martincu in Katri, ženi njegovi, desetine štirih zemljišč v „Potriarchsdorf" (Podrače) v Dobski fari za 41 ½ ogerskega zlata. — Pečatili: čast. g. Viljem Polc, župnik v Moravčah, pl. Jurij Gal na Rožeku. — Izv. v far. arh. K. (Te desetine so prišle potem k siromašnici K.)

81. l. 1469. Tega leta so K. podložni ces. oskrbniku na Karneku Žigi Lambergu plačali 200 gld. davka. — Chmel Regesten, Nr. 5675.

82. l. 1474. dné 9. julija v Augsburgu. — Gaspar Kamniški izroči ces. Frideriku IV. Mali grad — seine kleine Veste Stain — tedaj svojo lastnino, z žitno desetino v Črnučah in vsemi pravicami vred. — Chmel Reg. Fried. IV. Nr. 6900.

83. l. 1476. dné 22. aprila. — Valentin Lamberger reverzira za-se in naslednike od ces. Friderika IV. na dve leti za letnih 700 ogerskih zlatov prejeti urad v K. z mitnino in sodnijo vred. — Mitth. f. K. 1863. str. 89.

84. l. 1476. dné 27. junija. — Oglejski očak podeli K. župnijo Jurju Hertenfelser-u. — Zahn. Beit. 1870. str. 19.

85. l. 1477. dné 4. julija. — Siromašnica kupi od Pečaherja, meščana Ljubljanskega, dve zemljišči v Zagorici in Zdušu. — Mestni arh. K.

86. l. 1478. v pondelek po 2. postni nedelji v Gradcu. — Friderik IV. ukaže dež. glavarju Žigi Sebriahu in Gasparju Havenspeku, vicedomu Kranjskemu, varovati Kam. v pravicah njihovih do planin, gozdov in lesa. — Navedeno v potrjilnem pismu Ferd. v mestn. arh. K.

87. l. 1478. v petek po sv. Mihelju v Gradcu. — Friderik IV. dovoli Kamničanom, da smejo podložnike z dežele sprejemati v mesto k veči varnosti mestni, tudi jih ni treba izročevati njihovi gosposki. — Ibidem. Tudi Dimitz Gesch. K. I. str. 306.

88. l. 1478. — Cesar Friderik IV. prepusti kopališče deželno „am Gries" v K. mestu v najem proti temu, da meščani postavijo ondi most in pol funta vinarjev davka plačujejo vicedomatu Kranjskemu. — Dimitz Gesch. K. I. str. 306 in II. str. 52.

89. l. 1482. v torek po sv. Lorencu na Dunaju. — Ces. Friderik IV. prepové K. oskrbniku Erazmu Lugerju od K. kupcev mitnino „an der Gümpl" (Gümpl = Gipfl = klanec) pobirati, ker je zoper staro navado. — Mestni arh. K. (Na Klancu je bila tedaj takrat muta.)

90. l. 1483. dné 25. marcija. — Peter, vesoljni vikar Oglejski, zapové Jurju „scholari in Stayn," Janezu, čevljarju Ljubljanskemu, v 15 dneh plačati dolžnih 13 cekinov. – Zapisniki v nadškofijski knjižnici Videmski X. fol. 538.

91. l. 1484. dné 29. aprila v Vidmu. — Isti vesoljni vikar ukaže Kranjskemu župniku Matiji Operti na pritožbo pl. Ahacija Hertenfelser-a, brata župnika K. Jurja, povrniti v 15 dnéh poslednjemu knjige, ktere je Operta v Padovi, kjer sta skupaj stanovala, pri židu zastavil, isto tako tudi pérnato posteljo z blazino in nož, ktero oboje mu je Jurij kot poštenjaku v varstvo izročil, ko je zapustil Padovo, in 28 cekinov, ktere mu je bil dal, da jih vrne nekemu Gabrielu v Padovi, ki mu jih je bil poprej posodil, ktere je pa Operta za-se porabil. — Zapisnik X. fol. 671.

92. l. 1485, dné 19. avg. v Vidmu. — Butius, ves. vikar Oglejski, opominja dr. Matijo Operto, žup. Kranjskega in nadduhovna dežele Kranjske, naj opusti sirovo, silovito obnašanje do K. župnika Jurja Hertenf., s kterim je v starem sovraštvu, in naj spoštuje njegov plemeniti stan in njegovo čast. — Zapisnik XI. fol. 215.

93. l. 1489. dné 2. marcija v Inspruku. — Ces. Friderik IV. izroči Florijanu „Zusse" meščanu K. v fevd dve zemljišči, imenovana lovska grunta „zu Goditsch" pri mestu, kterih eno je imel njegov oče Benedikt, drugo pa Jakob iz Zagorice, njegov stric. — Mitth. d. h. V. f. Steierm. X. str. 331.

94. l. 1489. v četrtek po sv. Matiji v Inspruku. — Ces. Friderik IV. izroči svetovalstvu K. vse svoje dohodke, muto, prevožnino, mestne davke, vinar od dvora, mesa in mizni vinar za 130 ogerskih zlatov na leto v kvatrih v najem, da iz dobička plačuje sodništvo ali magistrat in tudi mestno policijo. — Navedeno v Ferd. potrjilnem pismu v mest. arh. K. — Tu omenjeni mizni vinar je prejel imé od navade, da je v mestni hiši stala miza, na ktero je sleherni mestni posestnik moral pokladati za leto po eden vinar. Kdor je to opustil, prinesli so mu mizo — pred hišo njegovo. — Svetovalstvo je ta najem sprejelo z reverzom dné 30. maja l. 1489. — Mitth. f. K. 1865. str. 60.

95. 1489. istega dné. — Ces. Friderik IV. veli svojemu komorniku in oskrbniku K. Janezu Lambergu, da smejo Kamničanje vsako leto voliti si svojega župana in po stari šegi pošiljati cesarju njegovo obljubo in prisego. — Navedeno v potrjilnem pismu Ferd. v mest. arh. K.

96. l. 1489. dné 2. maja v Vidmu. — Butius de Palmulis,

vesoljni namestnik Oglejski, naroča Matija Operti, naj Jurju Sebiach-u, kolarju in meščanu v Kranju pomaga k denarju, ki ga je zaslužil pri gosp. Jurju Hertenfelseru, župniku K., „fabricando unam stufam novam.“ — Liber visitationis.

97. l. 1490. dné 4. marcija v Vidmu. — Odpustni list za Miho „Snattergans“, subdijakona, in za Jerneja „Chos“, dijakona iz Kamnika. — Zapisnik XIV. fol. 281 in 282.

98. l. 1490. dné 22. aprila v Vidmu. — Butius dovoli čast. in pl. gosp. Jurju Hertenfelseru „rectori parrochialis ecclesie plebis nuncupate B. Virginis in Stayn“, da smé za dve leti zapustiti faro in prebivati na cesarskem dvoru. — Zapisnik XIV. fol. 299.

99. l. 1490. istega dné. — Isti vesoljni namestnik izroči vladanje K. cerkve za časa nepričujočnosti župnika Hertenfelser-ja „artium doctori D. Leonardo Seydel de Stain sacerdoti“. — Ibidem.

100. l. 1493. v torek po sv. Luciji v Beču. — Ces. Maks potrdi Kamniku vse stare pravice in slobode, ktere so mu dali njegovi dedje. — V potrjilnem pismu Ferd. v mestn. arh. K.

101. 1493. dné 11. nov. v Gradcu. — Cesar Maks podeli Tomanu Swab-u, meščanu K. v fevd desetino v Trzinu v Mengiški fari, ktero je bil Lenart „Potzenzal“ župnik v Planini (Montpreis) kot fevdnik svojih bratov Švabu prodal. — Lich. VIII. Nr. 2001.

102. l. 1495. dné 18. marcija v Vidmu. — Očak Nikolaj dovoli župniku K. Jurju Hertenfelser-ju, da svoje študije dovrši, faro za dve leti zapustiti in kot namestnika v K. postavi Lenarta Seydel-na. — Zap. XVI. fol. 74.

103. l. 1495. dné 19. marcija v Vidmu. — Isti očak naroči Mihelju Sterlecher-ju „plebano in Orland (Šmarije), notario publico, commissario nostro“ izprašati priče, ali je res, da ni vsa bratovščina ali vsaj večina njena izbrala si k altarju Matere Božje v farni cerkvi K., gosp. Gasparja „Sukinza“ za kaplana, kakor ga je bil poprej očak za to službo potrdil na priporočenje vse bratovščine. — Zap. XVI. fol. 74.

104. l. 1495. dné 22. nov. — Siromašnica kupi od čevljarske zadruge K. zemljišče v Bečah v Tuhinjski dolini. — Mestn. arh. K.

105. l. 1495. v pondeljek pred sv. Petrom in Pavlom. — Viljem pl. Auersperg, dež. glavar Kranjski, prepové okoličanom srenjskih pašnikov in gozdov v Bistrici pri K., ktero si bodi škodo delati v Bistrici, ker je mesto s pismom dokazalo, da je njegova lastnina. Na njegovo priprošnjo vendar smejo iz okolice živino zjutraj gnati v Bistrico, zvečer nazaj, po noči ne smé nihče ostati v njej. Nikdo ne smé s sekiro v gozd, tudi ne napravljati lazov in koč, pasti se smé le po dnevu. Cesar si pridržuje lovsko pravico — Wildpann, — do jelenov in divjaščine ima lovski načelnik

oblast. Kdor prestopi te zapovedi, more ga mesto rubiti, dež. glavarstvo pa kaznovati z globo 10 mark. — V generalni konfirmaciji K. pravic Ferd. v mestn. arh. K.

106. l. 1496. — Lah, Šušter in njegovi pomagači, ključarja bratovščine sv. Duha v K. plačajo Kranj. vicedomatu 2 gold. od stope na Bistrici. Poleg tega so K. obrtniki plačevali davek od 5 brusov. — Mitth. f. K. 1868. str. 54.

107. l. 1499. dné 31. majnika. — Boštjan Nasimben, sufragan in vizitator očaka Grimana, blagoslovi v Stranjah, podružnici cerkve K., véliki altar sv. Benedikta in Martina z ostanki sv. Gereona in tovaršev sv. Evfemije, Rotije, Tekle in Erazme, in na levi strani altar v čast sv. Mohora in Fortunata in Roka s košicami sv. Mohora in Fortunata, sv. Evfemije, Rotije, Tekle in Erazme, ter podeli odpustke in privilegij. — Izv. z okroglim pečatom v far. arh. K.

108. l. 1499. — Tega leta je še stala unstran Neveljice na cesti pri K. na samem bolnišnica za bolnike z nalezljivimi boleznimi. — Dimitz Gesch. K. II. str. 53.

109. l. 1499. — K temu letu beremo: „Kedar treba, naj imajo K. meščani pravico. Vsaj vsake kvatre, ako je pa potrebno, sleherni mesec naj oskrbnik na Karneku sodníjo v K. s svetovalci in drugimi zmožnimi meščani, kolikor jih je treba, nadopolnuje, sodbe izrekuje in k temu poziva meščane, sicer pripadejo kazni 5 mark. — Dimitz II. str. 52.

110. l. 1500. v sredo po sv. ap. Tomažu. — Ces. Maks dovoli meščanom K. somenj na sv. Primoža in Felicijana dan, ki ga imajo še dan danes. — Navedeno v potrjilnem pismu Ferd.

111. l. 1506. — Jurij Eberbach, zvan Rumpf, postane oskrbnik graščine v Kamniku. — Mitth. f. K. 1865. str. 12.

112. l. 1506. — Janez Hassyber, meščan K., kupi od duhovnika Janeza „Pozuzall“ in sester njegovih Marjete in Kunigunde nektere desetine v Mengiški fari. — Mitth. f. K. 1865. str. 11.

113. l. 1507. — Isti meščan kupi od Friderika Gallenberga na Šinkovem turnu nektere desetine pri sv. Mavriciju v Mengiški fari. — Mitth. f. K. 1865. str. 12.

114. l. 1507. v četrtek po sv. Jurju v Ljubljani. — Jurij pl. Ek, vicedom Kranjski in Vid Turnski oskrbnik in uradnik na Karneku izrečeta v pravdi mesta K. proti podložnim v Godoviču in Zagorici, ki so hoteli v Bistrici živino pasti in koče postavljati, na podlagi ukaza Viljema Auersperga leta 1496 sodbo zoper poslednje, ker Bistrica z vsemi je lastnina samo mesta Kamniškega. — Navedeno v gen. konfirmaciji Ferd. v mestn. arh. K.

115. l. 1509. v petek pred véliko nedeljo. — Matija Molik, meščan K., prodá za 15 gld. in 60 šilingov zemljo nad Kamnikom, „am Weingarten“ v nogradu Luki Šmidu, meščanu K. in ključarju bratovščine Matere B. — Pečatili: Ambrož Kürsner,

sodnik K., Janez Valič, Lamprelit Šušter, meščana in prisežena moža. — Izv. v far. arh. K.

116. l. 1510. dné 18. marcija v Augsburgu. — Ces. Maks I. zapové plemstvu, ki prebiva v Kamniku, od hiš in posestev, ki jih imajo v K., mestne davke plačevati. Kdor meni imeti pravico oprostiti se jih, naj jo dokaže mestu. — Navedeno v generalni konfirmaciji Ferdinanda I.

117. l. 1510. dné 12. aprila. — Jurij Lazar, meščan K., prodá Petru Reicherju, meščanu Ljubljanskemu, neko desetino v Mengiški fari. — Mitth. f. K. 1865. str. 12.

118. l. 1510. v pondeljek pred sv. Petrom. — Martin Breznik, meščan K., prodá vrt na Šutni pred mestom bratovščini naše ljube Gospe. — Mitth f. K. 1865. str. 110.

119. l. 1510. v nedeljo pred novim letom. — Henrik Rechpockh, meščan K., prodá siromašnici K. hišo in dvor v mestu na trgu „am Platz" in vrt, „an der Lagkhen" pred mestom. Pečatila Lampreht Šuštar in Jurij Jakopič, meščana K. — Izv. v far. arh. K.

120. l. 1511. dné 10. januarja. — Katarina Urbanova iz K., vdova, voli v pričo meščanov in priseženih mož: Baltazarja Pečaherja, Luke Sund-a, Ambroža Kürsnerja, Petra Kešeta na leto 40 šilingov od vrta na luži „Lagkhen" pred mestom Materi Božji v farni cerkvi. — Izv. v far. arh. K.

121. l. 1512. v saboto pred sv. Urhom. — Krištof Gallenberg s Krumperka prepustí dve pusti zemlji v Mali Lašni v Dobški fari ključarjema bratovščine Matere B. v K. Baltazarju Pečaherju in Jakobu Sybar-ju, mešč. K. — Izv. v far. arh. K.

122. l. 1514. v petek pred 3. postno nedeljo. — Pogodba med Jurjem, Žigo in Andrejem Lambergom in svetovalstvom K. zastran gozda in pašnika na Strmecu in Bistrici. — Mitth. f. K. 1865. str. 110. — Na to menda meri, kar Valv. XI. str. 547 pripoveduje, da je namreč Jurij Lamberg, ki je sezidal Zaprice, hotel siloma z 200 oroženimi les peljati skozi mesto, da so se pa mestjani temu krepko ustavili. Deželna gosposka je stvar mirno poravnala.

123. l. 1515. v saboto pred sv. Elizabeto. — Marka Dobovšek, meščan K., prodá hišo na Novem trgu pred mestom za 8 gl. siromašnice ravnatelju Jurju Lazarju (Lasser). — Pečatili: Ambrož Kürsner, Janez Kramar, Janez Valič, meščani in priseženi možje K. — Izv. v far. arh. K.

124. l. 1518. dné 24. aprila v Velesovem. — V nekem kupnem pismu podpisan kot priča: Jurij Hertenfelser, župnik Kam. — Mitth. f. K. 1865. str. 76.

125. l. 1524. — Beneficij vélike bratovščine naše ljube Gospe siromašnici vtelesen. — Mitth. f. K. 1865. str. 111.

126. l. 1527. dné 7. avg. — Gregor Eisenbart z Vrhpolja prodá njivo na K. polju med sv. Duhom in sv. Miklavžem naše ljube Gospe bratovščini. — Mitth. f. K. 1865. str. 110.

127. l. 1528. dné 9. marcija v Beču. — Ferdinand, Spansk infant, potrdi vse pravice in pisma — 23 od besede do besed navedenih — ki so jih dali K. njegovi dedje. — Edina na perga mentu pisana listina iz mestnega arhiva, ki mi je prišla v roke, vs druge so menda zapečatane s sedmerimi pečati.

128. l. 1530. — Kranjski stanovi pošljejo k zboru v Linc dné 13. jan. 1530 med drugimi odborniki tudi Jurja Eisenpart meščana K. — Dimitz Gesch. II. str. 127.

129. l. 1540. na sv. Andreja dan v Kamniku. — Ambro pl. Lamberg, stolni dekan in oficijal Solnograški, prošt pri Gospe sveti in „Kirchherr zu Stein" dá v najem zemljo pri sv. Mavriciju v Mengiški fari, lastnino K. cerkve, Gregorju Müllnerju, Jeri, nje govi ženi in moškim potomcem. — Perg. v. far. arh. K.

130. l. 1552. dné 2. febr. — Janez Pečahar, (Pečar), kapla in opravnik bratovščine M. B. v K. prepusti z dovoljenjem mest nega starešinstva braterno lastnino zemljišče v Palovičah v K. far Pangracu in bratu njegovemu Blažu „Remuschen" (Rems) prot temu, da bratovščini opravljata desetino, tlako, kakor drugi. — Pečatil Bernard Stainer meščan. — Izv. v far. arhiv. K.

131. l. 1566. dné 18. aprila. — Župnik K. piše škofu Ljub ljanskemu Petru, da se nekteri krivoverci, njim na čelu Juri Krellius (Kralj?), shajajo v Zaprcah. — Dné 17. junija 1567. tirj nadvojvoda Karol od škofa natančno poročilo o naukih in delo vanju Jurja Kralja in Stobe-a v Kamniku — Mitth. f. K. 1861 str. 68. — Poročevali so v hiši grofa Ahacija Turna, pokopaval na pokopališču samostanskem. — Mitth. f. K. 1864. str. 53.

132. l. 1586. dné 25. januarja v K. — Toman, Simon, Andrej Marjeta, mlinarja Urbana Debevca žena, in Elizabeta, vsi bratj in sestre, prodajo hišo in dvor „am Platz" med hišama Lukež Avniča in Lorenca Šlebnika in vrt „am Griess" med vrtoma grof Ahacija Turna in vdove Marjete za neki znesek, od kterega na plačujeta farni crkvi letne obresti 21 kr. in 1 vinar. — Izv. v far. arh. K

133. l. 1587. dné 14. okt. v K. — Lorenc Trebelšek, kapla v Špitalu na Koroškem, prodá svoj deloma po starših podedovan deloma od meščana K. Andreja Prosek a rešeni vrt „unterm Sälen perg" pod Žaljami med Prosekovimi in Lambergovimi vrtovi K mestjanu Mihi Košelj-u in Jeri njegovi ženi. — Izv. v far. arh. K

134. l. 1589. dné 5. julija v K. — Marka Sobänt, mešča in ključar vélike bratovščine M. B. pritrdi, da smé Lovre Sterši iz Biča v Tuhinjski dolini imenovane bratovščine podložnik (ki bre dovoljenja svojega gospodarja niso smeli nič prodati) pol zemljišč v Biču prodati Blažu, Tomaža Zupana sinu v Biču. Kupec mor o sv. Mihelju dajati bratovščini letni davek in ga sme prodati l z dovoljenjem bratovščine, toda prodajalec mora odšteti 10, kupe 20 vinarjev. — Pečatila Marka Sobant in Šimen Vnger, kaplan siromašnici in varh bratovščine M. D. v. K. — Izv. v far. arh. K

135. l. 1592. — Tega leta je papež Klemen VIII. naročil očaku Oglejskemu in nadškofu Juvavskemu pregledati zanemarjene cerkve po nadvojvodskih deželah. Prvi je postavil za to opravilo kot namestnika Frančiška Barbaro, poznejšega očaka, drugi škofa Sekovskega Martina. Nadvojvoda je očaku posebno priporočil nektere plemenitaše v Gorici in župnika Kamniškega in Celjskega, da jih vizitator spravi na pravo pot. — Hurter II. str. 470. — Barbaro je dospel l. 1593. v „Kamineg", poglaviten kraj med Dravo in Savo, sklical duhovnike in po opravljeni sv. maši opominjal, da odpravijo razvade in poboljšajo življenje svoje in izročenih duš. Po nekterih navodih o opravljanju službe Božje so potrdili svojo vero. — Dimitz Gesch. K. III. str. 329.

136. l. 1594. dné 19. avg. — Došla sta v K. vladna komisarja, stolni dekan Gaspar Friedenschuss in vicedom Kamilo Suarda prepovedat meščanom njih letanje k luteranski službi Božji v Podgorje, v Kriško graščino in na Zaperce. Poklicanih je bilo 38 krivoverskih Kamničanov, kterih je pa prišlo le 28. Trdovratno so odgovarjali in še le kasneje so se udali razen 12, ktere so zaprli, potem zopet oprostili. Dné 8 febr. 1601. je reformatorna komisija pričela posel svoj v Kamniku. Škof Kren je govoril v mestni hiši, pokorni mestjani so prisegli katoliško prisego in samo 4 osebe so izgnali. Precéj krivoverskih knjig so sežgali očitno na trgu in mudili se tri dni v mestu, menda pri Petru Šavnicerju, ki je bil leta 1603. mestni sodnik. — Obširno o tem: v Mitth. f. K. 1867. str. 85—106; Mitth. f. K. 1862. str. 17; Dimitz Gesch. f. K. III. str. 36, 258—260.

137. l. 1604. (?) dné 10. aprila v Kam. — Jakob Krätiner „na khratini" prodá oglejskemu nadduhovniku za Gorensko in župniku K. magistru Boštjanu Trebušanu (1599—1619 žup. K.) neko desetino. — Priča in pečatar: Janez Sigfrid Rasp na Osterbergu in Dolu. — Izv. na pap. v far. arh. K.

138. l. 1606. dné 28. avg. v Neuhaus-u. — Lorenec Paradeiser v Neuhausu in Gradišu, dedni nadlovec Koroški podeli fevd „in Grädisch" v Moravški fari Ahacu Vojski, kteri je od Trebušana kupil Nr. 137 omenjeno desetino. — Izv. v far. arh. K.

139. l. 1616. dné 9. febr. v K. — Adam Lukanec, mestni sodnik K. in hišni posestnik v velikih ulicah med Urban Grošelj-evo in Jurij Knifčevo hišo voli farni cerkvi K. po 30 kr. na leto. — Priče: čast. Boštjan Trebušan, protonotarij in župnik K., Pavel Jugovec, mestni kaplan, pošteni Florijan Säger, Janez Rambschärth, Urban Topreizer, Urban Grošelj, svetovalci, in Janez Namor, mestni pisar. — Izv. v far. arh. K.

140. l. 1622. dné 24. aprila v K. — Krištof Plank, nadduhoven Gorenski in župnik K. napravi ustanovo za 4 Kam. mladenče v Ljubljanskem semenišču. — Mitth. f. K. 1865. str. 111.

141. l. 1622. dné 12. febr. — Krištof Plank, arhidijakon Go renski in župnik „in Camnigh“ beremo v pismu, s kterim s Železnikarjem dovoli župnija. — Mitth. f. K. 1867. str. 15.

142. l. 1628. dné 21. febr. v K. — Miha Wallich (Valič) nad duhovnik Savinski, župnik Laški in administrator cerkve K. j o priliki vizitacije z vicedomom Oktavijem Panizoll-om dné 21. sept 1627. v Kamniku Boštjanu Prosenku, mestjanu in trgovcu K. fevd izročil tako imenovan „Ziglstadel“, posestvo farne cerkve kakor so ga posedovali že njegovi starši. — Izv. v far. arh. K.

143. l. 1634. dné 22. febr. in 1635. — Čitamo v pismih Kri štofa Planka, naddij. Gorenskega in župnika K. in Ahacij Kralnika, mestnega sodnika K. — Izv. v far. arh. K.

144. l. 1637. dné 1. sept. v Ljubljani. — Janez Gerb, prednil družbe Jezusove v Ljubljani, prodá hišo na „Šutni“, lastnino be neficija sv. Marije Magdalene, Boštjanu Jenčiču, Barbi, njegov ženi in naslednikom. — Izv. v far. arh. K.

145. l. 1645. dné 20. febr. v K. — Jurij Knific in soprog njegova darujeta cerkvi Matere Božje v K. letnih 30 kr. od pri hodkov nekega sveta. — Izv. na pap. v far. arh. K.

146. l. 1649. — Pavel Herandt, mestni sodnik K. — Izv. v far. arh. K.

147. l. 1651. dné 25. sept. v Ljubljani bil pričujoč pri po klanjanju Ferdinandu IV. tudi K. sodnik Janez Wolf. — Di mitz III. str. 427.

148. l. 1660. dné 18. nov. v Ljubljani. — Jan. Lorenc Pa radeiser v Neuhausu in Gradišu, gospod Mehovski, potrdi fev desetine na Krtini ležečega posestva cerkvi M. B. v K. in sice ključarjema in mestjanoma K. Ahacu Kraillniku in Jakobu Dr novšek-u. — Izv. v far. arh. K.

149. l. 1663. dné. 2. junija. — Jurij Scarlichi, naddu hovnik Gorenski in župnik K. — Mitth. f. K. 1860. str. 82.

150. l. 1670–1689. — Janez Miha Ferri, župnik K. i nadduhovnik Gorenski.

151. l. 1673. umrl v Ljubljani Kamničan Jakob Škerl po domače Škarliha iz Jezusovega reda, pridigar v stolni cerkvi Ljubljani. Dal je l. 1670. na svitlo bukvice, ktere so potem v slo venskem jeziku večkrat izdali. — Pohlin Biblioth. Carnioliae str. 48

152. l. 1675. dné 20. avg. — Adam Suppe, Zagorski župnik ustanovi za 2 Kamniška mladenča ustanovo v Ljublj. semenišču. — Mitth. f. K. 1865. str. 111.

153. l. 1684. dné 4. febr. v K. — Adam Florijančič, dež. so licitator, ustanovi s 100 gld. frančiškanski cerkvi nektere sv. maš za bratovščino sv. Alojzija, ki so jo napravili K. kovači, ključarj nožarji in drugi. — Gvardijan, Ambrož Jamšek, in ves konven sprejmeta to ustanovo. — Izv. v far. arh. K.

154. l. 1697—1700. Župnik K. Friderik Schrapin.

155. l. 1700. aprila meseca postal župnik K. Maks Leopold Rasp, doktor sv. pisma (rojen 1673. l.) neutrudljivi — indefessus — kot akademikar operosorum. Umrl kot župnik K. dné 12. dec. 1742. Nagrobnico mu je postavil grof Žiga Gallenberg v mestni cerkvi na evangeljski strani, slika njegova menda po Mencingeru izdelana, ki jo je v baker vrezal G. A. Wolfgang v Avgsburgu, visi v župnijski obednici.

156. l. 1733. dné 7. marcija v mestni hiši K. — Urša, ranj. Antona Makovca, mestjana in usnjarja, vdova, sedaj pa žena usnjarja Mihe Hvale, prodá hišo svojo na „Šutni“ med Boštjan Krieglovo hišo blizo Jožef Golobove in farnim pokopališčem župniku Raspu. — Izv. v far. arh. K.

157. l. 1735. dné 25. okt. v Motniškem gradu. — Regina Sidonija, hči Karola pl. Samburg-a, in soproge njegove Johane Suzane rojene Lukančič-eve s Hertenfelsa, in vdova Jurja Žige baron Apfaltern-a, ustanovi za rodovino Samburg Hohenwartovo, in kedar izmrje, za druge sploh, beneficij pri vélikem altarju K. z zneskom 2000 gld. naloženih pri deželnih stanovih Kranjskih. — Pravico predstavljanja ima njen zet Maks Henrik pl Skarlichi, po njegovi smrti sestre njene, Klare Suzane pl. Apfaltern, vdove, moški in ženski potomci iz Samburškega rodu, poslednjič župnik K. — Ker je ustanoviteljica umrla dné 5. aprila 1736, predno so bili spisani vsi eksemplari ustanovnega pisma, podpisala je dné 4. maj. 1736. mesto nje njena hči Klara Tereza, omožena Skarlichi. — Priće: Leopold Ludovik pl. Hohenwart, Susana Klara pl. Apfaltern, sestra ustanoviteljice roj. Samburgova, Kordula Cecilija pl. Hohenwart, roj. Apfaltern, Maks Henrik pl. Skarlichi, soprog Klare Tereze, kot zet, Jožef Ernest pl. Skarlichi, Maks Leopold Rasp, mestni župnik K. — Izv. v far. arh. K. — Opomba: Ta ustanova je izginila.

158. l. 1743. dné 2. julija je bil Janez Karol grof Barbo Waksenstein po vesoljnem vikariju Jakoku Šillingu umeščen v župnijo K. Kot župnik K. je umrl dné 31. marcija 1755.

159. l. 1744. dné 11. aprila je bil v K. rojen Jurij Japel, doktor sv. pisma, Krški kanonik, slavni pisatelj slovenski, umrl kot izvoljeni škof Tržaški dné 11. okt. 1807. — Obširneje Bleiweisov Koledarček 1856. str. 27—32.

160. l. 1755. dné 2. julija je bil v župnijo K. vmeščen Ferdinand pl. Apfaltern, ki ga najdemo še 28. marcija 1784 kot župnika K. — Po pismih v far. arh. K.

161. l. 1761. — Za to leto je mestni orglavec Dizma Jurij Jenčič (?) od ključarja cerkve Matere Božje v K. Balanta F. Geceljna prejel 24 gld. plače za orglanje. — Iz v far. arh. K.

162. l. 1766. — Rojeni Kamničan Oton Spruk je na svitlo dal latinsko delo o odpustkih, potem še več druzih knjig. Bil je definitor in 1775—1778. provincijal frančiškanskega reda.— Pohlin str. 52.

163. l. 1782. — Zamrl Kamniški učitelj in pevovodja Jakob Zupan, sloveč skladatelj, ki je med drugimi napevi zložil tudi slovensko opero „Belin.“ Pohlin str. 53.

164. l. 1804. dné 24. junija zvečer 9. uri. — V Kamniku je pogorelo 91 hiš in frančiškanski samostan z enim samostancem in enim delalcem vred. Pri tej priliki je zgorela tudi siromašnica za uboge mestjane obojega spola, sprva za 10, potem za 12—15 oseb. Poslej so nekterim ubožcem dajali popolno postrežbo, nekterim le nekoliko; l. 1730. je bilo 7 v siromašnici popolnoma, 16 pa le na pol oskrbljenih. Leta 1804 na pogorišču niso hoteli zidati, ampak ves denar so naložili in sedaj je kakih 37 siromakov meščanskih, ki na dom dobivajo podpore po 1 gld. 80 kr., 3 gld. in 3 gld. 60 kr., vsi skupaj po 106 gld. na mesec.

165. l. 1823. dné 12. aprila. — Umrl Jožef Ulčar, dekan K. — Arhiv spodnje Tuhinjski.

166. l. 1836. dné 15. aprila. — Umrl Janez Prelesnik, dekan K. — Arh. Tuhinjski.

167. l. 1843. dné 1. aprila. — Umrl Janez Bedenčič, dekan K. v sv. pismu jako izveden gospod. — Arh. Tuhinjski. Ker ni napravil oporoke, odločil se je tretji del njegovega premoženja, kakih 1200 gld., za uboge. S tem zneskom pomnoženim s 600 gld., ki so jih vzeli iz blagajnice ubožne ustanove, kupili so hišo za onemogle. Mestno svetovalstvo in vsakratni župnik imata pravico, deliti to dobroto potrebnim osebam.

168. l. 1845. dné 23. aprila. — Na „grabnu“ v K. je pogorelo 10 hiš. — Arh. Tuhinjski.

Kanibalizem.

Spisal dr. M. Samec.

V našem narodu so še zdaj različno pripovedovane povesti o pesoglavcih, ki jedó človeško meso in pijejo človeško kri. Marsikatera stara mamica pripoveduje razposajenemu otroku o grozovitih človeških spakah z enim očesom in vliva poleg jederca zgodovinske resnice za več let neizbrisljiv strah pred nevsakdanjimi naturnimi prikaznimi v nježno srce. Saj pa tudi ni kmalu kaj groznejšega za pojme količkaj civiliziranega človeka, kakor je slišati, da človek ne samo v svojej besnosti, ampak tudi vsled resnega prevdarka meso in kri svojega sočloveka z največo slastjo povživa. Ta kruta navada se je v starej dobi nahajala veliko bolj splošno, kakor zdaj, ko gine pred napredujočo civilizacijo kakor noč pred vshajajočim solncem. Pozneje bomo kazali, da

so se je držali v svojih prvotnih dobah narodi, ktere nam zgodovina na vrhunci omike stoječe predstavlja, na primer pri Grkih, Rimljanih. Pri divjih narodih se je ta navada obdržala do današnjega dne; v Evropi se še v srednjem veku nahajajo sledi tega divjega okusa.

Ljudojedstvo ni človeku prirojeno, kajti človeško zobovje ni za grizenje mesnatih jedil pripravno. Adamu je Bog le rastlinsko hrano za živež odkazal. In Bog je rekel: „Glejte, dal sem vam vsakake rastline, ki se osemenijo na celej zemlji in vsaktero rodovitnih dreves, in drevesa, ki dajejo semena, za „hrano.“ (Mozes I. 1. 29). Ko so pa Adam in njegovi potomci razjezili Boga, da je razun Noeta in njegove družine vse ljudi potopil, je Noeta blagoslovil in mu tudi mesnata jedila dovolil in priporočil: „Vse, kar živi in se giblje, naj bo vam za hrano, vse sem vam dal kakor tudi zelenjavo.“ (Mozes I. 9. 3.) Tudi človeku najpodobnejši opici, gorila in oran-gutang, ne živite ob mesu, obedve imate sicer močne čeljusti, kakor zverine, ki se od mesa živijo, ali zobje so ploščnati in široki, kakoršnih potrebujeta za drobljenje trdih luščin tropičnih orehov. To dokazuje, da človeku sploh ni mesena hrana namenjena.

Vzroki, ki so človeka napeljali k taki zdivjanosti njegovega okusa, so različni. Förster in Burmeister trdita, da lakota prisili človeka k tako groznej hrani, in se upirata na razne dogodke in poizvedbe. Herodot pripoveduje: Ko se je v Kambizovej vojski na poti skozi puščavo začela lakota, je srečkalo po deset vojakov med sabo; kterega je zadela osoda, so tega usmrtili in povžili. V Islandiji so ob času lakote menjavale žene svoje otroke, da niso bile prisiljene svoje lastne dati za vžitek. O prebivalcih Ognjene zemlje se pripoveduje, da zadavijo po zimi, kadar jih zapade sneg tako na debelo, da si ne morejo dobiti živeža, najstarejše ženske in jih za hrano kuhajo. Franklin je videl v severnej Ameriki, da so prebivalci okoli Hudsonovega zaliva ob času lakote v hudej zimi in leta 1856. Indijani ob Slanem jezeru svoje lastne otroke pojesti prisiljeni bili, da so si ohranili življenje. Dostikrat se sliši, da so mornarji civiliziranih narodov, ako se jim razbije ladija, prisiljeni srečkati za osobo, ktero bode zadela grozna osoda tovarišem s svojim mesom za nekoliko dni podaljšati brezupno življenje. Lakota prisili redko kedaj tudi nektere živali, da pojedó svoje mlade. Če je svinja bila pred porodom gladna in posteljico povžije, zbudí s tem poželenje, in požrè tudi svoje mlade.

V druzih primerljajih se poloti človeka iz samega maščevanja nenaravna sla. Neka Mohikanska vojna pesem začne z besedami: „Dajmo piti kri in jesti meso naših vragov.“ V staronemškej pesmi „die Nibelungen“ si gasijo nemški vitezi svojo jezo in svoj srd v krvi pobitih sovražnikov. Hagen zagotavlja svoje sobojevnike, da jih bo kri pobitih bolj okrepčala kakor vino. Kdor se zamore

od tistega, kogar sovraži, nasititi, zadosti tako maščevanju, kakor gladu. Še v novejših časih imamo primere, kako zamore maščevalnost podivjati niže stanove. V Parizu so leta 1617. jetra in pluča maršala d' Ancre, v Haagu leta 1672. srce de Wittovo snedli, ki je bil pri vstaji kot sovražnik Orancev umorjen. Pri zadnjem oblegganji Mesine so več vojakov trpinčili do smrti, razsekali jih žive na kose, njihovo meso na trgu Giudecca pekli in prodajali; meso Švicarjev je bilo dražje kakor Neapolitancev. Glave pobitih so nosili na bajonetih po ulicah, vstaši so jedli sirove jezike vojakov s kruhom in nosili odrezana ušesa kot trofejo v gumbnicah.

Divjaki imajo vero, da se po vživanji mesa in krvi ubitega sovražnika navzamejo njegove hrabrosti. V boji med Bosuti in Holandeškimi Bojeri svobodne države Oranje leta 1867. so Bosuti pojedli vsacega sovražnika, ki jim je v roke prišel. Ta vraža se nahaja pri veliko narodih. V nekej nemškej medicinskej knjigi srednjega veka se trdi: Spiritus izsesan iz človeških možganov okrepi možgane, kost iz človeškega srca (?) ali oglje iz človeškega predsrčja okrepčá človeško srce, olje iz človeških rok pomaga proti trganju v rokah, olje iz človeških nog proti trganju v nogah.

V druzih primerljajih se navaja okusnost človeškega mesa za vzrok ljudojedstva. Človeško meso imajo nekteri za največo sladčico. Po okusu je človeško meso najbolj podobno svinjskemu. Juvenal trdi, da, kdor je enkrat od človeškega mesa jedel, ne more se z lahko ga več odvaditi. Irokez vprašan, zakaj da jé človeško meso, odgovori, da je to boljše od mesa jelenovega ali govejega in da bi bilo neumno, trupla sovražnikov prepustiti volkovom in lesicam. Nek misijonar na Novi Zelandiji je prišel k starej ženi, ki ni hotela ali pa ni mogla nobene hrane več vžiti. Vprašana, ali bi jej ne dišala več nobena jed, mu je odgovorila: „Nekaj bi mi še dišalo, naj ljubša bi mi bila detetova roka ali nikdo mi ne bo šel lovit otroka in mi ga umoril.“ Na otoku Sv. Tomaža je nek zamorec, ki ni mogel že več časa človeškega mesa dobiti, hudodelnika z vislic odrezal, da bi se po dolgem času zopet enkrat toliko zaželenega človeškega mesa najedel. V Saksoniji je nek pastir ljudí lovil, in si iz njih v gozdu pečenko delal.

Bolehen okus je včasi napeljal ženske, posebno noseče, k vživanju človeškega mesa in to pri omikanih ženah, kar ravno priča o velikej in bistvenej spremembi celega ženskega bitja v spolovnej dobi. Leta 1553. je v Breitenbergu umorila noseča žena svojega sicer ljubljenega moža, in je med tem, ko je vživala njegovo meso, porodila 3 dečke. Isto tako se pripoveduje o nekej drugej ženski v Dvoissigu leta 1562.

Včasih vzkipí spridena poželjivost do blaznosti. V Filadelfiji hranijo črepinjo škotskega mornarja, ki je na Vandjemenslandu moril in jedel ljudi in bil zarad tega obešen. Po izreku zdravnikovem je bil blazen. Nek Šlezijanec je tako hlepel po človeškej

krvi, da si je morala njegova žena vsako leto po enkrat dati puščati kri, ktero je slastno popil. V Parizu je nek pek delal pastete iz človeškega mesa, in nek brivec ga je v ta namen preskrbljeval po umorih s človeškimi trupli. Ker so bile take pastete najboljše, je vse vrelo k temu peku pastete kupovat, dokler ga ni zaslužena kazen zadela. V tem slučaji je bila dobičkaželjnost vsled okusnosti človeškega mesa povod od kupovalcev nevedoma izvrševanega kanibalizma.

V starej dobi je slovela človeška kri kot močno zdravilo. Lucijan pravi, da so imeli Skoti človeško kri za najzdravejšo hrano. Plinij in Tertulijan trdita, da je pri nekterih narodih služila človeška kri kot zdravilo zoper božjast. V Egiptu so slovele kopeli iz človeške krvi za najboljšo pomoč gobovim. Nek Egiptovsk kralj, ki je bil bolan za sušico, je ukazal vse izraelske prvorojence pomoriti in kopel narediti iz krvi umorjenih. Konstantin veliki, ki je bil tudi gobov, je sklical najveljavnejše zdravnike k posvetovanju o svojej bolezni. Nekteri izmed njih in sicer Indje, so mu svetovali, da se naj koplje v človeškej krvi. Konštantin dá sklicati nektere matere. Ko se jim je razodel cesarjev namen, zagnale so glasno ihtenje, ktero je carja nagnilo, da je opustil izvršenje zdravniškega nasveta. V nemškej knjigi „der arme Heinrich“ se trdi, da za goboye ni boljšega zdravila, kakor kri iz srca device, ki se za bolnega prostovoljno daruje.

Vraža se mora imenovati domišlija nekega hudodelnika v Bayreuthu, ki si je domneval, da bo znal letati po zraku ko tič, kadar pojé 9 otroških src vzetih še iz maternih teles. Umoril je že bil v ta namen 8 mater, snel iz njih otroke in tim izrezal srca iz životca in jih še utripajoča požrl. Pred pa ko se mu je imela izpolniti domnevana želja, ga je zasačila roka pravice; obesili so ga. Vera, da je človeška kri za marsikatere bolezni koristna, se je ohranila do današnjega dne na Kitajskem. Hanibal je učil svoje vojake jesti človeško meso, da bi ostali zdravi in bili nepremagljivi.

V starej dobi je bilo ljudojedstvo splošno. Herodot je imel vse proti severu stanujoče narode za ljudojede. V Indiji stanujoči Koleti so jedli svoje stariše, kadar so onemogli, Padajci pa tudi svoje otroke, in sicer so moški jedli moške, ženske pa ženske. Masageti so uživali stariše, ako so bili zdravi, bolne pak so zakopavali. Pri sosednih Izidoncih je bila navada, da so puščali stare umreti naravne smrti; po smrti pa so njihova trupla med živinsko meso sekali in povživali. Pri Skotih je moral vsak bojevnik prvega ubitega sovražnika kri piti, obdelane človeške kože so pripenjali na sedla za brisala, ali pa so si iz več kož narejali plašče, drugi zopet tule. Plinij pripoveduje o ljudojedih, kteri prebivajo deset dni hoda onkraj reke Borysthena, današnjega Dnjepra. Le-ti pijejo iz človeških črepinj in nosijo glavno kožo z lasmi kot plaščič pred prsi. Strabo pripoveduje o prebivalcih otoka Jerne,

sedanje Irlandije, da živijo spolovno ne samo s svojimi ženami, ampak tudi materami in sestrami in jih, kadar so se slednje postarale, snedó. Masagetom se zdi najlepša smrt od svojih sorodnikov pojedenim biti. Tudi Derbici na Kavkazu so snedli vsacega moškega, kedar je doživel 70 let, stare ženske pa so davili in zakopavali. Pripovedke o Tantalu, Saturnu, Prokri in Atreji spominjajo na kanibalizem pri Grkih. Orjak Polifem na Siciliji je snedel vsakega tujca, ki je bil od valov vržen na suho. Požrl je 6 Odisejevih prijateljev. Da so tudi stari Grki imeli šego, meso svojih sovražnikov jesti, se vidi pri Homerji. V boji pred Trojo vzklikne Ahil nasproti Hektorju: „Da bi me razjarila jeza, da bi snedel sirovo tvoje sesekano meso za nezgodo, ktero si mi provzročil“. Virgil pripoveduje o nekem dupeljniku, polčloveškej pošasti, ki je prebivala v nekej duplji ob ustji reke Tibere, ljudi vlačila v dupljo in jih tam žrla.

Pri starih Kanaan-cih je bilo darovanje ljudi še splošno, kakor se vidi iz kjige modr. 12. 3. „Gnjusili so se Ti prejšnji prebivalci Tvoje svete dežele, ker so (razen druzega zlobnega počenjanja) človeško osrčje jedli in človeško kri pili“. Vidi se pa na drugem mestu sv. pisma, da so včasih tudi Izraelci radi pokusili malikom darovanega človeškega mesa (knj. modr. 14. 23.).

V sedanjem veku je kanibalizem pri divjih narodih še jako razširjen in se nahaja razen Evrope na vseh delih sveta. Najbolj običen pa je na otocih v južnem morji in Cook se čudi, da je mogoča pri sicer miroljubnih narodih tako kruta navada. Leni in tatinski prebivalci nove Kaledonije se s silo med seboj bojujejo, da dobijo vjetnikov za jed in neki vodja od Cooka o tej navadi vprašan se je jako čudil, zakaj da bi se ne smelo jesti človeško meso. Novokaledonci so gledali z največjo slastjo in poželjivostjo gole komolce in stegna mladih Dumontovih mornarjev. Potipovali so jih in klicali: „kaparek“, s čimer so sladčico zaznamovali. Prebivalci Salamonovih otokov so prinesli leta 1845. nekemu misijonarju mladega otroka na prodaj, rekši, da je dobro za uživanje. Oče Fetunačkega kralja Neurikija je baje v svojem življenji povžil 1000 ljudi. Po njegovej smrti so sklenili glavarji v soglasji z Neurikijem, da se odsle naprej ne sme nobeden človek več pojesti, ker bi sicer vsega plemena moralo sčasoma konec biti. Iz tistih vzrokov so se tudi na Sandwichs-skih otocih človeške daritve odpravile in le kralju samemu je ostala pravica uživati človeška očesa. Predime kraljičino je bilo Aimota, to je: „Jaz jém okó“. Iz tega se vidi, da je veljalo človeško okó pri njih za najdragocenejšo hrano. Tako je bilo tudi pri prebivalcih Nove Zelandije. Stari kralj Titavajski je trdil leta 1687. Holandežem, da so lica in roke najboljši grižljaj. Najsirovejši v tej zadevi pa so prebivalci Fidžijskih otokov. Na Nukahivi imajo glavarje in duhovnike za višja bitja. Ako dobí duhoven poželenje po človeškem mesu, se nekako zamakne, in kadar

se prebudí, pripoveduje, kaj so mu duhovi v spanji naročili; on zaznamuje ženo ali moža, kterega na to vlovijo in zakoljejo. Kadar Markezas ubije sovražnika, mu udari luknjo v črepinjo in izsrka kri. Krusenstern je našel v vsakej črepinji, ktero je dobil, ubito luknjo. Tudi Novozelandci pijejo še gorko kri svojih sovražnikov. Leta 1857. so prinesli časopisi sledečo grozno novico: Na nekej angležkej ladiji se je ubarkalo 327 kitajskih izseljencev, mož, žen in otrok. Potovali so v Sydney. Pri otoku Rosel se jim je 27. sept. razbila ladija 500 kilometrov od Nove Zelandije. Kapitanu se je z največim trudom posrečilo izseljence spraviti na suho in jih za večo silo preskrbeti z najbolj potrebnim živežem. Sam pa se je podal z osmimi mornarji na malem čolnu na široko morje iskat večo ladijo, ki bi vzela Kitajce in jih odpeljala naprej. Še le 15. oktobra je zadel na malo ladijo, ki ga je peljala na Novo Kaledonijo. Od tam je jadral francosk parobrod do otoka Ropel. Prišel je tje 8. januarja — ali Kitajca ni našel nobenega več, vse so divjaki pojedli. Samo eden se je rešil in od tega se je poizvedelo, da so vsi inostranci bili pobiti in na veliki pojedini požrti od Ropelskih vojakov. — Na Fidžijskih otokih so vjeli Kanaki francoskega mornarja. Drugi mornarji, ki so izbežali, so videli, kaj se je s tovarišem godilo. Najpoprej so mu odsekali glavo, na to so obešali truplo eno uro na drevo, da je odtekla kri. Po tem so izkopali nad 1 meter globoko in 1 meter široko jamo in položili vanjo ploščnatega kamenja. Na to so v jami zakurili, in ko se je naredilo dosti ognja, so jamo zopet s kamenjem pokrili. Nesrečneža so potem odrli, razrezali ga na kose po kacih 40 centimetrov dolge, roke in noge pa so kot nejedljive dele vrgli na stran. Kosove so potem položili na široko perje tropične rastline in pridjali dišečega prahu. Vse skupaj so zvezali in položili v jamo, kjer je bil poprej zaneten in zopet odstranjen ogenj. Med vročim kamenjem je ležalo kosilo celo uro in se peklo. Žene niso dobile od te jedi nič, ker je bila samo za bojevnike namenjena. Pri teh ljudeh je ljudojedstvo sladkosnednost, kakor tudi pri prebivalcih Fidžijskih otokov. To nam razjasnuje, kako da se nahaja kanibalizem pri plemenih, ki v kulturi svoje sosede daleč presegajo, na primer pri Batascih, kteri imajo lastno iznajdeno pisanje in pri drugih, ki se v lončarstvu pred vsemi druzimi prebivalci južnega morja odlikujejo.

Pri avstralskih divjakih se kanibalizem redkokrat in le skrivno nahaja. Ob času lakote izkopljejo po pretečenih treh dneh svoje mrliče ter jih pojedó. Premaganemu sovražniku izrežejo le mast okoli ledij ter se ž njo namažejo, hoteči s tem pridobiti si njegovo moč in hrabrost. Kanibalizem se nahaja še zdaj na severnih Molukih, pri Batascih na Sumatri, sosedih Atchinezov, kteri še dandanes dajejo Holandežem toliko opraviti. Batasci so kanibali ne iz potrebe, kajti imajo divjačine in tudi domače živine dovolj, tudi

ne vsled maščevalnosti, ampak iz same sladkosnednosti. Radšah iz Sipiroka je trdil nasproti namestniku v Padangu, da še ni nikdar kaj žlahtnejšega in okusnejšega jedel, kakor je človeško meso. O začetku ljudojedstva pri Batascih se pripoveduje sledeče: Nek Radšah se je krivega storil velikega zločinstva, ali nihče se ni upal kaznovati ga. Po dolgem posvetovanji se je sklenilo, da ga usmrtijo in da mora vsak izmed ljudstva kos njegovega trupla pojesti, da se s tem udeleži kaznovanja. Ta jed se jim je zdela tako okusna, da so sklenili, vsacega hudodelnika umoriti in snesti. Nek misijonar je gledal, kako se je godilo ulovljenemu tatu. Privezali so ga z razpetimi rokami na drevo; okradeni je dobil v roke nož in si je prvi odrezal kos tatovega mesa, kteri mu je najbolj dopadel, za tem je prišel na vrsto Radšah in potem drugi. Oči in roke so jim največe slaščice. Še toplo meso potrosijo s poprom in soljo. Včasi tudi kterega spečejo. Drzna Nemkinja gospa Ida Pfeiffer je ušla tem divjakom le zato, ker so jo imeli za čarovnico.

O kanibalizmu pri Amerikanskih Indijanih še anthropologi niso edini. Brome trdi, da le-ti niso bili in niso ljudojedi, da so tujci jim kanibalizem importirali le zaradi tega, da bi svoje ravnanje ž njimi opravičili. Drugi pa zopet trdijo, da so nekdaj bili kanibali. Še leta 1760. so na Kanadi enega Angleža snedli. Pri Siamisih je bil poseben odbor 7 udov nalašč za uredovanje pojedin iz človeškega mesa postavljen. Humboldt je našel še pri Kasikvijarih navado človeško meso uživati; meso Angležev je baje okusnejše, kakor Francozov in druzih. Tudi Braziljanski in Paragvajski Indijanci so bili do nedavno ljudojedi. Kogar so namenili za povžitek, so poprej dobro redili in mastili. Pred smrtjo so mu napravili veliko pojedino. Na gotovo znamenje so ga z batom ubili, na kose zesekali in spekli. V južnej Ameriki je baje pomanjkovanje druzega živeža vzrok kanibalizma. Začeli so zarad tega vpeljevati svinje, ker se le-te lahko tudi po goščavah preredijo. Karajbi so še dandanes kanibali. Ako dobé dečka, mu odrežejo spolovila, kakor petelinčku, in ga do debelega obredijo in potem snedó. Pri njih nima meso Španjolov dobrega imena, ker je baje preveč slano, sploh se pri njih meso barvanega človeka više ceni. Ako dobijo v roke premaganega sovražnika, mu odrežejo komolce in ga posušijo. Pri večih veselicah denejo na druge jedi poleg kosca divjaščine še koščék posušenega človeškega mesa.

O kanibalizmu pri Afrikanskih zamorcih v sedanjem času nimamo popolnoma zanesljivih poročil. Waitz trdi, da je tam ljudojedstvo popolnoma pojénjalo. Zamorci pripovedujejo radi o krvoločnosti svojih rojakov, da bi Evropejce odvračali od daljšega prodiranja v notranjost njihove dežele. Sicer pa je tudi pri vseh južnih narodih obćna navada, da radi verujejo v nenavadne čeznatorne

reči, v pritlikavce, čarovnice in enake stvari. Ako je torej kje slišati o kanibalskem slučaji, gre glas o tem urno na vse vetrove, kakor v Evropi kaka važna novica. Onkraj kraljestva Kongo prebiva baje ljudstvo nenavadne surovosti z imenom Ancikvi, ki se med sabo koljejo in jedó. Njihove mesnice so s človeškim namesti govejim in sploh živalskim mesom napolnjene. Vjetega sovražnika povžijejo brez izjeme; redijo pa tudi svoje sužnje, ako ne upajo drago prodati jih. Le-ti se celó sami za živež ponudijo, ako so že siti življenja, ker imajo za nekaj posebnega in imenitnega zaničevati življenje. Ancikvi pripovedujejo, da jih je to napačno navado naučila neka njihova kraljica, ki je, da bi svoje podložne še k večej hrabrosti in krutosti vsplamtila, odtrgala si lastnega otroka od svojih prs in ga v možnarji zdrobila. Iz te drozge je dala skuhati mazilo ter namazala ž njim sebe in bojevnike trdeča, da bodo postali nepremagljivi in neusmrtljivi. Tudi pri nekem drugem plemenu, Jagascih so narejali iz svojih otrok tako mazilo. Od hčere kralja Angolskega, ki je bila pri Jagascih duhovnica in vladarica, se pripoveduje, da je svoje ljubovnike, ko so se njene tajnosti izvedele, z lastno roko umorila. O Fanegih ob Gaborunu pripoveduje du Chaillu: „Srečala nas je žena, nesoča kos človeškega stegna. Kupila ga je v mestu kakor se pri nas kupi kos teleta za pečenko. Ko sem s kraljem o tem govoril, mi je pravil, da je tukaj navada, da si plemeni Ošata in Fan svoje mrliče križem prodajajo in kupujejo za hrano. Za celo truplo se tirja in dobí en slonov zob. Ženske nosijo človeško meso po hišah na prodaj“. Livingstone je pisal 30. maja 1869 iz Ušidži-ja, da namerava odpotovati od tam v deželo kanibalov. Pri Ašantih, s kterimi so imeli Angleži vojsko leta 1873.—1874., so sicer človeške daritve še obče, kanibalizem je manj navaden. Bowdich pripoveduje, da izrežejo Fetiši, kadar gredo v vojsko, nekoliko ubitim sovražnikom srca in da ponudijo koščeke njih s posvečenimi rastlinami o čarovnih izrekih vsacemu vojaku, ki še ni ubil nobenega sovražnika. V novejšem času je našel Bowker v deželi Bosutov v južnej Afriki dupljine kanibalov. Ne daleč od zapuščene misijonarske staje Kane je bila pod veliko skalo velika duplja; njen strop je bil temen, zakajen. Na tleh so ležali kupci človeških kosti deloma zloženih, deloma raztresenih in pred dupljo na solnci zopet druge kosti, ki so se belile. Po največ so bile te kosti od otrok in mladih ljudi. Ti človeški ostanki so bili po svojej kakovosti priče, čemu so služili. Vsaka kost je bila razbita ali s tumpastim batom ali z brušenim kamenom. Le na malo kosteh so se ohranila znamenja ognja, kar dokazuje, da so dajali kuhanemu mesu prednost pred pečenim. Za dupljo je bila velika druga votlina, kot kaka galerija, v kterej so bile najbrže vjete žrtve zaprte, dokler ni prišel red nanje snedenim biti. Bosuti so kanibali najbrže iz sladkosnednosti, kajti njihova dežela je bogata na divjačini in tudi zemlja rodovitna, ako

bi jo hoteli obdelovati. Oni niso žrli samo sovražnikov, ampak tudi svoje lastne rojake; ako ni bilo od drugod ropa, so segli celó po lastnih ženah in otrocih. Sitna in lena žena je bila nemudoma v divjaških loncih ob ognji, ravno tako kakor otrok, ki je rad kričal in slabotni in bolni. Ta duplja je baje največa; mnoga manjših je še ob rekah Kabdran in Putezani. Sedaj so te duplje zapuščene, pred 30 leti pa so bili njih prebivalci strah sosednim plemenom. Še sedaj je veliko starih kanibalov pri življenji. Borker je poznal enega, ki je bil okoli 60 let star. Ko je bil še mlad, je vjel tri mlade ženske, od teh je vzel najlepšo za ženo, drugi dve pa je snedel. Nek drug ljudojed mu je pravil, da je v svojem življenji snedel gotovo 30 ljudi in da se mu jako toži po odpravi „te lepe“ navade. Nekde so pripeljali kanibali v svojo dupljo mladega lepega dekleta; temu so prizanesli, in postala je žena enega kanibalov. Čez nekoliko časa je izvedel njen oče za njo in s pomočjo misijonarja se mu je posrečilo odkupiti jo za 6 volov. Ali dekletu je postalo žal po prejšnej druščini in šla je sama h kanibalom nazaj. Nek Anglež, ki je tudi enake dupljine pri Bosutih preiskoval, pripoveda več podobnosti o ravnanji s usmrtenimi ljudmi. Kakor mesar tele, raztelesi Bosutos človeško truplo na določen način. Vsaka črepinja se razkolje v obližji nosnih kosti, čeljusti se kot nejedljivi odstranijo, vrh črepinje se naredi luknja, skozi ktero vzamejo možgane, rebra prelomijo, dolge kosti precepijo, dobiti iz njih mozeg, meso odrežejo v dolgih koscih od trupla in denejo vse skupaj v lonce kuhat. Možgane najrajši jedó pečene v vročem pepelu.

Veliko manj razširjen je kanibalizem v Aziji. Tam je že visoka kultura v starej dobi izkoreninila kruto navado. Kakor Rimljani v zahodu so Perzijani v izhodu bili s svojimi naprednimi načeli merodajni pri sosedih. Celó pri Hebrejcih je Zoroastrova vera v babilonskej sužnosti veliko spremenila. V Indiji je živelo 50 ur daleč od Kalkute v gorah pleme z imenom Aghori. O teh trdi Gairdner, da se ne morejo človeškega mesa zdržati. Drugi jih imenujejo Agorah; „ogre“ pa je romanska beseda in pomeni ljudojeda. Ako se dotikajo ta poročila naših avstrijskih Ogrov ali po imenu ali po navadi, ki bi zaznamovala eno njihovih za sosede najčutljivejših navad, nečemo razmatravati. Tudi ciganom se je kanibalizem pripisoval, o kterih trdi Zimmermann, da so doma iz Indije. Tunguzi in Jakuti pojedo posteljo svojih žena, ko porodijo, z veliko slastjo, to pa se je nahajalo tudi pri Hebrejcih in pri braziljanskih divjakih. Samojedi se imenujejo po Prichardu po svojej navadi jesti človeško meso, Adelung pa trdi, da je beseda samojed finska in pomeni mlakarja, Lehrberg zopet trdi, da je beseda ruska in da pomeni človeka, ki živi od lososov. Ostjaki, ki so plemena samojedov, so baje še pred nekterimi leti v sili lastne otroke žrli. Kitajski spisi potrjujejo, da so Kitajci v tretjem sto-

letji pred Kr., ako so bili v bojih oblegani, živeli od človeškega mesa.

Bolj kakor na Azijskem kontinentu je kanibalizem razširjen po otocih indijskega morja. Behacim je dopovedoval že leta 1492., da imajo prebivalci kraljestva Dagerami na otoku Java navado, da svoje bolnike zadušujejo in njihovo meso z velikim veseljem med prijatelje delijo, da bi ne bilo za hrano podzemeljskim črvom. Batasi na otoku Sumatri so jedli človeško meso in pili iz človeških črepinj in rabili poslednje namestu denarja. Z ostudno sirovostjo trgajo kakor volkovi sirovo meso iz človeškega trupla. Slabotni in bolni zahtevajo od svojih lastnih otrok, naj jih končajo in pojedó. Le-ti splezajo ob času, ko se spravljajo citrone, na kako drevo, okoli kterega se zberejo prijatelji in znanci, in zapoje mrtvaško pesem: „Čas je prišel, sadje je zrelo, pasti mora.“ Na to pride z drevesa, okoli stoječi ga umoré in pri veličastni pojedini povžijejo.

Da je v nekdanjih časih tudi pri evropejskih narodih ljudojedstvo bilo v navadi, sklepa se iz najdenih, deloma razklanih, deloma sežganih človeških kostí, ki so v raznih dupljinah bile nakopičene. Ena takih dupelj je bila ob Neandru, pri Chauvaux in druge drugod. Saj tudi nikakor ne smemo naših prednikov misliti si olikanih, brez ostudnih navad, ampak gotovo so nekdaj zavzimali stopinjo sirovosti in divjosti, na kterej se še sedaj divjaki nahajajo. Kdo zamore trditi, da bi bila pripovedka o Polyphemu, ki se nahaja pri Perzijancih in Tartarih, ravno tako, kakor pri Estih in Finih in tudi pri Švedih, Srbih in Nemcih, popolnoma izmišljena in da ni ostanek poetično spremenjenega spomina na nekdaj videni kanibalizem, ki je v obliki mytha ohranil se do sedanjega časa?

Ta črtica ima namen, osvetiti eno stran starodavnostnega človeškega življenja. Okusu današnjega veka je kanibalizem ostuden, akoravno vidi Rousseau v pradavniku nepopačenega in naravnostnega človeka. Kolikor se je v teku časa in po duhu napredka pojem o vrednosti človeškega bitja vzdignil, toliko bolj se je povečalo spoštovanje sočloveka in spoznanje, da zamore človek slast svoje eksistence uživati v prijateljstvu in mirnem občevanji s svojim sosedom in da absolutno uporabljenje sirove moči v svojo korist ter škodo drugih ne pelje do trajnega blagočutstva.

Kakor je pri divjakih veljala in še veljá največ sirova telesna moč, tako se je dandanes med narodi v obče in med posameznimi udi človeškega društva izobrazil pohlep po porabi soseda za lastni dobiček. Nekdaj pohlep po človeškem mesu, zdaj pohlep po premoženji druzega, ki se javlja v dovoljenem in nedovoljenem brezsrčnem odiranji, je velika maroga na telesu človečanstva in nam ne dá gledati še na blizo ideal državnega in družbenega življenja.



Numismatični spominki
iz leta 1848. in 1849.

Priobčil Janez Parapat.

Velikanske zgodbe državne in družbene prekucije avstrijske leta 1848—1849 so nam razen pisanih in slikanih spominkov ohranili tudi kovani, to je, novci in medalje.

Zanimivo je gledati, kako se je splošna zmešnjava polastila le-te majhine plastične umetnosti in jo je uporabila po svoje, deloma da promet in kupčija nista popolnoma prejénjala, deloma da se je spomin znamenitišili činov, sijajnih zmag, slavnih mož iz one burne dobe socijalnega prevrata v raznem metalu zapustil poznim potomcem.

Ne more biti naš namen, opisavati na stotine novcev in svetinj iz leta 1848. in 1849. — Dr. Schlesinger v Beču jih ima 650 različnih — samo, kar se nam zdi važnejše, hočemo omeniti naslanjaje se na temeljiti članek zgodovinarja barona Helferta v „Num. Zeitschrift, Wien VI. VII. str. 233—353.“

Začnimo s svetinjami!

Osodne dni 13., 14., 15. marcija v Beču nam kliče v spomin več bolj ali manj umetno vrezanih svetinj. Kažejo ali cesarja Ferdinanda in cesarico med avstrij. grbi ali cesarja samega sedečega in v desni držečega véliko ustavno pismo z opisom: „Es werde Licht allen österreichischen Volksstämmen“ v reverzu z boginjo slobode na dvokolesnem vozu, ali na kratko pa zaznamujejo one dneve in predstavljajo avstrijske grbe.

Na dogodbe istega meseca v Milanu spominjajo tri medalje s sliko papeža Pija IX. in z dnevi oslobodenja 18.—22. 1848. in napisom: „Indipendenza Lombarda,“ ali „Lombardia liberata nelle gloriose giornate.“ Jako redka Beneška svetinja ima na sprednji strani oprsje Ludovika Manina, pa na zadnji dogodek, kako ga je narod nesel na ramenih iz ječe.

Dijaško razsajanje 15.—25. majnika na Dunaji svedoči čedno rezana svetinja baje Hrvata Demetra Petrovića. Zgodbe naslednjega meseca nam predstavljajo primitivna medalja na ogerske volitve in krasne svetinje na Jelačića bana, o katerih k sklepu več. Da so dné 29. junija v Frankobrodu nadvojvodo Ivana proglasili za nemškega državnega opravnika, nas spominja sedem različnih svetinj.

Italijanski ustaši so nosili dve svetinje z napisi: „Indipendenza Italiana“ in „VV. l' Italia!“ Radeckega zmago pri Sommacampagni in Custozzi dné 25. julija slaví Drentwettova medalja, ki

kaže maršala na konji v bitvi in orla nad zmagovalnimi znamenji. Dné 6. avgusta so cesarski vzeli Milan in začasna vlada laška je bila pri kraju. A mir še ni bil utrjen. Pri Novari dné 23. marcija 1849. je sivi vojskovodja popolnoma otepel Piemonteze. Tri svetinje nam hrani spomin odločilne zmage. Canzanitova kaže maršala med spremstvom in s trofejami, druga nepoznanega umetnika ponavlja besede iz bojnega oklica Radeckega: „Soldaten, der Kampf wird kurz sein! Noch einmal folgt eurem greisen Führer zum Siege!“ Tretjo je vrezal Lange; kaže nam oprsje mladega cesarja Franja Jožefa I. in zmagovalno boginjo na četverokolesnem vozu.

Kmalu po vročem dnevu pri Novarri dné 2. aprila 1849. l. so v Benetkah Manina proglasili za diktatorja. A. Fabris iz Vidma je o tej priliki izrezal svetinje s sedečo Benečijo in levom sv. Marka poleg nje in s pomenljivim opisom: „Ogni viltà convien che qui sia morta.“ Krasno mesto na lagunah se je kljub temu moralo udati, in preslavnemu rešitelju Radeckemu v čast so medaljêri kakor J. M. Scharff v Beču, Canzani, Petrović, 1859. l. Seidan tudi v Beču z njegovim spominkom v Pragi izdelavali lepe umotvore.

Vrnimo se sedaj zopet v Beč! Tam so zmešnjave prihajale vedno splošnejše in hujše, da so se poslednjič prelevile v tako zvani oktoberski punt. Državni poslanci in za njimi mestni starašine so jeli na belo-rudečem traku nositi bronaste svetinje, da so se legitimirali kot take in varovali napadov razdraženih druhali. Praški mestni svetovalci so posnemali Dunajske tovariše, toda njih svetinje niso bile iz kovine, ampak iz močnega papirja, ki je bil prevlečen z rudečim žametom, v sredi pa imel srebrni grb starega mesta. Te škitu podobne medalje so starašine leta 1866. o pruski okupaciji zopet vpeljali. Ustaja oktoberska je bila zatrta. Ukrotitelja njena Windischgrätza in Jelačića slavite dve svetinji: Scharffova z oprsno podobo prvega, v reverzu s sedečo modrico zgodovine držečo dletce in knjigo z letnico 1848 in Drentwettova z oprsjem obeh in v reverzu z dvoglavnim orlom s kremplji gade stiskajočim nad Dunajskim mestom in opisom: „Für Kaiser, Gesetz und Gleichberechtigung der Nationalitäten.“ 2. dne decembra leta 1848., ko je cesarski prestol zasedel novi vladar, spominjajo se nektere svetinje. Isto tako dne 4. marcija 1849 l. oklicane ustave. Izdelali so jih Fr. Broggi, Drentwett v Avgsburgu, Rabausch, Radnitzky. Poslednji je vrezal okoli sedeče Avstrije v reverzu: Stadionov izrek Podlaga slobodni državi je slobodna srenja.“

Bojni ples na Laškem še ni bil končan, ko se Madjari vzdignejo. 14./15. aprila l. 1849. okliče Ludovik Košut Ogrsko za samostalno državo. Se vé, da ta čin slavljajo tudi kovani spominki, na štirih je njegova doprsna slika sama, na eni je v družbi z Bem-ovo, na neki drugi s poslednjo in z Dembinskovo skupaj. Pariški medaljêr Rogat je na svoji svetinji pridružil imenovanim

trem še Görgey-a, čegar ime pa je prečrtano, brž ko ne po sramoti pri Vilagos-u 13. avg. 1849. l.

Nesrečno osodo grofa Ludevika Batthyany-a, skoraj tri mesece tudi na Ljubljanskem gradu interniranega, kterega so dné 6. oktobra 1849 l. v Peštu ustrelili, kakor dné 9. novembra 1848 l. Roberta Bluma na Dunaji, kliče v spomin zeló redka medalja z njegovo doprsno podobo in v reverzu z ogrsko krono na blazini, z letnico 1849 in z madjarskim opisom, po naše: Ena krona. En Bog. Ena domovina. Zvesto čestitajmo tej trojici! Eden in dvajset let kasneje so obhajali spomin na njegovo smrt in o tej priložnosti dali so v Peštu kovati dve razni svetinji s sliko uljudnega grofa z dolgo brado, ki je pisatelja teh vrstic kot malega dečka pestoval in gugal v prijaznem naročji ne enkrat nego mnogo in mnogokrat.

Da so cesarskim vojskovodjem izdelovali na čast razne medalje, ni treba omeniti. Windischgrätz, enooki Schlick, Haynau so bili na dnevnem redu. Tudi Jelačić je bil slavljena oseba.

Slednjič so tudi Rusi spomin vdeležbe pri ogrski vojski z dvema svetinjama preteklim časom ohranili. Obe kažete na averzu dvoglavnega orla, nad kterim Božja previdnost, in svetopisemske besede: С НАМИ БОГ. РАЗУМѢЙТЕ ЯЗЫЦИ И ПОКАРЯЙТЕ СЕ. Manjša nosi na reverzu za ogrsko ustajo osodepolne in ob enem ponosne besede: РОССІЙСКОЕ ПОБѢДОНОСНОЕ ВОЙСКО ПОРАЗИЛО И УСМИРИЛО МЯТЕЖЪ ВЪ ВЕНГРІИ И ТРАНСИЛВАНІИ ВЪ 1849. ГОДУ.

Dospeli smo k opisovanju novcev leta 1848. in 1849. V veljavi so bili „Scheingeld“, zvezni denar, laške lire in centezimi, poljski zlati, deset- in petgroszy mesta Krakovskega, ogrske šestice (razun desetic novega cesarja v oni dobi niso kovali novcev z njegovo sliko; še le 1852 l. napravili so tolarje in goldinarje z letnicami 1848—1851 samo za numismatične namene). Ko je pa kmet začel skrivati in zakopavati srebrni denar, ko so pri banki hoteli zamenjati denarne papirje po 5, 10, 50, 100, 1000 gld. za gotovino, prišli so na dan bankovci po 1 in 2 gld., in sicer l. 1848 prvih 11,351.237, drugih 5,498.081; leta 1849. onih 23,415.512, teh za 10,835.983 brez raznih državnih dolžnih pisem, ki so rastla v tej dobi kakor gobe po dežju. In ko je naposled sila prikipela do vrha, poslala je banka med svet bankovce nemške in ogrske, celó po 10 in 5 novčičev, in sicer do marcija meseca leta 1850. skupaj 5,914.000. A s tem vsakdanjemu življenji še ni bilo vstreženo. Čujte! Jeli so papirnate goldinarje trgati, sprva na dvoje, potem na čvetero in ko tudi to ni pomagalo, morale so desetice, petice na dvoje! Narodna banka je bila prisiljena umazane cape zamenjati za nove, cele bankovce! Praško in za njim Ljubljansko starešinstvo je meseca novembra 1849. l. izdalo kamnotiskane lističe in sicer poslednje po 3, 5, 10, 15 in 30 kr. Tovarnarjem, gostil-

ničarjem, kupcem zlasti na Českem so na stotine raznoterih znamenj iz medi, bakra, trdega papirja, močnega usnja, da iz opeke, stekla, celó lesene okrogle ploščice nadomestovale pomanjkujoči drobiž.

Nič bolje se ni godilo obleženim mestom in trdnjavam. V Mantovi je poveljnik grof Gorzkowski dal kovati za vojake goldinarje, dvajsetice in trojake. V Aradu so si pomagali s prva s pisanimi bankovci po 5 in po 1 gl. in po 20 kr., potem s plehastimi novci po 3 kr. V Komorni so imeli Madjari svoje bankovce za silo po 5 in po 10 kr. veljave, in srbska narodna skupščina je 13. jan. 1849 sklenila, da izdá lično izdelane bankovce za vojvodinjo s srbskimi napisi. Da so razne ustajne vlade vpeljale lastni denar, ni treba menda povdarjati. Milanjani so imeli zlate po 40 in 20, srebrnike po 5 in po 1 liro s stoječo žensko kronano podobo s kopjem v roki — Italijo — in z opisom: „Italia libera. Dio lo vuole". Beneški novci niso redki, torej znani, rezal jih je spretni Videmski umetnik A. Fabris. Toda v sili so se Benečani sprijaznili tudi z doslej nepoznanimi bankovci po 1—5 lir. Ogrska ustaja je bila kar zakrpana s Košutovimi bankovci od 15 kr. do 100 gld. in še više. V kleti županske hiše zunaj starega Arada so potem našli avstr. vojaki glasoviti Košutov stroj za izdelovanje bankovcev; nemški židje so bili ovaduhi.

Pomanjkanje drobiža se je pokazalo tudi na Hrvatskem. To je vzročilo kovanje lastnih hrvatskih novcev. Tadanja vlada, katere udje so bili med drugimi Ivan pl. Kukuljević-Sakcinski, Metel pl. Ožegović in Preradović, sklenila je namreč kovati narodne srebrne in bakrene novce in z razglasom banskega sveta dné 1. dec. 1848, štev. 2694, ukazala je napraviti kovni stroj s potrebnim orodjem na stroške tačasne hrv.-slavonske deželne blagajnice. Kdo je urezal štampilje, ni znano*), gotovo pa je, da je mehanikar Daniel Schulz v Karlovcu potrebščine za kovanje izdelal za 638 gld. 55 kr. in s pomočjo Jakoba pl. Pogorelca v banskem poslopji Zagrebškem stroj postavil.

Meseca februarja l. 1849. je banska vlada poročala v Beč zastran vpeljave samostalnih novcev hrvatskih, kakor posnamemo iz dopisa ministra Kulmerja do finančnega ministra Krausa, ki se glasi v prevodu:

„Naznanilo se mi je iz Hrvatske, da je ondi pomanjkanje drobiža tako veliko, da je javni promet skoraj nemogoč; bankovci že imajo ažijo in da je bansko oskrbništvo, želeč temu vsaj nekoliko v okom priti, sklenilo, da bi deželi majhine srebrne in bakrene novce kovalo. Poročevaje to prosim ob enem Vašo prevzvišenost, potrebno blagovoljno urediti, da se veliko pomanjkanje drobiža na Hrvatskem kar mogoče hitro ustavi."

---

*) Helfert na str. 280. trdi, da rezbar Bernsee v Karlovcu.

Dné 28. februarja, torej dva dni kasneje, je došel odgovor temu dopisu z noto štev. 2573, F. M. de 1849:

„Da se z uljudnim dopisom dné 26. t. m. naznanjeno pomanjkanje kovanega drobiža na Hrvatskem kolikor mogoče odpravi, takoj ukažem blagajnici v Gradcu banskemu opravništvu Zagrebškemu za ta čas 1000 gold. v šesticah in 2000 gold. v krajcarjih proti odškodovanju v bankovcih odposlati. Počastivši se Vaši ekscelenciji to naredbo naznaniti, da jo sporočite banski vladi, dovoljujem si opombo, da se pa temu upravništvu ne more priznavati pravica, lastne novce kovati; zatorej bi bilo treba z vso močjo na to delati, da se tako kovanje brez posebnega najvišega privoljenja opusti.“

Kaj se je še nadalje dopisovalo o tej zadevi, ni znano, ko je pa dné 30. aprila 1850 l. ces. kr. hrv.-slavonka finančna deželna direkcija prevzela poprejšno deželno blagajnico, našli so razen precejšnega srebra in bakra v kosih, ploščah in zavitkih mnogo srebrnih svetinj, razun teh 11 ¼ lota, to je kakih 22 bakrenih novcev, ki jih je bila dala vlada kovati, in popolno vredjene stroje za kovanje, kateri poslednji bili so hranjeni v muzeju. Toda ministerialna dekreta dné 17. majnika 1851 l. in 30. nov. 1857 l. sta zaukazala kovni stroj pokvariti, da ni bil več za rabo, ter ga z drugim kovnim orodjem kot staro železo na dražbi prodati, kovine in štampilje poslati na Dunaj, kjer so še sedaj shranjene, srebrne svetinje in bakrene novce pa „hrvatski kronovini proti povračilu metalne vrednosti prepustiti v spomin.“*)

Delovanje narodne kovnice hrvaške je bilo tedaj jako kratko; novčica baje ni še nobenega poslala med svet, ko je bila ustavljena. Samo zgorej omenjenih za 11 ¼ lota novcev bakrenih je bilo najdenih torej le kakih 22—23 krajcarjev kovanih. Ni torej čuda, da o njih že ni bilo sledu, ne tiru; še vedeli bi ne, kakošni so bili, ko bi ne bil gosp. Karol vitez Ernst v Beču srečno naletel na enega teh silno redkih križarjev, ki ga je po tem dal v les rezati in drevorez nam blagovoljno prepustil v porabo.





Averz. TROJEDNA KRALJEVINA HERVAT· SLAV· DALM· Kronan škit, po dolgem dvakrat razdeljen, na desni kaže hrvatski in slavonski, na levi dalmatinski grb.

*) „Num. Zeitschrift V. Wien, str. 249—252.“

Reverz. Zvezda s šesterimi žarki, pod njo v treh vrsticah: JEDAN KRIŽAR· 1849. Spodaj oljkina in palmova vejica, v sredi obe skupaj zvezani, pod njima črka Z (agreb).

Rob rebrast. Teža 8·75 gramov, velikost 24½ mil.

Omenili smo, da so v dež. blagajnici l. 1850. našli poleg opisanih križarjev tudi več srebrnih svetinj, katere so prepustili deželi. Bilo jih je 428. Da-si precejšno število, vendar tudi teh svetinj ne nahajamo pogostoma. Mislili so nekateri, da so ti srebrnjaki odtisi za poskušnjo narodnega hrvatskega forinta, toda velikost, teža in vrednost tega ne opravičujejo. Uradna pisma jih zovejo svetinje, kar so tudi v istini, in sicer svetinje v spomin in slavo, da so Hrvatje za bana Jelačića dospeli do narodne svobode. Škoda, da ne moremo dati podobe; naj jo opis nadomestuje!

Averz. (Zgoraj na levi začenši) POD· BANOM· JOSIPOM· JELAČIĆEM· BUŽIMSKIM· 1848. Banova glava od desne z živim obličjem in z dovršeno rezanimi žilicami in lasmi. Okrog in okrog jako natanko izdelani biserni venec.

Reverz. USPOMENA· NARODENJA· JUGOSLAVJANSKE· SLOBODE· V krasnem bisernem vencu polomesec, med njegovima navzgor obrnjenima koncema zvezda s šesterimi žarki. Srebro. Rob gladek, teža 8·85 gr., velikost 26½ mil. Helfert piše, da jo je vrezal Bernsee v Karlovcu.

Poleg te in one, katera ga kaže v druščini z Windischgrätzom, slavé Jelačića bana še naslednje nam znane svetinje:

1. Averz. B· JELLAČIĆ FELDMARSH· — LIEUT· U· BAN. Oprsje v uniformi od leve.

Reverz. V hrastovem vencu čelada in meč brez nikakoršnega opisa.

Baker. Velikost 28 mil. V moji zbirki.

2. Averz. JOSEPH FREIHERR V. JELLACHICH, BANUS V. KROATIEN. Znotraj GEBOREN D. 16. — OKTOBER 1801. Gologlavi ban v uniformi obrnjen proti gledalcu.

Reverz. FÜR KAISER GESETZ U. GLEICHBERECHTIGUNG D. NATIONALITAETEN. Pod žarečo krono ces. dvoglavi orel; eno glavo obrača navzgor, drugo navzdol, v krempljih drží gade, pod njim stojí skala, za katero vidimo Beč z zvonikom Štefanske cerkve.

Srebro in britanija. Velikost 41 mil. V moji zbirki in v drugih.

3. Averz. JOS. FREIH. V. JELLACHICH — BANUS VON KROATIEN. Oprsna slika njegova proti levi obrnjena in različna od poprejšnje. Spodaj K. L. Medaljêr K. Lange.

Reverz. V vencu iz dveh spodaj zvezanih hrastovih vejic v petih vrstah: FÜR OESTERREICH, GESETZ, FREYHEIT UND GLEICHBERECHTIGUNG.

Srebro, bron in britanija. V raznih zbirkah in v moji.

4. Averz. BAR. JOS. JELLAČIĆ BUŽINSKI BAN. Oprsna podoba od leve v generalovi uniformi.

Reverz. ŠTO Y BOG Y DADE Y I YSREĆA Y JUNAČKA. Podoba z mečem, vencem in grbom, na katerem SVOBODŽ SLAVJANSTVO! Bron. Velikost 46 mil.

To svetinjo z znanim geslom Jelačičevim je vrezal Seidan na stroške Slovanske Lipe v Pragi. Ko je Jelačić 1854 l. postal grof, urezal je Seidan k averzu, v katerem je bar. spremenil v grof nov primeren reverz, kakor kaže naslednja številka.

5. Averz. Besede in oprsna podoba kakor Nr. 4, samo „BAR" je spremenjen v „GROF".

Reverz. PRIZNANJE ZASLUGAH BANA HRV. SL. I. DALM. ZA CARSTVO AVSTR.

Ženska podoba sedí z mečem in drží lavorov venec čez grofovsko krono na cesarski diplomi stoječo na blazini, kamen, ki vse to nosi, je okrašen z Jelačićevim grbom. V odrezku: 1854.

Bron. Velikost 46 mil.

Nekoliko odlomkov iz Korana.

Po dr. Ullmanovem nemškem prevodu za pokušnjo poslovenil

Mihael Vernè.

Predgovor.

Tako se zove rokopis iz zapuščine velecenjenega pisatelja slovenskega, ranjega Tržaškega prošta gosp. Mih. Verneta, ki je po prijaznosti Matičnega uda gosp. Šimona Kapusa meni v roke prišel z namenom, naj se rokopis, kakor drago, porabi za Matico.

Da Koran, ki je Turku to in še več, kakor nam sv. pismo naše, nekoliko bližе poznati, nego samo po besedi, utegne mikati vsacega izobraženega Slovenca ravno sedaj, ko krvavi boj kristijanov s Turki pozornost vsega sveta obrača na Turčijo, kedo bode dvomil o tem.

Iz 114 sur (razdelkov) Koranovih, ki jih obsega Vernetov prevod, vzel sem nekoliko drobcev iz 2. in 4. sure zato, da čitateljem našim kažem tvorino in obliko Koranovo, izpustivši vse to, kar v „letopisu Matičinem" ne bilo bi na pravem mestu.

Treba pa se mi je zdelo tej „pokušnji" dotati nekoliko vrstic v razjasnilo, kaj je Koran in kedo je stvarnik njegov.

Koran, tudi Alkoran imenovan, je v Arabskem jeziku spisana zbirka naukov (prav to pomeni beseda „Koran“), v kateri Mohamed razlaga svojemu ljudstvu, kaj naj veruje in kako naj v obče živí, češ, da vse to, kar mu v tej knjigi veleva, kar ga učí, kar mu na srce poklada in kar mu prepoveduje, razodel mu je Allah (Bog) sam. (Allah — Arabska beseda, sestavljena iz al in elah, ki izrazuje to, kar slovenska beseda „častito“ — je ime Boga vsem ljudstvom, kakor daleč izlam sega). Zato se v Koranu začenja vsaka sura (to je vsak razdelek) z besedami: „V imenu Boga čez vse usmiljenega“.

Jezik Mohamedov je priprost, a vendar krepak, in se mnogokrat povzdigne res v poetično višino. Mohamed je z iskreno besedo ljudstvu svojemu na srce pokladal, naj veruje na enega večnega Boga (Allah), katerega vsemogočnost na enem mestu Korana tako-le popisuje: „Da vsa drevesa cele zemlje bila bi pisna peresa, vsa morja pa tinta, ne bi bilo mogoče popisati čudežev Vsegamogočnega.“

Mohamed, začetnik vere, ki se je razširila čez velik del jutrovih dežel, je bil sin imenitne Arabske rodovine, rojen v Meki 569., po nekaterih poročilih 571. leta po Kristusovem rojstvu. Bil je izprva trgovec, in je veliko potoval po svetu. Na drugem potovanji v Sirijo je ondi mnogo občil se z Nestorijanskimi minihi. Kedaj ga je prešinila misel stvariti novo vero, to je, kedaj da se je odpovedal poganstvu in le za enega Boga navduševati se začel, ne vé se za gotovo. To pa je dokazano, da leta 609. po Kr. je v 40. letu svoje starosti stopil z izlamom (s svojim verozakonom) pred ljudstvo, rekši, da je imel pogovor z angeljem Gabrielom *) in da ta ga je za apostola Božjega priznal. „Moja vera — je rekel — je stara vera, ki jo je že Abraham, skupni prvi oče Judov in Arabcev, učil in razširjal; tudi Mozes, David, Jezus bili so Božji poslanci, ki so resnico učili; ali njih privrženci popačili so njihove nauke; Judje se ne držijo več svoje postave, kristijani pa so malikovavci postali! Zato sem jaz poslednji poslanec, poslan od Boga, da po meni zmaga resnica. Jaz sem sicer od Boga poslan, vendar sem le navaden človek, smrti podvržen, ki ne more čudežev delati.“

Mohamed je vse druge ljudí, ki niso pripoznavali vere njegove, proglasil za krivoverce; le spoznovalce vere svoje je imel za pravoverce. Očitno pa je iz Korana, da je Mohamed v nauke svoje marsikaj privzel iz sv. pisma našega in talmuda Judovskega.

Ker je Mohamed bil mož velike duševne zmožnosti in impozantne telesne postave, ga je ljudstvo občudovalo, in ker je vrh tega s plamtečo navdušenostjo propagando delal za svojo vero, zato mu je obveljalo, zeló razširiti jo v jutrovih deželah. Imenovali so ga „preroka“.

Da pa je Koran, kakor sem že rekel, Mohamedancem ali Osmanom več, kakor nam sv. pismo, vidi se iz tega, da Mohamed v njem ne razklada samo verskih naukov, temveč da daje jim tudi propise za soci-

*) Mohamedanci verujejo, da si je Mohamed 23 let zapisoval, kar mu je angelj Gabriel razodeval, in da Akubekr, prvi kalif in naslednik Mohamedov, je zbiral njegove zapiske v knjigo, zato Alkoran imenovano.

jalno življenje, in mnogo druzega v podobi taki, da Koran veljá Mohamedanu tudi za državljanski zakonik, tedaj za knjigo vere in knjigo postav ob enem.

Če prebiramo Koran, vidimo konečno, čeravno so načela vere Mohamedanske v groznem nasprotji z vero kristijansko in vseskozi dihajo sovraštvo do kristijanov, da je Mohamed vendar dokaj bolji človek bil, nego so današnji Turki, ki so ostali Azijatski barbari, nezmožni nikakoršne Evropejske omike, pozabivši nekatere dobre nauke Mohamedove. S to razsodbo se popolnoma vjema, kar je nedavno sam Turški časnik „Vakit" o Turkih pisal tako-le: „Po uplivu Evrope smo sprejeli nekatere njene običaje. Oćetje naši so jedli s svojimi prsti, mi sedaj jemo z nožmiin vilicami; svojo priprosto hišno opravo smo zameuili z dragoceno, nasproti svojim verskim propisom, ki velevajo zmernost in piepovedujejo zapravljivost, postali smo zapravljivci. Če hoče Evropa proti nami podvzeti križarsko vojsko, — dobro! mi smo pripravljeni za njo. Allah nas bo peljal na sveti boj, in Evropo bo poplavilo morjé krvi"! — Tako se kritikujejo Turki sami. V Azijatsko divjo naturo svojo so privzeli le nekoliko slabih Evropejskih razvad, omike nobene. —

Vem, da mnogim čitateljem Matičinega „letopisa" nisem s tem povedal nič novega; nekaterim pa, mislim, da ne bodo te vrstice neljube v razjasnilo tega, kar bodo brali v odlomkih Korana, ki je bil meni, kakor gotovo tudi veliki večini naših čitateljev, dosihmal v izvirniku, pa tudi v prevodu neznan, dokler nisem bral Vernetovega spisa. Naj jim bode v zabavno berilo! *Dr. Jan. Bleiweis.*

Odlomek iz 2. sure Koranove,

razodete v Medini.

V imenu Boga čez vse usmiljenega!

Vaš Bog je edini Bog, in ni ga Boga razen njega — čez vse usmiljenega. V stvarjenji neba in zemlje; v spremenjanji noči in dneva; v barki, ki z blagom ljudem koristnim po morji jadra; v vodi, ki jo Bog z neba lije, da zemljo po njenem smrtnem spanji zopet oživlja; v razširjanji mnogovrstnih živalskih plemen; v gibanji vetrov in oblakov, ki služijo brez plačila med nebom in zemljo — je za misleče ljudi čudežev dovolj.

A vendar se nahajajo ljudje, ki razen Boga še v molike verujejo, in jih ljubijo, kakor se ima le Bog ljubiti; toda ljubezen vernih do Boga je vendar še srčnejša. O da bi hudobneži, ko jih kazen dojde, pač spoznali, da je Bog sam vsa mogočnost! On je oster kaznovalec.

Ko se bodo enkrat zapeljani od zapeljivcev ločili, in ko bodo oni kazen videli in kako se vse vezí trgajo, bodo djali: Ko bi se môgli pač v življenje vrniti, bi se hoteli od njih ločiti, kakor se

sedaj oni od nas ločijo. — To jim bo kazal Bog zastran njih del; tužno bodo zdihovali, in nikdar ne bodo prišli iz peklenskega ognja.

O ljudje! vživajte, kar je dobrega in dopuščenega na zemlji, in ne hodite po stopinjah satanovih; saj je vaš očitni sovražnik, in vam veleva le hudobno in sramotno, in ne govorite o Bogu reči, ki jih ne véste. Ko se jim pravi: držite se tega, kar je Bog razodel, odvračajo: ne! navade dedov svojih se držimo. Pa kaj niso bili njihovi dedi nespametni in na krivi poti? Neverni so enaki živali, ki sliši zvuk in glas klica, druzega pa nič; gluhi, nemi in slepi so, in ne vedó tega.

Verni! vživajte dobro, ki smo vam ga dali v hrano, in hvalite Boga za-nj, če ga častite. Prepovedano vam je le: crknjeno, krv in svinjsko meso, in kar ni v imenu Boga zaklano [1]). Kdor pa prisiljen, ne sam rad, in brez hudobnega namena od tega jé, nima greha, zakaj Bog odpušča in je usmiljen. Tistim pa, ki zakrivajo, kar je Bog razodel, in zamenjujejo za majhno plačilo, bo ogenj drob povžil, Bog jih ne bo na dan vstajenja nagovoril in jih ne oklical za čiste. Velika kazen jih čaka. Tisti, ki zmoto s pravim naukom, kazen z usmiljenjem mešajo — ognjene kazni bodo trpeli, zato trpeli, ker Bog je v resnici te bukve razodel, in ker so, prepiraje se zastran njih, zmoti zapadli.

Pravica ne obstojí v tem, da obračate [2]) obličje proti vzhodu, ali zahodu, ampak tisti je pravičen, ki veruje v Boga, v sodni dan, in v evangelije in v pismo in v preroke, in ki daje iz ljubeznijo od svojega premoženja vbogajmé žlahti, sirotam in ubogim in romarjem, sploh vsakemu, ki prosi; ki jetnike rešuje, molitev opravlja, vbogajme dajé, trdno drží storjene pogodbe, ki prenaša potrpežljivo nadlogo in nesrečo in vojno nevarnost; ta je pravičen, ta je v resnici pobožen.

O verni! pri umoru vam je ukazana osveta (maščevanje). Prost za prostega, suženj za sužnja, in ženska za žensko! Če pa rojak ubijavcu odpusti, se sme ta vendar po pravedni sodbi in pravičnosti kaznovati. Blagost ta in usmiljenje je od Gospoda vašega. Kdor se pa potem še mašćuje, ga čakajo ostre kazni. Ta osveta hrani življenje vaše, če ste pametni in razumni.

Ukazano vam je: če kdo izmed vas umrje in premoženje zapustí, naj ga starišim in sorodnikom po pravičnosti z oporoko izroči. To je dolžnost pobožnim. Kdor pa oporoko, ko jo zvé, pokvari, si nakoplje dolg, zakaj Bog je vse slišijoč in vse vedejoč. Če se pa pozdeva, da se je tisti, ki je oporoko storil, zmotil ali

---

[1]) To je, prepovedana vam je taka žival, pri katere klanji se ni reklo: „V imenu Boga"; ali tudi taka žival, ki ni bila Bogu žrtovana, ampak molikom.

[2]) Pri molitvi namreč.

krivico storil, in če išče človek to reč z dobrim popraviti, si ne nakoplje greha; zakaj Bog odpušča in je usmiljen!

Verni! tudi post vam je zapovedan kakor dedom vašim, da ste pobožni. Določen čas dnevov se postite! Če je pa kdo bolan ali na poti, naj se posti ravno toliko drugih dni. Kdor se pa lahko, in se vendar ne, naj redi v spravo enega ubozega. Boljše pa je ga prostovoljno rediti; še boljše, če pri tem tudi post držite. Da bi to pač spoznali! Meseca Ramadhan-a [1]), v katerem je bil Koran razodet ko vodilo ljudém in jasen nauk dobrega, naj se postijo tisti, ki so pričujoči; kdor pa je bolan ali na poti, naj se posti drug čas, zakaj Bog vam hoče to lahko storiti, ne težko. Da le določene postne dni držite in Boga slavite za to, da vas je vodil; da ste hvaležni.

Tudi o premenah lune te bodo prašali. Reci jim tedaj: Ona služi ljudem, da jim čas in Božjo pot v Meko naznanja. Pravica ne obstojí v tem, da hodite od zad v hiše svoje, temuč v tem, da se le Boga bojite, in potem hodite le skozi vrata v hiše svoje [2]). Bojte se le Boga, da ste srečni. Pomorite za pot Božjo [3]) tiste, ki hočejo vas umoriti, vendar pa ne začénjate vi protivnosti, zakaj Bog ne ljubi grešnikov. Pomorite jih, kjerkoli jih najdete, pregnajte jih, od kodar so oni vas pregnali, zakaj skušnjava je hujša ko umor. Ne bojujte se pa ž njimi blizo svetega tempeljna; če vas pa tam napadejo, ubite jih tudi tù; to naj je osoda nevernih[4]). Če se pa poboljšajo, je Bog usmiljen. Bíte se ž njimi, dokler skušnjava ne neha in vera Božja ne zmaga; če se pa poboljšajo, neha vsa sovražljivost, ki le zoper hudobneže ostane. Celó mesec Haram, za mesec Haram in svetišče Mekansko ko osveta [5]). Kdor vas sovražno napade, napadite ga po enakem načinu, in bojte se Boga, in vedite, da Bog je s tistimi, ki ga časté. Za vero Božjo dajajte radi svoj del [6]) in ne zakopujte se z lastno roko v nesrečo; delajte dobro, zakaj Bog ljubi tiste, ki dobro delajo. Opravite Božjo pot in obiskanje hiše Božje; in če ste zadržani, darujte saj kakošen majhen dar; pa ne strižite si las, dokler žrtva na svoje

---

[1]) Po Arabskem števila je Ramadhan deveti mesec léta.

[2]) Arabci so imeli vražno navado, da iz Božje poti v Meko nazaj prisedši niso hodili skozi navadna vrata v hiše svoje, ampak od zad skozi nek nalašč napravljen predor. To jim pa Mohamed tù prepoveduje.

[3]) To je za vero ali verozakon.

[4]) Neverni so jim vsi drugi, ki niso Mohamedanske vere.

[5]) Pomen tega po črki pretolmačenega težavnega izreka je tale: Tudi mesec Haram, v katerem — in tempelj Mekanski, pri katerem ne sme vojske biti, se sme v vojski za vero oskruniti, če je treba.

[6]) To je, pomagajte po svojem premoženji o vojski za vero.

mesto ne pride [1]). Kdor pa je bolan ali ga glava bolí, naj reši to s postom, z milodari ali s kakošno žrtvo. Če ste pred sovražniki varni, in odlaša kdo obiskanje hiše Božje do Božje poti, naj žrtova kaj malega. Kdor pa tega ne more, naj se posti tri dni na Božji poti, sedem pa, ko nazaj pride, vkup deset dni. Enako naj storí tisti, katerega družina ni šla na Božjo pot k sveti veži. Bojte se Boga, in vedite, da je mogočen kaznovalec. Božja pot naj je v znanih mesecih [2]). Kdor hoče v teh Božjo pot nastopiti, naj se zdrží ženske, vse krivice in vsega prepira na poti. Dobro pa, ki ga storí, vé Bog. Previdite se tudi s potrebnim za potovanje, toda kar je najpotrebniše, je — pobožnost; zato častite me vi, ki ste dobrega srca. Tudi ni pregreha, če si dobička prosite od Gospoda svojega [3]). — Ko z jakimi koraki s hriba Arafat [4]) pridete, mislite na Boga na svetem kraji, in pomnite, da vam je dal nauk dobrodejen, in da ste prej med zmotene spadali. Zato hodite urnega koraka, kakor drugi hodijo [5]), in Boga prosite milosti, zakaj on je usmiljen. — Ko tedaj svete običaje zvršite, mislite na Boga, kakor mislite na očete svoje — da, še bolj mislite na-nj.

Če te o vojski meseca Harama prašajo, odgovori jim: Hudo je se ta mesec vojskovati; pa od poti Božje odstopiti, njega in sveti tempelj njegov zatajiti, in ljudstvo njegovo iz njega odganjati, je še veliko hujše. Skušnjava [6]) je še hujša ko vojska. Ne bodo nehali ne bojevati se z vami, dokler se jim ne ponese, od vere vaše vas odvrniti. Kdor izmed vas od vere svoje odstopi in ko nevernik umrje, tistega dobra dela ostanejo na tem in unem svetu brez plačila. Peklenski ogenj je delež njegov, in vekomaj bo v njem ostal. Tisti pa, ki verujejo, se izselé in bojujejo za vero božjo, si smejo svesti biti usmiljenja Božjega; zakaj Bog je spravljiv in usmiljen.

Tudi o vinu in igri te bodo prašali. Reci jim: v obojem je hudo pregrešenje, pa tudi korist ljudem; vendar pa je pregrešenje veče od koristi. Če te prašajo, koliko milodarov imajo dajati, reci jim: kar vam je odveč. To zapoved vas je Bog učil, da se spomnite tega in prihodnjega sveta. Če te prašajo o ponašanji do sirot, reci jim: Najboljše je, milostljivim do njih biti. Hočete premoženje svoje z njihovim mešati? Vsaj so bratje vaši. Bog vé razločiti

---

[1]) Po opravljenih vseh običajih Božje poti je bila navada striči se. Ko pa kdo le daritev pošlje, mu prepoveduje Mohamed lasé si striči, dokler daritev do altarja ne pride.

[2]) Meseci ti so: Schewal, Dhulkada in Dhulhedscha.

[3]) To je, če iščete na Božji poti ob enem tudi dobička v kupčiji.

[4]) Arafat je neka gora blizo Meke, ki je Arabčanom sveta.

[5]) Na Božji poti koračijo Moslemi prav urno.

[6]) To je, skušnjava k molikovanji je še nevarniša, ko vojska v tem svetem mesecu.

krivičnega od pravičnega, in če hoče, vas lahko ostraši zastran tega, zakaj on je mogočen in moder.

Ne jemajte molikovavke za ženo, dokler verna ne postane. V resnici, verna sužinja je boljša od proste molikovavke, če se vam tudi še tako jako dopada. Ne omožite tudi nobene z molikovavcem, dokler veren ne postane; zakaj veren suženj je boljši ko prost molikovavec, in če se vam tudi še tako jako dopada. Ti vas kličejo v peklenski ogenj, Bog pa v raj in k odpuščenji grehov po svoji volji. On kaže ljudem čudeže svoje, da pomnijo na-nj.

Mati [1]) naj dojí otroke svoje dve celi leti, če oče hoče, da naj je dojenje popolno. On pa je dolžen ji po pravednosti hrano in obleko dajati. Nihče pa ni prisiljen čez zmožnost svojo delati. Ne oče, ne mati se ne moreta gledé otroka k temu siliti. Dedič [2]) ima enake dolžnosti. Če hočeta otroka po vzajemnem porazumnjenji in posvetovanjem pred tem časom odstaviti, nimata greha o tem. Če hočete, smete tudi dojico za otroka najeti, če ji le plačilo, za katero ste se zmenili, pravedno dajete. Bojte se Boga in vedite, da Bog vé vse, kar delate.

Če umrjete in žen zapustite, morajo one štiri mesece in deset dni čakati. Ko ta čas preteče, ni greh, če samosvojno po pravednosti ravnajo. Bog vé, kaj delate. Tudi ni greh, če že pred tem časom kakošni ženi zaročenje ponujate, ali ta namen še v prsih skrivate; zakaj Bog vé vendar želje vaše. Ne zaročujte se pa skrivéj ž njimi, ali vsaj le s čistimi besedami; poroke pa ne imejte pred določenim časom; vedite, da Bog vé, kar se godí v srcih vaših, zato varujte se dobro. Vedite pa tudi, da Bog je milostljiv in blag. Tudi ni greh od žene se ločiti, če se je niste še dotaknili, ali ji ne še kakošne zapuščine zapisali, vendar pa morate pri tem, bogati in ubogi, vsak po okoljščinah in pravednosti ji za živež skrbeti. To je pravičnim dolžnost.

Če kdo izmed vas umrje in zapusti žen, naj jim določi živež za celo leto, in naj se ne preženejo iz hiše. Jo zapusté prostovoljno, nimate greha o tem, če po pravednosti same s saboj ravnajo. Bog je vsegamogočen in čez vse moder. Tudi ločenim ženam morate po pravednosti živeža dajati, kakor se spodobi pobožnim. To vam je dal Bog v jasni zapovedi, da spoznate. Niste pogledali še na tiste, ki so zapustili stanovališča svoje — na tisuče jih je bilo — iz straha [3]) pred smrtjo? Bog jim je djal: Umrite! Nato jih je

---

[1]) Tù je govor o ločeni ali izpuščeni ženi.

[2]) Dedič pomeni tù tudi varuha ali oskrbnika.

[3]) Razlagavci pripovedujejo basen: Izraelci so zapustili iz strahú pred kugo stanovališča svoja in se podali v neke ptuje kraje. Tam pa jih je Bog usmrtil. Čez tri ali osem dni gré prerok Ecehiel todi mimo in ko mrtve vidi, prosi Boga, da jih spet oživi, toda vedno so znamenje smrti na seboj nosili. To basen so si skovali razlagavci iz Ecehiela 7, 1—10.

spet oživil; zakaj Bog je milostljiv do ljudí; pa največ ljudí mu ni hvaležnih za to. Bojujte se za vero Božjo, in vedite, da Bog vse sliši in vé. Kdo hoče Bogu posojila dati na dobre obresti? [1]) Mnogovrstno podvojeno mu ga povrača. On stegne roko in jo zopet skrči [2]), in k njemu se bote enkrat vrnili.

Odlomek iz 4. sure Koranove,

razodete v Medini.

V imenu Boga čez vse usmiljenega!

O ljudje! bojte se Boga, ki vas je stvaril iz enega moža [3]) in iz njega ženo njegovo [4]), in napravil iz obéh mnogo móž in žen. Častite Boga, ki ga eden za druzega molite, in spoštujte mater, ki vas je porodila, kajti Bog čuje nad vami. Dajte sirotam premoženje njihovo, in ne zamenjujte slabega za dobro [5]), in ne tratite premoženja njihovega v prid svojega, zakaj to je velik greh. Če se bojite, da ne bi mogli do sirot pravični biti, vzemite si, kakor se vam zdí, eno, dve, tri, k večem štiri žene. Se bojite pa tudi tako še, da bi ne mogli pravični biti, vzemite si le eno, ali živite s sužnjami, ki ste jih pridobili [6]). Tako vam bo lože, od pravega ne zaiti. Dajte tudi prostovoljno ženam njih juterno. Če vam prepustijo pa kaj od nje iz lastnega nagiba, jo vživajte veselo in koristno. Slaboumnim ne dajajte premoženja, ki vam ga je Bog v obranjenje njihovo podelil — v roke, ampak hranite jih ž njim, in oblačite jih, in govorite prijazno ž njimi. Skušajte sirote, dokler ne dosežejo starosti ženitve [7]); najdete na to, da so sposobne se same vladati, izročite jim premoženje njihovo; toda, ko dorastejo, naj se nikar naglo in zapravljivo ne povžije. Bogati oskrbnik naj se varuje jim kaj vzeti, ubogi naj vživa od njih premoženja po meri pravednosti [8]). Ko jim premoženje izročate, vzemite prič k temu; zakaj Bog tirja odgovor za to. Moškim gré del tega, kar

[1]) To je, kdor z denarom dobro dela, posujuje, tako reči, Bogu na dobre obresti.

[2]) To je, darljiv je po blagovoljnosti svoji, in vzame zopet posvetno blago.

[3]) Namreč iz Adama.

[4]) To je, Evo.

[5]) To je, ne polastujte se njih dobrih rečí dajaje jim slabejše za-nje.

[6]) Mnogi mnogi Arabčani so se razdevali s tem, da so si po osem do deset žen jemali. To razdevanje odvrniti, jim prepoveduje prerok tú, si več ko štiri žene jemati.

[7]) To je, skrbite v vsem za nje do 15. — po nekaterih pa do 18. leta.

[8]) To je, po premoženju in po trudu, ki ga izreja sirot in oskrbovanje premoženja prizadeva.

stariši ali sorodniki zapusté, pa tudi ženskim gré del zapuščine starišev in sorodnikov; bodi si malo ali dosti, določen del jim gré.
Gledé otrok vaših je ukazal Bog sledeče: Moški dediči naj imajo toliko, kolikor dva ženska. So le ženski dediči in več ko dva, naj dobé dve tretjini zapuščine. Je pa le ena, dobí polovico [1]). Stariši umrlega dobijo, če zapustnik otroka zapustí, vsak šesti del zapuščine. Če pa umrje brez otroka, in so stariši dediči, dobí mati tretji del [2]). Če ima brata, dobí mati po pobotanih pripisih (legatih) in dolgovih šesti del. Ali so vam stariši ali otroci koristniši — tega ne véste. Ta zapoved je od Boga vse vedejočega in čez vse modrega. Polovica tega, kar žene vaše zapusté, gré vam, če brez otrok umrjó. Zapusté pa otroke, gré vam po pobotanih propisih in dolgovih četrti del zapuščine. Tudi ženam gré četrti del tega, kar vi zapustite, če brez otrok umrjete; če pa otroke zapustite, dobé po pobotanih propisih in dolgovih le osmi del zapuščine vaše. Če si mož ali žena kakošnega daljnega sorodnika za dediča postavita, in zapustnik ima brata ali sestro, dobí vsak teh dveh šesti del zapuščine. Ima pa več bratov ali sester, dobé po pobotanih propisih in dolgovih tretji del zapuščine v enakih delih [3]). Ta zapoved je od Boga vse vedejočega in čez vse dobrotljivega. Če se žene vaše s prešeštvom pregrešé in štiri priče iz vaše srede to pričajo, denite jih v ječo v lastni hiši, dokler jih smrt ne reši, ali jim Bog drugače k oprostenju ne pomaga.

O verni! žen po dedšini zoper njih voljo si prisvojevati [4]) ni dopuščeno; tudi jim ne branite koga druzega vzeti, da bi s tem del njihove juterne dobili, razun če se očitno pregrešé; ravnajte marveč pravedno ž njimi. Če jih pa sovražite, utegne lahko biti, da ravno kaj sovražite, v čemur vam je Bog veliko srečo pripravil. Če hočete ženo svojo za drugo zamenjati, in ste dali eni že en talent, ne smete nič nazaj vzeti. Kako bi ga nek nazaj vzeli? Sramota bi bilo to in očiten greh. Kako bi tudi kaj nazaj vzeli, ker ste vkup bili in tako trdno zvezo storili? Tudi ne smete žene vzeti, s katero je bil oče vaš oženjen — razen če se je to že davno zgodilo —; zakaj to je sramotno in ostudno in slaba navada. Dalje vam je prepovedano za žene si jemati matere svoje, hčere svoje in sestre svoje, tete svoje od očetove in materne strani, hčere bratov svojih, hčere sester svojih, dojivke, ki so vas dojile, sestre po mleku, matere žen svojih in

[1]) Ostala tretjina in ostala polovica je šla v takih okoljščinah najbrže v občno denarnico.

[2]) Ostale dve tretjini greste očetu.

[3]) To je, tretjina se razdelí med nje tako, da vsak enako dobi.

[4]) Pred Mohamedom je bila pri Arabčanih navada, da, ko je kakošen mož umrl, je kak sorodnik njegove žene podedoval in se premoženja njihovega polastil. Tú jim pa prerok to prepoveduje.

pasterke svoje, ki ste jih v varstvo svoje vzeli; žene sinov svojih, ki so vašega kolena, dve sestri ob enem — razun če se je že davno zgodilo —; zakaj Bog je usmiljen. Tudi ne smete prostih že omoženih žen jemati; le sužnje vaše so tù izvzete. Tako vam Bog ukazuje. Vse drugo, kar ni tù prepovedano, je dopuščeno. Po razmeri premoženja svojega si smete žen vzeti, le hudobnih in razujzdanih ne; dajte jim pa za dobičke, ki jih od njih imate, juterno njihovo; vendar pa ni prepovedano, o tem ž njimi pogodbo storiti, če le ni zoper rednost; zakaj Bog je vsevedejoč in čez vse moder. Kdor pa nima premoženja zadosti, da bi si mogel prostih vernih žen vzeti, naj si vzame sužinj, ki so verne postale; zakaj Bog pozná vero vašo, in sej ste vsi enega početka; pa vzemite si jih le z dovoljenjem gospodarjev njihovih, in dajte jim juterno po pravednosti. Tudi te morajo sramožljive — in ne smejo hudobne biti in drugih ljubih imeti. Se pregrešé po ženitvi s prešeštvom, naj trpé polovico tiste kazni, ki je za proste žene postavljena [1]). Sužnje so le tistemu dopuščene, ki se prostih žen bojí zavolj greha, v kterega lahko zabredejo; vendar pa je bolje sužinj ne jemati; zakaj Bog je usmiljen. To vam hoče Bog naznaniti in vas voditi po izgledu tistih, ki so pred vami živeli [2]), in vam milostljiv biti; zakaj Bog je vsevedejoč in čez vse moder.

O verni! ne zapravljajte premoženja svojega za nečimerno, drugače ko v kupčiji z vzajemnim dovoljenjem. Ne bodite samomorivci, zakaj Bog je usmiljen do vas. Kdor pa to pregrešno in krivično storí, se mora v peklenskem plamenu peči. Ne poželjujte tega, kar je Bog temu ali unemu med vami posebno podaril. Mož bo prejel, kar zasluži, ravno tako žena; prosite tedaj milosti Božje; zakaj Bog vé vse. Vsakemu smo dali rojakov, ki lahko podedovajo, kar starši in rojaki zapusté; ste pa storili s kom pogodbo o tem, mu morate delež njegov dati; zakaj Bog je priča vseh reči Možje naj imajo prednost pred ženami, ker je tudi Bog une pred temi s prednostmi oblagodaril, in tudi ker une te redijo. Poštene žene naj bodo tedaj ubogljive in molčeče, da jih tudi Bog varuje. Tiste žene pa, o katerih se bojite, da bi vas s ponašanjem svojim jezile, svarite, zdržujte se od njih, zaprite jih v hrame njihove, in kaznujte jih. So vam pa pokorne, ne iščite prilike, jeziti se na nje; zakaj Bog je visok in veličasten. Se bojite ločitve med zakonskimi, naročite srednikom iz njegove in njene rodbine, in hočeta potem zopet mirno edinost, jima bo Bog dobrotljiv; zakaj on je vsevedejoč in čez vse moder. Častite le Boga samega, in ne stavite mu nobene stvari na stran, in bodite dobrotljivi do starišev, do sorodnikov, do sirot, do ubogih, do soseda svojega, naj vam

---

[1]) Sužnje so se zato mehkeje kaznovale, ker so bile slabeje izrejene.
[2]) To je, po naukih poprejšnjih prerokov.

je bliženj ali tuj [1]), do vernih prijateljev svojih, do popotnikov in do sužnjev svojih, zakaj ošabnih in prevzetnih ne ljubi Bog. Skopi in taki, ki tudi drugim skopost svetujejo, in zakrivajo to, kar jim je Bog od svoje dobrote v delež dal, so neverni, in za nje je sramotna kazen določena. Tisti, ki s premoženjem svojim dobro delajo, le da jih ljudje vidijo, in ne verujejo v Boga in v sodni dan, imajo Satana za tovarša, in on je hud pajdaš. Kolika blaženost pa bi jih čakala, ko bi verovali v Boga in v sodni dan, in dajali ubogajmé od tega, kar jim je Bog dal, ker je Bog vsevedejoč! V resnici, Bog ne dela nikomur krivice, še toliko ne, kolikor je mravlja težka; pri dobrem delu pa podvojuje plačilo, in daje po dobroti svoji veliko povračilo [2]). Kakošna bo z nevernimi, če sami priče iz vsakega naroda zoper nje kličemo? In s tem ljudstvom, če te na pričo zoper nje pozivamo? Tisti dan bodo želeli neverni in tisti, ki so se zoper poslanca njegovega puntali, da naj jih zemlja zagrne; pa pred Bogom ne morejo ničesa skriti. O verni! ne molite v pijanosti, dokler zopet ne veste, kaj govorite [3]). Če ste bolni, ali na poti, ali pri potrebi svoji, in ne najdete vode, vzemite drobnega peska in odrgnite obličje in roke ž njim, zakaj Bog je dobrotljiv in spravljiv. — Nisi pazil na tiste, kateri so del pisma prejeli [4])? Oni prodajajo le zmoto in hočejo, da odstopite od prave poti; pa Bog pozná sovražnike vaše, in Bog je dostojen varuh in pomočnik. Nekateri izmed Judov premikajo besede iz njih pravega mesta [5]), in pravijo: Slišali smo, in vendar ne ubogamo. Slušaj sedaj ti nas, kar vendar ne razumeš, in glej na nas. Dvoumno govori njih jezik in — psovanje zoper vero. Ko bi pa djali: slišimo in ubogamo, slušaj tudi ti in glej na nas. V resnici, to bi bilo boljše za-nje in resničniše; tako pa jih Bog kolne zaradi njih vernosti. Le malokateri izmed njih bodo verni postali.



[1]) To je, naj je vaše vere ali ne.

[2]) To je, dobro se plačujo čez zaslugo, hudo pa kaznuje le po pravici, kakor zasluži.

[3]) To je učil Mohamed pred, ko je vino prepovedal.

[4]) Namreč na Jude in njih rabine.

[5]) Namreč v svetem pismu, zlasti take, ki se po Mohamedu na-nj nanašajo.

Državna in narodna imena.

Spisal Josip Starè.

Ko so prijatelji omike sprevideli, da se niti mali narodi ne morejo drugače izobraziti, nego na podlagi maternega jezika, so ob enem tudi sprevideli, koliko prednosti imajo veči narodi pred manjšimi. Koliko težav morajo mali narodi premagovati, da ne zaostajajo za drugimi omikanimi narodi, so najbolj čutili hrvatski in slovenski rodoljubi, ko so zanemarjenemu svojemu ljudstvu jeli v narodnej knjigi podajati tolikanj potrebne duševne hrane. Čisto naravno je bilo torej, da se je v njih obudila plemenita želja po skupnem književnem jeziku vseh južnih Slovenov. Da bi pa to duševno edinost sorodnih bratov vezala tudi neka vnanja oblika, je ime starih Ilirov in nekdajne rimske pokrajine Ilirije imelo postati splošno narodno ime za Hrvate, Srbe in Slovence. Od Triglava do Balkana se je od dne do dne množilo število navdušenih Ilirov, ki so vsi hrepeneli po večej narodnej omiki. Toda kmalu je minula doba ilirska, ki je lepo razorala zapuščeno narodno ledino ter posejala mnogo dobrega semena.

Z dobo ilirsko zamrlo je ob enem tudi njeno ime. Ko je pa posejano seme jelo lepo poganjati in je napočila nova zrelija doba v kulturnem življenji bratovskih narodov na slovenskem jugu, se je iz novega porodila želja po skupnem narodnem imenu. Namesto Ilirov jeli smo se zvati Jugosloveni. Navdušenje za idejo jugoslovensko je obrodilo mnogo lepega sadu, ali novo ime se nikakor ni moglo prav vkoreniniti. Kaj je temu vzrok? — Najbolji odgovor na to nam daje zgodovina, ki nas uči, kako so postala narodna imena.

Podlaga vesoljnega narodnega razvijanja je dobro vravnana država. Dokler se človeški rodovi niso združili v državne zaveze, nikakor niso mogli stalno napredovati, kakor nas jasno uči zgodovina vseh ljudstev. To so omikani narodi že v starem veku sprevideli ter so utemelitelje svojih držav tolikanj cenili, da so jih po smrti bogovom prištevali. Navadno so se potem plemenska imena popolnem pozabila, a državno ime je postalo narodno ime vseh ljudstev, ki so se zvezali v eno državno družbo. Čem bolj so se države razvijale, tem bolj so ginila imena nekdanjih rodov.

Ozrimo se n. pr. na stare Grke. Znano je, da so to ime tujci dali slavnemu narodu, ki se je v starodavnih časih ločil na premnogo plemen in ni imel skupnega imena. Med raznimi plemeni so se s časom najbolj odlikovali Heleni, ki so kot omikani brodarji in trgovci po bregovih in otocih egejskega morja utemelili mnogo mest in držav. Helensko ime je postalo tako slavno, da

je čem dalje bolj potemnjevalo starejša imena in naposled so se vsi Grki ponašali, da so Heleni. O najstarejših zgodbah Helenov sicer nimamo druzih poročil, nego pravlice; ali ravno te pravlice najbolj poveličujejo tiste može, ki so utemelili prve grške države in mesta. Tako n. pr. je Minoj bajé utemelil državo na Kreti; Danaj je sezidal grad Argej, središče Argolide; Kekrop je v Ateni sezidal stari grad Kekropijo ter postal utemeljitelj atenske države; Kadem je s kadmejskim gradom položil temelj tebanjskej državi, itd. Stari Heleni so torej dobro vedeli, da so države prvi pogoj človeške omike. Toda ker Heleni niso utemelili ene same velike države na Grškem, jeli so se prebivalci posameznih, zlasti večih držav šteti kot poseben rod; a „helensko" ime ni kot narodno ime nikdar dobilo toliko veljave in močí, kakor pozneje ime „Rimljanov." Spartanci niso pozabili, da so dorskega rodu, pa so se le ponašali s spartanskim imenom; in celó njim podložni periojki so se rajši po deželi zvali Lakedajmonci, nego Ahajci, kar so po krvi bili. Ravno tako so Atenjani redko kdaj omenjali, da so Jonjani, marveč so se poprijeli imena države, v katerej so postali slavni in mogočni. Če tudi so se vsi omikani Grki zavedali svoje skupne narodnosti helenske, vendar ni bilo med njimi nikdar stalne in trdne zveze, ampak tista država, ki je po svojej političnej ali kulturnej moči bila prva, je nad ostalimi imela neko vodstvo.

Pri Grkih so torej stara plemenska imena kmalu izginila, in le ime omikanih Helenov se je ohranilo in postalo splošno ime vsega naroda; ali zraven tega narodnega imena postala so državna imena čem dalje močnejša. Ko bi se bili pa vsi Grki kdaj zedinili v eno edino državo, bi ime te države gotovo postalo narodno ime vseh Grkov, a Helenov bi se ne omenjalo več. Najbolji dokaz za to našo trditev je rimska zgodovina.

Tudi Rimljani začénjajo najstarejšo svojo zgodovino z Romulom, ki je bajé utemelil rimsko državo. V tej izmišljenej pravlici je vsaj to historična resnica, da pred utemeljenjem Rima niti ne moremo govoriti o Rimljanih. V Italiji so tadaj živeli raznoteri narodi, ki so nekateri po številu, drugi po omiki bili mnogo močnejši in veljavniši, nego Latini, od katerih so se pozneje ločili Rimljani. Bilo je celó že misliti, da se bodo Latini do dobrega izgubili med mogočnimi svojimi sosedi, kajti že se je latinski rod v južnej Italiji popolnem vdal ondi naseljenim Grkom, od katerih je sprejel novi jezik in nove navade. Od severja je Latincem čem dalje veča nevarnost pretila od omikanih Etruščanov, ki so sloveli kot dobri brodarji, trgovci, obrtniki in umetniki. Etruščani so celó za nekoliko časa Latine že spravili pod svojo oblast ter so na njihovej južnej meji, v Kampaniji, utemelili dvanajst svojih naselbin. Še nevarniši in trdovratniši latinski (a pozneje rimski) nasprotniki pa so bili krepki sabelski hribovci,

ki so stanovali po gorah vzhodne Italije. Ko so se Sabelci bili že jako pomnožili in se po domačih hribih niso mogli več vsi preživeti, zahajali so v sosedne dežele ropat. Od teh napadov so največ trpeli Latinci, ki so od male svoje dežele morali Sabelcem prepustiti mnogo lepih krajev, pa še niso bili varni pred njimi.

V tem je iz male latinske trdnjave ob reki Tiberi nastala dobro vravnana rimska država, ki je najprej sorodne Latince vzela pod svojo brambo, na to pa po malem spravila vse talijanske narode, druzega za druzim, pod svojo oblast. Minulo je nekoliko stoletij in v Italiji nihče ni več vedel za Etruščane; pozabljen je bil nekdaj nevpogljivi sabelski narod, pozabljeni omikani Grki, da ne omenjamo manjših rodov. Po vsem dolgem Apeninskem polotoku so tadaj stanovali le mogočni Rimljani, v katerih se je vtopilo še mnogo druzih narodov takraj in onkraj Alp in Pirinej. A kaj je provzročilo to čudno spremembo? — Nič druzega nego to, da je nekoliko latinskih srenj ob dolenjej Tiberi utemelilo krepko državo, kakoršne nisi našel po vsej ostalej Italiji. Grki so v južnej Italiji utemelili mnogo mest in imeli so v svojej oblasti več zemlje, nego v lastnej domovini; ali med njimi ni bilo nikdar prave sloge, ampak vedno se je mesto z mestom vojskovalo, in tako je južna Italija, ki se je že zvala velika Grška, postala rimska. Tudi Etruščani so bili slavni in mogočni, ali niti med njimi ni bilo nobenega državnega edinstva, ampak imeli so le nekake verske zaveze. Še slabejše pa so bile zaveze med sabelskimi rodovi, ki so drug od druzega čisto ločeni živeli in niso niti mest imeli. Še le proti koncu svoje samostalnosti, ko je bilo že prepozno, so se skupno upirali rastočej rimskej sili, katerej pa že več niso bili kos. Tako je ime nekdaj majhene rimske države postalo ime velicega in slavnega rimskega naroda. To nam jasno kaže, da je krepka država najbolji porok za obstanek in napredek vsacega naroda.

Tudi zgodovina srednjega veka nas isto uči. Oglejmo si samo dva najmogočniša naroda, Nemce in Francoze. Stoletja so se Nemci bojevali z Rimljani, ali niso jih mogli užugati, ker niso imeli niti državnega, niti narodnega edinstva. Razdrobljeni so bili na mnogo in mnogo malih plemen, ki je vsako imelo svoje posebno ime. Komaj pa se je po več plemen jelo združevati v večo zavezo, postali so zmagoviti. Tadaj pa so začela tudi že giniti imena malih plemen, a na mesto njih so se vkoreninila zavezna imena (Franki, Alemani, Sasi, Goti), med tem ko splošnega imena Nemci niti takrat niso poznavali. Še veče spremembe so nastale vsled preseljevanja narodov po razdejanji zahodnega rimskega cesarstva. Iz narodnih zavez postale so nemške države po vseh krajih propalega rimskega cesarstva. Nemštvo se v teh krajih nikjer ni moglo stalno ohraniti, kajti rimsko ljudstvo je po številu in po

omiki jako presegalo nove svoje gospodarje, s katerimi se je pomešalo v novo ljudstvo. Ime nove države je ob enem postalo tudi narodno ime novih državljanov. Tako se je n. pr. majhena franačka država ob dolenjej Rajni po malem raztegnila prek cele stare Galije. Prebivalci te dežele niso bili več niti Rimljani niti Nemci, ampak postali so novi narod, ki se po svojej državi zove francozki.

Nemci, ki so ostali v starej svojej domovini med Rajno in Labo, so sicer ohranili svoj narodni jezik, ali stara plemenska imena, kterih je nekdaj bilo brez števila, so izginila in vsi rodovi se sedaj zavedajo skupne svoje narodnosti. To narodno edinstvo pa so Nemci le zato dosegli, ker jih je močna vladarska sila združila v eno edino veliko državo.

Na britanskem otoku naselilo se je mnogo različnih ljudstev, in vendar so se vsa njihova imena izgubila, ohranilo pa se je le ime Anglo-Sasov, ki so položili temelj krepkej angležkej državi, po katerej se vsi prebivalci zovejo Angleži.

Sedaj nam je jasno, zakaj da se Slavjani delé na toliko različnih narodov. Zato namreč, ker niso nikdar vsi bili združeni v eno edino državo. Dandanes so si omikani ljudje vseh slavjanskih narodov sicer svesti, da so Slavjani; ali slavjansko ime pri Slavjanih le nima tiste moči in veljave, kakor jo ima nemško pri Nemcih. Ožje narodno ime je močnejše, in je tudi pri Slavjanih največ postalo od državnega imena. Da vidimo!

Do preseljevanja narodov Slavjani niso imeli držav, ampak slobodno so živeli po današnjih poljskih in ruskih ravnicah razdeljeni na premnogo manjših in večih plemen. Ko je po smrti strahovitega Atile razpala silna hunska država, so se raznoteri narodi zopet oslobodili in mnogo slavjanskih rodov se je takrat jelo seliti proti zahodu in proti jugu. V današnjej Češkej se je tadaj naselilo več različnih slavjanskih plemen, od katerih so se neka imena v zgodovinskih poročilih ohranila do današnjega dneva. Ob Veltavi in Berounki stanovali so Čehi, okoli današnjega Heba bivali so Sedličani, okoli Žatca Lučani, okoli Ljutomeric Lemuzi, pri Melniku Pšovani, pod krkonoškimi gorami Hrvati, pri Časlavi Zličani, pri Budjejovicih Dudlebi, itd. Vsako pleme živelo je čisto za se in je imelo svojega posebnega vojvodo. Še le potem, ko jim je čem dalje veča nevarnost od Nemcev pretila, jeli so se vsi rodovi skupaj braniti, a za vrhovnega poveljnika so si navadno izvolili vojvodo češkega plemena. Češki vojvoda je odslej čem dalje imenitniši postajal, dokler ga niso naposled vsi vojvode priznali za svojega skupnega kneza. Če je pri kakem sosednem plemenu izumrla vojvodova rodovina, znal si je knez ondi pridobiti neposredno oblast, bodisi da je bil prejšnjim vojvodam po ženi v rodu, bodisi da so ga ple-

menske starešine izvolili za svojega vojvodo. Tako se je po malem manjšalo število vojvod; kneževa moč pa je od dne do dne rasla. Konečno pa je knez zadnje vojvode s silo premagal ter jim vzel njihovo oblast. Sedaj je knez bil edini gospodar nad vsemi rodovi, katere je združil v eno državo. Ime češkega plemena, v katerem so kneževi predniki obnašali vojvodsko oblast, postalo je ime nove države ter po njej tudi narodno ime vseh čeških Slavjanov. Ko so pozneje češki vladarji svojo moč razširili tudi črez Šlezko, Moravsko in severno ogersko, so prebivalci vseh teh dežel v širjem pomenu besede postali Čehi. Toda, kakor je politična zveza teh dežel s Češko bila slaba in nestalna, tako je tudi narodno češko ime v teh krajih še dandanes slabejše, nego v samej Češkej. Moravani in Šlezijani se radi držé imena svojih dežel; severni Ogri pa, ne imajoči lastne pokrajine, zovejo se Slovaci ali Slovenci, kar je le druga forma za splošno ime „Slavjani". Trditi smemo torej, da je ime sedanjih Čehov nastalo od države češke, akoprem se je v starodavnih časih tudi malo pleme tako imenovalo.

Hrvati so že v starej svojej domovini za tatranskimi gorami bili jako razširjen in mnogoštevilen narod. V početku sedmega stoletja preselili so se na balkanski polotok ter so najprej ob jadranskem morji utemeljili prvo, a potem med Savo in Dravo drugo hrvatsko državo. Če tudi je jako verjetno, da so se s Hrvati, ali morebiti pred njimi, tudi nekateri drugi slavjanski rodovi naselili v današnjej Hrvatskej, število Hrvatov je le moralo biti največe ter so ravno oni bili tisti kulturni element, ki je vsa svobodna plemena združil v državno zavezo. Tù je narod po sebi okrstil državo, ali zato je država narodno ime ukrepila in razširila nad vsemi ostalimi slavjanskimi plemeni, ki so se morebiti s Hrvati v istej deželi naselili. Tudi Hrvatom je torej bila država glavni vzrok njihovega obstanka in napredka. Tisti hrvatski rodovi, ki so ostali za Tatrami ali se z drugimi plemeni v druge kraje preselili, so staro svoje ime zamenili z imenom novih držav. Malo prej smo n. pr. omenili, da so se neki Hrvati naselili v Češkej, bilo pa jih je tudi po Ruskem in drugod.

Zraven Hrvatov naselili so se nekoliko pozneje Srbi, ki so tudi že v starej svojej domovini bili mnogobrojni narod. Kakor pri Hrvatih je tudi pri Srbih narodno ime ostalo državno ime. Toda državno edinstvo ni bilo pri Srbih tako trdno, kakor pri Hrvatih, in to je jako slabelo njihovo narodno moč v vsakem obziru.

Ob reki Labi se je že v trejem stoletji naselilo mnogo raznoterih slavjanskih plemen; ali živeči v vednem razporu med seboj, niso nikdar utemelili nobene države, in tako je rod za rodom poginil pod silo pritiskajoče nemške države. Dandanes so že

vsi ponemčeni, le nekoliko lužičkih Srbov se je ohranilo, ali niti njih ne bi bilo več, ko se ne bi bili v srednjem veku pridružili češkej državnej zavezi. Polabski Slavjani so nam torej zopet jasen dokaz, da je država prvi pogoj obstanku in razvoju vsacega naroda.

Že ob času hunskega gospodstva jeli so se slovenski rodovi iz današnje Ruske seliti proti jugu na dolenjo Donavo, ki so jo kmalu tudi prekoračili. V teku VI. in VII. stoletja so zasedli vso zemljo od Donave do Balkana, pa šli so tudi prek balkanske gore ter se nastanili po Trakiji in Makedoniji. Kakor v starej svojej domovini, tako so tudi tù živeli razdeljeni na plemena, a priznavali so vrhovno oblast bizantinskih cesarjev. V tem so v drugej polovici sedmega stoletja uralsko-čudski Bolgari prihrumeli čez Donavo ter vse Slovene do Balkana spravili pod svojo oblast. Gospodujočih Bolgarov po številu ni bilo mnogo, ali bili so jako divji in boja željni. Sloveni so se jim sicer vdali, ali po številu in po duševnih svojih zmožnostih so jih jako presegali. Bolgari so se po malem v vsem svojem življenji jeli nehoté bližati omikanejšim Slovenom, in čez dve sto let ga ni bilo več razločka med obema narodoma. Bolgari so se poprijeli slovenskih šeg in navad, naučili slovenskega jezika ter se dali pokrstiti; Sloveni pa so se po svojih gospodarjih zvali Bolgari. Vidimo torej, da niti veča omika ni mogla Slovenom ohraniti njihovega narodnega imena, marveč so morali sprejeti ime tistega ljudstva, ki jim je državo ustrojilo.

Slavjani ob reki Visli in Odri so dolgo časa bili brez državne zaveze in brez skupnega narodnega imena. Vsako pleme je živelo čisto za-se. O starej zgodovini teh Slavjanov ohranile so se le pravlice; toliko pa je gotovo, da so Lehi (okoli Gnezdna in Poznanskega) položili temelj večej državi. Med rodovi, ki so vstopili v novo državno zavezo, bilo je Poljanov po številu največ, in zato se je ta država zvala Poljska; vendar pa se niti ime utemeljiteljev ni izgubilo, kajti Poljaci, zlasti plemenitaši, se še dandanes radi ponašajo, da so leškega rodu, če tudi je težko reči, kaj je to ime sprva pomenilo. Nekateri menijo, da so Lehi bili neko slavjansko pleme, drugi pa trdé, da je to ime pomenilo plemenitaški stan. Vsakako je poljsko ime šele po utemeljenji države postalo splošno ime vseh ondotnih Slavjanov.

Najdalje so Slavjani na današnjem Ruskem živeli brez državne zaveze. Razdeljeni na mnogo manjih rodov niso mogli odbijati napadov raznih tujih narodov, pred katerimi so mnogo trpeli. Pomanjkanje državnega reda so posebno čutili Novgorodjani, ki so za svojo jako razširjeno trgovino pogrešali varnih potov in druzih koristnih naprav. Ker pa med njimi ni bilo sloge, pozvali so iz Skandinavije Varjago-Ruse, ki naj bi jim prišli vredit

država. Na to je l. 862. varjago-ruski knez Rurik prišel v Novgorod ter položil temelj novej državi, ki se po njem zove Ruska. Rurik je najprej sosedna plemena okoli Novgoroda pokoril svojej oblasti, ali njegovi nasledniki so državne meje hitro dalje razširjevali, dokler niso združili vseh vzhodnih slavjanskih rodov, ki se sedaj vsi po svojej skupnej državi zovejo Rusi.

Da so državna imena močnejša od narodnih, vidimo celó pri nas Slovencih. Dandanes je že dognana stvar, da Slovenci pred svojim prihodom v alpinske kraje niso bili vsi enega rodu, niti so se vsi ob enem naselili v svojo današnjo domovino. Med l. 592.—595. so brž ko ne prvi slovenski rodovi prišli v naše gore, kjer so se lože branili proti divjim Avarom, nego po ravnicah dolenje Donave. Ker je pa proti koncu šestega in na početku sedmega stoletja nastalo splošno gibanje med Slavjani, ki so pred surovimi Avari bežali proti jugu, je jako verjetno, da je bila selitev Slovencev v jako tesnej zvezi s selenjem Hrvatov in Srbov, kateri so tudi po jeziku naši najbližnji bratje. Kakor je verjetno, da so nekateri slovenski rodovi pred dohodom Avarov stanovali ob dolenjej Donavi, tako je tudi gotovo, da so drugi še le za avarske dobe bežali iz stare svoje zatatranske domovine, kar nam najbolje dokazuje v pismih srednjega veka večkrat omenjena hrvatska naselbina na današnjem Štajerskem med Knittelfeldom in Ljubnom. Dandanes pa so slovenska narečja jezikoslovcu najbolji dokaz, da so sedanji Slovenci potomci raznih slavjanskih plemen. Slovenci torej od starih časov nismo mogli imeti skupnega narodnega imena in ga niti nismo imeli. Nemci so, kakor druge Slavjane, tudi nas navadno zvali Vinde; a mi sami se še dandanes imenujemo Slovence, kar je samo druga oblika za splošno ime „Slavjan.“ Kakor Slovakom, tako tudi nam Slovencem manjka špecijalnega narodnega imena zato, ker nismo združeni v posebno državo ali vsaj v upravno pokrajino. Dokler smo Slovenci imeli svojo kneževino, zvali so nas Korotane, Gorotane ali Korošce, in to ime bi bilo gotovo postalo tudi naše narodno ime, ko bi se bila korotanska kneževina obdržala. Najbolji dokaz tej našej trditvi je sedanja vojvodina Kranjska. Kranjska je edina dežela, v katerej živé sami Slovenci, in res je ime „Kranjec“ in „kranjsko“ bilo do najnovejšega časa tudi narodno ime prebivalcev kranjske dežele. Ko bi bil kdaj kaki notranjo-avstrijski vladar slovenski del Štajerske in Koroške združil s Kranjsko, bi se sedaj gotovo vsi Slovenci zvali Kranjci. Iz tega vidimo, da je celó ime male Kranjske, ki je le politična upravna pokrajina, močnejše od narodnega slovenskega imena, ki še dandanes premnogim Kranjcem preseda.

Po vsem tem, kar smo do sedaj naveli kot dokaz za našo trditev, da so državna imena močnejša od narodnih, nam ne bode treba dolgo ugibati, zakaj da se niti „ilirsko“ niti „ju-

goslovensko“ ime ni moglo utrditi. Ne jedno, ne drugo namreč nima prave historične podlage. Nekadanja Ilirija je sicer res obsegla naše kraje, ali takrat so drugi narodi v njej živeli in preseljevanje narodov je ravno v Iliriji do dobrega izbrisalo več sled rimske pokrajine. Sedanji prebivalci zahodnega balkanskega polotoka niso nikdar bili v nobenej dotiki z rimsko Ilirijo, še manje pa s starimi Iliri. Pod imenom „Jugosloveni“ pa se sploh razumevajo tisti Slavjani ali Sloveni, ki stanujejo v južnej Evropi. V tem pomenu nam „jugoslovenskega“ imena nihče ne more odrekati, dokler bomo v sedanjej svojej domovini živeli; sicer pa to ime nima nobene historične, niti politične podlage. Nikakor torej ne moremo zahtevati, da bi se Hrvati ali Srbi odrekli svoji individualnosti, ki se naslanja na slavno preteklost in dobro utrjeno državno pravo. V novič oživljena srbska država je najbolji porok za duševni in telesni razvitek srbskega naroda, kakor nam najnovejše dogodbe jasno pričajo. Hrvatsko ime pa je v zgodovini evropejske civilizacije zapisano z zlatimi pismenkami. Trikrat že so si Hrvati pridobili neumrlih zaslug za razvoj in napredek človeštva. Prvič so razbili moč divjih Avarov v južnej Evropi ter zavarovali bizantinsko cesarstvo; v trinajstem stoletji so slavno premagali grozovite Mongole; a konečno so cela stoletja s hrabrimi svojimi prsi srednjo Evropo branili proti največemu sovražniku krščanske civilizacije — proti Turkom. A tudi za habsburško dinastijo so si Hrvati vsikdar pridobili velikih zaslug. Hrvati so bili prvi, ki so l. 1712. v zagrebškem deželnem zboru tudi ženskej krvi habsburškega roda podelili pravico nasledovanja, in še le na podlagi tega sklepa je Karlo VI. izdal pragmatično sankcijo, ki je temelj celokupne avstrijsko-ogerske monarhije. To slavno imé bode narod vedno imel.

Hrvati in Srbi se bodo na podlagi svojega državnega prava in svoje historične individualnosti najlože in najbrže dalje razvijali, in njihove duševne in telesne pridobitve bodo potem gotovo tudi nam koristile. Ravno tako bomo mi sebi in ostalim južnim Slovenom največ koristili, če se bomo na temelji naše slovenske individualnosti po naravnej poti dalje razvijali ter se pri tem vedno ozirali na razvoj naših sosednih bratov. Da si se bomo v književnem jeziku prej ali slej gotovo zedinili z najbližnjimi nam Hrvati, vendar bomo po imenu ostali Slovenci, kakor bodo Hrvati ostali Hrvati, dokler bodemo politično ločeni. Ko bi nas pa kdaj kak srečen slučaj združil v eno upravno pokrajino, tedaj si ne bodemo iskali novega skupnega imena, ampak vsi bomo postali — Hrvati.

Če se bodo Hrvati in Srbi kdaj politično zedinili in če se bo kateri teh dveh najbližnjih narodov drugemu nasproti odrekel svoji individualnosti, tega ni mogoče naprej sklepati. Sicer sta pa ta dva naroda itak duševno združena istim knji-

ževnim jezikom; a kadar bodo jenjali nesrečni prepiri zarad imena, in bo Hrvat ostal Hrvat, Srb pa Srb, takrat bo zveza med jugoslovenskimi brati veča, nego bi si jo najbolj navdušeni jugoslovenski idealist kdaj mogel v teoriji misliti.



Pavel Mihajlovič Leontjev.

(Životopisna črtica.)

Довольно дикою враждою
И злымъ безумьемъ окруженъ
Боролся крѣпкой я борбою.
Хомяковъ.

6. april 1875. leta pisal se bo v zgodovini umstvenega razvitja naroda ruskega velikimi, črnimi črkami z velikim črnim okvirom — omenjenega dne umrl je prezasluženi mož za rusko obščestvo, Pavel Mihajlovič Leontjev.

Rodil se je 30. avgusta 1822. leta v Tuli. Odgajal se je od začetka doma i v zasebnem učnem zavodu, a pozneje vstopil je v inštitut za učence plemenitega roda v Moskvi, iz kterega je prestopil na Moskovsko vseučilišče. Tukaj našel je umrli predobrega profesorja D. L. Krjukova, kteri je mladenča koj spoznal, se ga posebno poprijel, začel mu z nenavadno ljubeznjivostjo odkrivati bogate zaklade svojega jezikoslovnega znanja, i na tak način vzbudil v mladenči, umstveno tako bogato nadarjenem, isto lastnost, brez ktere ne dá se na umstvenem polji i — vsemi peterimi talenti nič doseči — pravimo jej ljubezen do znanosti. Dokončavši univerzitetne tečaje z izvrstnim uspehom, odpravil se je bodoči učenjak „za granicu", kakor tukaj pravimo, na tuje, da bi kot sin premožnih starišev še bolj popolnil svoje obrazovanje. V tedanjih letih so še ptičke veselo pele plemstvu v Rusiji i tudi Pavlu Mihajloviču nij bilo treba uže naprej skrbeti, kakor žalibog večini Slovenskih dijakov, kako, kje, kako dolgo živeti, da bi ne bilo sile, umreti lakote. Prehodil je Italijo, kjer je doma plastična in slikarska umetnost; prehodil je Francijo, kjer se je razvil romanticizem v vsem svojem blesku; prehodil je Germanijo, kjer je pognal svoje korenine v živo meso stari klasicizem; prehodil je Avstrijo, kjer videl i slišal je bedo i plač svojih bratov — Slovanov. Pokojnik obiskal je vse tamošnje učene i učne zavode, slišal prepodavanja o vseh različnih predmetih klasične starine na najslavnejših vseučiliščih Nemčije, prišel še le leta 1847. nazaj v svojo domovino, ktero je zapustil na celih šest

let, i istega leta prevzel mesto profesorja rimske slovesnosti i starinstva na Moskovskem vseučilišči.

Prvo njegovo znamenito delo bilo je „о поклоненіи Зевесу“ ktero je zagovarjal v disertaciji za doktorstvo klasičnih znanij na Moskovskem vseučilišči, sebi i ruskemu učenemu svetu v veliko čest in slavo. Potem je začel izdajati „Propileje,“ zbornik učenih člankov o Grekih in Rimljanih. Od leta 1856. pisal je v „Ruski Věstnik“ i „Современную лѣтопись“; a leta 1863. vzel je v svoje roke z M. N. Katkovim „Московскія Вѣдомости“, največi ruski list, izhajajoči uže 121. leto. Nazadnje bil je ravnatelj liceja cesarjevičevega v Moskvi i člen „попечительскаго совѣта Московскаго убечнаго округа.“

P. M. Leontjev bral je svojo nastopno lekcijo kot vseučiliščni profesor leta 1847., ko je bil kakor smo uže omenili, zopet nazaj domov prišel in dobil profesuro na Moskovskem vseučilišči. Ogromno število dijakov zbralo se je okolo njega; kajti znali so novi talent i slišali uže mnogo o njegovih sijajnih uspehih. Predmet lekciji je bil „Важность всесторонняго изученія классической древности.“ Ta lekcija nij bila samo njegova prva lekcija kot profesorja vseučiliščnega, ona predstavlja se nam kot načrt vsega njegovega umstvenega delovanja skozi celo njegovo življenje, i zasluži po vsej pravici, da bi jo tiskali kot program na prvih straneh zbornika vseh njegovih spisov. Važnost i načela klasičnega nauka bila so njemu vodilo kot zmagonosnemu publicistu, učenemu profesorju, modremu pedagogu, iskrenemu Slavjanu, dobremu očetu i zvestemu prijatelju.

XIX. stoletje ne imenuje se po krivici vek para i telegrafa. Praktične ideje kažejo se povsod, bodi si v narodnej politiki, ali v narodnem gospodarstvu. One prešinjajo tudi literaturno življenje evropskih narodov na širokem polji vseh raznoličnih znanostij. Kopljejo se Sueški kanali, delajo se železnice črez Mont Cenis, govori se: „v tacih izjavah one praznujejo slavno zmago nad svojim zopernikom — idealom.“ Sedanja vednost praktične, realne namerjenosti ima svoje Hirtlje, Blunčlije, Tindale, Darvine. Brezštevilno kardelo tako imenovanih „popularnih pisateljev“, kteri znajo sladko govoriti, a še slajše pisati, širi misli teh i podobnih velikanov v narodu s pomočjo, ne vem, kolike sile — tiskanin. Nasproti odlični tipi filozofično humanističnega značaja so nekako bolj redki, i še ti, kteri se pokazujejo, ostajajo vedno bolj na strani. Ljudstvo ne pozna ni njih ni njihovih visokih idej. Te vrste popularnih pisateljev se ne nahaja tako velika množica; kajti objasniti i vdomačiti v narodu velikansko znamenitost, postavimo, primerjajoče filologije je dosta teže, nego pokazati korist lokomotive za vsakdanje življenje. Humanisti ostajajo nekako naučna,

nepoznana redkost za vse te, kteri nijso toliko sposobni, toliko obrazovani, da bi si mogli sami iskati po svoji volji resnega berila.

Take praktične težnje so prekoristne za države, jako dobro teknejo narodom, kteri so uže davno utvrdili si značaj svojega duševnega življenja, kterih puh in par nij srečal na sredini pota, kteremu pravimo pot človeške omike. A drugače je to pri narodih, kteri se ravno vzbujajo iz spanja, kteri ravno stopajo v krog svetovnih, ne samo gmotnih, ampak tudi duševnih sil, kteri si ravno začenjajo staviti hram vednosti i prosvete. Nasledki materialističnih nagonov kažejo se tem nevarneji, čim živeji je narod, v kterem se širijo, čim bolj je uže prvotno navajen lehkemu, veselemu, brezskrbnemu življenju. I tak narod je narod slavjanski, bodi si na ledenem severu ali na žarkem jugu: zemlja i podnebje imata vselej svoj upliv, pa ta upliv je v podobnih slučajih le malo zapazen, glavne črte plemenskega značaja se ne menijo lehko i hitro.

Tacega prepričanja bil je tudi P. M. Leontjev. Usvojil si ga je iz kulturne zgodovine evropejske, ktera jasno kaže, da so vsi evropejski narodi, kteri imajo vsaj nekaj veljave za omiko človeško, nastopili svojo pot obrazovanja v Heladi, a od tod prešli v Italijo. Dobro je vedel, da osoda nij brez vzroka pustila slavjansko pleme tako dolgo na polji znojnega gospodarskega dela, da mora v poslednji uri porabiti vse, kar se mu ponuja dobrega i skušenega od njegovih sosedov, če neče na večno hlapčevati; videl je pretenko, da bi bila krožna pot slavjanstvu predolga, da je dolžno, speti se po najkrajšej diagonali, da bi tem skoreje prišlo do tja, kjer bi si moglo mirno oddahniti i ponosno reči: „Ne, ne zadušite me nikdar več!“, i tu bilo bi še le mogoče, vglobiti se v izvirne naučne načrte.

Kakor je mislil, tako je tudi delal. Globoko je čutil, ka se v njem nij radi njega samega zjedinilo vse, kar zamore storiti človeka uplivnega i obče koristnega. Nij prehodil skoraj cele Evrope samo za to, da bi zadostil svojemu opazovateljnemu talentu; nij prebedel celih nočij, zveružen nad klasičnimi folianti, da bi zvedel, na primer iz Platona, kolikokrat je objavil Sokrat ves svet, ne izvzemši samega sebe, zrelega za norišnico; ne, nij se trudil za samega sebe, samemu sebi v veselje, kajti koristoljubje bilo je njemu neznano, a trudil se je za svojo domovino, trudil se za narod, v kterem se je sam rodil, i kteri se mu je kazal tako ubogega, tako izgubljenega, tako globoko pogreznjenega v materializem i nihilizem.

Huje ne bi bil mogel se pregrešiti nad svojo domovino, nego zakopavši svoje talente, odtegnivši svojo delavnost občinstvu. I tako dal je samemu sebi i tem, kteri so bili ž njim jednega mnenja, odločno parolo: „Hej rojaki, opasujmo uma svitle meče!“ Iz svojih

privrženeev, izbral si je najsposobnejšega — M. N. Katkova, s kterim je prevzel veliki, politično-literaturni dnevnik — „Московскія Вѣдомости“. Davši si sveto prisego „ali slavno zmagati, ali čestno umreti“, napovedala sta boj, strašen literaturni boj vsem svojim rojakom, kteri so hoteli Rosiji pokazati po vsem drug pot v obljubljeno deželo omike, nego kterega stopajo zapadne Evropejske države. Mnogobrojna i silna bila je falanga, ktera je hotela klasicizem, recte humanizem, ki je bil do danes steber evropejskega obrazovanja, pokopati na vselej, ktera je hotela prestrojiti svojo domovino na podlagi novih, fundamentalnih, učno-obrazovalnih načel — na podlagi čistega realizma, recte materializma.

Ne morem se spuščati v podrobnosti tega boja literaturnega; kajti on predstavlja sam za se poseben zanimiv predmet, ne za nekoliko stranic, a za debelo knjigo, ktera bi popisovala najsvetejše težnje umstvenega razvoja naroda Ruskega. Omeniti hočem samo, da je ta boj trajal skoraj deset let, da! on i do sedanje minute nij pojenjal zavsem. Pa svojega največega razmera dosegel je v drugi polovini šestdesetih let. Nij čudo, da se je ta knjižna vojska vnela; ljudje so se vselej pravdali, kedar so razbirali principe, kteri segajo globoko v življenje kterega koli naroda; pa čudo je, da so strasti visoko obrazovanih možev razgorele se tako silno, kakor nam je razvidno iz posameznih člankov tedanje žurnalistike, ako jih prebiramo pazljivo, seznanivši se prej z glavnimi črtami značaja in naravi tega naroda, kteremu pripadajo boreče se strani; drugače prepira nij mogoče razumeti, nij mogoče poiskati glavnih njegovih momentov, v ktere je položena sila prepričanja plamečih umov.

Če kdo hoče prepričati se o istini mojih besed, če želi izvedeti, kaj se pravi polemizirati resnimi dokazi proti zbadljivim sarkazmom, kaj se pravi polemizirati iz globokega prepričanja proti vnešnim, površnim, prisiljenim razlogom, ta naj vzame v roke največe i najvažneje ruske liste, naj bere posebno tu „Московскія Вѣдомости“, tam v Petrogradu izhajajoči „Голосъ“, da ne omenim drugih manje važnih listov, kot sekundantov prvima dvema.

Taka duševna borba je le tedaj mogoča, kedar sti obe stranki tako silni, kakor sti bili tukaj. Da, nij lehko pokazati, nij lehko razsoditi, ktera bila je močneja po svojih notranjih i zunanjih okolnostih. Humanisti kazali so nenavadno resno argumentacijo, realisti so bili silni po številu privrženih jim spisov; humanisti imeli so za seboj vso omikano zapadno Evropo i močno pridvorno stranko, realistom prikimoval je skoraj ves trgovski svet, to se pravi, skoraj vse srednje i še mnogo tako imenovanega višega občinstva. V poslednjem „собраніи государственнаго совѣта“ o tem predmetu so pri glasovanji celo humanisti ostali v manjšini za nekoliko gla-

sov, če se ne motimo za 5; pa silni napor pridvorne stranke i mnogo druzih važnih, globoko ležečih uzrokov pobudilo je presvitlega carja, podpisati ustav za gimnazije, progimnazije i realna učilišča, ki je podoben zapadno evropejskim i sostavljen po voditeljih humanistične stranke, 1. julija 1871. l. lastnoročnim: „Бытъ по сему.“

K temu srečnemu uspehu humanističnih načel pripomogel je neizmerno veliko P. M. Leontjev. Nij samo pisal v „Mosk. Ved.“, v kterih je z vsoj siloj zdrave logike pobijal mnenja svojih razkačenih nasprotnikov, i tako pokazal, kaj premore v 19. stoletji genialni publicist; a bil je poklican v najhuji burji v Petrograd, tukaj udeleževal se vseh obravnav, trajajočih po 6 ali 7 ur zaporedoma, v učenem komitetu ministra nauke, ter cele noči sostavljal sam ustav. Ob tej vojski pisal je s Katkovim v Nr. 209 „Mosk. Ved.“ l. 1867. besede, ktere jasno kažejo, kako važnost je on pripisoval temu razporu, besede sledeče: „Въ эту борьбу мы положили свою душу.“ Oziroma na to vojsko, vojsko za humanizem, ktero je pokojni vojeval prav za prav od leta 1847., tu mirneje, tam živeje, a od leta 1867.—1871. sè vso svojo energijo, i oziroma na okolnosti, v kterih se je on nahajal vsa ta leta, kar se tiče njegovih nasprotnikov, izbrali smo i mi motto za svoj spis, posvečeni prahu tako hrabrega borca, besede Homjakova:

„Довольно дикою враждою
И злымъ безумьемъ окруженъ
Боролся крѣпкой я борьбою.“

Za to idejo, za idejo klasicizma živel je Pavel Mihajlovič z dušo i telesom, kar je stopil v svet kot javni gosudarstveni dejatelj; v njo je položil vse svoje telesne, a posebno umstvene sile, ali kakor sam pravi „svojo dušo.“

Pri takem položenji je P. M. Leontjev jedva mogel dostojno služiti Minervi, misli si morebiti marsikteri čitatelj. Da, v istini, navadni, smrtni človek posveti se enemu delu i tega se drži, kolikor mu je mogoče. A ranjki nij bil tak. Uže iz tega, kar smo o njem do sedaj povedali, vidno je jasno, da je bil vsestransk talent, o kterem ne velja izrek: „nij mogoče dvema gospodoma služiti.“

Med tem, ko je s svojimi vvodnimi članki v „Mosk. Ved.“ solil najodličnejše, domače žurnaliste, izpolnjeval je svoj prvotni poklic univerzitetnega profesorja ravno tako vestno, kakor v prvih, mirnejših časih svoje delavnosti. V svojem kabinetu za žurnalistično mizo metal je znabiti, v časih nekoliko srdit, silne bombe na papir proti svojim zopernikom, a na šolski katedri ostajal je isti mirni, a vendar tako za svoje delo navdušeni človek, kteri je pred 20 leti s svojo prvo lekcijo pridobil toliko mladih ljudij za-se

i za predmet, o kterem je govoril. O dobrosti svojih idej je bil tako prepričan, da bi ga mogla od njih odtegniti samo le smrt. Vsajal jih je v mlada srca brez prenehanja, kakor da bi bil slutil, da ga pozove dira necessitas tako zgodaj, v polnem razvitji njegovih duševnih sil, v samem razgaru njegove delavnosti.

Marsikterim svojih slušateljev vcepil je modri profesor ljubezen k starinskemu raziskavanju i k zbiranju ostalih predmetov klasične umetnosti. Taka prepodavanja vpeljala so mladež, da nij znala kedaj, v hram klasičnih muz. Atene, Rim, Aleksandrija razkrile so se pred njo v vsem svojem historičnem blesku, a blesk vselej vleče.

Izmed prepodavanj P. M. Leontjeva omenimo samo troje, ktera so imela preveliko važnost za celo njegovo delovanje, da bi jih smeli tukaj zamolčati. To so njegove prve tri celoletne lekcije, predstavljajoče po obširnosti sodržanja osnovne obrise njegovega poznejšega prepodavanja. „О рімскіхъ государственныхъ древностяхъ“ začel je brati jeseni po svojej prvoj „вступительной лекціи“ l. 1847. Veličestno vzdigalo se je v duhu učencem gromadno rimsko državno poslopje. Pokazovalo se jim je jasno vse, kar je bilo dobrega, kar slabega, kar je pospeševalo rimsko mogočnost i slavo, kar je služilo v pad velikana. Taka predavanja so v istini podlaga nauku o visoki državni politiki, prva šola diplomacije. Leta 1848. čital je „по исторіи археологіи древняго искуства“. Starinske umetnosti so velik zbornik estetičnih pravil; prepodavati o njih tako, kakor je prepodaval P. M. Leontjev, pravi se, estetiko učiti.

Leta 1849. nadaljeval je P. M. Leontjev svojo tako srečno začeto delavnost „по исторіи древнихъ языческихъ религіозныхъ вѣрованій“ — predmet posebno važen za mladenče, kteri si ravno usvajajo tolažljiveje in čisteje verske pojme. Postavil se je s svojimi poslušalci v pravek človeškega bitja i peljal jih je po vseh stopnjah do vzvišenih, pravih, kristjanskih načel. „Povejte mi, koliko je sploh vpisanih dijakov, izbravših si to vednost; povejte mi število slušateljev profesorja, kteri o tej vednosti prepodaja; a jaz Vam potem povem, koliko je vreden dotični profesor“ — rekel mi je prerazumen mož, uže osivel od truda literarnega, ko sem ga obiskal filolog. prvoletnik leta 1872. Tudi skepticizmu podvrženemu nij dvomiti nad izrekom mnogo skusivšega učenjaka, posebno če pomislimo, v kakih okolščinah je živel P. M. Leontjev, kot prvi profesor za klasične predmete na Moskovskem vseučilišči.

V ruski literaturi je sicer doba, ktera se imenuje klasična. Pod Jekaterino II. pisalo je mnogo dovoljno sposobnih ljudij po pravilih klasicizma, kterega so pa zajemali le posredno pri francoskih pisateljih istega časa. K njim spada na pr. v prvi vrsti visokoleteči Deržavin. Pravi klasicizem v Rosiji nij bil nikdar doma,

vseluje se še le od leta 1871., ko je bila vpeljana nova učna reforma, o kterej smo uže govorili. Večina ruske mladine bila mu je neprijazna do novejše dobe, in ta neprijaznost i dandanes še nij popolnoma izginila. Pa lekcij P. M. Leontjeva nijso samo obiskavali slušatelji — filologi, ampak i juristi i drugi vreli so v dvorano, v kteri se je prepodaval ta vražji klasicizem = „чертовскій классицизмъ." Bodi nam to v sijajni dokaz, kako izvrstno je razumel umrši zadačo univerzitetnega profesorja za najtežavnejši predmet filozofskega oddela; bodi nam to v sijajni dokaz, da nij klasična vednost kriva, če se tolikokrat psuje „suhoparna" itd., kar delajo, se ve, največkrat le taki ljudje, kteri o njej nemajo ni najmanjšega pojma. Da, P. M. Leontjev znal je dela prijeti se od prave strani, učena teorija se je v njem utelesila, združila se s praktikoj, i njegovo delo imelo je uspeh, tak uspeh, da so njemu pokorili i čudili se isti, kteri so se imenovali njegove sovražnike.

V podobnem duhu deloval je pokojnik do leta 1872., kot prvi profesor za vse raznolične strani klasicizma ne samo v Moskvi, ampak smemo reči v Rosiji sploh. Gledé njegove profesorske delavnosti omenim tukaj samo še mnenje prevzvišenega sedanjega člena ministerstva nauke, upravljajočega oddel „Славянскіе стипендіаты" — A. J. Georgijevskega, bivšega slušatelja P. M. Leontjeva, kteri je izrekel javno pred mnogočislenim zborom filologov i pedagogov Moskovskega učnega okraja, zbravših se precej na drugi dan po smerti Leontjeva, da bi se posvetovali o izdanji njegovih del, sledeče: „Павелъ Михайловичъ былъ достойнѣйшій представитель классической филологіи въ Московскомъ университетѣ, достойнѣйшій, смѣю сказать, за все время существованія нашего университета."

Ta citat nam pa tudi jasno priča o velikem značenji, ktero ima P. M. Leontjev kot globokomiseln učenjak za rusko literaturo i za vednost sploh. Sposobnost, delavnost i vstrajnost so istemu, kteri hoče vednosti nenavadno služiti, lastnosti tako potrebne, kakor pogledu zdravo oko. Vse te važne lastnosti bile so v pokojniku zjedinjene tesno, predstavlja jih nam celo njegovo delovanje tako reliefno, da mu jih ne morejo odrekati ni njegovi osobni sovražniki, ni isti, kterim je vse, kar je vzraslo na zemlji slovanski, posebno pa na zemlji ruski, trn v peti, ili kakor najnavadnejši ljudje te sorte sami radi pravijo „oberflächliches Zeug."

Uže omenjene „Propileje" so znanstveno delo, v petih zvezkih, v kterih so zbrani i tiskani po svojem zapopadku izvrstni članki o različnih predmetih klasične starine. Med njimi odlikujejo se posebno sestavki pokojnega kot redaktora učenega žurnala.

Različni članki P. M. Leontjeva so ali raztreseni po raznih literaturnih i političnih listih, izmed kterih smo glavne uže omenili, ali prikrivajo se svetu še v rokopisih. O njih mogel bi, kakor se

sliši, govoriti le kak Katkov ili Georgijevskij, kterim je bil ranjki altera pars animae; kolikor se je meni udalo prebrati jih, bili so mi vsi jako, jako všečni. Razlita je po njih ista živa ljubezen k predmetu, s ktero je znal raz katedro izpodbujati toliko čarovno srca svojih slušateljev. Vidna je iz njih ista temeljitost, ktera je njega tako odlikovala od mnogih njegovih bratov — vrstnikov. Dal jim je isto zunanjo i notranjo obliko, ktera čitatelja čim dalje tem krepkejše veže z delom. I kedar izide zbornik vseh njegovih spisov, rekel bo vsak nepristrani čitatelj nad njim visoko besedo Horacijevo: „Exegit monumentum aere perennius.“

Kot učenjak smem reči, da je Leontjev mož evropejske znamenitosti. Da, to imenovanje ranjki zasluži po vsej pravici, če tudi, morebiti, marsikteri slovenski pisatelj, da ne govorimo o drugih, do danes nij slišal njegovega imena. Med Rosijo i Avstrijo ne dviga se sicer Himalaja, tudi ne leži med njima Tiho morje: in vendar se med avstrijskimi Slavjani i Rusi prostirajo gledé vzajemnega duševnega občenja veče pregrade, nego bi si jih kdo mislil. I tem pregradam — sicer se od dne do dne manjšajo, a so še vedno velike — imamo se zahvaljevati, da o mnogih znamenitih učenjakih tu in tam znajo komaj te, kteri se tu i tam pečajo posebno s „slavjanovedenjem.“

Mi uže znamo, da si je P. M. Leontjev kot glavni svoj poklic izbral, učiti mladino, a sicer uže odraslo mladino. A bil je tudi dober vzgojitelj. Malo je pojmov, s kterimi bi se pometalo tako samovoljno, kakor s pojmi o učitelji i vzgojitelji. Navadno se mešata eden z drugim, da si nemata med seboj toliko splošnega, kakor se navadno misli — ljudje so privajeni, govoriti o rečeh tako, kakor bi imele biti, a ne tako kakor so v istini, v navadnem življenji. Poklic dobrega učitelja tirja, da je tudi dober pedagog, a pedagogika pravi, da slab učitelj nikdar ne more biti dober pedagog.

Ali so učitelji, kteri dovoljno znajo, tudi dobro prepodavajo, a pedagogičnega takta nimajo. Pa to ne velja o pokojniku. On nij bil samo izvrsten profesor, on bil je tudi premoder pedagog. To svojo sposobnost razvijal je posebno koristno med uže vzrasloj mladinoj, dokler je bil samo profesor univerzitetski.

Na možu tako obširnega uma, tako bogatega nadarjenja, odločila je tudi osoda njegovega življenja primerno obširno polje delovanja, na kterem mogel je pokazati vsak svoj dar v posebnem blesku. Po starem načelu „verba docent, exempla trahunt“ nij mu bilo dovoljno pobijati nasprotnike svojih najsvetejših idej samo na papirji, hotel jim je pokazati i de facto, da bi bile domovini prekoristne, če bi se uresničile. I tako je nameril se, izpeljati velikansko podvzetje sè svojim najsrčnejšim prijateljem M. N. Katkovim: osnovati na svojo odgovornost velik institut za mladenče v Moskvi.

V ta učni zavod sprejemali se bi osemletni fantki, kteri bi dokončavši „pripravljajoče razrede“ prestopili v polno gimnazijo, a iz gimnazije v filologično-historični fakultet. Po avstrijskih razmerah bila bi tedaj v enem i istem institutu normalka, gimnazija i isti oddel univerze, kteri daja gimnazijalne učitelje za klasične predmete. Značaj tega instituta bil bi zaseben, pa vendar bi stal na isti stopinji, na kterej stojijo podobne carske i deželne naprave. Torej bi se nekoliko ločil od drugih podobnih mu, zasebnih zavodov, ki univerzitetnega oddela nemajo, kteri imajo tudi obširne pravice, a se ločijo od vladnih jim podobnih v tem, da ne morejo svojevoljno pošiljati svojih učencev na vseučilišče, ampak pri izpitu zrelosti morajo zasebni učitelji ustopiti komisiji, sestavljeni iz dotičnih učiteljev carskih gimnazij. Takih zasebnih učnih zavodov je tukaj po vseh večih mestih nenavadno mnogo, v Peterburgu, morebiti več, nego državnih gimnazij. Da zasebne učne naprave ne morejo po vsem meriti se s podobnimi državnimi, je jasno; pa moramo čitatelju pripomniti, da je ustav v tem obziru jako strog, tako da se vsaj, kolikor je mogoče, vestno dela, da-si ne straši v njih prepodavateljev za vsako stopinjo, ili v vsaki uri kak državni inspektor ali direktor.

Vlada, ktera je bila omenjenima možema v silni borbi za klasicizem od konca do kraja zvesta zaveznica, uslišala je energičnima podvzetnikoma prošnjo. Leta 1867. položen je bil temeljni kamen ogromnemu poslopju, ktero pri smrti P. M. Leontjeva še nij bilo gotovo. Stavi se po najnovejših tehničnih načrtih za enake zavode, veljalo bo, more biti, stotine tisoč rubljev. Imenuje se po staršem, žalibog pred malo leti umršem sinu sedanjega presvitlega carja: Лицей Цесаревича Николая.“

Uže drugo leto, ko se je zidanje začelo, odprlo se je nekaj nižih razredov, a od leta 1872 tečejo uže vsa kolesa gromadne duševne mašine, če se sme tako reči. Sprejemajo se sinovi brez razločka stanu njihovih staršev. Pa razumi se samo po sebi, da je večina gojencev navadno premožnih i plemenitih staršev. A da je delo tako skoro začelo iti uspešno od rok, da se je v tako kratkem času povzdignil učni hram, kteri se slavi kot prvi iz vseh zasebnih celega carstva, je glavna zasluga umrlega, kar je gosp. Katkov sam javno izrekel. P. M. Leontjev napregel je vse svoje sile, da bi tako svetu pokazal, kaj zamore sposoben, energičen i vztrajen človek. Do leta 1872. prepodaval je še vedno na vseučilišči, dasiravno je uže v svojem zavodu imel neizmerno posla. Treba je bilo voditi i nadzirati stavbo, učiti male, slediti jih povsod, v šoli i doma. A ko je omenjenega leta prevzel tudi ravnateljstvo v svojem institutu, moral je dati slovo vseučiliščnemu prepodavanju. Posvetil je vse svoje sile svojemu zavodu, kteremu bil je oče, mati, vse, kar potrebuje mlado srce. Njegovemu zorkemu očesu ničesar nij ušlo. Autenrieth v svojej pedagogiki pravi: „Der Lehrer

muss seinem Beruf immer, nicht nur in der Lehrstunde leben; sein Beruf muss das einzige Ziel seiner Thätigkeit sein; sein Herz darf nicht getheilt sein." Da, tak učenik je bil P. M. Leontjev.

Leontjev je bil Slavjan z dušo in telesom; on nij spadal k istim še dovoljno mnogočiselnim Velikorusom, kteri v nekaki sladki samozadovoljnosti prezirno gledajo na svoje druge sokrvnike. Da, ta prevzetna zavestnost: „Mi smo sami dovoljno silni, naj delajo drugi Slavjani v svojo korist, kakor vejo in znajo, nam nij treba njihove pomoči" — vzbuja v srcu drugih Slavjanov razžaljeno čuvstvo.

Nikdo nij bil bolj prepričan, kakor P. M. Leontjev, da naroda tako velikega, kakor je ruski, ne more in ne bo nikdo koj tako pobrisal raz zemeljsko oblo, kakor se pobriše raz mizo mušji roj muhalom; in nikdo nij bolj kakor on skrbel za obrano svojih bratov po rodu, ki so v nevarnosti. Tukaj nij nam govoriti, s kakim ponosom i veseljem udeleževal se je vsake panslavistične demonstracije kakor 1867. l. etnografične razstave v Moskvi, omeniti hočemo samo nekaj primerov, iz kterih je vidno, kako iskrene ljubezni bilo je prepolno njegovo srce tudi k vsem neruskim Slavjanom.

Leta 1857. v sredini Moskovskega obrazovanega občinstva probudila se je misel, osnovati društvo, ktero bi imelo zadačo, podpirati zamejne Slavjane, ne samo Avstrijske, ampak tudi Turške. Bil je P. M. Leontjev prvi med istimi, kteri so podpisali polo, davati v kaso tega društva vsako leto po 100, 200, 300, 500, celo 1000 rubljev, bil je med prvimi znanega Vam uže „Славянскаго благотворительнаго комитета", kteri na tak način uže 19. leto prekoristno deluje, posebno pa v novejšem času, ko je svoje veje razpel po največih mestih vse Rosije.

Ko se je v poslednjih šestdesetih letih uže jasno kazalo, da bo zmagala stranka humanistov nad stranko realistov, treba je bilo ogledati se za silami, ktere bi z umnostjo, dostojno trudne zmage, ideje humanizma iz maločislenih visokih i učenih krogov nosile med narod. Realisti so se uže tolažili, da ideje protivnikov ostanejo zaradi pomanjkanja profesorov za klasične predmete samo „pia desideria." Pa zmotili so se. Snovati so se začela različna filologična društva, i pešici panslavistov udalo se je, pregovoriti celó ministerstvo narodnega prosveščenja, da je ustanovilo v svojem proračunu čisto novo rubriko stroškov, rubriko „Slavjanskih stipendijatov."

Med njimi, ki so upravljali ta oddelek, je bil P. M. Leontjev. Navadno je skrbel za mlade ljudi, kteri so imeli pogum, zapustiti dom in prijatelje, da bi posvetili svoje moči svojim bratom, da bi v resnici pospeševali tako po polžje razprostirajočo se slavjansko vzajemnost. Po njegovem prizadevanji sta prišla dva slavjanska stipendijata celo v licej cesarjeviča Nikolaja, a po drugod

raztrošenih je po gimnazijah nad dve sto avstrijskih slavjanskih mladenčev, delajočih marljivo v duševno ojačenje materijalne tako bogate Rosije. *)

Kakor uže omenjeno, pomagal je uredovati Katkovu „Moskovskija vědomosti.“ Ta list je znan celemu slavjanskemu omikanemu svetu, a ne zato, ker spada med prve politične liste Rosije, a zato, ker se je v njem uže mnogo pisalo o vprašanjih, ktera imajo važnosti ne samo za Ruse, ampak za vse Slavjane. Tam se je uže mnogo govorilo o slavjanski prihodnosti, o slavjanski vzajemnosti, govorilo se je vselej nenavadno temeljito i resno; saj so bili pisatelji teh člankov možje, prešinjeni ljubeznijo in prepričanjem za idejo. Podobni članki čitali so se kakor v Rosiji, tako i za njenimi predeli z nekakim nenavadnim spoštovanjem; kajti svet je znal, da so redaktori tega lista merodajni ljudje, kteri vidijo i segajo daleč iz Moskve — na obrežje Neve.

P. M. Leontjev je tu pokazal potomstvu, kako se imajo razumeti, kako izpolniti besede Homjakova, ktere je blagi pesnik vpisal kot svojo najsrčnejšo željo v album svojemu prijatelju Hanki: „Сила въ насъ (Славянахъ) будетъ, только бы не забывалось братство.

Ostalo nam je še spregovoriti nekoliko o P. M. Leontjevu, kakoršen je bil doma. kakoršnega so poznali njegovi najbližji prijatelji, kakoršen je bil v družbi, ktera ima za svoj najviši namen pripravljati uže naprej vse više ideje, pretresati uže naprej v bolj ozkih krogih vse, kar je odločeno za svet, da bi tako postalo vseobčno dobro. Družba, ktera ima za svojo višo celj samo veselje, bila je njemu postranska reč, ktera ima važnost le za iste, ki se bolj resnimi deli pečati ne morejo, ali zarad nezadostnih sposobnostij ali zarad nezadostnega značaja.

V tem obziru imamo le eden izvirnik, kteremu smemo popolnoma verjeti — to so „Московскія Вѣдомости“, kot organ ostavšega za P. M. Leontjem najiskrenejšega mu prijatelja, kteremu so bile znane najskrivnejše želje pokojnega — govorimo o g. Katkovem. Uže iz tega, kar smo do zdaj povedali o razmerah teh dveh možev, čitatelji morejo videti, da nij bolj kompetentnega znanca umrlemu, kakor ta po smrti P. M. Leontjeva tako osamevši delavec na polji ruske žurnalistike, g. Katkov, kteri bi nam odkril tajne predale delavnosti velikega pokojnika.

---

*) Vrednosti te naprave ne vé nikdo bolj ceniti nego jaz. Ušel sem duševnej smrti, ktera mi je v domovini očividno grozila, našel sem tu zavetje, našel neobdelane zemlje dovolj, našel vse, kar duha ne ubija, a vzbuja na delo. Živel sem celo leto prijetno življenje slavjanskega stipendijata, i v slovo od njega pripala mi je zavidna zadača, pisati s solzami blagodarnosti za svoje rojake bijografijo možu, kteri zasluži blagega spomina pri vseh slavjanskih plemenih.

V vodnem članku št. 97 za 20. april 1875. l. piše g. Katkov o smrti Leontjeva tako-le: „Pod strašnim udarcem, ki me je zadel, nijsem imel besed, da bi se obrnil k občinstvu s svojo osebno žalostjo, ali ocenil izgubo, ktero so vsi začutili. Tudi zdaj toliko da zamorem spregovoriti o t'j izgubi. Mož, kterega smo vsi izgubili, je bil za mene ne samo to, kar za vse. V njem sem izgubil zeló bližnjega človeka, tovariša, prijatelja. Izgubil sem ž njim del svojega bitstva in sicer boljši del. V meni nij ničesar, kar ne bi bilo ž njim zvezano in kar zdaj po njegovi izgubi ne bi bolelo. V teku vse zrele dobe najinega življenja bila sva neločljiva do poslednjih skrivnih mislij in srčnih občutkov. Prošlo je kakih trideset let, odkar sva se seznanila. Simpatične razmere so se med nama precej ustanovile in se do konca nijso za trenotek omajale. Skoro dvajset let naju je edinila skupna delavnost in sedemnajst let sva skoro brez pretrganja živela pod eno streho. Med nama nij bilo nikakega razpora. Misel zbudivša se v enem je neposredno začela učinkovati in zoreti v drugem. On je bil v istini gospodar moje hiše, duša moje rodbine. Vsem mojim otrokom je bil boter in nič se pri nas nij delalo brez njegovega odobrenja in soglasja. Med njim in menoj nij le bilo nobenega prepira, ampak tudi resnega raznomišljenja ne. Edini povod vnetemu razpravljanju med nama je bilo moje prizadevanje, iztrgati ga iz črezmernega dela, ki si ga je nalagal. Dasi vedno miren in nerazdražljiv je vendar pri tem mojem prizadevanji kazal neobično razdraženost. On je bil pripravljen vsako delo za druge prevzeti, pa nikogar vpliv ni bil v stanu ga prepričati, da bi si delo olehčal. Bili so tudi še razpori, ki so zabavljali naše prijatelje, kadar sem protestoval zoper prestrastno njega prijateljstvo do mene, zoper pretirano mnenje o mojih sposobnostih in zaslugah, katero mu vkljub mojemu prizadevanju nij pripuščalo kaj izmeniti ali popraviti v mojih spisih, in je storilo, da se je pasivno udajal mojej inicijativi med tem ko sem jaz veliko bolj potreboval njegovih podukov in svetov.

Smrt ga je odkrila vsem in dala vsem čutiti njegovo vrednost. Zdaj vse priznava njegovo visoko umstveno in nravstveno vrednost, vse pravično sodi njegove zasluge.

Pa dolžnost njegovih prijateljev, moja dolžnost je pričati o mladenškej čistosti in nežnosti njegove duše, o neomejeni udanosti njegove ljubezni. To je bil človek, kteri nij nikdar pri nobeni reči na sebe mislil. Misel na samega sebe se pri njem nij mešala k ničemur. On se nikdar nij razdvojil med seboj in delom, ktero ga je zanimalo, med seboj in temi, ktere je ljubil. On nikdar ničesar nij iskal za-se pa tudi ničesar se za-se nij bal. Od tod mirnost njegovega duha, njegovo samoobvladanje, odtod njegova energija, s ktero je bil kos vsakemu delu; zato mu je vsako delo tako hitro šlo izpod rok. Zato on nij poznal tega, kar se navadno ime-

nuje nervoznost. Zato on nikdar nij omagal in mučna telesna bolečina nij bila v stanu pretrgati mu tek mislij in odtegniti ga od opravil. V teh slučajih je le pogled bližnjega mu človeka mogel opaziti na njegovem obrazu črto trpljenja in iz lahkega komaj slišnega pokašljevanja sklepati o silni bolečini. Nesebičnost, po kteri so se odlikovali vsi njegovi srčni čuti, vsa njegova dejanja, nij bila plod siljenja in borbe; njemu nij bilo nikoli treba krotiti v sebi nagibov samoljubja in sebeljubja: takih nagibov v njem sploh nij bilo. Nesebičnost je bila dar njegove narave. On je bil srečen o sreči drugih. Nij bilo zanj veče radosti nego uspehi teh, ktere je ljubil. Njemu je bilo prijetno ostajati v senci in neznanosti in povsodi si je izbiral to, kar je bilo težje in slabje.

Nobena pohvala njemu osebno izrečena nij imela nanj vpliva, pa prijatelji naši vedó, kako lahko ga je bilo podkupiti z dobro besedo o njegovem tovariši. Dostojnost ljubezni nij na tem ležeča, na kar se obrača in ostane sveta pri vsej nedostojnosti njenih predmetov. Z druge strani pa je res, da nemenljivo vrednost določuje delom ljubezen. „Ako razdam, pravi apostol (Kor. I. 13.) vse svoje imetje in si dam telo sežgati pa nimam ljubezni, mi v tem nij nikakoršne koristi.“ Apostol našteva značilne lastnosti ljubezni. Ljubezen je potrpežljiva, usmiljena, ljubezen ne zavida, ljubezen se ne prevzema, nij ošabna, nij nespodobna, ne išče svojega, se ne togoti, ne misli hudega, ne veseli se krivice, pa veseli se resnice, zakriva vse, vse verjame, vsega se nadeja, vse trpi.

Tak je bil mož, kterega smo izgubili. Take so bile črte njegovega duševnega obličja. Ljubezen, ktera po besedah apostolovih tudi v večnosti svojo moč hrani, kadar druge dovršenosti človeške izginejo, vzel je s seboj na oni svet, kot svojo neodjemljivo dedšino, odvrgši od sebe ničevost zemske delavnosti in predmete svoje ljubezni.

On nij bil zloben kot mladenič, in če je imel sovražnikov, imel jih je le po pomoti in nesporazumenji. Včasi se je lahko zdelo, da je presumnjiv in nezaupen. Pa če je bil kedaj sumnjiv, bil je to le po razmeri k stvari, kteri je služil; v vsem pa, kar se je njega osebno tikalo, bil je mladeniško zaupljiv. On se je mogel zdeti preskop, in v resnici bil je tak v občno ali drugih ljudij korist; pa v vsem, kar se je njega osebno tikalo, bilo ga je zgoli nesebičnost, sama dobrota. Roke njegove so bile zmirom odprte za blago dejanje, pa ne samo roke, ampak tudi srce. Sam se je zadovolil z neznano malim; njegove potrebe so se odlikovale skoro po ascetični zmernosti. Svojih dobrot on nij v poštev jemal in nikdar se nij radoval o njih hvali. Dobra dela svoja je doprinašal ne gledajoč na-se in ne štejóč si jih v zaslugo. Na njem se je izpolnjevala evangelijska beseda o desnici ne vedoči, kaj dela levica.

Njegova blaga dela je spremljalo osobno živo sočutje in skrbljivost, brez kterih prosto razdavanje denarja po besedah apostola, ne koristi dajočemu in nima nravstvene vrednosti. Vsakemu, kdor ga je potreboval, daval je sebe na popolno razpolaganje. Komur je bilo treba njegovega sveta ali njegovega sodelovanja, mogel si je vzeti njegovega časa, kolikor je hotel, kakor da bi bil imel najmanje dela na svetu, vsak je nahajal pri njem polno, vsigdar črstvo, vsigdar skrbno zanimanje, kakor da bi drugih opravil ne imel. S čudovito potrpežljivostjo je poslušal vsakega in še sam natezal govor, da bi bolje na drobno spoznal stvar, naj si je bila še tako tuja in naj je bila sploh ogledana, še tako malovažna. On je obvladoval vsigdar z nezmagljivim zdravomislijem in z ostrostjo vsigdar temeljitega in praktičnega sojenja; pa on je bil sposoben za najbolj vzvišeno navdušenost, in ni je visokosti, na ktero se ne bi bil popel njegov um.. On je bil globoko veren človek in versko najtemeljitejše prepričanje nij bilo pri njem v razporu, ampak v polnem soglasji z njegovim razumom."

Tako smo se potrudili po svoji moči izpolniti svojo nalogo, podati nameč v glavnih črtah sliko moža, kteri je tako navdušen bil za to, kar je najsvetejše vsakemu Slovanu, za slovansko vzajemnost, kteri je tako globoko čutil svoj poklic, kot poklic na vrhuncu učenosti posebno, a obrazovanosti sploh stoječega talenta, razvivšega se v blagor človeštva. Ko uže ne bo niti našega praha niti spomina za nami, živel še bo P. M. Leontjev v izdelkih svojega uma, živel bo v kulturni zgodovini svoje domovine; naši potomci, gromadni slavjanski svet, zbiral se bo na njegovej gomili i tiho molil za njim v boljšo domačijo besede pesnika:

„Не вѣрь, что хладными серцами
Остались чужды мы тебѣ,
Что ты забытъ, непонятъ нами
Что брошенъ въ жертву злой судьбѣ."

F. M. Štiftar,
bivši Slavjanski stipendijat v
St. Peterburgu 1875. l.

P. S. Te vrstice sem posvetil prevzvišenemu gospodu Aleksandru, Ivanoviču Georgijevskemu, upravniku za „Slavjanske Stipendiate" pri ministerstvu narodnega prosveščenja v St. Peterburgu, iz blagodarnosti k tej prekoristnej napravi, s pomočjo ktere izpolnilo se je meni mnogo najsrčnejših želj, ktere bi drugače na vselej ostale za me krilate fantazije.

Bibliografija slovenska.

Slovenska knjigarstvo od začetka 1874. do konca 1875. leta.

Sestavil Ivan Tomšić.



(Štev. 1—147 glej v „Letopisu" za 1869. leto od 268.—281. strani; št. 148—243 v „Letopisu" za 1870. l. od 364.—371. strani; štev. 244—351 v „Letopisu" za 1871. leto od 346.—354. strani; štev. 352—589 v „Letopisu" za 1872. in 1873. l. od 280.—301. strani.)

I. Časopisi.

590. *Besednik.* Kratkočasen in podučen list za slovensko ljudstvo. Odgovorni urednik: Š. Janežič. V Celovcu. Izdajateljica: Karolina Janežič. 4⁰. Šesti tečaj, 1874. 12 številk. — *Besednik.* Vredil in založil J. Golé. V Celovcu. Sedmi tečaj. 1875. 8⁰. 202 str.

Izhaja 20. vsacega meseca.

591. *Brencelj* v lažnjivi obleki. V Ljubljani. Vrednik in založnik: Jakob Alešovec. Letnik VI. (1874) 4⁰. 15 številk. — Letnik VII. (1875) 4⁰. 7 številk.

(Sè sedmo številko je začasno prenehal izhajati.)

592. *Deželni zakonik* za vojvodstvo Kranjsko. 4⁰. V Ljubljani. Leto 1874. XII štev., 98 str. — Leto 1875. XV štev. 119 str.

593. *Državni zakonik* za kraljevine in dežele v državnem zboru zastopane. Na Dunaji. 4⁰. Leto 1874. LII. štev. 500 str. — Leto 1875 L. štev. 416 str.

594. *Glas.* V Gorici. Fol. Izdavatelj in urednik Ant. Val. Toman; pozneje Karol Kocijančič. III. tečaj 1874. 52 številk. — IV. tečaj 1875. 53 številk.

Izhajal je po jedenkrat na teden. S koncem meseca decembra 1875. l. je nehal izhajati.

595. *Gospodarski list* za poljedelstvo, gospodarstvo, svilorejo, trtorejo itd. Izdatelj c. k. kmetijsko društvo v Gorici. Vrednik

prof. F. Povše. V Gorici. Tečaj VI. 1874. 8°. 192 str. — Tečaj VII. 1875. 8°. 192 str.

(Izhaja po dvakrat na mesec.)

596. *Kmetovalec.* List slovenskim gospodarjem v poduk. Izdavatelj in za uredništvo odgovoren: Alojzij Valentinčič. V Gorici, 1875. Tečaj I. 4°. 172 str.

Izhaja vsak drugi in zadnji četrtek meseca, od začetka 1875. l.

597. *Kmetijski list*, priloga k nemškemu listu koroške kmetijske družbe.

(Meni ta list ni znan.)

598. *Novice,* gospodarske, obrtniške in narodne. V Ljubljani. Tisk in založba Jožef Blaznikovih dedičev. Vrednik: Alojzij Majer. 4°. XXXII. tečaj 1874. 418 str. — XXXIII. tečaj 1875. 432 str.

(Izhajajo vsako sredo.)

599. *Slavjan.* Časnik slovstven i uzajemen za Slavjane književne prosvětljene. Vreduje i na světlo dava Matija Majar v Celovcě (Klagenfurt). II. God. 1874. 8°. — III. God. 1875. V Celovcu. 8°. 180 str.

Izhajal je po desetkrat na leto in je koncem 1875. leta nehal izhajati.

600. *Slovenec.* Političen list za slovenski narod. Letnik II. 1874. Fol. Izdajatelj in za vredništvo odgovoren F. Pevec. 154 številk. — Letnik III. 1875. Izdajatelj in odgovorni vrednik: Jakob Alešovec. Tisk Blaznikovih dedičev v Ljubljani.

(Izhaja trikrat na teden, v torek, četrtek in soboto.)

601. *Slovenska čebela.* Družbini list za prijatelje čebelarstva po Kranjskem, Štajarskem, Koroškem in Primorskem. Izdavatelj „čebelarsko društvo.“ Odgovorni vrednik J. Jerič. V Ljubljani. Drugi letnik. 1874. 8°. 108 str. Tisk Blaznikov. — Tretji letnik. 1875. 8°. 96 str. Z dvema prilogama. Tiskala Klein in Kovač (Egrova tiskarna).

(Izhaja vsaki mesec.)

602. *Slovenski Gospodar.* List ljudstvu v poduk. Izdatelj in založnik katol. tiskarno društvo v Mariboru. Odgovorni vrednik dr. Jožef Ulaga. V Mariboru. 4°. VIII. tečaj 1874. Tisk narodne tiskarne v Mariboru. — IX. tečaj, 1875. Odgovorni urednik dr. Lavoslav Gregorèc. Tisk J. M. Pajka v Mariboru. 4°. 436 strani.

(Izhaja vsak četrtek.)

603. *Slovenski Narod.* V Ljubljani. Fol. VII. leto 1874. Izdatelj in urednik Josip Jurčič. 298 številk. — VIII. leto 1875, 297 številk.

(Izhaja vsak dan, izvzemši ponedeljke in dneve po praznicih.)

604. *Slovenski prijatelj.* Vredil in založil Andrej Einspieler. V Celovcu. 8°. XXII. tečaj. Leto 1874. 384 str. — XXIII. tečaj. Leto 1875.

(Izhaja po jedenkrat v mesecu. Priloženo: Razlaganje krščanskega katol. nauka.)

605. *Slovenski Tednik.* Politični in gospodarski list za kmetsko ljudstvo. II. leto 1874. 4⁰. Izdajatelj in za uredništvo odgovoren Ivan Semen. — III. Leto 1875. Izdajatelj in za uredništvo odgovoren Josip Jurčič, pozneje Makso Armič. Tisk „Narodne tiskarne.“

Od 1874. leta naprej je izhajal po trikrat na mesec; koncem 1875. leta je nehal izhajati.

606. *Slovenski učitelj.* Glasilo „Učiteljskega društva za slovenski Štajer.“ Izdalo in založilo „Učiteljsko društvo za slovenski Štajer“, v Ljutomeru. Za uredništvo odgovoren dr. Lorenc. Maribor. 8⁰. II. tečaj, 1874. 14 štev. — III. tečaj, 1875. 24 štev.

(Izhaja po dvakrat v mesecu.)

Ta list je s koncem 1873. leta prenehal izhajati in potlej s 1. junijem 1874. l. začel zopet z nova izhajati. Zatorej je samo 14. št. od 1874. l.

607. *Soča.* Glasilo slovenskega političnega društva goriškega za brambo narodnih pravic. V Gorici. Fol. Lastnik Viktor Dolenec. Izdavatelj in za uredništvo odgovoren: Alojzij Valentinčič. IV. tečaj 1874. 53 štev. — V. tečaj 1875. 54 štev.

(Izhaja po jedenkrat na teden.)

608. *Učiteljski Tovariš.* List za šolo in dom. Štirnajsti tečaj 1874. 8⁰. Odgovorni vrednik Matej Močnik. V Ljubljani. 376 str. — Petnajsti tečaj 1875. 384 str.

(Izhaja po dvakrat v mesecu.)

609. *Vertec.* Časopis s podobami za slovensko mladost. Uredil in založil Ivan Tomšič, učitelj na c. k. vadnici. V Ljubljani. 8⁰. IV. tečaj, 1874. 196 strani. — V. tečaj, 1875. 196 strani.

(Izhaja po jedenkrat v mesecu.)

610. *Vestnik.* Znanstvena priloga „Zori“. II. tečaj 1874. Maribor. 8⁰. Izdajatelj in odgovorni urednik Martin Jelovšek. 6 štev. 96 strani. — III. tečaj 1875. 8 štev. 128 strani.

Sè šesto številko 1874. l. je „Vestnik“ prenehal, a potlej s 15. majem 1875. l. je zopet vnovič začel izhajati.

611. *Zgodnja Danica.* Katolišk-cerkven list. Odgovorni vrednik Luka Jeran. Založili Jožef Blaznikovi dediči. V Ljubljani. 4⁰. XXVII. tečaj, 1874. 416 str. — XXVIII. tečaj, 1875. 424 str.

(Izhaja vsak petek.)

612. *Zora.* Časopis zabavi i poduku. III. tečaj, 1874. Izdajatelj in odgovorni urednik Martin Jelovšek. 8⁰. Maribor. 440 str. — IV. tečaj, 1875. Lastniki: Janko Pajk. Izdajatelj in odgovorni urednik Martin Jelovšek. 4⁰. Maribor. 194 str.

(Izhaja 1. in 15. vsakega meseca.)

13*

II. Društvena dela.

Čitalnica narodna v Ljubljani.

(309 udov.)

613. *Letopis* národne čitalnice v Ljubljani o začetku l. 1874. V Ljubljani 8⁰. 23 str.
614. *Letopis* národne čitalnice v Ljubljani o začetku leta 1875. Tisk Blaznikov v Ljubljani. 8⁰. 21 str.

Dramatično društvo v Ljubljani.

(363 udov.)

615. *Letno poročilo* „dramatičnega društva" v Ljubljani za sedmo društveno leto 1873/74. V Ljubljani. Narodna tiskarna. 1874. 8⁰. 24 str.
616. *Letno poročilo* „dramatičnega društva" v Ljubljani za osmo društveno leto 1874/75. V Ljubljani. Narodna tiskarna. 1875. 8⁰. 24 str.
617. *Slovenska Talija.* Zbirka dramatičnih del in iger. Na svetlo daje dramatično društvo v Ljubljani.
26. zvezek. Gospoda Kodelja pridige izza Gardin. Spisal G. pl. Moser, poslovenil R. P. V spanji. Spisal Julij Rosen. Poslovenil Josef Nolli. V Ljubljani. 1874. 16mo. 67 str.
27. zvezek. Kovarstvo in ljubezen. Žaloigra iz meščanskega živenja v petih dejanjih. Po Schillerjevi tragediji „Cabale u. Liebe" poslovenil Anton Levec, stud. jur. na Dunaji. V Ljubljani, 1874. 16⁰. 159 str.
28. in 29. zvezek. Donna Diana. Veseloigra v treh dejanjih. Španjski spisal Don Avgustin Moreto. Po C. A. Westovi predelavi poslovenil Jos. Cimperman. V Ljubljani, 1875. 16⁰. 190 str.
30. zvezek. William Ratcliff. Tragedija v enem dejanji. Spisal Heinrich Heine. Prevel Bogdan Trnovec. 63 str. — Gluh mora biti. Burka v 1 dejanji. Poslovenil Josip Nolli. 34 strani. V Ljubljani, 1875. 16mo.
31. vezek. Ženska borba. Vesela igra v treh dejanjih. Po Olfersovi nemški prestavi E. Scribijevega dela, poslovenil R. P. V Ljubljani, 1875. 16mo. 97 str.

Društvo v pomoč bolnikom in za oskrbljevanje v Ljubljani.

(211 udov.)

618. *Letno sporočilo* društva v pomoč bolnikom in za oskrbljevanje v Ljubljani za osmo društveno leto 1873. 8⁰. Ljubljana. Eger. 12 str.
619. *Letno sporočilo* društva v pomoč bolnikom in za oskrbljevanje v Ljubljani za deveto društveno leto 1874. 8⁰. V Ljubljani. Tiskala Klein in Kovač (Egrova tiskarna). 12 str.

Glasbena Matica v Ljubljani.

(311 udov.)

620. *Poročilo* društva „Glasbene matice“ v Ljubljani od časa, ko se je društvo ustanovilo do 3. marca 1874. V Ljubljani. Natisnila „Narodna tiskarna“. — Založilo društvo „Glasbena matica“. 1874. 8°. 20 str.
621. *Sveta maša* za sopran, alt, tenor in bas sè spremljevanjem orgelj. Zložil Daniel Feigelj. V Ljubljani. Kamnopisalna in tiskarna J. Blaznika. Fol. 9 str.
622. *Po jezeru bliz' Triglava.* Koncertna ilustracija slovenske národne pesmi za glasovir zložil Ant. Foerster. Cena 1 gld. 20 kr. V Ljubljani. Fol. 14 str.
623. *Kranjska dežela.* Besede Fr. Cimpermanove, vglasbil za en glas sè spremljevanjem glasovirja Ant. Nedvěd. V Ljubljani. Tiskal Em. Stary in dr. v Pragi. Fol. 2 str.
624. *Glasbena Matica.* Zvezek II. Obseg: Förster „Slava Slovencem“ moški zbor. — Nedvěd „Moja rožica“. — Ant. Stoekl „Opomin k petji“, moški zbor. — Foerster „Svet“ moški zbor.

(Partiture in glasovi.)

625. *Zdihljeji* k Mariji Devici „naši ljubi Gospej presvetega Serca.“ Zapisal Janez Volčič, vglasbil P. Angelik Hribar. V Ljubljani. Egrova tiskarna. 1875. Fol. 32 str.

Obseg: Ljuba mati mojega Boga; O Mati, o Devica, sliši nas; — Marija pomagaj; — O Marija, o prelepa Ti devica; — Bodi češena preljuba Gospa; — O ljuba gošpa, presvetega Serca; — Veselo povzdignimo svoje glasove; — Usliši mojo prošnjo silno; — a) Tam v priprosti hišici; — b) Tam v priprosti hišici; — O ljubljena gospa; — Podoba o preblažena; — Marija preljuba Gospa; — Marija pomagaj; — Povej mi pesem; — Serce jaz ljubim presladko; — Nebo ino zemlja; — Kdo je kdaj slišal; — Češena, gnade polna si, o Marija; — Stoji na hribcu cerkvica; — O Marija blažena; — O ljuba spomlad; — O Marija, naj prepevam; — O Marija, vir kreposti; — Dnevnice Matere Božje; — Perva ura; — Večernice; — Mariji; — Češena si Marija Ti; — Mariji neomadežni Devici; — Slava, prošnja Mariji; — Odpevanja (responsoria) pri slovesnih mašah.

Katoliško rokodelsko društvo.

626. *Sedanji stan* katoliško-rokodelske družbe v Ljubljani. Po poročilu njenega ravnatelja dr. L. Vončine v devetnajsti letni skupščini dné 26. aprila 1874. V Ljubljani. Založilo katoliško-rokodelsko društvo. Egerjeva tiskarnica 1874. 8°. 6 str.
627. *Sedanji stan* katoliško-rokodelske družbe v Ljubljani. Po poročilu njenega ravnatelja Jan. Gnjezda v dvajseti letni skupščini dné 18. aprila 1875. V Ljubljani. Založilo društvo. Egerjeva tiskarna. 8°. 11 str.

Katoliško tiskovno društvo v Mariboru.

628. *Pravila* katoliškega tiskovnega društva v Mariboru. (1874). V Mariboru. 8⁰. 7 str.

C. k. kmetijska družba Kranjska.

629. *Naznanila.* Na svetlo dala c. k. kmetijska družba na Kranjskem. Letnik 1871. Zvezek II. V Ljubljani 1874. Blaznik. 8⁰. 47, 31 str.

Obseg: Poročilo o občnem zboru 22. novembra 1871. l. — Poročilo o delavnosti štajarskih vinskih družeb. — Pravila vinske družbe. — Vinoreja na Kranjskem; spisal Fr. Šolmajer.

630. *Naznanila.* Na svetlo dala c. k. kmetijska družba na Kranjskem. Letnik 1873. Zvezek I. V Ljubljani 1874. Tisk Blaznikov. 8⁰. 69 str.

Obseg: Poročilo o Dunajski svetovnej razstavi 1873. Spisal Fr. Šolmajer, odbornik c. k. kmetijske družbe Kranjske.

631. *Naznanila.* Na svetlo dala c. k. kmetijska družba na Kranjskem. Letnik 1873. Zvezek II. V Ljubljani 1874. Tisk Blaznikovih dedičev. 8⁰. 67 str.

Obseg: Sporočilo o občnem zboru 29. januarja 1873.

632. *Poročilo* glavnega odbora c. k. kmetijske družbe Kranjske za občni zbor 6. maja 1874. (V Ljubljani 1874). Blaznik. 8⁰. 27 strani.

633. *Naznanila.* Na svitlo dala c. k. kmetijska družba na Kranjskem. Letnik 1874. Zvezek I. V Ljubljani 1875. Tisk Blaznikov. 8⁰. 105 strani.

Obseg: Sporočilo o občnem zboru 6. maja 1874. — Poduk o škodljivih mrčesih, katerih zatrošenja se je bati. — Stelja in gnoj.

Marijna bratovščina v Ljubljani.

634. *Letno sporočilo* društva Marijne bratovščine v Ljubljani na koncu leta 1873. V Ljubljani. 8⁰. 15 str.

(1618 udov.)

635. *Letno sporočilo* društva Marijne bratovščine v Ljubljani, na koncu leta 1874. V Ljubljani. Tisk Milicev. 8⁰. 15 str.

(1678 udov.)

Matica slovenska.

(3003 udov.)

636. *Slovanstvo.* Prvi del: Občni pregled. — Jugoslovani: Slovenci. Hrvati in Srbi. Bolgari. Z dvema zemljevidoma. Spisali Janez Majciger, Maks Pleteršnik in Božidar Raić. Tisk Blaznikov v Ljubljani. 8⁰. 354 str.

637. *Letopis* Matice slovenske za 1872 in 1873. Z eno sliko in eno tab. geometričnih podob. Uredil E. H. Costa. Tisk Blaznikov v Ljubljani. 8⁰. 301 str.

Kazalo. Poročilo o delovanji slov. Matice od 1. sept. 1871. leta do 1. jul. 1873. l. — Životopis odličnih udov Matice slovenske: 1. Blaže Potočnik, 2. dr. Matija Prelog. 3. Janez Zalokar, 4. Baron Anton Zois. — Doneski k zgodovini Kranjskih mest, spisal Jan. Parapat. — Gledališče v starih Atenah, spisal prof. M. Pleteršnik. — Doneski k zgodovini samostana Velesovskega. Nabral Jan. Parapat. — Človek in država Poslovenil A. J. — Vse prikazni v naravi so nasledek ene same priproste stvari z eno samo bistveno močjo (s privlačnostjo). Spisal L. L. — O tednu in njegovih dnevnih imenih. Spisal Franjo Stifter. — Taras Bulba. Poslovenil. Lav. Gorénjec, Podgoričan. — Pavel in Virginija. Poslovenil Anton Umek, Okiški. — Poroka. Poslovenil A. Podgorjanski. — Bibliografija slovenska. Sestavil dr. E. H. Costa.

638. *Letopis* Matice slovenske za 1874. Uredil E. H. Costa. Tisk Blaznikov v Ljubljani. 8⁰. 370 str.

Kazalo. Poročilo o delovanji slovenske Matice v Ljubljani od 1. julija 1873. do 1, julija 1874. l. — Životopis odličnih udov Matice slovenske: 1. Anton Lesar, 2. Jože Rozman. — Slovanski elementi v Venetščini. Spisal Dav. Trstenjak. — Komentari k zgodovini Salašanov, Japadov, Venetov itd. Spisal Dav. Trstenjak. — Regeste iz dozdaj še ne natisnjenih, Kranjsko zgodovino zadevajočih rokopisov; nabral Janez Parapat. — Mihael Čarnišenko. Poslovenil L. G. Podgoričan. — Rokopis zelenogorski in kraljedvorski. Fr. Jaroslav. — Severni sij. Spisal dr. Križan.

639. *Prirodoznanski zemljepis.* Spisal Janez Jesenko, profesor pri državni gimnaziji v Trstu. Blaznikova tiskarnica v Ljubljani. 1874. 8⁰. 399 str.

640. *Zgodovina* avstrijsko-ogrske monarhije za srednje šole in učiteljska izobraževališča. Spisal Janko Krsnik. Blaznikova tiskarnica v Ljubljani. 1874. 8⁰. 99 str.

641. *Schödlerjeva knjiga* prirode. IV. del. Botanika, z 240 podobami. Poslovenil J. Tušek. — Zoologija, z 227 podobami. Poslovenil Fr. Erjavec. 1875. Natisnili J. Blaznikovi dediči v Ljubljani. 8⁰. 440 str.

642. *Telegrafija.* Zgodovina njena in današnji njen stan. Spisal dr. Simon Šubic, profesor na universiteti v Gradcu. 1875. Tisk Blaznikovih dedičev v Ljubljani. 8⁰. 57 str. in XI. tabelj.

(Posebej vezani odtiski iz letopisa 1875. l.)

643. *Letopis* Matice slovenske za 1875. Uredila J. Tušek in M. Pleteršnik. Tisek Blaznikovih dedičev v Ljubljani. 1875. 8⁰. 228 in 57 str. XI tabélj.

Kazalo. Poročilo o delovanji slovenske Matice v Ljubljani od 1. jul. 1874. l. do 20. nov. 1875. l. — Slovanski elementi v Venetščini. Spisal Dav. Trstenjak. — Literarna zapuščina doktorja Franceta Prešerna. Poroča dr. Jan. Bleiweis. — Povest, kako se je Ivan Ivanovič razprl z Ivan Nikiforovičem. Poslovenil Lav. Gorénjec. — Iz potne torbe. Spisal Fr. Erjavec. — Telegrafija. Zgodovina in današnji njen stan. Spisal dr. Simon Šubic.

644. *Prvo desetletje* Matice slovenske. V Ljubljani, 20. svečana 1874. l. 4⁰. 4 strani.

Meščanski zavod za umestovanje vojakov v Ljubljani.

645. *Sklep računa* meščanskega zavoda za umestovanje vojakov v Ljubljani konec leta 1873. V Ljubljani. Tisk Milicev. 84, 15 strani.
646. *Sklep računa* meščanskega zavoda za umestovanje vojakov v Ljubljani konec leta 1874. v Ljubljani. Tisk Milicev. 8⁰. 15 str.
647. *Sklep računa* meščanskega zavoda za umestovanje vojakov v Ljubljani konec leta 1875. V Ljubljani. Tisk Milicev. 8⁰. 15 strani.

Društvo sv. Mohora v Celovcu.

(26.336 udov.)

648. *Koledar* družbe sv. Mohora za navadno leto 1875. V Celovcu, 1874. 8⁰. 207 str.
    Iz obsega: Nova mera in vaga. Spisal Iv. Verhovec. — En dan na Dunajski razstavi. Spisal J. V. — Dve novi postavi. Spisal dr. Janko Sernec. — Spomini na Notranje-Kranjsko. Potopisne črte iz l. 1868. Sestavil Jože Levičnik.
649. *Koledar* družbe sv. Mohora za prestopno leto 1876. V Celovcu, 1875. 8⁰. 208 str.
    Iz obsega: Nova mera in vaga. Spisal Iv. Tomšič. — Matija Debeljak, gimnazijski profesor, največji podpornik družbe sv. Mohora in drugih jugoslovanskih zavodov. Spisal rodoljub gorenjski. — Hranilnice in posojilnice na kmetih. Spisal dr. J. Vošnjak. — Možu oralo, ženi pa kuhlja. Spisal Fr. R.
650. *Življenje svetnikov* in svetnic Božjih. Po najboljših virih spisal Matija Torkar, duhoven ljubljanske škofije. IX. snopič. V Celovcu, 1874. 8⁰. 629 strani.
    (Pridjano je kazalo posameznih svetnikov in svetnic Božjih po abecednem redu, 7 strani.)
651. *Kristusovo življenje in smert* v premišljevanjih in molitvah. Poleg Gašparja Erharda za Slovence predelal Štefan Kociančič, profesor bogoslovja v Gorici. II. del: 2. snopič. V Celovcu, 1874. 8⁰. 288 str. — II. del: III. snopič. 1875. 8⁰. 432 strani.
652. *Občna zgodovina* za slovensko ljudstvo. Spisal Josip Staré, profesor zgodovine na kr. gimnaziji v Varaždinu. I. zvezek. V Celovcu, 1874. 8⁰. 184 str. — II. zvezek. 1875. 326 str.
653. *Slovenskih večernic* XXXI. zvezek. Domači zdravnik. Kratek navod si zdravje vtrditi in življenje podaljšati. Po spisih modrih zdravnikov nabral Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. V Celovcu, 1874. 8⁰. 111 str.
654. *Slovenskih večernic* XXXII. zvezek. Zlate bukve slovenskega vedeža. Poleg nemškega za Slovence vredil Vincencij Podlaz. V Celovcu, 1875. 8⁰. 110 str.
655. *Slovenskih večernic* XXXIII. zvezek. Setev in žetev. Povest za slovensko ljudstvo. Spisal Pribislav Ogrinec. — Srečen!

Obraz iz življenja med vojaki. Spisal Andrejčekov Jože. V Celovcu 1875. 8°. 80 str.

656. *Nebeška hrana.* Bogoljubnim dušam dana od družbe sv. Mohora. Spisal Franc K o s a r, korar stolne cerkve v Mariboru. I. del. V Celovcu, 1875. 8°. 407 str.

657. *Umni kmetovalec* ali splošni poduk, kako obdelovati in zboljšati polje, travnike, vrtove in gozde. Slovenskim kmetom v poduk spisuje Franc P o v š é, vodja slovenskega oddelka deželne kmetijske šole v Gorici. I. snopič. V Celovcu 1875. 8°. 112 str.

Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani.

658. *Imenik šolskih oblastnij,* šol in učiteljev po Slovenskem, t. j. na slov. Štajerju, Kranjskem, slov. Korotanu, Primorskem in slov. Ogerskem. Izdalo in založilo „s l o v e n s k o u č i t e l j s k o d r u š t v o". V Ljubljani 1874. R. Milic. 8°. 143 str.
(Sestavil M. M o č n i k.)

659. *Pravila* slovenskega učiteljskega društva. Potrjena po sl. vladi 11. oktobra 1874. 8°. 4 str.

„Gorica", slovensko narodno-politiško društvo v Gorici.

660. *Pravila.* Natisnil Seitz, založil Josip dr. T o n k l i, odvetnik v Gorici. 8°. 1873. 4 str.

661. *Javne knjige* ali zemljiščne bukve na Goriškem. (Ponatisneno iz „Glasa.") V Gorici 1874. Seitz. Založil dr. T o n k l i, predsednik društva „Gorica". 12°. 31 str.

662. *Tri peticije* do visokega c. k. ministerstva slov. narodno-politiškega društva „Gorica" po sklepu občnega zbora od 26. febr. 1874. (Ponatisneno iz „Glasa".) V Gorici. 1874. Seitz. Založil dr. T o n k l i predsednik društva „Gorica". 12°. 31 str.

663. *Poročilo.* II. rednega občnega zbora slov. narodno-polit. društva „Gorica". V Gorici dne 28. maja 1874. (Ponatisneno iz „Glasa"). Natisnil Seitz; založil dr. T o n k l i, predsednik društva Gorica. 12°. 23 str.

Slovenija, društvo za brambo narodnih pravic v Ljubljani.

664. *Imenik* gospodov udov političnega društva „Slovenije" v Ljubljani bivajočih. 8°. 2 str.

665. *Mladoslovenci in državni zbor* leta 1873 in 1874. Doklada k „Novicam" in „Slovencu." Založilo politično društvo „Slovenija." Tisk Blaznikov. 1874. 8°. 16 str.

Občno kranjsko društvo desluženih vojakov v Ljubljani.

666. *Pravila* za občno kranjsko društvo dosluženih vojakov v Ljubljani. Tiskala Klein in Kovač (Egrova tiskarna). V Ljubljani 1875. 8°. 25 str.

Vzajemno zavarovalna banka „Slavija“ v Pragi.

667. *Kratek izpisek* iz računskih okončkov in iz opravilskega poročila za 1873. l. 4⁰. Tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani. 4 strani.

Zavarovalna banka „Slovenija“ v Ljubljani.

668. *Slovenija 1874.* Sklep računa leta 1873. prve občne zavarovalne banke „Slovenije“ v Ljubljani. 4⁰. 8 str.
669. *Slovenija 1875.* Sklep računa leta 1874. prve občne zavarovalne banke „Slovenije“ v Ljubljani. 4⁰. 8 str.

III. Zgodovina.

670. *Vojska med Francozi in Nemci* leta 1870. in 1871. Spisal M. V. V Gorici. Natisnil in založil Mailing. 1875. 8⁰. 102 str.
671. *Slovanski elementi* v Venetščini. Spisal Davorin Terstenjak. Založila in na svetlo dala Matica slovenska. (Poseben odtis iz Letopisa Matice slovenske za l. 1874). 1874. Blaznik v Ljubljani. 8⁰. 74 str.

IV. Geografija.

672. *Zemljevid* poknežene grofije goriške in gradiščanske. Risal Vodopivec. Založil deželni odbor Goriški.

Širok je 5 črevljev in se nahaja v 4 kosih.

V. Pravoznanska in državoznanska dela.

673. *V malej obliki na svitlo dani zakoni* (postave) in ukazi za Kranjsko. — O cestnih zadevah. Izdal kranjski deželni odbor. V Ljubljani. Egerjeva tiskarna. 1873. 16⁰. 88 str.
674. *Obravnave deželnega zbora Kranjskega* v Ljubljani od 26. novembra 1873 do 13. januarja 1874. (Po stenografičnih zapisih.) 14. zvezek. V Ljubljani. Tisk Rud. Milicev. 1874. 4⁰. XIV in XV. 177 in 506 str.
675. *Obravnave deželnega zbora Kranjskega* v Ljubljani od 15. septembra 1874 do 16. oktobra 1874. (Po stenografičnih zapisih.) 15. zvezek. V Ljubljani 1874. 4⁰. 4. XIV in XVI, 202 in 470 str.
676. *Obravnave deželnega zbora Kranjskega* od 8. aprila do 14 maja 1875. 16. zvezek. 4⁰. 4. XIX in XXII., 256 in 346 str.
677. *Govori* poslanca dr. E. H. Coste v 8. in 9. seji deželnega zbora kranjskega 1873. leta. 4⁰. 8 str. Natisnil pl. Kleinmayr in Bamberg. Založil dr. E. H. Costa.

Obseg: I. O ustanovitvi založnice za izdavanje slovenskih šolskih knjig. (Prvi, drugi in tretji govor). — II. O odstopu deželnega vrta za razširjenje gradiške ulice pri Ljubljanski realki. (Prvi in drugi govor).

678. *Slovenci in državni zbor* leta 1873 in 1874. „Vse za narod, omiko in svobodo.“ V Ljubljani 1874. Narodna tiskarna. Založil dr. J. Vošnjak. 8°. 4, 96 str.
679. *Govor* poslanca Hermana v zbornici poslancev pri razpravi o državnem proračunu za leto 1876. Ponatis iz „Novic.“ V Ljubljani. Založili in natisnili J. Blaznikovi dediči. 1875. 8°. 20 strani.

VI. Jezikoslovje.

680. *Anton Janežičev slovensko-nemški slovar.* Popravil in pomnožil Julij pl. Kleinmayer. Drugi natis. V Celovcu. Tisk in založba družbe sv. Mohora. 1874. 12mo. 615 in XV. str.
Pridejan mu je spisek nekaterih delavcev na slovenskem slovstvenem polji (1550—1874).
681. *Mali šolski besednjak* slovenskega in nemškega jezika. 4. natis. Obširno pomnožil in popravil A. Praprotnik, ravnatelj I. mestne čveterorazredne ljudske šole v Ljubljani. V Ljubljani. Založil J. žl. Kleinmayr in Fedor Bamberg. 1874. 8°. 205 strani.
682. *Jezičnik* ali Hitzinger v slovenskem slovstvu. Spisal J. Marn. XII. leto. V Ljubljani. R. Milic 1874. 8°. IV. 84 str.
(Ponatisneno iz „Tovarša.“)
683. *Jezičnik* ali Jan. Nep. Nečásek pa Anton Umek Okiški. Spisal J. Marn. XIII. leto. V Ljubljani. Natisnil in založil Rud. Milic 1875. 8°. 51. str.
(Ponatisneno iz „Tovarša.“)

VII. Národno gospodarstvo.

684. *Poročilo* o Dunajskej svetovnej razstavi 1873. Spisal France Šolmajer, odbornik c. kr. kmetijske družbe Kranjske. (V Ljubljani) Laibach. Blaznik. 8°. 69 str.
685. *Nove avstrijske meterske mére in uteži*, vsled vradnih podatkov po izvirnih obrazcih c. kr. pervomerske komisije na Dunaji. Izdelal in zrisal Ernest Matthéy-Quenet v Gradcu, poslovenil Ivan Tomšič, učitelj na c. kr. vadnici v Ljubljani.
(Stenska tabla v velikej obliki.)
686. *O vinskih družbah.* Iz „Verhandlungen der Weinbau-Enquette in Wien 1873“. Po ukazu slavnega c. k. poljedelskega ministerstva. Poseben iztisek iz „Naznanil c. k. kmetijske družbe Kranjske.“ V Ljubljani 1874. 8°. 15 str.
687. *Notranjci pozor.* Spisal Fr. Padar v Postojni. (Poseben iztisek iz „Novic“.) V Ljubljani. Blaznik 1874. 8°. 7 str.
688. *Državna pomoč* in predelska železnica. Spisal Lukanus. Cena 25 kr. V Gorici. Natisnil in založil Paternolli. 1874. 8°. 29 str.

689. *Radinjska slatina* pri Radgoni na Štajerskem, tudi Rodvanjska slatina (Radeiner Sauerbrunnen) imenovana. Štajerska Vichy-voda zdravniško popisana. V Ljubljani 1874. Založil dr. K. Henn. V komisiji: J. Giontini. 16^mo^. 23 strani.

Po pomoti se je v tej knjižnici tiskalo namesto „Radinjska slatina" — „Rodvanjska slatina." Kraj, kjer je studenec, se zove „Radince." —

690. *Dejanski nauki o kopitnem podkovstvu* s podobami. — V angličanskem jeziku spisal William Miles, Esq. V slovenskem jeziku z novčno podporo c. kr. poljedelskega ministerstva na svét dala kranjska deželna komisija za konjstvo. V Ljubljani. Klein in Kovač 1874. 8⁰. 40 str.

691. *Knjižnica za kmeta.* I. Sadjoreja. Peti tavžent. Cena 10 krajcarjev. — Kratki nauki za sadjorejo. Po lastnih skušnjah in najboljših virih spisal Drag. Ferd. Ripšl. Na svitlo dal in slovenskim kmetom v prid namenil Ludovik vit. pl. Gutmansthal Benvenuti. V Ljubljani 1874. Narodna tiskarna. J. Lercher. 8⁰. 41 str.

692. *Razmere med staro mero in vago* ter novo metersko sostavljene po uradnih določbah. V Ljubljani 1874. Založil Jan. Giontini. 16⁰. 58 str.

693. *Tisočdelni, po litrih in centimetrih sestavljeni ključ* za preračunanje tekočin v polnih in nepolnih sodih. Navod in poduk meriti sode. Tri primerjalnice dunajske tekočinske s litersko mero, in dunajsko s colno tehtnico. Spisal Ignacij Štupica. V Ljubljani, 1875. Tisk „Narodne tiskarne." Založil spisatelj. 8⁰. 85 str.

(V slovenskem in nemškem jeziku.)

694. *Nauk o desetnih (decimalnih) razlomcih* in njih upotrebljevanji pri računih z metrično mero in vago in 90 natančnih primerjalnic dosedaj v Avstriji v rabi bivših mer in vag in metrične mere in vage. Sestavil J. Žnidaršič. V Ljubljani, 1875. Tisk „Narodne tiskarne." 8⁰. 119 str.

695. *Hitri računar* z ozirom na sedajni denar po avstrijski veljavi in na novo mero in vago. 5. natis. V Ljubljani, 1874. Založil Jan. Giontini. 16⁰. 346 str.

696. *Praktični računar.* Neobhodno potrebna knjižica za vsakoga, ki novo sestavo mere in vage lahko razumeti hoče. Od J. Simanija. Na Dunaji. Založil J. Simani. 1874. 16^mo^. 31 str.

697. *Poglavitni nauki kletarstva ali umnega ravnanja z vinom.* Za prosto ljudstvo razložil Ferdinand Auchmann, narejavec šampanjca v Mariboru. 1874. 8⁰. 20 str.

698. *Navod* o pridelovanji sladkorne pese in cikorijine korenine. Spisala sinova Avgusta Tschinkela v Ljubljani. V Ljubljani 1874. Natisnila Kleinmayr in Bamberg. 8⁰. 16 str.

699. *O slovanskej trgovini* na jugu. Spisal J. P. Posebni iztis iz „Slov. Naroda.“ V Ljubljani. Tiskala in založila „Narodna tiskarna.“ 1875. 16⁰. 51 str.

VIII. Lepoznanstvo.

700. *Pesni.* Zložil Franjo Ser. Cimperman, uredil in izdal Jos. Cimperman. V Ljubljani. Narodna tiskarna 1874. 16ᵐᵒ. 274 in V str.

Iz obsega: str. 253—271. „Življenje in pesni Franja S. Cimpermana“. Spisal J. Cimperman. Str. 272 274. „V spomin F. S. Cimpermana.“ Spisala Lujiza Pesjak-ova.

701. *Razne poezije.* Spisal in založil Dobravčin (Haderlap). V Ljubljani. Tisk Jož. Blaznikovih dedičev. 1874. 12ᵐᵒ. 88 str.

702. *Različne poezije.* Za poskušinjo zložil (in založil) Ivan Zarnik, ljudski učitelj. I. Cena 30 kr. V Ljubljani. Narodna tiskarna. 1874. 16ᵐᵒ. 48 str.

703. *Človeško življenje* v štirih podobah (tudi za petje). Spisal J. Furlani-Trnogorski. Popravljeni ponatis. V Gorici. Mailingova tiskarnica 1874. 8⁰. 23 str.

(Iz časnika „Glasa.“)

704. *Nektere pesmi.* Zložil in na svitlo dal Frančišk Pirc, severno-amerikanski misijonar. V Ljubljani. Eger 1874. 8⁰. 40 str.

Obseg: Pesem od mojega popotovanja v Ameriko. — Pesem od nove fare sv. Križa v Ameriki. — Pesem od ajdovske deklice v Lakroa.

705. *Nektere pesmi.* Zložil in na svitlo dal Frančišk Pirc, severno-amerikanski misionar. Drugi, pomnoženi natis. V Ljubljani. Eger. Založil Frančišk Pirc. 1874. 8⁰. 44 str.

Od 1—40. strani kakor prvi natis. 41—44; pesmica od dobre ovčice.

706. *Slovenske pripovedke* iz Motnika. Nabral in v izvirnem jeziku zapisal Podšavniški. 1874. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu. Založil pisatelj. 8⁰. 16 str.

(Pisatelj je Gašpar Križnik, črevljar v Motniku.)

707. *Sveti Hermagora*, slovenski apostelj. Součencem svojim v spomin petindvajsetletnice priprosto zložil po stari pripovedki Jan. Volčič, duhoven ljubljanske škofije. 1874. Novomesto. V. Boben. 8⁰. 49 str.

(Pesmi.)

708. *Listki.* Uredil in izdal Josip Jurčič, urednik „Slovenskega Naroda.“ — VI. zvezek. V Ljubljani, 1873. Tisk „Narodne tiskarne.“ 16⁰. 104 str.

Obseg: Kazen. Novela, francoski spisal H. Riviére. Poslovenil D. Hostnik. — Cerkev in država v Ameriki. Francoski spisal E. Laboulaye, poslovenil D. Hostnik.

— VII. zvezek. V Ljubljani, 1874. Tisk „Narodne tiskarne“. 16⁰. 344 str.

Obseg: Kantorčica. Roman s pogorskega zakotja. Česko spisala Karlina Svetla. Poslovenil Fr. Tomšič.

709. *Gledališke igre* za slovensko mladino. Izdaje in zalaga Ivan Tomšić, učitelj na c. kr. vadnici v Ljubljani. I. zvezek: Star vojak in njegova rejénka. Gledališka igra v dveh dejánjih. Poslovenila Barbka Höchtel-nova. V Ljubljani, 1875. Egrova tiskarna. 16⁰. 48 str.

710. *Antigona.* Žalostna igra v petih dejanjih. Spisal Vittorio Alfieri. Poslovenil Jožef Križman. V Mariboru. Založil prestavljavec. Tisk J. M. Pajka. 1875. 16⁰. 64 str.

711. *Venček* domačih cvetlic. Prijateljem „Zore“ poklonil Janko Pajk. V Mariboru 1875. Tisek in zaloga J. M. Pajk-a. 16⁰. 208 strani.

712. *Sveta grofinja Genovefa.* Mična in ganljiva pripovest. Četrti natis. V Ljubljani, 1875. Založil Jan. Giontini. 8⁰. 50 str.

713. *Iz sodnijskega življenja.* Mikavne povesti iz življenja hudodelnikov. Po spominu starega pravnika. Spisuje Jakob Alé-šovec. Ponatis iz „Novic“. I. zvezek. V Ljubljani, 1875. Založil pisatelj. Tisk Blaznikovih dedičev. 8⁰. 80 str.

714. *Podoba Marije.* Mična povest za našo mladino. Izdal in založil M. Stergár. Na Dunaji. Natisnil A. Keiss in Ph. Löb. 12⁰. 16 str.

IX. Šolske knjige.

715. *Slovenski Abecednik* za prvi razred ljudskih šol. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1875. 8⁰. 91 str.

716. *Prvo berilo in slovnica* za drugi razred slovenskih šol. (S pesemsko prilogo.) Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1875. 8⁰. 196 str.

717. *Drugo berilo za slovenske šole.* Z enim zemljevidom in z dodanimi pesmami. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. 1874. 8⁰. 284 str.

718. *Prva računica* za slovenske ljudske šole. Spisal dr. vitez Franc Močnik. Števila od 1 do 20. Peti natis. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1875. 8⁰. 35 str.

719. *Druga računica* za slovenske ljudske šole. Spisal dr. vitez Fr. Močnik. Številjenje s cénami od 20 do 100. Peti natis. Na Dunaji. V c. k. zalogi šolskih bukev. 1875. 8⁰. 55 str.

720. *Tretja računica* za slovenske ljudske šole. Spisal dr. vitez Fr. Močnik. Številjenje s števili do tisoč z vajami v tristavkah. Številke v višjih številnih prostorih. Četrti natis. Na Dunaji. V c. k. zalógi šolskih bukev. 1875. 8⁰. 80 str.

721. *Četrta računica* za slovenske ljudske šole. Spisal dr. vitez Fr. Močnik. Številjenje z desetinskimi drobci, mnogoimnimi

števili in navadnimi drobci. Mere, uteži in denarji. Drugi natis. Na Dunaji. V c. k. zalogi šolskih bukev. 1875. 8°. 84 strani.

722. *Prva nemška slovnica* za slovenske ljudske šole. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1875. 8°. 188 str.

723. *Druga nemška slovnica* za slovenske ljudske šole. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1874. 8°. 271 str.

724. *Slovenska slovnica* z naukom, kako se pišejo pisma in opravilni sestavki. Na Dunaju. V c. k. založbi šolskih bukev. 1874. 8°. 216 str.

725. *Mali katekizem* v vprašanjih in odgovorih. Na Dunaji. V c. k. zalogi šolskih bukev. 1875. 8°. 36 str.

726. *Keršćanski katoliški nauk* okrajšan. Spisek iz velikega katekizma v prašanjih in odgovorih. Na Dunaju. V c. k. založbi šolskih bukev. 1874. 8°. 205 str.

727. *Zgodbe svetega pisma* stare in nove zaveze. Za katoliške ljudske šole. S 112 podobšinami in 1 zemljevidom. Po nemško spisal dr. J. Schuster, poslovenil Anton Lesar, duhoven ljubljanske škofije. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev 1875. 8°. XVI in 232 str.

728. *Sveti listi, berila in evangelji* za nedélje in praznike celega leta in vse dni sv. posta. Z navadnimi molitvami pri službi božji. Na Dunaji. V c. k. zalogi šolskih bukev. 1874. 8°. 352 str.

729. *Abecednica* s podobami za čitanje i čtetje. Risal i pisal Andrej France Žnidarčić, vikar pa c. k. okrajni šolski nadzornik tominski na Banjšicah sv. Duha pri Kanali. V Celovci 1873. Tiskarnica družbe sv. Mohora. Založil pisatelj. 4to. X, 24 str.

730. *Navodilo*, kako je rabiti prvo nemško slovnico za slovenske ljudske šole. Sostavil Franc Gerkman. I. zvezek (drugi natis). V Ljubljani 1874. J. Giontini. 8°. 43 str.

731. *Mali računar* za I. razred ali oddelek ljudskih šol. Navod, kako naj učitelj prvošolce po pripovestih računiti uči. Zložil in spisal Gregor Sommer, c. kr. okrajni šolski ogleda. V Celovci 1874. Tisk in založba tiskarnice družbe sv. Mohora. 8°. 134 str.

732. *Latinska slovnica* za slovensko mladež. Spisal P. Ladislav Hrovat, prof. na c. kr. gimnazij Novomeški. Novomesto 1874. Založil deželni odbor kranjski. Natisnil V. Boben. 8°. XII in 329 str.

733. *Latinsko-slovenske vaje* za I. gimnazijski razred. Izdelal po Jul. Alb. Dünnebier-ju S. Žepič, profesor gimnazijski. Novomesto. Založil deželni odbor kranjski. Natisnil V. Boben. 1875. 8°. 111 in XXXV. str.

734. *Slovar* k „latinskim vajam“ za I. in II. razred gimnazijski. I. del. Latinsko slovensko-nemški. Sestavil Seb. Žepič, kralj. profesor gimnazijski. Novomesto. Založil deželni odbor kranjski. Natisnil Vincenci Boben. 1875. 8⁰. 174 str.
735. *Slovar* k „Latinskim vajam“ za I. in II. razred gimnazijski. II. del Slovensko-latinski. Sestavil Seb. Žepič. Novomesto. Založil deželni odbor Kranjski. Natisnil Vincenci Boben. 1875. 8⁰. 116 str.

(Vsa tri dela so vezana skupaj v jednej knjigi.)

736. *Nova avstrijska mera in vaga.* Knjižica slovenskim šolam v porabo. Spisal dr. vitez Franjo Močnik. Drugi natis. Cena 25 kr. Na Dunaji. V c. kr. zalógi šolskih bukev. 1875. 8⁰. 63 str.
737. *Mali prirodopis* s podobami za narodne ali ljudske šole in za prvi poduk na višjih dekliških šolah. Spisal profesor dr. Evgen Netoliczka. Poslovenil Ivan Lapajne, nadučitelj v Ljutomeru. V Bernu 1875. Tisk in založba od Buschaka in Irrganga. 8⁰. 119 str.
738. *Pripovesti* iz zgodovine Štajerske. Spisal Fr. Krones. (Za Štajerske ljudske šole.) Natis za slovenske šole. Poslovenil J. Lapajne. Tisk društvene tiskarne (Vereinsbuchdruckerei) v Gradcu. 8⁰. 32 str.
739. *Slovenisches Sprach- und Uebungsbuch* für Anfänger zum Schul- und Privatunterrichte. Von Anton Janežič, weiland Professor an der k. k. Oberrealschule in Klagenfurt. IX. Auflage. Klagenfurt. Verlag der St. Hermagoras-Buchdruckerei. 1875. 8⁰. 278 str.
740. *Mala fizika* za narodne ali ljudske šole v pogovorih. Z navodom o mnogih, povsodi in brez priprave lehko izpeljivih poskusov. Spisal dr. Evg. Netoliczka, profesor fizike v Gradci. Poslovenil Ivan Lapajne, nadučitelj v Ljutomeru. (Z mnogimi lesorezi). Tisk in založba „Leykam Josefsthal“ v Gradci. 1875. 8⁰. 54 str.

X. Šolska sporočila.

741. *Letno sporočilo* I. mestne čveterorazredne ljudske šole v Ljubljani 1874. Milic. Laibach. 8⁰. 25 str.
742. *Letno sporočilo* II. mestne čveterorazredne ljudske šole v Ljubljani 1874. Milic. Laibach. 8⁰. 25 str.
743. *Letno sporočilo* 6 razredne dekliške ljudske šole pri Uršulinkah v Ljubljani 1874. Laibach. Blaznik. 8⁰. 30 str.
744. *Letno poročilo* narodne šole v Ljutomeru o šolskem letu 1873—74. V Ljutomeru 1874. Tisk Narodne tiskarne v Mariboru. 8⁰. 21 str.

„Ljutomerskim kmetom,“ spisal Blaže Pernišek, p. 3—11.

745. *Letno sporočilo* čveterorazredne ljudske šole c. k. rudnika v v Idriji 1874. Milic in Laibach. 8⁰. 30 str.
746. *Letno sporočilo* javne štirirazredne ljudske šole v Kranji 1874.
747. *Letno sporočilo* 4razredne ljudske šole v Škofji loki 1874.
748. *Letno sporočilo* 4razredne ljudske šole v Postojni. 1874.
749. *Razlaganje* o metrični meri in vagi.
(Jahresbericht der Rudolfswerther Volksschule 1874.)
750. *Poskus razkladbe* nekterih pomenljivih prikazni spanja in sanj. Spisal Ant. Šantel.
(24. Jahresbericht des k. k. Obergimnasiums zu Görz. 1874.)
751. *Črtice* iz živenja dveh kranjskih rojakov (Luka Knaffel in dr. Ferdinand Zupančič). Spisal T. Zupan.
Programm des k. k. Staats-Realgimnasiums in Krainburg 1874. p. 3—19.
752. *Tridesetletna vojska* v svojih početkih. Spisal Fr. Šuklje.
Programm des k. k. Real- und Obergimnasiums in Rudolfswerth 1873/74. 8⁰. Rudolfswerth 1874. 3—44 str.
753. *Jovan Vesel Koseski i njegova dela.* (Kritično estetična razprava). Spisal F. Wiesthaler.
Program des k. k. Staatsgimnasiums in Marburg 1874. 8⁰. p. 26—38.
754. *Vodnik*, učitelj ljubljanske gimnazije. Spisal Maks Pleteršnik. 9 strani.
Programm des k. k. Obergimnasiums zu Laibach am Schlusse des Schuljahres 1875. 8⁰.
755. *Baron Žiga Zois* in Valentin Vodnik. Spisal Franc Orešec. 8 strani.
Programm des k. k. Gimnasiums zu Cilli am Schlusse des Schuljahres 1875. 8⁰.
756. *Letno sporočilo* javne štirirazredne ljudske šole v Kranji. 1875. V Ljubljani 1875. 8⁰.
757. Letno sporočilo čveterorazredne deške ljudske šole v Škofji Loki. 1875. V Ljubljani 1875. 8⁰. 12 strani.
758. *Letno sporočilo* čveterorazredne ljudske šole v Černomlji, 1875.
Ima sestavek: Starišem v prevdarek, spisal F. Šetina.
759. *Letno sporočilo* ljudske šole c. k. rudnika v Idriji 1875.
Ima sestavek: Prijazna beseda starišem idrijskih otrok. Spisal zač. ravnatelj Jakob Inglič. 7—11 strani.
760. *Letno poročilo* narodske šole v Ljutomeru o šolskem letu 1874—75. V Ljutomeru 1875. Tisk J. M. Pajkove tiskarne v Mariboru. 8⁰. 18 str.
Ima spis: O kletarstvu. Ljutomerskim kmetom spisal Blaž Pernišek.

XI. Molitevne in poučne knjige.

761. *Spomin na božji pot* in na sv. leto romarske cerkve sv. Križa na Peravi z nekterimi molitvami 1874. V Celovcu. Tiskarnica družbe sv. Mohora. Lastna zaloga. 8⁰. 40 str.
762. *Spomin* na stoletnico romarske cerkve sv. Križa blizu Belaka. V Celovcu 1874. Tiskarna družbe sv. Mohora.
763. *Božja pot Matere Božje* na Blejskem jezeru. V Ljubljani 1874. Založil Čarman. Tisk Blaznikov 16mo. 15 str.

764. *Bratovščina vednega češčenja presvet. rešnj. telesa* in lepšanja revnih cerkvà v Goriški nadškofiji 1874. (Drugi natis.) Mailing v Gorici. 12mo. 20 str.
765. *Zvonček nebeški*, ali: Molitevne bukve z mašnimi, spovednimi, obhajilnimi molitvami, litanijami, sv. križevem potom itd. Vredil J. P., duhoven ljubljanske škofije. Tretji natis V Ljubljani, 1874. Založil H. Ničman. 16mo. 268 str.
766. *Birmski spomin* ali obširno razlaganje zakramenta svete birme za odrasle birmance; z drugimi molitvami za domačo in očitno službo božjo. Spisal duhoven ljubljanske škofije. V Ljubljani. Natisnil Rudolf Milic. 1874. 16°. 176 str.
767. *Svete nebesa*, naša prava domovina. Molitve katoliškega kristijana v vseh okolišinah in potrebah življenja. Četrtega natisa. V Ljubljani, 1874. Založil H. Ničman. 16°. 378 str.
768. *Zaveza ljubezni* ali devet služb v češenje presvetega Serca Jezusovega. (Po zveličani Marjeti Alakokve.) 16°. 26 str.
769. *Jezus v sercu.* V podobah, kako se Jezus serca polastí, ga čisti in sabo zedinja; z mašnimi in drugimi navadnimi molitvami. Zložil Jožef Buh, indianski misijonar v Minesoti Severne Amerike. Tretji natis. V Ljubljani, 1874. H. Ničman. 12°. 200 str.
770. *Mati dobrega sveta*, ali Šmarnice. Sestavil po Keršbaumerji A. Ž., duh. ljubljanske škofije. V Ljubljani, 1874. Založil Ničman. 16°. 310 str.
771. *Bratovšina svete Uršule* in njenih tovaršic, za srečno zadnjo uro, ter za medsobojno keršansko podučevanje in bratovsko opominjevanje k lepemu življenju. Poduk bratom in sestram te družbe. Tretji natis. V Ljubljani, 1874. Založila družba. 32mo. 64 str.
772. *Sv. Ura*, moliti Jezusa v Zakramentu ljubezni Božje. Ali: Obiskovanje presvetega Rešnjega Telesa, in počeševanje vselej neomadežane Device Marije, za vse dni v mescu poleg Sv. Alfonza Marija Ligvorijana s pristavkom mnogih drugih molitev in pobožnost. Spisal Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. Tretjega natisa. V Ljubljani, 1874. Založil Matija Gerber. 8°. 60 str.
773. *Petdeset zdihljejev* k Mariji Devici, k naši ljubi Gospej presvetega Serca, ktere je zapisal v spomin petindvajsetletnice svojega mašnikovega posvečenja Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. Z dovoljenjem visokočastitega ljubljanskega škofijstva. V Ljubljani 1875. Založil M. Gerber. 12mo. 104 str.
774. *Ura, moliti Jezusa v Zakramentu ljubezni Božje.* Nektere molitve za obiskovanje nar svetejšega Zakramenta. Udam prelepe bratovščine sv. Rešnjega Telesa nabral Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. Petega natisa. V Ljubljani 1875. Založil Matija Gerber. 12mo. 60 str.

775. *Devetdnevnice* k naši ljubi Gospej presvetega Serca in vedne pomoči v posebnih britkostih našega življenja. Nabral Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. V Ljubljani, 1875. Založil Matija Gerber. 12⁰. 167 str.
776. *Sveti Misijonski križ.* Nauki, premišljevanja in molitve. Po najboljših misijonskih bukvah nabral Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. V Ljubljani, 1874. Založil Matija Gerber.
777. *Kratke molitvice* pobožnih otrok. Nabral Janez Volčič, duhoven Ljubljanske škofije. V Ljubljani, 1875. Založil Matija Gerber. 18ᵐᵒ. 208 str.
778. *Mašne in druge molitve.* Spisal Lovrenc Pintar, duhoven v Radolci. Sedmega pomnoženega natisa. V Ljubljani, 1874. Založil Matija Gerber. 16⁰. 320 str.
779. *Naša ljuba Gospa presvetega Serca.* Podučivne in molitevne bukve častivcem Matere Božje. Iz nemškega posnel Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. V Ljubljani, 1875. Založil Matija Gerber. 8⁰. 456 str.
780. *Odpustki,* kaj so, in kakó si jih v prid obračati. Po 14. francoski izdaji. P. A. Maurela in po 4. nemški P. Jož. Schneiderja, mašnikove družbe Jezusove, nekaj prosto izdelal, nekaj pa poslovenil P. Jan. Sajevic, mašnik ravno te družbe. V Ljubljani, 1875. Ničman. 12⁰. 364 str.
781. *Cvetlice* posvečene Naši ljubi Gospej presvetega Serca. S potrebnimi pobožnostmi, pravo dušno lepoto in vrednost ohraniti. Sostavil J. D. stolni kaplan. V Ljubljani 1875. H. Ničman. 12⁰. 421 str.
782. *Naša ljuba Gospa presvetega Serca.* Podučivne in molitvene bukve častivcem Matere Božje. Sostavil J. D. stolni kaplan. V Ljubljani, 1875. Ničman. 12⁰. 420 str.
783. *Marija Devica,* Gospá Jezusovega presvetega Serca ali bratovšine v čast Marije Device, ki je imenovana Gospá najsv. Jezusovega Serca. Vstanovljena v cerkvi misijonarjev najsv. Serca v Issoudun-u na Francoskem. Četrti natis. 1875. Založil H. Ničman. 12⁰. 48 str.
784. *Marija naša pomočnica* in šopek duhovnih cvetic, molitvic in pesmic, posvečen milostivi Devici Mariji, češčeni na Brezjah na Gorenjskem. Nabral in zložil A. P. Tretjega natisa. V Ljubljani, 1874. Ničman. 12⁰. 455 str.
785. *Družbine bukvice za dekleta,* ki so pri dekliški ali križovski družbi v Konjicah, in tudi za druge pobožne ženske. Spisal in založil Jožef Rozman, konjiški nadfajmošter. Osmi natis. V Ljubljani, 1875. 12⁰. 530 str.
786. *Sv. Alojzij,* ali šestnedeljna pobožnost v čast sv. Alojzja. Poleg nemškega. Pridal je molitve za službo božjo in življenje sv. Stanislava Kostka Val. Lah, duhoven Ljubljanske ško-

fije. Četrtega natisa. V Ljubljani, 1874. Založil M a t i j a G e r b e r. 12⁰. 308 str.

787. *Ključ nebeških vrat.* Jutranje, večerne in mašne Molitve, z več drugimi navadnimi molitvami in pobožnimi opravili. Spisal J. R. Šestega natisa. V Ljubljani, 1875. Založil M a t i j a G e r b e r. 8⁰. 354 str.

788. *Jezusa in Marije dvoje najsvetejši Serce.* Molitevne bukve za vse, ki Jezusovo in Mariino serce pobožno častijo, in zlasti za brate in sestre teh neomadežanih serc. Spisala po najboljših izvirkih: L. J e r a n in A. Z a m e j c. S 3 podobami. Petega natisa. V Ljubljani, 1875. Založil J. G i o n t i n i. 12ᵐᵒ. 528 str.

789. *Bodi moj naslednik.* Molitevne bukve za mladost in odrašene ljudi. Spisal duhoven celovške škofije. Četrti pomnoženi natis. V Ljubljani, 1875. Založil J a n e z G i o n t i n i, bukvar. 12⁰. 288 str.

790. *Marija Devica,* Gospá Jezusovega presvetega Serca, ali molitevne bukve za vse kristjane, zlasti pa za brate in sestre te bratovšine v čast naše ljube Gospé presvetega Jezusovega Serca. Sostavil J. D. stolni kaplan v Ljubljani. Drugi natis. Založil H. N i č m a n. V Ljubljani, 1875. 12⁰. 504 str.

791. *Sveto leto 1875.* S pripravnimi molitvami. Po nemški knjižici milostivega sekovskega škofa dr. Janeza Zwergerja. Na svitlo dal in založil J o ž e f Z u p a n, stolni dekan in fajmošter. V Ljubljani, 1875. Natisnili J. Blaznikovi dediči. 8⁰. 64 str.

792. *Jakob Maksimilijan,* po Božjem usmiljenji knez in škof Lavantinski, prisednik sedeža Njih Svetosti Rimskega papeža, doktor bogoslovja itd. itd. vsem vernim svoje škofije pozdrav in blagoslov od Gospoda. V Mariboru, 1874. Tisk „Narodne tiskarne“ v Mariboru. 4⁰. 4 str.

793. *Janez Krizostom,* po Božjem usmiljenji in apostoljskega sesedeža milosti knezoškof Ljubljanski, vsi prečastiti duhovščini, svetovni in redovni, svoj višepastirski pozdrav zveličanje in blagoslov od Gospoda. Iz škofijskega sedeža v Ljubljani 6. septembra 1875. Tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani. 8⁰. 8 str.

XII. Različna dela.

794. *Jožef Rozman,* kn. šk. konzistorialni svetovalec, častni korar Lavantinske stolne cerkve, dekan in nadžupnik Konjiški. Izgled pravega dušnega pastirja in krščanskega rodoljuba. Spisal Ivan S k u h a l a, kaplan Konjiški. 1874. Narodna tiskarna v Mariboru. 8⁰. 61 str.

795. *Spisek* nekaterih delavcev na slovenskem slovstvenem polji. (1550 - 1874.) Sestavil J u l i j pl. K l e i n m a y r. Tisk „družbe sv. Mohora“ v Celovcu. 12 ᵐᵒ. XIII str.
Poseben odtisek iz slov. nemškega slovarja.

796. *Spominek besede,* katero so napravili slovenski dijaci v Žalcu 30. avgusta 1874. Na svitlo dal in založil Anton Bezenšek. V Celovcu. 12mo. 15 str.

Obseg: O „besedi". — Slovo od gimnazije. — Žalec. Spisal Davorin Terstenjak. —

797. *O časnikarstvu,* vzlasti o liberalnem. (V kat. pol. besednici 8. svečana govoril prof. J. Marn.) Tisk Blaznikov v Ljubljani. 1874. 8°, 15 str.

Ponatisek iz „Zgodnje Danice."

898. *Tristoletnica* tiskarstva v Ljubljani. Spisal Albin Arko. V Ljubljani. Tisk „Narodne tiskarne." 1875. 16mo. 25 str.

Poseben odtisek iz „Slov. Naroda."

899. *Službeni reglement* ali službeni pravilnik za cesar. in kralj. vojsko. Del I. Poslovenil s pomočjo c. k. stotnika Andreja Comela Ignacij Robas, narednik c. k. 7. peš-polka bar. Maroičića. 1875. Tisk družbe sv. Mohora v Celovcu. 16°. 252 str.

800. *Kratek poduk o zemljišču* c. k. slovenskim vojakom v poduk. (Auszug aus der Terrainlehre zum Gebrauche für die Soldaten slovenischer Nationalität). II. priloga h knjigi „Bojna služba." 16mo. 14 str. in 1 tabla. V Celovcu (1874). Tiskarnica društva sv. Mohora. Založil A. Komel. Spisal A. Komel.

801. *Nova puška.* Kratki in lahkoumevni poduk v orožji po vprašanjih in odgovorih za ces. kralj. vojake. Spisal in založil Andrej Komel, c. kr. stotnik 7. peš-polka barona Maroičiča. Tisk družbe sv. Mohora. 16°. 53 str.

802. *Svete pesmi.* Tretje in četrte bukvice skupaj zopet na svitlo dane. Nabrala J. Volčič in L. Jeran. V Ljubljani. Založil Matija Gerber. 1874.

803. *Svete pesmi.* Nabral in zložil Bl. Potočnik. Popravljene, pomnožene, ene bukvice iz dvojih četrtega natisa. V Ljubljani, 1874. Založil J. Giontini. 12mo. 204 str.

804. *Sveti veliki teden* in velika noč ali cerkvena opravila tega sv. časa v latinskem in slovenskem jeziku, s pravili za duhovne in pojasnili za ljudstvo. Sestavil Andrej Marušič, učitelj verstva na c. k. gimnaziji v Gorici. Založil in natisnil Edv. Seitz. V Gorici, 1874. 8°. 407 str.

805. *Návod* o rabi 80 pregibljivih črk za prvi poduk v čitanji. Sestavil in založil Ivan Miklošič, učitelj na c. k. vadnici v Mariboru. 12mo. 8 str.

806. *Imenik* vdeležnikov zidanja „Narodnega doma" in sklep računa dohodkov in stroškov od 1. februarja 1873 do konca aprila 1875. Založil in na svitlo dal stavbeni odbor. Novomesto. Natisnil Vincencij Boben. 1875. 8°. 12 str.

807. *Uzajemna abeceda* jugoslavjanska od Z. P. Ognjoslava. Tisk in zaloga Blaznikove tiskarne. 1875. 4°. 2 str.

(Kamnotis.)

808. *Mala pratika* za navadno leto 1875, ki ima 365 dni. V Ljubljani. Blaznikovi dediči. 16^{mo}.
809. *Mala pratika* za prestopno leto 1876, ki ima 366 dni. V Ljubljani. Blaznikovi dediči. 16^{mo}.
810. *Velika pratika* za navadno leto 1875, ki ima 365 dni. Na svitlo dala c. k. kmetijska družba. V Ljubljani. J. Blaznik. 16^{mo}.
Iz obsega: Nova mera in vaga. — Gospodarske drobtinice. — Naznanila.
811. *Velika pratika* za prestopno leto 1876, ki ima 366 dni. Na svitlo dala c. k. kmetijska družba. V Ljubljani. Jožef Blaznikovi dediči. 16^{mo}.
Iz obsega: Deset zapovedi za posestnike gozdov. Združena moč velika moč tudi pri kmetijstvu. — Pogovori pod lipo. — Gospodarji poslušajte. — Nova mera in vaga. — Naznanila. — (Vrednik podučnih spisov dr. Jan. Bleiweis.)
812. *Slovenska pratika* za navadno leto 1875, ki ima 365 dni. V Ljubljani. Natisnila in založila pl. Kleimayr in Bamberg. Cena 12 krajcarjev. 16^{mo}.
Iz obsega: Kaj pomenijo nove verske postave? — Nekaj o papeževem penezi. — Kmetje, varujte gojzde! —
813. *Slovenska pratika* za prestopno leto 1876, ki ima 366 dni. V Ljubljani. Natisnila in založila pl. Kleinmayr in Bamberg. 16^{mo}.
Iz obsega: Nova mera in vaga. — Kaj nam dela slaba letina? — Za gospodarje. — Za gospodinje.

XIII. Muzikalije.

814. *Ofertorij.* Psalm 96. za bariton-solo s čveteroglasnim zborom. Fr. S. Adamič. Založil Milic v Ljubljani. 4^{to}. 2 str.
(Priloga „Učiteljskega Tovarša“ 1867.)
815. *Velika sveta maša.* Besede A. Praprotnikove. Za moški ali ženski čveterospev postavil Leopold Belar, učitelj v Ljubljani 1867. Milic. 4^{to}. 10 str.
816. *Teoretično-praktična pevska šola.* Zložil Anton Förster, učitelj petja na c. k. srednjih šolah i vodja godbe v stolni cerkvi. Cena 60 kr. a. v. V Ljubljani. Založil A. Förster. Tisk Egerjev. 1874. 8^{o}. 21 str. teksta in 36 str. godbinih prilog.
(Pisana v slovenskem in nemškem jeziku.)
817. *Napevi cerkvenih pesem,* nabral Andrej Vavken, učenik v Cerkljah. Založil Jan. Giontini v Ljubljani. Natisnila Egerjeva kamnotiskarnica v Ljubljani. Fol. 60 str.

Poročilo

o delovanji „Matice Slovenske“ v Ljubljani

od 20. novembra 1875. l. do konca meseca decembra 1876. l.

Po zapisnikih sestavil

Andrej Praprotnik,

odbornik in tajnik.



Enajsti občni zbor

12. januarja 1876. l. ob 3 uri popóludne v dvorani čitalnice Ljubljanske.

Vrsta razgovorov:

1. **Nagovor predsednikov.**
2. **Poročilo tajnikovo** o odborovem delovanji od 19. maja 1875. leta do 1. januarja 1876. l
3. **Račun** od 13. septembra 1874. l. do konca decembra 1875. l.
4. **Proračun** za leto 1876.
5. **Volitev 3 udov**, da pregledajo in presodijo družbini račun vsled §. 9. a) Matičinih pravil.
6. **Volitev 9 odbornikov** in sicer namesto 8 odbornikov 1871. leta voljenih:
   a) Ljubljanskih, ki so gospodje: Marn Jožef, Pleteršnik Maks, Praprotnik Andrej, Šolar Janez, Žakelj Franjo, in pa namesto letos voljenega gosp. Franjo Ravnikarja, ki volitve ni sprejel;
   b) Vnanjih tudi leta 1871. voljenih, ki so gospodje: Cigale Matej, Einspieler Andrej in Grabrijan Jurij.
7. **Nasveti posameznih družbenikov.**

Ker se je zbralo pravilno število družbenikov (63), je „Matice“ predsednik dr. Jan. Bleiweis začel zbor z govorom, v katerem pozdravlja nazoče ude, — opravičuje sklic občnega zbora še le na današnji dan, ko je mogoče bilo družbeni račun zboru predložiti, ki sega do konca 1875. leta, in se s tem po sklepu zadnjega občnega zbora Matičino leto vravná z navadnim koledarskim letom, — omeni potem, kako je prišel do častí predsedstva, katerega se je zmirom branil in res tudi ubranil od onega časa, ko je z nepozabljivima svojima prijateljema, z dr. Tomanom in dr. Costo ustanovna pravila delal „Matici“, sedaj pa, ko je ves odbor — skupščina odličnih mož — željo mu izrekel, naj prevzame družbe načelstvo, se tej želji ni upirati mogel in častno mesto prevzel, oprt na prijazno podporo odbornikov; — povdarjaje dalje potrebo složnega delovanja pravi, da v delovanji za „Matico“ gré le za snanstvo, ne za politiko, niti za liberalizem, niti za klerikalizem; le, ako veljá načelo „viribus unitis“, more znanstveno društvo plodno delovati; — razjasnil je potem sèm ter tjè glaseče se krivo misel, da bi odbor moral biti pisatelj knjig, ki jih „Matica“ izdaja, kazaje na pravila „Matična“, ki nalagajo odboru le dolžnost „pridobiti „Matici“ primernih rokopisov“, ter zagotovljal, da odbor radosten sprejme vsak dober, namenu „Matičinemu“ primeren spis in ga honorira po vrednosti, ter da si odbor ne prilastuje edine inicijative o tem, kaj naj „Matica“ izdava, marveč pričakuje od obilega števila izvrstnih slovenskih pisateljev ugodnih nasvetov in rokopisov. — Na posled predsednik pozivlja rodoljube na marljivo delovanje, češ, da le delo dela pravega domoljuba. —

Po predsednikovem govoru poroča Matičin tajnik, profesor Tušek o delovanji odborovem od poslednjega občnega zbora meseca maja do 1. dne t. m., ter bere sledeče poročilo:

„Slavni zbor! Glavne knjige zadnja številka je bila 19. maja 1875. l. 2920; danes pa 3011. To kaže prirastek 91. V resnici je pa število udov sledeče: Častnih udov 5, ustanovnikov 393, letnikov 1786, vseh tedaj 2194. Redno plačevanje letnine je odbor vravnaval, ter pričakuje od vseh gosp. poverjenikov, da bodo težavno delo opravljali tako, kakor je na korist „Matice Slovenske“. Od poslednjega občnega zbora do danes smo razposlali knjige za 1875. l. in to meseca decembra med Božičem in novim letom.

„Matica“ je preteklega leta izdala IV. zvezek Schödlerjeve „knjige prirode“, namreč botaniko (prevod Tušekov) in zoologijo (prevod Erjavčev) in pa „Letopis“ za 1875. l., kateremu je privezana tudi dr. Šubičeva telegrafija s podobami.

Za knjige, ki jih bode „Matica“ morda za 1876. l. izdala, t. j. Slovanstva II. del in „Letopis“ za 1876. l., se rokopisi pripravljajo.

Prof. Wiesthaler je že izročil 18 pisanih pol svojega rokopisa o Poljacih. Prof. Majciger v Mariboru, ki izdeluje „Čehe“, je pa prosil tri mesece odloga. — Za „Letopis“ je poslanih že spisov za kakih 20 tiskanih pol. —

Odbor je zopet mnogo knjig podaril dijakom, okrajnim šolskim knjižnicam in učiteljem, kakor je bil to storil tudi prejšnja leta.

Od rektorata sveučilišča Franje Josipa I. v Zagrebu je dobila „Matica“ kolajno in spomenico na odtvorenje tega učilišča.

Sklep poslednjega občnega zbora, naj se tiskanje Matičinih knjig po dražbi oddá, se preteklega leta ni mogel izvršiti, ker so takrat sedaj že razposlane knjige bile v tisku.

Matičino 11. leto se je pa po sklepu poslednjega občnega zbora podaljšalo do konca 1875. l. tako, da se vjema z navadnim solnčnim letom.

Odbor si je izvolil v svoji skupščini 26. maja 1875. leta za predsednika gosp. dr. Bleiweisa, za podpredsednika pa gospod Petra Kozlerja in g. prof. M. Pleteršnika.

Pokojnega E. Coste knjižnice, ki je bila „Matici“ ponudena, ona ni kupila ker „Matici“ ni namen knjige kupovati, nego izdajati. Ta knjižnica šla je tedaj na Rusko za 1000 gld. —

Nadalje mi je še omeniti sledeče stvarí: Gospod J. Tomšič, učitelj na tukajšnji vadnici, izdeluje slovensko bibliografijo od tam dalje, kjer je bila smrt Costo prisilila, da je prenehal jo spisovati. Prof. [?]bas v Trstu spisuje Costov životopis, ravnatelj Praprotnik pa sestavlja dr. Tomanov životopis.

Cafove rokopise ima odbor spravljene. „Matica“ se je bila vdeležila razstave [?]nih pripomočkov v Gorici o lanskih velikih šolskih počitnicah.

„Matica“ je bila 2. septembra 1875. l. poslala biskupu Strossmajerju v Djakovu o priliki petindvajsetletnice njegovega biskupovanja adreso, na katero je dobila tudi prijazno zahvalno pismo; — knjigarji Fajinitu v Milanu je odbor dal privoljenje, da sme v družbe natisniti Debeljakovo slovnico nemškega jezika za Lahe.

Costovo sliko, po nekaterih njegovih častiteljih pri domačem umetniku Franketu naročeno in „Matici“ podarjeno, ima odbor spravljeno v Matični hiši, kjer visite sedaj sliki obeh Matičinih pokojnih predsednikov, dr. Tomana in dr. Coste v eni sobi. —

Za Costov spomenik je „Matica“ doslej nabrala 93 gld.; vsega pa doslej nabranega 690 gld., od teh je v hranilnici 665 gld. —

Pozabiti tudi ne smem, da Köke na Dunaji izdeluje zemljevide Britanijo, Skandinavijo in Francosko. Prof. Macun v Gradcu pa piše, da ne more povedati, do kedaj bode mogel izdelati prevzeti del „Slovenskega Štajerja.“ —

Ker nobeden ne želí besede o tem poročilu, prejde se na tretjo točko dnevnega reda.

Zatem „Matice“ blagajnik, Ivan Vilhar, priobča sklep računa od 14. septembra leta 1874. do 31. decembra 1875. l., po katerem skupni znesek dohodkov v gotovini znaša 11.398 gld 7 kr., v obligacijah pa 38.460 gld., — skupni znesek stroškov pa 10.636 gld. 91 kr. Vrednost vsega Matičinega premoženja s hišo in inventarom je cenjena na 55.621 gld. 16 kr. — V proračunu za leto 1876. so dohodki našteti na 5229 gld. 85 kr. stroški pa na 1230 gld., po takem ostaja za izdavanje knjig letošnjega leta 3999 gld 85 kr. Temu znesku pa je dodana opomba, da se ta znesek ne sme porabiti ter se povrniti glavnici, ker se je dosedaj za knjige preveč izdalo, to je, od glavnice vzelo 9997 gl 33 kr.

Predsednik prosi blagajnika, naj blagovoli razjasniti, kar njemu in gotovo tudi drugim družbenikom v računu in proračunu ni jasno, vzlasti z ozirom na dodane opombe.

Na to poprime Ivan Vilhar besedo in razloži svar tako-le: „Kakor sklep računa kaže, so med stroški za spise in tisek lanskega leta tudi zapopadeni stroški predlanskega leta, in tako je prišlo, da namesti 5221 gld. 65 kr. po proračunu se je potrosilo 10.636 gld. 91 kr. Prejšnja leta se je račun s koncem junija sklepal, ali večina stroškov se je še le v jeseni poplačevalo; koliko manj tedaj je bilo stroškov, toliko več dolgá. — Ravno tako bi se bili sedaj stroški na videz lahko manjši v račun postavili; al čemu to? „Matica“ je premožna, in ni jej treba plačil odlašati. Sedaj pa „Matica“ nima nobenega dolgá. Vrh tega pa ima „Matica“ še mnogo denarja tirjati za ostala letna plačila, pa tudi kuponi (okoli 450 gl.), ki so zadnjega polletja prirastli, niso v ta račun vzeti. — „Opomba“ v sklepu računa je bila sestavljena na podlagi prejšnjega leta in res je čudno to, da bi se sedaj imelo 9997 gld 33 kr. glavnici povrniti. Istina je, da zemljevidi in druge knjige s podobami veliko denarja stanejo, al ta znesek ni po vse verjeten, zato je treba da se kalkul bolj natanČno pregleda. *) Izdavanja knjig zatega volj ni nikakor treba ustavljati, ker denar, dosedaj preveč izdan, se lehko glavnici po malem povrača. Škode pa pri vsem tem ni-

*) Matičini pregled na strani 69. „Letopisa“ za 187. leto je, kakor je blagajnik pozneje predsedniku poroćal, krivo sestavljen. V stroških leto 1872., 1873. in 1874. se nahaja tudi 808 gl. — 2216 gl. 54 k za kupljene obligacije in 811 gld. 4 kr. za popravo hiše, ki se imaj pa glavnici prišteti. Znesek 4502 gld. 12 kr. se ima na 3835 gl. 58 kr. znižati in za l. 1874. bi se imelo samo 666 gld. 54 kr. glavnici povrniti. Namesto 9997 gl. 33 kr, po „opombi“ bi se imelo tedaj koncem l. 1875. samo 5218 gld. 20 kr. povrniti, ako bolj natančna preiskava še tega zneska za več ne zniža.

kakoršne, kajti po viših stroških so udje Matičini več tiskovin prejeli, in tudi to je glavnica z dobrimi dušnimi obresti."

Na vpašanje predsednikovo: ali ne želí kdo besede o pojasnilu blagajnikovem, oglasí se dr. Zupanec in stavi sledeči predlog: Pregledniki računa naj v posebnem načrtu nasvetovajo odboru Matičinemu, na kak način bi se povrnilo glavnici to, kar se je prešnja leta preveč potrosilo.

Ta predlog podpira dr. Poklukar in dostavlja: „Gledé na to, da zboru ni mogoče, preiskavati, ali je v proračunu navedena svota preveč potrošenega kapitala prava ali ne, — ker ni videti, da bi bila vrednost inventarja po njegovem sedanjem stanu zaračunjena, in, ker tudi druge številke proračuna — po naravi njegovi le približnega prevdarka — niso zadosti zanesljive, zato naj sl. občni zbor sklene: Opazka v proračunu za leto 1876., po kateri bi se ostanek dohodkov ne smel porabiti za izdavanje knjig, odpade; ob enem pa naj se odboru naroča, da ta proračun po vseh svotah dohodkov in stroškov natanko preiskuje in napake, ako bi se našle, popravi."

Po kratkem razgovoru sta bila predloga dr. Zupanca in dr. Poklukarja sprejeta, in gosp. Franjo Ravnikar, deželni blagajnik, gosp. Žagar, deželne blagajnice kontrolor in pa gosp. Franjo Kadilnik, banke „Slovenije" blagajnik, bili so za preglednike računa enoglasno izvoljeni.

V poslednji točki dnevnega reda je nasvetoval gosp. Regali: naj bi se v Matičinem letopisu izpustili zapisniki odborovih sej in namesti njih dodal koledar. — Po kratkem razgovoru, v katerem se je povedalo, da se odborovo delovanje mora praviloma priobčiti v letnem poročilu, — da je „Matica" že izdajala koledar, pa ga opustila itd., je odbor gosp. Regalijev predlog brez odločnega sklepa na znanje vzel.

Volitve novih 9 odbornikov se je nekaj osebno (63), nekaj po poslanih glasovnicah, v vsem skupaj vdeležilo 321 udov ter so bili izvoljeni gospodje: Cigale, Einspieler, Pleteršnik, Grabrijan, Praprotnik, Šolar, Marn in Žakelj, skoro enoglasno, dr. Šust pa z 121 glasovi.



36. skupščina Matičinega odbora

16. svečana 1876. l.

Vrsta razgovorov:

1. Prebereta in potrdita se zapisnika 35. odborove skupščine in j 11. občnega zbora.
2. Volitev predsednika, dveh podpredsednikov, blagajnika, tajnik knjižničarja, pregledovalca društvenih računov in dveh ključarje
3. Razprava raznih Matičinih zadev.

Pričujoči so bili gg.: Dr. Jan. Bleiweis kot prvosednik, I Tušek kot zapisnikar; potem gg.: Kozler Peter, Marn Jožef, Močn Matej, Pleteršnik Maksimilijan, Praprotnik Andr., Souvan Franc Svetec Luka, dr. Strbenec Jurij, Šolar Janez, Tomšič Iv., Vav Ivan, Vilhar Iv., Wiesthaler Fr., dr. Zupanec Jernej.

Predsednik bere pismo in poročilo, ki so ga Matičinemu o boru poslali pregledovalci društvenih računov. Določi se, da se pismo izroči gospodarskemu odseku in pregledovalcu društven računov v pregled in v poročanje v prihodnji odborovi seji; g spodom pregledovalcem pa naj se izreče zahvala za njihov trud.

Potem bere se dr. Janez Šustovo pismo iz Trsta, v katere naznanja, da ga je volja „Matico" podpirati in ji po moči služiti. T vzame se radostno na znanje.

Bere se pismo gosp. župnika Božidara Raića, v katere predlaga, naj „Matica" osnuje strogo znanstven časopis, oz roma mesečnik, in naj ga začénja izdajati že meseca malega travn v izvršitev tega naj se izvoli oddelek treh strokovnjakov. — P poznava se po vse važnost že tudi prejšnji čas od druge strani n svetovanega dobrega znanstvenega časopisa, vendar sedanje finanč razmere, ki „Matici" velevajo, nekako varčnejše postopati, ne dop ščajo, da bi „Matica" vrh „Letopisa" izdajala še mesečnik, posebi ker je že mnogo slovenskih časnikov, kateri vsi radi sprejema vsakovrstne znanstvene razprave.

Gosp. Pleteršnik nasvetuje, da naj se Raičev predlog dá posvèt odseku za izdavanje knjig. Po daljni razpravi določi se večino glasov, da se Raićev predlog sedaj še ne more sprejeti tedaj tudi ne v odsek za izdavanje knjig.

Bere se gosp. Majcingerjevo pismo, v katerem svetuj da naj bi „Matica" kmalu izdala „Zgodovino slovenske literature ker se potreba tega dela bolj in bolj kaže. — Določi se, da ta predlog dá v pretres oddelku za izdavanje knjig.

Gosp. Parapatovo pismo o tiskanji Šegovih svetinj izro se oddelku za izdavanje knjig; njemu pa naj se odpiše in naj

:a vpraša, ali se vjema z zadnjim odborovim odločilom o izda-
anji Šegovih svetinj, ali ne, in naprosi naj se ga, da naj „Matici“
ošlje dotične rokopise.

Na vrsto pridejo ponudbe tiskarjev za tiskanje Matičnih
:njig, in sicer samo iz Blaznikove in Narodne tiskarne.

Gosp. Svetec nasvetuje, da naj se gospodarski odsek po-
;oja in pogodí z Blaznikovo in z Narodno tiskarno.

Gosp. Ivan Vilhar nasvetuje, da naj se vsak tiskar še enkrat
prašа, po katerej naj nižej ceni bi tiskal, in tistemu, ki postavi
iaj nižjo ceno, naj se izročí tiskanje Matičinih knjig.

Po daljni obravnavi, katere so se še vdeleževali gg.: Svetec,
/ilhar, Marn, Pleteršnik, Šolar, dr. Zupanec, določi se: Tiskarnici
3laznikova in Narodna tiskarna naj se še enkrat vprašate: 1) Ko-
iko vsaka zahteva za tisek ene pole sedanjega formata Matičinih
:njig v 2500 iztiskih; 2) koliko za papir ene pole v ravno
ej obliki in v tem številu; 3) v kolikem času se zavežete, da
odete eno polo dodelale po sprejetem rokopisu in 4) ali za ko-
ekturo zahtevate kako posebno plačilo, ali ne.

Gospodarski odsek pa se pooblašča, da nove ponudbe teme-
jito presodi in določi, katerej tiskarni naj se v tisk izročé Ma-
ičine knjige.

Zapisnik poslednjega občnega zbora se prebere in odóbri.

Na vrsto pride volitev predsednika, podpredsednikov, blagaj-
iika, tajnika, knjižničarja, pregledovalca društvenih računov in dveh
:ljučarjev.

Po gosp. Kozlerjevem predlogu je prejšnji predsednik, gosp.
lr. Jan. Bleiweis, izvoljen po imenovanji, in po gosp. Šolarjevem
redlogu enako tudi gg. Peter Kozler in Maksim. Pleteršnik za
odpredsednika.

Ravno tako se po imenovanji tudi izvolijo, in so gg.: Iv.
/ilhar blagajnik, Iv. Vavrů knjižničar, dr. Jernej Zupanec pre-
;ledovalec društvenih računov in France Souvan in dr. Jurij Str-
enec ključarja.

Ker se gosp. prof. Iv. Tušek odpové tajništvu, voli se tajnik
o listkih, in izvoljen je Andr. Praprotnik z 11 glasovi izmed 13 od-
lanih listkov.

Dr. Janez Bleiweis zahvaljuje se dosedanjemu tajniku za trud
n vspeh pri „Matici“, ter vpraša Praprotnika, ali prevzame tajnikovo
pravilo. Praprotnik zahvaljuje se za zaupanje, ki mu ga odbor
:aže s to volitvijo in reče, da, ako se gosp. Iv. Tušek odpové taj-
ištvu, prevzame začasno to opravilo in bode po svoji moči po-
:teno skrbel in delal na korist in slavo „Slovenske Matice“; vendar
reden prevzame tajništvo, prosi, da bi se mu izročil popolni in-
/entar vseh Matičinih knjig itd. Določi se, da Praprotnik pre-
/zame tajništvo 1. marca t. l., in da bode v Matičinih sobah imel
vojo uradno uro vsaki dan od $^1/_2$12 do $1^1/_2$ opóludne.

Gosp. Marn pretresa „Imenik Matičinih udov za leto 1875.“, i želí, da bi se v prihodnjem letu marsikaj popravilo, kar je sed pomanjkljivega in celó napačnega. Določi se, da naj bode to vodilo novemu tajniku.

V odseku za izdavanje knjig ostanejo dosedanji odborniki spremení se le toliko, da namesto prof. Iv. Tušeka, ki tudi iz teg oddelka stopi, pride v odsek za izdavanje knjig Andr. Praprotnil V tem odseku so tedaj ti-le gg. odborniki: dr. Jan. Bleiweis Jož. Marn; Matej Močnik; Jan. Parapat; Maksim. Pleteršnik; And Praprotnik; dr. Jurij Strbenec; Feliks Stegnar; Jan. Šolar, prv mestnik; Iv. Tomšič; Viljem Urbas; Iv. Vavrů, Fr. Wiesthale Mirosl. Žakelj.

V odsek za gospodarstvo, v katerem so bili dosedaj gg. o borniki: Fr. Souvan, Iv. Vilhar in dr. Jernej Zupanec, izvoljen še g. Iv. Tomšič.

Po dovršeni volitvi odbornikov v odsek za izdavanje knji nasvetuje gosp. Pleteršnik kot vrednik „Letopisa“ sledeče Spisi za „Letopis“ naj se kakor drugi spisi izročajo odseku z izdavanje knjig; ako so vsi udje tega odseka ene misli zara spisa, naj gre spis precej v natis; ako pa bi udje tega odseka bi navskriž misli, naj pride spis v odbor. Gosp. Pleteršnik noče bi sam odgovoren za vredništvo „Letopisa“, temuč pravi, da je o odgovoren le bolj za vnanjo obleko „Letopisovo“; pravo odg vornost za „Letopis“ naj ima ves odbor. Po tej razpravi, kate so se vdeležili gg. dr. Bleiweis, Marn in Šolar, sprejme se go naveden nasvèt.

V razpravo sta prišla potem g. Dav. Trstenjakova spisa, i določilo se je, da se sprejmeta oba Trstenjakova spisa po sta ljenih pogojih.

Zapisnik

gospodarskega odseka „Matice Slovenske“ 27. februarja o 11. uri dopóludne o zadevi tiskarničnih ponudeb.

Nazoči so bili: g. g. dr. Jan. Bleiweis, predsednik; F Souvan, Iv. Vilhar in Iv. Tomšić, odborniki.

Predsednik dr. Jan. Bleiweis izročí gospodarskemu odsek zapečatena oferta Blaznikove in Národne tiskarne.

Odbornik Ivan Vilhar odpečati najpred ofert Blaznikov tiskarne, iz katerega se razvidi, da Blaznikova tiskarna tiska jedn pôlo v obliki dosedanjih Matičinih knjig s papirjem vred v 250 iztiskih za 45 gl. 77 kr.

Potem razpečati in prebere ponudbo Národne tiskarne, iz katere se razvidi, da Národna tiskarna prevzame isto delo na istem papirji in v istej obliki za 46 gl.

Po prebranih ofertih stavi odbornik Iv. Vilhar predlog, da oziroma nato, ker se je reklo, katera tiskarna najceneje prevzame tisek Matičinih knjig, naj se za sedaj sprejme Blaznikova tiskarna, ker je za 23 kr. cenejša pri pôli nego Národna tiskarna.

Ta predlog je bil sprejet.

Zapisnik

seje odseka za izdavanje knjig 10. junija 1876. l.

Pričujoči vsi gg. udje tega oddelka. Predsednik: gosp. Jan. Šolar. Zapisnikar: tajnik Andr. Praprotnik.

Dr. Jan. Bleiweis bere gosp. M. Majarjevo pismo, v katerem pisatelj „Matici“ ponuja v natis svoj rokopis o slovanski zgodovini.

Po daljni razpravi, kateri so se vdeleževali gg. Šolar, Marn in dr. Bleiweis, določi se, da se več o tem rokopisu ne more govoriti in sklepati pred, dokler g. pisatelj vsega rokopisa ne pošlje; tudi se v tej obliki, kakoršne želí g. Majar, rokopis ne more izdati na svitlo.

Bere se Križnikovo pismo o narodnem blagu. Določi se, da naj Križnik pošilja „Matici“ nabrano narodno blago, vendar nagrada dala mu se bode še le po odobrenem njegovem rokopisu.

Kar je do sedaj nabranega narodnega blaga, naj se oddá gosp. prof. Wiesthalerju v pregled in v poročevanje o priličnem času.

Gosp. prof. Pleteršnik nasvetuje, naj bi se nabirala krajna imena (geografična imena gor, rek, krajev itd.), katera naj bi „Matica“ vredila in na svitlo dala. V ta namen naj se odbor Matičin obrne do izobraženih domoljubov po deželi s prošnjo, naj bi vsak v svojem kraji nabiral domača, krajna imena in je „Matici“ pošiljal. Določi se, da ta nasvèt pride v odborovo sejo v pretres.

Gosp. Ant. Bezenšekova ponudba, da bi se na svitlo dala „Slovenska stenografija“ — naj pride v odborovo sejo.

Po dr. Bleiweisovem nasvetu določi se, da naj se gosp. Dav. Trstenjaku za rokopis „slov. elementi“ plača honorar od pole 30 gl. Tako naj se izplača tudi gosp. Parapatu honorar za spis v letošnjem „Letopisu“, kakor hitro bode ta natisnjen (po 30 gl. od pole).

Kar se tiče vredovanja letošnjega „Letopisa“, izroča se gosp. prof. Pleteršniku, da preskrbuje to po svojem okusu.

Po dr. Bleiweisovem nasvetu, se učencem živinozdravniške šole v Ljubljani podari 9 iztisov „Rastlinstva“ Pokornijevega.

Rokopis o Tomanovem življenji se odobri in oddá v natis. Tudi se določi, da naj se tej posebni knjigi dodá Tomanova podoba, od katere ima litograf Köke ploščo.

Rokopis: „Zgodovina cerkve Kristusove“ dá se v pretres gosp. prof. Marnu in dr. Strbencu.

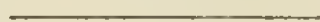


37. skupščina Matičinega odbora

13. julija 1876. l.

Vrsta razgovorov:

1. Bere se zapisnik 36. odborove seje.
2. Poročilo tajnikovo.
3. Poročilo odseka za izdavanje knjig.
4. Razgovor o raznih Matičinih zadevah.



Te seje vdeležili so se izmed vnanjih udov: g. g. Janez Parapat in Viljem Urbas, izmed Ljubljanskih pa g. g.: dr. Janez Bleiweis (prvosednik), Jož. Marn, Maksim Pleteršnik, Fr. Souvan, dr. Jurij Strbenec, Fel. Stegnar, Jan. Šolar, Iv. Tomšič, Iv. Vavru, Ivan Vilhar, Fr. Wiesthaler, dr. Jernej Zupanec in Andr. Praprotnik (tajnik in zapisnikar).

Predsednik dr. Jan. Bleiweis pričnè skupščino ob $5^1/_4$ ure popóludne pozdravši nazoče odbornike.

Najprej bere se in odobri zapisnik 36. odborove seje; potem poroča tajnik Praprotnik o imenitniših Matičinih rećéh tako-le: „Slavni odbor! Ko sem jaz po volitvi pri zadnji odborovi skupščini prevzel tajništvo, videl sem, da je prva potreba, da se napravi in sestavi natančen inventar vseh Matičinih knjig in drugih tiskovin. Tak inventar je sedaj sestavljen, in natanko se po njem vé, koliko iztisov ima Matica te ali une knjige in kakošne druge tiskovine ter tudi, koliko je vse to blago vredno. Vkupna vrednost vseh Matičinih knjig (v začetku meseca maja t. l.) je 7566 gld. 63 kr. Ako se od te svote odšteje $^1/_3$ za znižane cene, provizije itd., ostaja še vendar gotove vrednosti 5044 gld. 43 kr. Tù zraven prištevamo še zemljevide, katerih ima „Matica“ vkup 2810 iztisov. Ako se cenijo le po 10 krajc., znaša to 281 gold.; tedaj so vse Matičine tiskovine vredne vkup dobrih 5325 gld.“ — (Odbor soglasno izreka za marljivo vredbo književnega Matičinega inventara tajniku zahvalo.)

Število Matičinih udov se je od zadnje odborove seje popomnožilo za 13 udov; izstopili pa so 4. Glavna Matičina knjiga, v katero se novi udje zaporedoma vpisujejo, kaže številko 3044.

Odsek za izdavanje knjig imel je od zadnje odborove skupščine dve seji, ravno tako tudi gospodarski odsek. O vseh teh sejah kažejo zapisniki zadevne razprave. (Tajnik bere vse štiri zapisnike teh sej, kar odbor na znanje vzame.)

Znano je, da je pokojni gosp. dr. Lovro Toman „Matici" za njene ude na Dunaji napraviti dal diplomo. Pismo, s katerim je „Matici" daroval ploščo, bilo je njegovo zadnje pismo, pisano v Rodavnu 9. avg. 1870. leta. Ravno tega leta je Matičin odbor te diplome pri Kökeju na Dunaji dal natisniti 500 odtisov. Od tistega časa do sedaj pa so vse te diplome pošlè, in ni se moglo ž njimi vstrezati udom, ki so jih želeli. Tajništvo je tedaj pri Kökeju (pri katerem je še sedaj hranjena diplomina plošča) naročilo 100 odtisov, katere je „Matica" 15. junija t. l. dobila. Sedaj morajo tedaj lepo diplomo (za 50 kr.) dobiti vsi udje, ki je želijo. — (Odbor tajnikovo naročilo Matičinih diplom odobri.)

C. k. deželni šolski svèt Kranjski je pri „Matici" naročil 220 iztisov Krsnikove knjige „Zgodovina Avstrijsko-ogerske monarhije" za srednje šole in za učiteljska izobraževališča, da jih razdeli učiteljskim knjižnicam po deželi. Ker pa je „Matica" od te knjige imela le še 145 iztisov, je dala 140 iztisov dežel. šolskemu svetu, za katere je prejela čistih 44 gld. 80 kr. Sedaj je ta knjiga razprodana. — Predlagam tedaj, naj, ker je morda tù pa tam še kak Matičin ud, ki te knjige nima, in ker tudi novi udje največkrat želé več prejšnjih Matičinih knjig, pa tudi zato, ker bode si ta knjižnica tudi med učitelji in učenci pridobivala vedno več veljave in porabe — odbor dovoli, da se ta koristna knjižica (ki obsega le nekaj čez 6 pôl) v drugič natisne. — (Predlog ta izroča se odseku za izdavanje knjig v prevdarek in poročanje v eni prihodnjih sej.)

Najvažniši dopis, ki je zadnji čas došel „Matici", je bil ta, v katerem jej c. kr. finančna prokuratura naznanja, da je pokojni beneficijat v Ljubljani, gosp. Valentin Ravnikar, v svoji oporoki 19. marca 1874. l. naši „Matici" volil 1200 gld., katere je blagajnik po odbitih 120 gold. postavne pristojbine (tedaj 1080 gold.) že prejel." — (Odbor vstavši izrazuje preblagemu pokojnemu domoljubu prisrčno zahvalo, ter izreka željo, naj bi njegov izgled našel še mnogo mnogo posnemovalcev.)

Potem so bile rešene sledeče prošnje: Učiteljski knjižnici Kamenškega okraja dopošljejo se zaostale naprošene knjige, pa še le po nekaterih izvedbah; — okrajni učiteljski knjižnici v Ormužu podarí se nekoliko Matičinih knjig, ravno tako na prošnjo prof. Zupana tudi c. k. spodnji gimnaziji v Kranji.

Tajnik bere korespondencijo z g. Cigaletom in Köke-om o zadevah zemljevidov (to je Francije, Britanije in Skandinavije), katere bode „Matica" letos na svitlo dala in udom razpošiljala, ter naznanja, da je „Letopisa za 1876 l." že tiskanih 10 pôl in da z imenikom vred utegne obsegati kakih 17 pôl.

Tomanov življenjepis (z nekaterimi njegovimi pesmami) bode obsegal 10 - 12 pôl (s podobo in prav ličnega tiska), od katerih je tudi že 4. pôla v natisu.

Odbornik župnik Jan. Parapat dodá letošnjemu Matičinemu „Letopisu" še kratek sestavek o nekem starinskem denarji (s podobo).

Odbornik prof. Viljem Urbas kaže odboru 5 pisanih pôl „Življenje dr. E. H. Coste", katero obeta do konca avgusta t. l. dokončati, da pride prihodnje leto na kakih 5—6 pôlah na svitlo.

O „stenografički čitanki" gosp. A. J. Bezenšeka se je ukrenilo, da z ozirom na to, da je „Matica", kakor je račun preteklega leta kazal, več potrosila za izdanje knjig, nego bi bila smela in mora tedaj vprihodnje nekako varčneje postopati, za sedaj odloží založbo sicer hvalevredne knjige. Isto tako se ni mogla sprejeti „Zgodovina naroda slavjanskega", ki jo s cirilico spisuje g. M. Majar.

Odbornik prof. Maks. Pleteršnik (v odsekovem imenu za izdavanje knjig) predlaga: naj bi se nabirala geografična imena (krajev, gorá in rek itd.) slovenskih dežel, katera naj bi „Matica" vredila in ob svojem času na svitlo dala. V ta namen naj se odbor Matičin obrne do izobraženih domoljubov po vsem Slovenskem s prošnjo, naj bi vsak v svojem kraji nabiral domača krajna imena in jih „Matici" pošiljal. — Predlog se je soglasno sprejel s tem, da bode prof. Pleteršnik osnoval načrt tacega imenika, ki ga Matica razpošlje v posamezne župnije za vpis dotičnih imen.

Predsednik dr. J. Bleiweis predlaga: naj odsek za izdavanje knjig prevdarja in prihodnji odborovi skupščini poroča: ali ne bi bilo koristno, da „Matica" izdá „Naučni slovnik tujih besedí", ki so dandanes navadne v znanstvenih, političnih, tehniških, trgovskih in drugih predmetih, ki jih, ker se ne dadó iz tujega jezika v slovenski jezik prestavljati in se tudi v nemškem jeziku v izvirni besedi rabijo, vsak le nekoliko omikan človek kakoršnega koli stanú razumeti mora, da mu knjiga ali časnik nista nerazumljiva. Tak naučni slovnik tujih besedí naj bi prav na kratko v slovenskem jeziku razlagal pomen besede, kako se izrekuje, iz katerega jezika izvira itd. — na priliko po izgledu 5. natisa dr. Kiesewetterovega „Fremdenwörterbuch" v nemškem jeziku. S takim slovnikom, ki naj bi obsegal kakih 15—20 pôl, bi se vstrezalo učiteljem, umetnikom, obrtnikom, trgovcem, zdravnikom, duhovnikom, uradnikom, kmetovalcem, čitateljem časnikov in dr. — kratko rečeno: vsem udom slovenske „Matice", katerega koli stanú. — Predlog, ki ga je predsednik z navedenimi nekaterimi

besedami razjasnil, se je sprejel enoglasno in izročil odseku za izdavanje knjig v prevdarek. —

Na predsednikov nasvèt, naj bi se tudi „Matica“ vdeležila Janežičeve slovesnosti (13. avgusta), ko se bode velezasluženemu pisatelju slovenskemu stavil spominek, je odbor pritrdil in za to izročil skrb predsedniku Matičinemu.

Konečno se o razpošiljanju Matičinih knjig (po predlogu tajnikovem) določi, da se bodo društvene knjige za l. 1876. pošiljale le tistim udom, ki bodo do časa razpošiljanja knjig (to je, do konca letošnje jeseni) letnino plačali vsaj za preteklo 1875. l.

Po vsem tem končá se seja ob 8. uri zvečer.

Upravništvo
„Matice Slovenske“ 1876. leta.

Prvosednik:

Dr. Janez Bleiweis.

Prvosednikova namestnika:

Peter Kozler,
Maksimilijan Pleteršnik.

Blagajnik:

Ivan Vilhar.

Tajnik in zapisnikar:

Andrej Praprotnik.

Knjižničar:

Ivan Vavrů.

Pregledovalec društv. računov:

Dr. Jernej Zupanec.

Ključarja:

France Souvan,
Dr. Jurij Strbenec.

Odbor.

(Odborniki v abecednem redu.)

a) Ljubljanski.

1. Dr. Bleiweis Janez 1875.
2. Jeran Luka 1874.
3. Kozler Peter 1874.
4. Krisper Valentin 1874.
5. Marn Jožef 1876.
6. Močnik Matej 1874.
7. Pleteršnik Maksimil. 1876.
8. Dr. Poklukar Josip 1872.
9. Praprotnik Andrej 1876.
10. Souvan France 1872.
11. Dr. Strbenec Jurij 1872.
12. Stegnar Felix 1875.
13. Šolar Janez 1876.
14. Tomšič Ivan 1872.
15. Tušek Ivan 1875.
16. Vavrů Ivan 1875.
17. Vilhar Ivan 1874.
18. Wiesthaler France 1875.
19. Dr. Zupanec Jernej 1874.
20. Žakelj Miroslav 1876.

b) Vnanji.

1. Barbo Jožef grof 1875.
2. Cigale Matej 1876.
3. Einšpieler Andrej 1876.
4. Erjavec France 1874.
5. Gorup Jožef 1875.
6. Grabrijan Jurij 1876.
7. Herman Mihael 1872.
8. Kosar France 1872.
9. Majciger Janez 1874.
10. Parapat Janez 1874.
11. Raič Božidar 1874.
12. Svetec Luka 1875.
13. Šavnik Dragotin 1872.
14. Šuman Josip 1874.
15. Dr. Tonkli Josip 1872.
16. Dr. Ulaga Jožef 1875.
17. Urbas Viljem 1875.
18. Dr. Šust Janez 1876.
19. Winkler Andrej 1872.
20. Žolgar Miha 1874.

Letna številka kaže, katerega leta je bil kdo poslednjič odbornik izvoljen.

Odseka:

a) Odsek za gospodarstvo.

1. Souvan France, prvomestnik.
2. Tomšič Ivan.
3. Vilhar Ivan.
4. Dr. Zupanec Jernej.

b) Odsek za izdavanje knjig.

1. Dr. Bleiweis Janez.
2. Marn Jožef.
3. Močnik Matej.
4. Parapat Janez.
5. Pleteršnik Maks.
6. Dr. Strbenec Jurij.
7. Stegnar Felix.
8. Šolar Janez, prvomestnik.
9. Tomšič Ivan.
10. Praprotnik Andrej.
11. Urbas Viljem.
12. Vavrů Ivan.
13. Wiesthaler France.
14. Žakelj Miroslav.



Imenik Matičinih udov.

Častni udje:

1. Miklošič Franjo, vitez, na Dunaji.
2. Rački Franjo, dr., kanonik in predsednik jugoslov. akademije.
3. Rajevski Mihael, biškup pri ruskem poročništvu v Beču.
4. Rieger France, Ladislav, dr., v Pragi.
5. Vesel (Koseski) Ivan v Trstu.

Razvrstitev udov po poverjenikih ali dekanijah.

Opazka. * kaže ustanovnike; ti kakor tudi letniki vsake dekanije, so po abecednem redu. — Kdor zapazi kakovo napako, naj nam jo blagovoli naznaniti, da se popravi. Za zmote pa, ki se nahajajo ozir stanovališč, nismo odgovorni, če se nam niso o pravem času naznanile izpremembe. Kdor ni tiskan v dekaniji, v kateri sedaj biva, ta naj išče knjig pri poverjeniku, pri katerem jih je bil zadnjikrat prejel.

I. Dekanija Ljubljana. — *Poverjenik: Andr. Praprotnik.*

a) Mesto Ljubljana.

Ustanovniki.

Arce Rajko, c. k. poštni uradnik.
Auer Jurij, posestnik.
Blaznikova Fani, gospica.
Bleiweis Janez, dr.
Bleiweis Drag., dr., zdrav. v bolnišn.
Bučar Viktor, trgovec.
Codelli bar. A. Fahnenfeld, grajščak.
Čebašek Andrej, dr., častni kanonik, prof. bogosl.
Češko Valentin, posestnik.
Čitalnica, društvo.
Debevec Jožef, trgovec, posestnik.
Detelja Oton, grajščak.
Dreo Aleksander, trgovec.
Fabian Janez, trgovec.
Frančiškanska knjižnica.
Frelih Anton, hišni posestnik.
Gariboldi pl. Anton, grajščak.
Gariboldi pl. France, dež. sodnije svetovalec.
Gogala Jan., dr., kateh et više gimnazije in vodja v Alojzijevišču.
Graseli Peter, posestnik.
Heidrich Dragutin, redovnik.
Hranilnica Kranjska.
Hren France, posestnik.
Jamšek Ivan, trgovec.
Jarec Anton, dr., prošt.
Jerajeva Ivana, posestnica.
Jeran Luka, monsign. „Zg. Danice“ vrednik.
Kadilnik France.
Klemenčič Jožef, kat. c. k. učiteljskega izobraževališča.

Kljun Dr., duhovnik, mestni odbornik.
Knjižnica c. kr. učiteljskega izobraževališča.
Köstl Gustav, mestni fajmošter.
Kozler Ivan, grajščak.
Kozler Jožef, dr., posestnik.
Kozler Peter, posestnik.
Kreč Mat., dež. odbora tajnik.
Krišper Valentin, trgovec in posest.
Križnar Mir., katehet na c. k. viši realki.
Kušar Jožef, trgovec in hišnik.
Lukman Jakob, c. k. rač. uradn.
Marn Jožef, profesor na c. k. viši gimnazije.
Milic Rudolf, tiskar in hišnik.
Močnik Matej, učitelj 1. mestne šole.
Munda Franjo, dr., odvetnik.
Murnik Janez, tajnik kup. zbornice, deželni odbornik.
Pavšler Jožef, korar.
Peternel Mihael, c. k. profesor više realke v pokoji.
Pfeifer France, c. k. rač. uradnik.
Pirnat Andrej, posestnik.
Pleteršnik Maks, c. k. gimn. prof.
Pogačar Ivan, Zl., dr., knezoškof.
Pogačar Martin, knezošk. kancelar.
Poklukar Jožef, dr., dež. poslanec.
Pongrac Oskar, dr., zasebnik.
Ravnikar France, dež. blagajnik.
Robič Luka, c. kr. davkarski nadzornik.
v pokoji in dež. poslanec.
Rozman Ivan, mestni kaplan.
Ruard Viktor, grajščak na Bledu.
Samasa Anton, zvonar.
Skalè Pavel, učitelj živinozdravn.
Skubic Anton, c. kr. gimn. prof.
Smukavec Ivan, uradnik pri dež. odboru.
„Sokol", telovadno društvo.
Souvan Ferko, trgovec.
Souvan France Ks. starejši, trgovec.
Souvan France, mlajši, trgovec.
Starè Jožef, koncipijent pri c. k. finančni prokuraturi.
Strbenec Jurij, dr. prava, vodja v duhovščnici.
Strobelj France.
Šolar Janez, c. k. deželni šolski nadzornik.
Tavčar Janez, hišn. posestnika sin.
Valenta Alojzij, dr., prof. in vodja v bolnici.
Vavrů Ivan, c. kr. prof. na viši gimnaziji.
Vilhar Ivan, trgovec.
Vošnjak Jožef, dr., zdravnik in derž. poslanec.
Zamejic Andrej, bogosl. profesor.
Zarnik Valentin, dr., odvet. koncipijent in dež. odbornik.
Zupančič France, dr., pravdosrednik.
Zupanec Jernej, dr., bilježnik.
Zupan Jožef, dr., pravdosrednik.
Zupan V. C., zasebnik.
Žagar Dragutin, kontrolor dež. blagajnice.

Vuičić Paskal, biskup in namestnik apostolski v Bosni. Štev. 83.

Letniki.

Ahačič Karol, dr., odvetnik.
Ahčin Albin, ključarski mojster.
Ahčin Drag., ključar.
Aléšovec Jakob, pisatelj.
Alojzijevišče.
Ambrožič Fr., dr., mestni zdravnik.
Apih Jos., nast. učitelj srednjih šol.
Arko Albin, žurnalist.
Arko Janez, c. k. notar.
Bahovec France, učitelj 2. m. šole.

Belar Leop., naddučitelj 2. m. šole.
Bizavičar, o. Jožef, frančiškan.
Bohinec Žiga, knezošk. kaplan.
Bojer Antonin, nadporočnik 53. polkovnije nadvojvode Leopolda.
Boštjančič France, katehet 1. in 2. m. šole.
Brus Andrej, kmet. družbe tajnik.
Čuren Karol, uradnik v hranilnici.
Cvajar Dragutin, trgovec.
Dimic Avgust, c. k. finančni svetnik.
Dogan Janez, mizar v Ljubljani.
Dolenec Jakob, vikarij stolne cerkve.
Dolinar Ant., prefekt v Alojzijevišču.
Drašler France, čevljarski mojster.
Drašler Pavel, trg. pomočnik.
Drenik Franjo, opravnik.
Drenik Kunibert, kontrolor v posilni delalnici.
Društvo izobraževalno za tiskarje.
Družba rokodelskih pomočnikov.
Endlicher Rudolf, c. k. uradnik.
Epih Janez, učitelj v c. k. vadnici.
Erker Jožef, stolni kaplan.
Eržen Ignacij, duhoven v pokoji.
Flis Janez, spiritval v duhovščnici.
Fortuna France, trgovec in posestnik.
Fuks France, dr., primár v bolnici.
Garbas France, poštni oficijal.
Gerber Matija, posest. in bukvovez.
Gerdežič Jože, c. k drž. pravdn. namestnik.
Giontini Janez, knjigotržec.
Globočnik Anton, c. k. okr. predst.
Globočnik France, prof. više realke.
Globočnik Viktor, avskultant dež. sodnije.
Gnjezda Ivan, prefekt v Alojz.
Goričnik France, trgovec.
Goršič Martin.
Gorup Franjo, zasebnik.
Gril, trgovec.
Gross Anton, misijonar v Ameriki.
Grkman France, učitelj v c. k. vadnici.
Guttman Emilij, odv. koncipijent.
Hafner Jakob, realni nam. učitelj.
Höffern pl. Leopold, c. k. deželne vlade svetovalec.
Hohn Edvard, posestnik in bukvovez.
Hohn Hugon, c. k. poštni uradnik v Sučavi.
Hohn Robert, uradnik pri železnici.
Horak Ivan N., posestnik in rokovičar.
Hrovat Blaž, ravnatelj c. k. izobraževališča za učitelje in učiteljice.
Iber Ivan, trgovec.
Ivanetič Martin, načelnik dež. rač.
Jak Avgust, trgovec.
Jeločnik Anton, trgovski pomočnik.
Jentl Anton, trgovec.
Jerič Jože, župnik v pokoji.
Jurčič Josip, vrednik „Slov. Naroda“.
Juvančič Iv. Drag., trg. pomočnik.
Kafol Ivan, posestnik.
Karun France, župnik.
Kajzel Peregrin, trg. pomočnik.
Kalan Matija, cenil. poročevalec.
Kapler Jos., dr., zdravnik.
Kaprec Ivan, c. k. nadsod. svetnik.
Katoliška družba (2 iztisa).
Kermavner Valentin, prof. c. k. više gimnazije.
Kilar Janez, kaplan v Trnovem.
Klinar Leop., knezošk. arhivar.
Klein Anton, vodja Egerj. tiskarnice.
Klemens France, trgovec.
Klofutar Leonard, dr., prof. bogosl.
Knauschner Vit., pivovar pri gg. Kozlerjih. (Knjige naj dobiva izvrsten dijak ljublj. srednjih šol.)
Knjižnica bogoslovska.
Knjižnica ljubljanske gimnazije.
Knjižnica ljubljanske realke.
Knjižnica učiteljska ljublj. okolice.
Koblar Anton, bogoslovec.
Kočevar France, c. k. dež. sodnije svetovalec.
Kogl Barbara, hišna posestnica.
Kokalj France, učitelj 2. mestne šole.
Kolman France, trgovec.
Konšek Val., prof. c. k više gimn.
Kovać J., sovoditelj Egerjeve tisk.

Kozina Jurij, c. k. prof. više realke.
Krajec Janez, faktor pri Blaznikovi tiskarni.
Kramar France, kanonik.
Kremžar Andrej, upravnik deželnih dobrotnih naprav.
Kristan Jos., zastop. Slavije.
Križekar Edvard, nadporočnik 53. polkovnije nadvojvode Leopolda.
Kregar France, bogoslovec.
Kržič o. Andrej, frančiškan.
Kržič Anton, nunski katehet.
Lapajn Ernestina, gospá.
Lasnik Peter, trgovec.
Lavrič Ivan, pionirski kadet v Hainburgu.
Lazar Mih., glavni učitelj v c. k. izobraževališču za učiteljice.
Leben Matija, dr., častni korar.
Ledenik Alfred, trgovec.
Lerher Jurij, bukvar.
Levec France, realni nam. učitelj.
Levstik France, skriptor pri c. k. licealni knjižnici.
Lichtenberg, baron, Leopold, grajščak v Habahu.
Lozar Jožef, trgovec.
Mali Marijana, rojena Tomanova.
Mahr Ferdinand, lastnik in ravnatelj kupčijske učilnice.
Majer Jožef, učitelj v 1. mestni šoli.
Majer o. Krisogon, frančiškan.
Majzelj Franjo.
Medič o. Kalist, frančiškan.
Melcer Drag., c. k. gimn. profesor v pokoji.
Mihalič Jurij, ravnatelj mestne pisarnice.
Mlekuž Mat., zasebni uradnik.
Mošė Alfons, dr., odvetnik.
Mulaček Drag., mestni uradnik.
Mulaček France, trgovski pomočnik.
Mulej Andrej, c. k. uradnik.
Murn o. Teodorik, frančišk. v Klanjcu.
Murnikova Marija, gospá.
Národna tiskarna.
Nemanič Ivan.
Ničman Henrik, pos. in bukvovez.
Novak Janez, mizar in posestnik.
Oblak Jožef, zasebni uradnik.
Pakič Mihael, pos. in trgovec.
Papež France, dr., odvetn. kandidat.
Pavker pl. Glanfeld Henrik, dr., korar.
Pengal Anton, posestnik na Pšati.
Petričič Vaso, trgovec.
Perles France, posestnik.
Permė Anton, posestnik.
Perona Ljudevit, magist. svetovalec.
Pfeifer Jožef, koncip. dež. odbora.
Pfeifer Ferdin, oficijal dež. odbora.
Pirec Iv., uradn. pri južni železnici.
Pirnat Tomaž, hišnik.
Polec Jož., c. k. notar v Mokronogu.
Pogorelec Adolf, kaplan pri sv. Petru.
Potočnik Franjo, nadinženir.
Potočnik Mihael, nunski spovednik.
Porenta Jan, stolni kaplan.
Poč Martin, kaplan pri sv. Jakobu v Ljubljani.
Poznik Albin, drž. odvet. koncip.
Praprotnik Andrej, nadučitelj 1. mestne šole.
Praprotnik France, učitelj na Ježici.
Přibil Janko, inženir.
Puhar Dragutin, posestnik.
Pustotnik Jan., dr., primarij v dež. bolnici.
Premk Anton, poštni uradnik.
Raič Anton, učitelj na c. k. viši realki.
Raktelj Fr., učitelj 2. mestne šole.
Ravnikar Lud., dež. sod. svetovalec.
Ravnikar Viktor.
Rechbach, baron, jurist v terez. na Dunaji.
Regali Jožef, hišnik in odbornik.
Regoršek France, trgovec.
Ribič Jožef, trgovec.
Rodė France.
Rogelj Florijan, notarski uradnik.
Rost Viljem, sodar v Gradišči.

Schiffrer J., dr., c. kr. vojn. nadlečnik.
Schrey Ivan, pekovski mojster.
„Slovenski Narod" vredništvo.
Slovensko učiteljsko društvo.
Smolej Jakob, c. k. gimn. vodja.
Smrekar Jožef, profesor bogoslovja.
Spoljarič Jakob, ključar.
Stegnar Feliks, učitelj kaznilnice na Gradu.
Strbenec Jožef, duh. v pokoju.
Suhadobnik Lovr., kolezijski mlinar.
Šašelj Feliks, okrajni komisar.
Šešek Ivan.
Škofic Lovro, davkarski kasir.
Škrl Ivan, avskultant pri okrajni sodniji.
Šolmajer France.
Šolmajerjeva Kornelija, gospá.
Šuklje Fr., c. k. gimn. profesor.
Šumi France, sladkorne tovarne pomočnik v Peštu.
Tavčar Dragutin, posestnik.
Tekavčič Drag., oskr. pos. delalnice.
Tanko Ivan, gostilničar čitalnični.
Toman Helena.
Tomec Jakob, magist. uradnik.
Tomšič Ivan, učitelj c. k. vadnice.
Tratnik Antonija, fin. kom. žena.
Travnar Jožef, učitelj 2. m. šole.
Turk Hugon, trgovec.
Tušek Ivan, gimn. profesor.
Ulman Neža, posestnica.
Urh Peter, kanonik.
Valenta Vojteh, magist. uradnik.
Valentinčič Ignacij.
Vavpetič Ivan.
Več Ivan, trgovec
Vičič Janez Ev., trgovec.
Višnikar Franjo, uradnik pri dež. sodniji.
Vizjak Ant., učitelj na c. k. učit. izobraževališči.
Vončina Josip, konc. pri dež. vladi.
Vrhunec Anton, trgovec.
Wascher Rajko, uradnik v hranilnici.
Wiesthaler France, c. k. gimn. prof.
Zagorjan Ivan, kaplan pri sv. Petru.
Zeplihal Ognjeslav, kamnopisec.
Zic Nikolaj, vojni župnik.
Zima Janez, učitelj v c. k. vadnici.
Zitterer Andrej, čevlj. mojster.
Zmrzlikar Franke, tehnik.
Zupan Jožef, stolni dekan.
Zupan Šimen, duhovnik v pokoji.
Zupančič Vilib., prof. ženskega uč. izobraževališča.
Žakelj Miroslav, c. k. gimn. prof.
Žark Franjo, krojaški mojster.
Žitko Jakob, vratar pri dež. glavarju.
Štev. 219.

b) Ljubljanska okolica.

*Krčon Anton, župnik v Rudniku.
Aleš Luka, župnik v Preski.
Babnik Jernej, župnik na Dobrovi.
Čitalnica v Šent-Vidu.
Deisinger Marija, pivov. gospá v Šiški.
Dernovšek Jurij, duh. adm. v Želimljah.
Dolenec Andrej, posest. v Dravljah.
Finec Anton, župnik v Sostrem.
Gams Jan., posestnik v Loki pri Igu.
Govekar France, nadučitelj na Igu.
Hočevar Jožef, župnik na Igu.
Klemenec Fr., posestnik v Zalogu.
Knez Janez, posestnik v Šiški.
Kogelj Janez, učitelj na Brezovici.
Kraj Matija, kaplan v Sostrem.
Kraljič Miha, posestnik in poštar v Št. Vidu.
Kunaver Miha, pos. v Dravljah.
Malinšek Marija, v Tacenu.
Mandelc Anton, kaplan v Preserji.
Marešič Franjo, kaplan na Brezovici.
Marinko Jožef, benef. v Preski.
Mencinger Lov., duh. oskrb. na Golem.
Namrè Anton, župnik v Šmartnem.
Pipan Andrej, kaplan v Polhovem gradcu.
Potočnik Anton, župnik v Šent-Vidu,

Potočnik Janez, župnik na Brezovici.
Potočnik Martin, učitelj v Sori.
Povšè France, župnik na Ježici.
Sever Janez, posestnik, srenjski odbornik na Vižmarjih.
Skul Valentin, župnik pri sv. Jakobu na Savi.
Sovinec Anton, duh. v pokoji na Gameljnah.
Svetina Valentin, rudarski nadzornik v Knapovžah.
Štrukelj France, duh. na Šmarni gori
Tavčar Ignacij, župnik v Želimljah
Zupan Davorin, železniški uradnik v Zalogu. Štev. 35.

2. Dekanija Škofja Loka. — *a) Poverjenik: Matej Kožuh.*

*Debeljakova rojstna hiša na Visokem št. 2, v Poljanski fari.
*Dolinar France, župnik na Trati.
*Kožuh Matej, dekan v Stari Loki,
Ahčin Anton, župnik v Retečah
Belec Janez, kaplan na Trati.
Čadež Ivan, posestnik v Poljanah.
Jereb Matej, župnik v Javorjih.
Jezeršek Janez, v Gorenji vasi.
Lavrič Matija, duh. adm. v NoviOslici.
Peterlin Primož, duh. adm. pri sv. Lenartu.
Puc Alojzij, kaplan v Stari Loki.
Ramoveš Jernej, župnik v Poljanah
Rožman Lovro, ekspozit v Žabnici
Strupi Jakop, kaplan v Poljanah.
Zupan Ulrik, duh. adm. v Leskovci
Žan Janez, kaplan v Škofji Loki. Štev. 35.

b) Poverjenik: Dragutin Gestrin.

*Gestrin Dragutin, dr., c. k. sodn. pristav.
*Remic Primož, mest. župnik v Loki.
Brulec France, katehet nunske dekliške šole v Loki.
Bukvarnica učiteljska v Loki.
Čitalnica v Loki.
Deisinger Jurij, trgovec v Loki.
Deisinger Terezija v Loki.
Fabiani Karol, lekar v Loki·
Gašperin Jak., ključ. mojster v Loki.
Golob Gašpar, posestnik v Loki.
Gusel Janez, trgovec v Loki.
Homan Josip, posestnik v Loki.
Jeriha Matija, nunski spovednik v Loki.
Kadilčeva Radevojka v Loki.
Mohar Antonija, kovačica v Loki.
Naglič Rudolf, trgovec v Loki.
Ramoveš Andrej, kaplan v Loki.
Sušnik Jovana v Loki.
Sušnik Jovana v Loki.
Triler Janez, c. k. notar v Loki.
Wolkensberg Avguštin, baron, posestnik Oblakovega fidejkomisa v Loki. Štev. 21.

c) Poverjenik: Jože Levičnik.

*Globočnik Leopold, posestnik v Železnikih.
*Rožič Alojzij, kaplan v Železnikih.
Eržen Balant, kmet v Rudnem.
Globočnik A., posestnik v Železnikih.
Hafner Anton, rudarski uradnik v Železnikih.
Jamnik Anton, kaplan v Selcih.
Jereb Matej, župnik v Sorici.
Lapajne Jan., duh. adm. v Dražgošah.

Levičnik Jožef, posestnik in učitelj v Železnikih.
Majer Vincencij, župnik v Selcih.
Tušek Gregor, posestnika sin v Megušnici.
Štev. 11.

3. Dekanija Kranj. — *Poverjenik: Dragutin Šavnik.*

*Debeljak Jan., župnik v Predvoru.
*Florijanova Nikica, gosp. v Kranji.
*Globočnik Edv., dr., zdravnik v Cerkljah.
*Jugovec Leopold, zasebnik v Kranji.
*Krašovic Jur., župnik v Šmartnem.
*Mali Ognjeslav, dr., okr. zdravnik v Kranji.
*Mežnarec Anton, dekan v Kranji.
*Omersa France, trgovec v Kranji.
*Pirec Matej, trgovec v Kranji.
*Pleiweis-ova Ivana, posestnica v Kranji.
*Pleiweis Valentin, trgovec v Beču. (Knjige naj prejema kranjske gimnazije učenec, ki je v slovenščini najizvrstnejši.)
*Prevec Tine, dr., zasebnik.
*Ros Matej, trgovec v Kranji.
*Sajovic Ferd., trgovec v Kranji.
*Steiner Janez, dr., c. kr. bilježnik v Kranji.
*Šavnik Dragotin, lekar v Kranji.
*Šavnik Sebastian, posest. v Kranji.
*Urbančič Lujiza, gospá grajščakinja na Turnu.
*Widmar Jernej, dr., knezoškof.
*Zarnik Anton, župnik v Naklem.
*Zupan Toma, gimn. prof. v Kranji.
Aljaž Jakob, kaplan v Tržiču.
Arhar France, beneficijat v Vogljah.
Bélar Jožet, kaplan v Smledniku.
Bohinec Fr., župnik v Križah.
Cebin Peter, ljudske. šole učitelj v Kranji.
Čitalnica, društvo v Kranji.
Dolenec France, trgovec v Kranji.
Erjavec Janez, duhoven v Kranji.
Frank Rihard, župnik v Tržiču.
Golob Janez, kaplan v Tržiču.
Golobič Anton, župnik v Cerkljah.
Gregorič Ign., župnik na Trsteniku.
Hočevar Jakob, farmacevt v Kranji.
Kmet Vincencij, učitelj v Šmartnem.
Košmelj Janez, kaplan v Šent-Jurji.
Krisper Rajm., trgovec v Kranji.
Krčon Jožef, župnik v Predosljah.
Kršič Jožef, posestnik v Trbojah.
Košmerl Jurij, župnik v pokoji v Kranji.
Kuster Mihael, nadučitelj v Kranji.
Mencinger Janez, dr., odvetnik v Kranji.
Mohar Peter, duhoven v Predosljih.
Novak Martin, poštni odpravnik v Kranji.
Pavlin Aleš, posestnik v Podbrezji.
Pec Drag., c. k. uradnik v Kranji.
Povše Martin, župnik v Šent-Jurju pri Kranji.
Preželj Matej, župnik v Mavčicah.
Robič Simon, beneficijat na Šentjurski gori pri Cerkljah.
Starè Ferd., c. kr. sodnik. pristav.
Šlibar Tomaž, župnik v Dupljah.
Šoklič Blaž, kaplan v Šmartnem.
Tavčar France, kaplan v Kranji.
Učiteljska knjižnica kranjskega šolskega okraja.
Urbančič Janko, grajščak v Turnu.
Vavken Andrej, učitelj in posestnik v Cerkljah.
Vomberger Blaž, župnik v pokoji na Primskovem.
Zupančič Anton, kaplan v Cerkljah.
Štev. 58.

4. Dekanija Radovljica. — *a) Poverjenik: Anton Umek.*

*Jerala Janez, kaplan v Bohinjski Bistrici.
Burger Martin, obč. tajnik v Bohinski Bistrici.
Dobravec Miha, kaplan v pokoji v Bohinjski Bistrici.
Gnjezda Štefan, župnik na Bohinjski Beli.
Jereb Francc, župnik v Zaspem.
Koželj Anton, duhoven v pokoji na Dobravi.
Mali Ignacij, duhoven v Ribnem.
Mencinger Jakob, učitelj v Bohinjsk Bistrici.
Mesar Jan., župnik v Boh. Bistrici.
Morè Anton, kaplan v Gradu.
Trojar Janez, nadučitelj v Gradu.
Umek Anton, župnik v Gradu.
Žumer Jakob, posestnik v Podhom (Gorje).
Žumer Janez v Spodnjih Gorjah.
Štev. 14.

b) Poverjenik: Janez Keršič.

Ažman Ivan, župnik na Dovjem.
Keršič Janez, župnik na Jesenicah.
Robič Jak., pos. v Kranjski gori.
Žužek Simon, kaplan na Jesenicah
Štev. 4.

c) Poverjenik: Silvester Kešè.

*Bernik Lovro, žup. v Kamnigorici.
*Sajevec Janez, župnik v Mošnjah.
Avsenik Neža, rojena Tomanova v Lescah.
Berlic Janez, kaplan v Kropi.
Bononi Jožef, župnik v Radovljici.
Grilec Janez, posestnik na Zgošah.
Hauptman Janez, strojar in posestnik v Kranjski gori.
Kešè Silvester, dekan v Bégunjah.
Novak Janez, kaplan v Mošnjah.
Olifčič Josip, usnjarski mojster.
Resman Janez v Radovljici.
Stenovec Anton, kaplan v Bégunjah
Tavčar Janez, kaplan na Breznici.
Teran Janez, župnik v Ljubnem.
Vurnik Janez v Radovljici.
Zupan Neža. posest. hči v Smokuču
Štev. 16.

d) Poverjenik: Matej Soršak.

Habè Janez, župnik na Ovsišah.
Kapuz Janez, župnik v Kropi.
Soršak Matej v Kropi.
Zabrezovnik Jurij, duh. v pokoji v Kamnigorici.
Zupan Janez v Kropi.
Štev. 5.

5. Dekanija Kamnik. — *Poverjenik: Janez Debevec.*

*Fabijani o. Placid, frančiškan.
*Kokalj o. Rainerij, frančiškan.
*Starè Alojzij, administrator na Rovi.
*Stranjska fara po Mih. Dobovšekovi ustanovi. (Gosp. župnik je prošen da knjige razdeli med tri posest iz Dobovšekove rodovine, po njihov smrti pa faranom po svoji previdn.

*Nabernik Ivan , c. k. sodn. pristav.
*Parapat Janez , duh. oskrbnik v Vranjipeči.
Albrecht Leopold, župnik v Dobu.
Bralno društvo v Robu.
Bukvarnica učiteljska, okraja kamniškega.
Čitalnica v Kamniku.
Debevec Janez, posest. v Kamniku.
Eder Janez, župnik v Mekinjah.
Hiti Janez, župnik na Homcu.
Höffern pl. Viljemina, grajščinska gospica na Brdu.
Hribar France, posestnik na Križu.
Iglič Janez, trgovec v Lukovci.
Janežič Anton, trgovec v Kamniku.
Kajdiž Tomaž, župnik v Vodicah.
Kmetič Mihael, župnik v Stranji.
Krsnik Jožef, c. k. okrajni sodnik na Brdu.
Kljun Janez, kaplan v Kamniku.
Knjižnica v Repnjah.
Kubelj Matija, administr. v Gozdu nad Kamnikom.
Levec Janez, trgovec v Kamniku.
Ložar Jan., posestnik v Trzini.
Lomberger Jož., benef. v Komendi.
Mrvec Blaž, župnik v Nevljah.
Murnik Janez, trgovec v Kamniku.
Orel Josip, trgovec v Kamniku.
Pečnik Anton, kaplan na Brdu.
Plavec Anton, posestnik v Kamniku.
Pfeifer France, učitelj na Goričici.
Polak Josip, meščan v Kamniku.
Rodè Josip, meščan v Kamniku.
Suhi J., trgovec v Kamniku.
Svetlin France, kurat na Goričici.
Starè Mih., inženir v Mengišu.
Špendal France, kaplan v Mengišu.
Švajgar J., grajski oskrbnik na Brdu.
Tavčar Matej, župnik v Komendi.
Tomšič Štefan, učitelj v Tunjcah.
Vidic o. Fortunat, frančiškan.
Zorec Janez, župnik v Mengišu.
Štev. 42.

6. Dekanija Moravče. — *Poverjenik: Janez Toman.*

*Jarec Jernej, župnik v Dolu.
*Mazek Lovro, kaplan v Zagorji.
*Oblak Janez, župnik pri sv. Heleni.
*Šranec Stanko, župnik v Hotiču.
*Urbanček Janez, župnik v Krašnji.
Brodnik Anton, kaplan v Moravčah.
Brvar Gotard, mlinar in posestnik Podzidom.
Gros Jakob, župnik v Zagorji.
Jošt Mihael, učitelj v Zagorji.
Kepec France, duh. adm. v Češnjicah.
Koprivnikar Janez, župnik na Savi.
Kosmač Simon, duh. adm. na sv. Gori.
Krištofič Lovro, duh. adm. v Št. Osvaldu.
Mogolič M., župn. pri sv. Lambertu.
Petrič Blaž, župnik v Blagovici.
Pleško France, beneficiat na Vrhpolji.
Preša Jožef, župnik v Pečah.
Romè France, župnik v Čemšeniku.
Stupar Janez, duh. adm. pri sv. Gothardu.
Tavčar Mihael, župnik na Vačah.
Toman Janez, dekan v Moravčah.
Vrančič France, duh. v pokoji.
Vodè Jožef, trgovec na Dolskem v Moravčah.
Zorman Anton, župnik v Kolovratu.
Zupančič Janez, župnik v Ihanu.
Štev. 26.

7. Dekanija Šmarje. — *Poverjenik: Matija Brolih.*

*Bartol Baltazar, župn. na Lipoglavu.
*Brolih Matija, dekan v Šmarji.
*Štritar Janez, benef. v Št. Vidu.
Ažur Anton, župnik v Šent-Jurji.
Borštnik Janez, nadučitelj v Šmarji.
Cirheimb Cene, baron, kaplan v Šent-Vidu.
Drčar Martin, župnik na Polici.

Hinek J., župnik v pokoji v Zatičini.
Hočevar Anton, župn. v Kopanji.
Jakelj Gregorij, župnik v Žalini.
Kovač Franjo, učitelj v Zatičini.
Kulavec Matija, župnik v Šent Vidu.
Kumer France, kaplan v Šent-Vidu.
Legat Fr., zdravnik v Višnji gori.
Lukan Jak., zdravnik v Šent-Vidu.
Mazek Anton, župan v Šmarji.
Oblak Lorenc, kaplan na Krki.
Podhoj Ivan, kaplan v Šent-Vidu pri Zatičini.
Razpotnik Jakob, žup. v Višnji gori.
Rotschütz Emil, baron, grajščak v Smreki.
Steska Edvard, c. k. okr. sodnik v Zatičini.
Vrančič Ignacij, kaplan v Šmarji.
Zorec Jurij, župnik na Krki.
Štev. 23.

8. Dekanija Litija. — *Poverjenik: Jakob Rus, dekan.*

*Kobler Aloj., posestnik v Šmartnem.
*Svetec Luka, c. k. notar v Litiji.
*Zupan Miha, župnik na Prežganji.
Abzec Matija, kaplan v Šmartnem.
Adamič Fr., nadučitelj v Šmartnem.
Blaž Božidar, trgovec v Litiji.
Celar Janez, župnik v Svibnem.
Dovič Janez, župnik na Doleh.
Esih Josip, železn. čuvaj v Litiji.
Gestrin Leopold, župnik pri sv. Jurji.
Jeretin Martin, tajnik okrajn. glavarstva v Litiji.
Ključevšek Ign., kaplan v Šmartnem.
Kunstelj Franc., duh. adm. na Jančem.
Petek Andrej, župnik v Polšniku.
Rožnik Anton, c. kr. sodnijski adjunkt v Litiji.
Rus Jakob, dekan v Šmartnu.
Vestenek Jul., dr., vitez, c. k. okr. glavar.
Stev. 17.

9. Dekanija Trebno. — *Poverjenik: Jan. Kovačič.*

*Barbo-Waxenstein grof J., grajščak v Rakovniku.
*Košir Janez c. k. sodn. v Trebnem.
*Kovačič Janez, dekan v Trebnem.
*Martinak Jožef, c. k. sod. adjunkt v Žužemberku.
*Vovk Matej, duhovnik na Mirni.
Barbo Miha, kaplan pri sv. Lovrencu.
Bercar J., pos. v Kamnji (sv. Rupert).
Blagnė Anton, oskrbnik v Rakovniku.
Dolinar Jan., župnik v Št. Janžu.
Gerčar Andrej, učitelj v Šent-Rupertu.
Grčar Jožef, župnik pri sv. Trojici.
Hofer Karol, lokalist v Čatežu.
Jaklič Jožef, kaplan v Trebnem.
Košir Alojzij, župnik v sv. Rupertu.
Kunšič Anton, učitelj v Trebnem.
Lenasi Anton, kaplan v Doberničah.
Lotrič Leop., kaplan v Žužemberku.
Marolt Jakob, župnik pri sv. Križu.
Müller Jan., župnik na Mirni.
Nemec Anton, kaplan pri sv. Trojici.
Pogačar Andrej, gozdnar v Zagradcu.
Pogačnik Jan., kaplan pri sv. Križu.
Pož Dragotin, davkarski adjunkt v Mokronogu.
Sovan Leopold na Mirni.
Steklasa France v Št. Rupertu.
Švajgar France, kaplan v Trebnem.
Šular Janez, župnik v Trebelnem.
Tomšič Matilka, gospica v Trebnem.
Tramte Anton, kaplan v Št. Rupertu.
Trepal Anton, administrator na Selih.
Urbanija Lovro, farni predstojnik v Ambrusu.
Vašič Ljud., dr., zdravnik v Trebnem.
Štev 32.

10. Dekanija Leskovec. — *1. Poverjenik : Edvard Polak.*

*Bušič Jožef, posestnik v Št. Jerneji.
*Grivec France, kaplan v Leskovcu.
*Hočevar M., posestnik in državni poslanec na Krškem.
*Kapler Janez, posest. pri sv. Duhu.
*Kuralt Ivan, avskultant na Krškem.
*Polak Edvard, dekan in čast. kanonik v Leskovcu.
*Pekovec Jožef, kaplan v Št. Jerneji.
*Rudež Dragotin, grajščak v Gracarskem turnu.
*Sajè Miha, kaplan na Studencu.
*Šola Št. Jernejska.
*Tavčar Anton, župnik na Raki.
*Vesel Ivan, župnik pri sv. Duhu.
Bukvarnica šol. okraja na Krškem.
Burnik Valentin, učitelj v Št. Jerneji.
Ferfilja Anton, kupč. opravnik na Krškem.
Gašperlin Gašper, župnik v Bučki.
Jarec France, kaplan v Leskovcu.
Knavs Janez, vikarij na Krškem.
Koželj Miha, kaplan v Škocijanu.
Lavtar Anton, župnik pri sv. Križu.
Mavrer Gustav, posestnik na Raki.
Obrstar Jan., kupčevalec v Cerkljah.
Petrovčič Franjo, kaplan v sv. Križevem.
Pfeifer Viljem, župan na Krškem.
Pogorelec And., kaplan v Dolini.
Poznik Radivoj, uradnik na Krškem.
Sajè Janez, učitelj v Šent-Jerneji.
Svoboda Janez, gozdnar v Čatežu.
Šos Mihael, župnik na Studencu.
Šusteršič Mat., posest. na Krškem.
Tavčar Ignacij, župnik v Dólini.
Virk France, trgovec v Leskovcu.
Vovk Janez, župnik pri sv. Jerneji.
Zadnik Šimen, župnik v Čatežu.
Štev. 34.

2. poverjenik : Janez Lesjak.

*Lesjak Janez, župnik v Kostanjevici.
Belè France, grajšč. oskrbnik v Kostanjevici.
Podboj Jožef, c. k. okrajni sodnik v Kostanjevici.
Šetinec Fr., trgovec v Kostanjevici.
Štev. 4.

11. Dekanija Novomesto (Rudolfovo). — *Poverjenik: Sim. Wilfan.*

*Babnik Janez, župnik v Soteski.
*Grašič Anton, kanonik v Novem mestu.
*Langer Fr., pl. Podgoro, grajščak v Podganicah.
*Mlakar Anton, župnik v Mirni peči.
*Romè Jožef, župnik pri sv. Petru.
*Skubec Mihael, župnik v Poljanici.
*Strucelj Juraj, c. k. pristav v Rudolfovom.
*Vojska Andrej, dr., c. k. okrajne sodnije svétnik v Novem mestu.
*Volčič Janez, župnik v Šmarjeti.
Bačnik Janez, župnik v Prečini.
Čitalnica v Novem mestu.
Frančiškanski samostan v Novem mestu.
Golf Ivan.
Gruden Ivan, davkarski kontrolor v Novem mestu.
Gruden Jakob, župnik pri Beli cerkvi.
Hren Jakob, c. k. državni pravdnik v Novem mestu.
Hrovat Florentin.
Kalčič Ant., trg. v Novem mestu.
Klofutar Janez, kaplan v Prečni.
Knjižnica c. k. gimnazije.
Majtinger Ivan, vodja gruntovnice.

Mrzel Jožef, župnik v pokoji v Toplicah.
Mohar Martin, uradnik v Novem mestu.
Oblak Valentin, trgovec v Novem mestu.
Ogórek Josip, gimn. profesor v Novem mestu.
Poljanec Janez, gimn. profesor v Novem mestu.
Rizzolli Dominik, lekar v Novem mestu.
Rozina Anton v Novem mestu.
Rozina Jož., dr., adv. v Nov. mestu.
Stavdaher o. Ignacij, gimn. katehet v Novem mestu.
Tomažič Ivan, vikar v Novem mestu.
Verbič Lovro, c. kr. davk. adjunkt.
Virant Janez, duh. adm. v Podgradu.
Wilfan Simon, prošt v Novem mestu.
Zajdel Nande, filozof.
Zbašnik Franjo, kaplan v Mirni peči.
Zagorjan Martin, duh. v pokoji.
Žitnik Ignacij. Štev. 38.

12. Dekanija Metlika. — *a) Poverjenik: Anton Aleš.*

*Mahkot Janez, c. k. okr. glavar v Črnomlji.
Aleš Anton, dekan v Semiču.
Barle Janez, učitelj v Podzemlji.
Borštnik Pavel, učitelj na Preloki.
Bregant Val., kaplan v Črnomlji.
Dev Edvard, c. k. okrajni sodnik v Črnomlji.
Dolžan Jernej, župnik v Radovici.
Gorenjec Leop., župnik v Adlešicah.
Haring Sofija, gospá v Črnomlji.
Kavčič France, učitelj v Dragatušu.
Khern Rudolf, c. k. sodn. pristav.
Kolbezen Jan., posestnik v Črnomlji.
Križaj Nikolaj, kaplan v Semiču.
Kuralt Božidar, c. k. sodnijski pristav v Črnomlji.
Lilek Franjo, posestnik v Črnomlji.
Mervec Janez, kaplan v Starem trgu.
Muhič Franjo, učitelj na Vrhu.
Pavlič Ign., dr., okrajni zdravnik v Črnomlji.
Pihler Jožef, c. k. okrajni tajnik v Črnomlji.
Poklukar Jože, kaplan v Vinici.
Potokar Jože, c. k. davkar.
Režék Peter, župnik v Poljanah pri Starem trgu.
Stanonik Nik., učitelj v Starem trgu.
Šola farna v Starem trgu (plačuje g. dr. Jur. Sterbenec).
Šutej Matija, župnik v Vinici.
Tomazin Janez, duh. adm. v Dragatušu.
Tomec Martin, župnik v Suhorji.
Učiteljsko društvo v Črnomlji.
Kalan Rajmund, duh. adm. na Vrhu.
Zarnik Matija, duh. adm. v Preloki.
Štev. 30.

b) Poverjenik: Anton Navratil.

*Lampè Jožef, c. k. uradnik v Metliki.
Furlan Franjo, posestnik.
Gangel Lavoslav, posestnik.
Gustin Franjo, župan.
Jančar Franjo, duh. nem. vit. reda.
Kapele Janez, oskrbnik komendski.
Navratil Anton, zasebnik.
Premer Anton, zasebnik.
Prosenik Anton, trgovec.
Sturm Vaclav, učitelj. Štev. 10.

13. Dekanija Kočevje. — *Poverjenik: Josip Novak.*

*Lovšin Simon, župnik pri fari v Kostelu.
*Novak Josip, dekan v Kočevji.
Abram Lavos., učitelj v Nemški Loki.

Bučar Žiga, dr., c. k. okrajni zdravnik v Kočevji.
Gašperin Viljem, kaplan v Mozelji.
Gantar Lovro, kaplan v Kočevji.
Kalan Jakob, provizor v Spodnjem Logu.
Kolar Matija, kaplan v Koprivniku.
Lebar Jakob, kaplan v Kočevji.
Komljanec Janez, katehet gimn. v Kočevji.
Nekerman France, c. k. uradnik v Kočevji.
Olipič Janez, fajm. v Koprivniku.
Sušnik Jakob, duh. pomočnik pri Stari cerkvi.
Treitz Anton, zdravnik v Kočevji.
Vajvoda Simon, župnik v Nemški Loki.
Videmšek Matija, kaplan na Reki.

Štev. 16.

14. Dekanija Ribnica. — *a) Poverjenik: A. Skubic.*

*Jereb Jožef, župnik v Dragi.
*Kljun Marjanica, posestnica v Slatniku, 2.
*Lesar Janez, posestnik v Hrovači, 4.
*Lesar Martin, posestnik v Sušji, 23.
*Lovšin Micika, pos. v Jurjevici, 34.
*Skubec Martin, dekan v Ribnici.
*Šušje, vas.
Arko Anton, posestnik v Ribnici.
Bobek Janez, zdravnik v Ribnici.
Bralno društvo v Sodražici.
Jaklič Štefan, župnik v Dolenji vasi.
Jenčič Alojzij, c. k. sodn. adjunkt.
Knific Srečko, kaplan v Ribnici.
Kobilica Janez, duh. pomočnik v Dolenji vasi.
Merhar Jože v Ribnici.
Pristov Simon, duh. pomočnik v Ribnici.
Ratek Lovro, c. k. sodec v Ribnici.
Ricoli Alojzij, trgovec v Ribnici.
Varl Tomaž, kaplan v Sodražici.
Voglar Jožef, župnik v Sodražiči.

Štev. 20.

b) Poverjenik: Matej Frelih.

Candolini Vojteh, c. kr. sodnik v Laščah.
Čibašek Anton, župnik v Šent Kocijanu pri Turjaku.
Frelih Matej, župnik v Laščah.
Grjol Lovro, duh. adm. pri sv. Gregorji.
Hočevar Matija, poštar v Laščah.
Hočevar M., trgovec Pod-Turjakom.
Jan Primož, župnik na Robu.
Jaklič Josip, posestnik v Vidmu.
Karlin Janez, kaplan v Laščah.
Murgelj Julij, c. k. pristav v Laščah.
Razboršek Jožef, kaplan v Dobrepoljah.

Štev. 11.

15. Dekanija Vrhnika. — *Poverjenik: Šlibar Martin.*

*Kotnik France, posest. na Vrhniki.
*Markič Matej, župnik v Logatcu.
*Šlibar Martin, dekan na Vrhniki.
Borštnik France, profesor (knjige v Borovnico št. 8.)
Borštnik Janez, posestnik v Doléh.
Črne Anton, župnik v Hotedršiči.
Dolinar France, kaplan v Horjulu.
Jugovec Anton, župnik v Borovnici.
Justin Blaž, provizor v Črnem Vrhu.
Kavčič Gašpar, posestnik v Rovtah.
Lavrič Jožef, župnik v Zaplani.
Molek Martin, kaplan v Preserji.
Papler Fr., nadučitelj v Borovnici.
Pipan Andrej, kaplan v Polhovem Gradcu.

Pleško Drag., c. k. okrajni sodnik na Vrhniki.
Podobnik Ignacij, župnik v Preserji.
Rozman Jurij, župnik v Rakitini.
Vidmar Matej, župnik v Rovtah.
Volčič Jurij, c. k pristav na Vrhniki.
Vonča Anton, duh. pastir v Belkah.
Zdražba Janez, kaplan na Vrhniki.
Štev. 21.

16. Dekanija Idrija. — *a*) *Poverjenik: Jožef Kogej.*

*Majnik Janez, župnik v Žiréh.
*Občina mestna v Idriji.
Demšar Janez, administrator na Ledinah.
Eržen France, kaplan v Spodnji Idriji.
Grbec Ljudevit, dr., rudarski zdravnik v pok. in ces. svetov. v Idriji.
Horvat Miha, župnik v Sp. Idriji.
Inglič Jakob, nadučitelj in ravnatelj rudarske šole v Idriji.
Juvan Janez, beneficijat in glavne šole katehet v Idriji.
Klobus Valentin, admin. na Vojskem.
Kogej Jožef, dekan v Idriji.
Leskovec Boštjan, posest. in župan v Spodnji Idriji.
Lipold Marka Vincencij, c. k. rudn. predstojnik in viši svétnik v Idriji.
Pivek Janez, župnik v Zavracu.
Stranecky Jožef, trgovec v Idriji.
Treven France, rudar v Idriji.
Treven Valentin, trgovec v Idriji.
Urbas Leopold, ces. kr. topilnični oskrb. v pokoji v Idriji.
Verbajs Anton, kaplan v Žiréh.
Štev. 18.

b) *Poverjenik: Domicelj Anton.*

*Svetličič Fr., župnik v Godoviču.
Bezeljak Fr., kmet. sin v Črnem Vrhu.
Čitalnica v Črnem Vrhu.
Domicelj Anton, vikarij v Črnem Vrhu.
Gostiša Jožef, kmet. fant v Črnem Vrhu.
Majnik Miha, kmet v Črnem Vrhu.
Mikuš France, rokodelski umetnik v Zadlogah.
Plešnar Anton, župan v Črnem Vrhu.
Vovk Josip, učitelj v Črnem Vrhu.
Štev. 9.

17. Dekanija Cerknica. — *a*) *Poverjenik: Končnik Davorin.*

*Dolenec Henrik, dr., c. k. sodnijski adjunkt v Ložu.
*Kaplenek Jan., župnik na Oblokah.
*Obreza Adolf, posest. v Cerknici.
Jan Simon, župnik pri sv. Trojici nad Cerknico.
Klinar France, učitelj v Šent-Vidu.
Končnik Dav., kaplan v Starem trgu pri Ložu.
Kosec Jern., župnik v Šent-Vidu.
Krašovec Ant., posest. v Dolenji vasi.
Lenček Blaž, župnik v Star. trgu.
Ljudska šola v Bégunjah.
Mandelc Iv., nadučitelj v Starem trgu.
Oblak Janez, dekan v Cerknici.
Prijatelj Mat., kaplan na Oblokah.
Sterle France, trgovski pomočnik v Markovci pri Ložu.
Švajger Martin, zdravnik v Ložu.
Vilar Jak., trgov. v Pudobu pri Ložu.
Werdovac Josip, c. kr. sodnik v pokoji v Starem trgu.
Žerovnik Tomaž, župnik v Grahovem.
Štev. 18.

b) Poverjenik: France Rihar.

Bernard Val., kaplan v Studenem.
Blažon Jakob, posestnik v Planini.
Dolenec Jožef, posestnik v Planini.
Jeršan Anton, posestnik na Uncu.
Koren Miroslav, posestnik v Planini.
Kovšca France, posestnik v Planini.
Lavrič Jurij, posestnik na Rakeku.
Levičnik Valentin, c. kr. finančn. komisar v Planini.
Modrijan France, c. kr. uradnik v Planini.
Poženel Ivan, učitelj na Uncu.
Rihar France, župnik v Planini.
Žitnik Simon, c. k. kancelist.
Štev. 12.

18. Dekanija Postojina. — *Poverjenik: Janez Hofstetter.*

*Globočnik Anton, c. k. predstojnik.
*Globočnik Janez, župnik v Slavini.
*Kržič Gregor, c. kr okrajni sodnik v Senožečah.
*Lavrenčič Andrej, posestnik.
*Občina v Razdrtem.
*Razpet Martin, dr., okrajni zdravnik v Postojini.
*Vidmar Jožef, župnik v Vremah.
Bezeljak Pavel, ces. kralj. notar v Postojini.
Blaznik Jakob, župn. v Hrenovicah.
Burgar Amalija, omožena Kautzner (kolodvor Postojina).
Čadež Janez, kaplan v Matenji vasi.
Čitalnica v Postojini.
Dekleva Andrej, posestnik v Vremah.
Dekleva France, trgovec v Slavini.
Ditrih Ant., pekovski sin v Postojini.
Fetih-Frankheim Anton, kaplan v Postojini.
Jalen Simon, kurat v Št. Petru.
Lunder Janez, eksposit v Trnji.
Okorn Ignacij, župnik v Senožečah.
Pegan Lavoslav, učitelj.
Samec Maks, železnični zdravnik v Postojini.
Skvarča Janez, kaplan v Slavini.
Zelen Jožef, posestnik v Senožečah.
Žgur Anton, kaplan v Hrenovicah.
Štev. 24.

19. Dekanija Trnovo. — *Poverjenik: France Legan.*

*Brinšek Ivan, trgovec v Trnovem.
*Česnik Jurij, trgovec v Knežaku.
*Domicelj Alojzij, trgovec v Zagorji.
*Jenko Skender, trgovec v Trnovem.
*Ličan Skender, trgovec v Trnovem.
Bralno društvo v Št. Petru.
Budnar Janez, župnik v Vremu.
Čitalnica v Zagorji.
Dekleva Ivan, posestnik v Zarečju.
Drobnič Andrej, župnik v Knežaku.
Kacin Anton, kaplan v Trnovem.
Klemenec France, vikarij v Zagorji.
Kranjec Matija v Trnovem.
Legan France, kurat v Nadanjemselu.
Legat Andrej, učitelj v Zagorji.
Lukanec Jožef, kurat v Suhorji.
Mežnar Jože, posestnik v Harijah.
Pavlič Damijan, župnik v Zagorji.
Ponikvar Anton, kurat v Harijah.
Satran Anton, logar v Koritnicah.
Torkar Matija, župnik v Košani.
Valenčič Jože, trgovec v Narinu.
Valenčič Meta, posestnica v Trnovem.
Zarnik Martin, učitelj v Trnovem.
Žagar France, duh. pom. v Košani.
Žnidaršič Jakob, prof. v Vremu.
Štev. 26.

20. Dekanija Vipava. — *Poverjenik: Jurij Grabrijan.*

*Erjavec Matija, vikarij v Šturijah.
*Grabrijan Jurij, kan. in dekan v Vipavi.
*Hiti Luka, beneficijat v Vipavi.
*Kavčič France, posest. v Šent-Vidu.
*Koder Matej, kurat v Slapu.
Adlešič Jurij, nadučitelj v Vipavi.
Bilec Janez, benef. v Lozicah.
Bric Janez, c. k. okrajni sodnik.
Bukvarnica učiteljska v Vipavi.
Čitalnica kmetijska v Podragi.
Čitalnica národna v Vipavi.
Ditrih Andrej, kupčevalec v Vipavi.
Francelj Štefan, učitelj v Št. Vidu.
Ganter Janko, učitelj na Planini.
Habè Jože na Gočah.
Hiti Simon, učitelj na Slapu.
Hladnik Janez na Lozicah.
Janža Ivan, kurat v Podvelbu.
Kete Jožef, strojar v Vipavi.
Košir Jakob, vikarij v Šent-Vidu.
Lekan Janez, posestnik v Vipavi.
Lušin Anton, kurat v Podkraji.
Mercina, učitelj v Vipavi.
Malnaršič Jožef. duh. v pokoji.
Pečar Janez, kurat v Vrbpolji.
Račič Alojzij, učitelj v Vipavi.
Silvester France, pek.
Stupar Janez, kurat v Budanjah.
Šapla Anton v Vipavi.
Šola vinorejska na Slapu.
Šraj Valentin, kurat v Podragi.
Uršič Anton, posestnik v Vipavi.
Vidrich Anton, posestnik v Vipavi.
Zarnik Ivan, učitelj v Budanji.
Žepič Franjo, prof. na gospodarski šoli na Slapu.
Žgur Anton, posestnik v Podragi.

Štev. 36.

Štev. udov v ljublj. škofiji:	ustanovnikov . . .	194
	letnikov	755
	Skupaj .	949

II. Lavantinska škofija.

1. Dekanija Maribor. — *Poverjenik: Janez Majciger.*

*Čitalnica narodna.
*Dominkuš Ferko, dr., odvetnik.
*Gregorec Lavoslav, dr., profesor bogoslovja.
*Knjižnica gimnazijska.
*Knjižnica semeniška.
*Kosar Franjo, kanonik.
*Kovačič Martin, sem. podravnatelj in profesor bogoslovja.
*Majciger Janez, c. k. gimn. prof.
*Modrinjak Matija, korar.
*Ogradi France, špiritual v sem.
*Radej France, dr., c. k. bilježnik.
*Rapoc France, c. k. bilježnik.
*Skuhala Janez, profesor bogosl.
*Srnec Tanko, dr., odvetnik.
*Valenčak Martin, c. k. profesor.
*Zorčič France, stolni prošt.
Bračko Mihael, kaplan pri sv. Križu.
Bralno društvo v Rušah.
Brdajs Davorin, trgovec.
Brelih France, prof. više realke.
Feuš, duhovnik.
Ferk Feliks, dr., zdravnik.
Flek Jožef, stolni vikar.
Gaberc Davorin, bogoslovec.
Glančnik Jernej, dr., odv. koncip.
Grosskopf M., žup. v pokoji v Selnici.
Heržič Jožef, stolni kaplan.
Jentl Bernard, trgovec.

Kocmut Janez, nadučitelj v Rušah.
Koren Matija, župnik v Selnici.
Koser Makso, dr. odvet. koncip.
Lavtar Luka, prof. na c. k. učitelj. izobraževališči.
Lednik Anton, kaplan v Rušah.
Miklošič Ivan, učitelj na c. k. učit. izobraževalnici.
Modrinjak, dr., zdravnik.
Morič Maks, trgovec.
Napotnik Miha, bogoslovec.
Nerad Miha, učitelj v Št. Petru pri Mariboru.
Novotny Eman., c. k. okr. sodnik v Gornjem gradu.
Orozel Janez, dr. odvetnik v Mariboru.
Pajek Janko, profesor in posestnik tiskarnice.
Pajek Jožef, dr., gimn. profesor.
Pečko Jakob, dr., odvet. koncip.
Pernavsel Štefan, župnik v Kamici.
Praprotnik France, kaplan v Selnici.
Purgaj Jakob, c. k. gimn. prof. v Mariboru.
Robič Fr., uč. na c. k. uč. izobraževalnici in okr. šolski nadzornik.
Šijanec Alojzij, kaplan v Selnici.
Šoštarič Ferdinand, bogoslovec.
Zemljič Jožef, učitelj v pokoji.
Žmavec Jurij, kaplan v Kamici.
Žuža Janez, knezoškof. tajnik in pridv. kaplan.

Štev. 52.

2. Dekanija Jarenina. — *Poverjenik: Jožef Čuček.*

Čuček Jožef, dekan v Jarenini.
Merčnik Anton, kaplan pri sv. Ilu.
Simonič Janez, kaplan.
Slekovec Jožef, učitelj v Jarenini.
Šeibela Jože, cerkovnik v Jarenini.

Štev. 5.

3. Dekanija Braslovče. — *Poverjenik: Lavoslav Šventner.*

*Balon Anton, župnik v Polzeli.
*Bohinec Jak., dekan v Braslovcah.
*Šentak Fr., župan na Vranskem.
*Šventner Lav., trg. na Vranskem.
Cilenšek Blaž, kaplan na Vranskem.
Čitalnica narodna na Vranskem.
Gradišnik Luka, zdravnik na Vranskem.
Južna Valentin, trg. pri Št. Jurji.
Kreft Alojzij, kaplan v Braslovčah.
Križnik Gašpar, čevljar v Motniku.
Meglič Šimen, učitelj na Vranskem.
Oset J. S., trgovec na Vranskem.
Polec France, kaplan na Vranskem.
Soršak Matija, učitelj na Vranskem.
Škoflek Jak., nadučit. na Vranskem.
Šorn Gašper, župan v Grajski vasi.
Ulrih Fr., c. k. notar na Vranskem.
Vovšek Franjo v Braslovčah.

Štev. 18.

4. Dekanija Bistrica Slovenska. *Poverjenik: Lovro Stepišnik.*

*Arsenšek Matija, žup. v Poličanah.
*Hajšek Anton, žup. v Makovljah.
*Ratej France, bilježnik v Slovenski Bistrici.
*Trafenik France, župnik v zgornj. Poljskavi.
*Vraz Janez, kaplan v Laporju.
Cenec Gašpar, žup. pri sv. Martinu.
Črnko Jožef, kaplan v Laporjih.
Drnjač Vekosl., učitelj v Slov. Bistrici.
Hirti Fr., kaplan v Slov. Bistrici.
Knjižnica učitelj. okr. v Slov. Bistrici.
Levičnik Vojteh, c. kr. adjunkt v Slov. Bistrici.

Limavšek Peter, gostilničar v Slov. Bistrici.
Moge Mih., učitelj v Slov. Bistrici.
Napast Davorin, kaplan v Laporjah.
Prešerin Janez, kaplan v Slovenski Bistrici.
Rakoše M., kaplan v Makovljah.
Smogavec Jurij (Kotnik), kmet pri sv. Vinceslaji.
Stepišnik Lovro, posestn. in trgovec v Slov. Bistrici.
Šlamberger Anton v Slov. Bistrici.
Vrabelj Jan., kaplan v Najšbergu (Mansberg).
Železnikar Ivan, notar. uradnik v v Slov. Bistrici.
Žigart France, kmet v Šmartnu.
Štev. 22.

5. Dekanija Celje. — *a) Poverjenik: dr. Štefan Kočevar.*

*Čitalnica národna v Celji.
*Janežič Jakob, rudninski uradnik v Grižah.
*Kapus France, trgovec v Celji.
*Kočevar Št., dr., okr. zdrav. v Celji.
*Krušič Ivan, gimn. prof. v Celji.
*Občina selska v Teharjih.
*Orešek Jan., c. kr. gimn. prof.
*Podružnica kmetijska v Celji.
*Sovič Jožef, kaplan v Grižah.
*Tarbauer Jožef, dr. zdravništva.
Topljah Jožef, učitelj v Celji.
Žuža Ivan, rudninski pos. v Grižah.
Baš Lovro, bilježn. koncip. v Celji.
Bobisud Jakob, učitelj v Celji.
Jeretin Edvard.
Jesenko Greg., ranocelnik v Celji.
Jug France, rudn. služ. v Grižah.
Koderman Filip, učit. v Frankovljah.
Lukežič Janez, ranocelnik v Štorah.
Matoh Jožef, župnik v Galiciji.
Pirnat Jakob, odvet. koncip. v Celji.
Presečnik Gregorij, kaplan v Galiciji.
Roze France, ranocelnik v Vojniku.
Rupnik Janez, učitelj v Svetini.
Sernec Josip, dr., advokat v Celji.
Starè Ant., dr., c. k. vojn. nadlečnik.
Troha Jernej, učitelj v Šent-Pavlu pri Bolski poleg Celja.
Turin Jožef, kaplan v Celji.
Zelenec Jože, župnik v pokoji.
Štev. 29.

b) Poverjenik: Miha Žolgar.

Dolinšek Rafael.
Gaberšek Ivan, uradnik pri okraj. glavarstvu.
Geršak Vinko, kaplan na Teharjih.
Končnik Peter, c. kr. profesor in okrajni šol. nadzornik.
Kozelj Matej, not. koncip.
Knjižnica gimnazijska v Celji.
Krašan France, c. k. profesor.
Kregar Boštjan, učitelj v Celjski okolici.
Miklavec Janez, učitelj v Celji.
Rudolf Janez.
Švarčnik Tone.
Vrečar Gašper, učitelj na Teharjih.
Weiss Josip, učitelj v Celji.
Žolgar Miha, c. k. gimn. profesor.
Štev. 14.

c) Poverjenik: France Vučnik.

*Jeraj Jožef, župnik in duh. svetovalec v Žavcu.
*Vučnik France, nadučitelj v Žavcu.
Bergman Mihael, dr. zdravništva v Žavcu.
Bratanič Herman, terg. pomočnik v Žavcu.
Hausenbüchler Janez, tržan.
Hribovšek Karol, kaplan v Žavcu.
Plešnik Mih., kaplan v Žavcu.

Potočnik Gustav, nadučitelj v Petrovčah.
Roblek France, tržanov sin v Žavcu.
Širca Ernest, trgovec v Grižah.
Širca Jožef, trgovec v Žavcu.
Šo ljudska v Žavcu.
Vrečko Franjo, podučit. v Perovčah.
Žagar Jožef, tržanov sin v Žavcu.
Štev. 14.

6. Dekanija Dravsko polje. (p. Rača, Kranichsfeld).

a) Poverjenik: Rath France Ser.

*Stranjšak Martin, nadžupnik v Hočah.
Golob Andrej, učitelj v Fravhajmu.
Hren Anton, nadučitelj v Fravhajmu.
Kranjec Toma, župan v Fravhajmu.
Merkuš Anton, kaplan v Slivnici.
Rath France Ser., župnik v Fravhajmu.
Ribar Anton, kaplan v Hočah.
Ruta Rupert, kaplan v Fravhajmu.
Štev. 8.

b) Poverjenik: Antolič Ivan. (P. Neustift bei Pettau).

Antolič Ivan, župnik na Ptuj. gori.
Pezdevšek Dragotin, učitelj v Slivnici.
Sket Martin, kaplan na Ptujski gori.
Sparovec Andrej, župnik pri sv. Lorencu. Štev. 4.

7. Dekanija Gornji Grad. — *a) Poverjenik: Potočnik Lovro.*

*Potočnik Lovro, dekan v Gornjem gradu.
Bičman Josip, upravnik v Gornjem gradu.
Ermenec France, župnik v Bučah.
Fišer Anton, kaplan v Solčavi.
Germel Kristijan, posestnik v Solčavi.
Hren Ivan, pos. v Gornjem gradu.
Jerše Fr., uradnik v Gornjem gradu.
Kramar Konstancij, pos. v Solčavi.
Kranjec Jož. pos. v Gornjem gradu.
Krenner Ivan, župnik in dekan pri sv. Frančišku.
Krulec Josip, posestnik v Gornjem gradu.
Novotni Emil, c. k. okrajni sodnik.
Poretič Albin v Gornjem gradu.
Pusteslomšek Ant., učitelj v Bučah.
Strnad Anton, kmet pri Novi Stifti.
Strnard Matija, župnik v Ljubnem.
Tratnik J., kmet pri Novi Štifti.
Št. 17.

b) Poverjenik: Jož. Lipold. (Pošta Mozirje.)

*Lipold Jožef, posestnik, v Mozirji.
Goričar Anton, poštar v Mozirji.
Jaklič Anton, klerik v Nazaretu.
Jeraj Anton, kmet na Rečici.
Jereb o. Romuald, frančiškan v Nazaretu.
Kotnik Josip, podučitelj v Mozirji.
Krajnik o. Atanazij, frančiškan v Nazaretu.
Pirc Feliks, učitelj na Rečici.
Pirš Jože, okr. tajnik v Mozirji.
Štev. 9.

8. Ljutomer. *Poverjenik: Jan. Lapajne.*

*Žinko Božidar, župnik.
Božič Anton, posestnik.
Farkaš Janez, zdravnik.
Gomilšak Jožef, uradnik.

Höchtl Karol, c. k. notar.
Huber J. D., knjigar.
Jurinec Alojzij, mladenič v Banovcih.
Kastelec Janez, c. k. okr. sodnik.
Kocuvan Ant., kaplan pri sv. Jurji na Ščavnici.
Košar Jernej, posestnik na Jamni.
Košar Jernej, posestnik v Slavatincih.
Kukovec Ivan, posestnik.
Lapajne Jan., nadučitelj in ravnatelj ljudske šole v Ljutomeru.
Lorenčič Andrej, župnik pri Mali nedelji.
Mikuž Raf., uradnik v Ljutomeru.
Mravljak Anton, dr., odvetnik.
Rošker Fr., kaplan pri Mali nedelji.
Simončič Jož, župnik pri sv. Jurji.
Suhač Anton, duh. v pokoji pri sv. Jurji.
Stuhec Marko, kaplan.
Zemljič Mat., trgovec.
Zorman Božid., učitelj pri sv. Jurji.
Štev. 22.

9. Dekanija Konjice. — *Poverjenik: Dr. Jos. Ulaga.*

*Bezenšek Jurij, župnik v Čadramu.
*Knjižnica župna.
*Kovač Jožef, šivar v Zrečah.
*Modec Janez, župnik v Tinjah.
*Ulaga Josip, dr., dekan v Konjicah.
*Vrlič France, župnik v Stranicah.
Brus Anton, dr., odvetnik v Konjicah.
Dornik Ivan, not. koncipijent.
Erjavec Peter, župnik v Zrečah.
Hecl Avguštin, kaplan na Prihovi.
Hrepevnik Janez, učitelj v Prihovi.
Jaklič Dragotin, župnik v Spitaliču.
Petan France, župnik v Venceslavu.
Pintar Fr., provizor v Št. Jerneji.
Smole Jaka, kaplan v Kočah.
Šepec Ivan, trgovec v Konjicah.
Šerbec Martin, kaplan v Čadramu.
Šijanec Franjo, učitelj pri sv. Duhu Kočah.
Tribnik Karol, kaplan v Konjicah.
Virk Jožef, župnik pri sv. Duhu v Ločah.
Voh Jernej, kaplan v Konjicah.
Štev. 21.

10. Dekanija Kozje. — *Poverjenik: Janez Bosina.*

*Knjižnica učiteljska v Kozjem.
Arnuš France, kaplan v Ulimji.
Bosina Jan., dekan v Kozjem.
Dobršek Anton, not. koncipijent v Kozjem.
Dvoršek Ant., župnik v Št. Vidu.
Janžek Eduard, kaplan v Podsredi.
Kukovič Avguštin, kaplan v Kozjem.
Lenart Janez, kaplan pri sv. Petru.
Marinka Jurij, župnik v Dobji.
Purgaj Oroslav, kaplan v Pilštanji.
Sredenšek Jan., župn. v Podčetrtku.
Zabukošek Iv., trgovec in posestnik v Tuhelju.
Štev. 12.

11. Dekanija Laško. — *Poverjenik: Anton Žuža.*

*Masten Jož., župn. pri sv. Rupertu.
*Skrbec Davorin, kapl. v Trbovljah.
*Vrečko Matej, žup. v Jurijkloštru.
*Žuža Anton, dekan v Laškem trgu.
Benedičič Janez, železn. uradnik v Trbovljah.
Böheim Jan., kaplan v Laškem.
Cajhen Jan., kmet v Trbovljah.
Drobnič Ivan, posestn. v Laškem.
Elsbacher Andrej, trg. v Laškem.
Esih Jožef, železn. stražnik.
Frece Matija v Laškem trgu.
Jenko Jožef, posestnik v Hrastniku.
Kolarič Jožef, kaplan v Trbovljah.
Mož Vekosl., gospodičina v Hrastniku.
Skrta Jožef, kurat pri sv. Miklavžu.
Šola ljudska v Jurjevem kloštru.
Šumar Mih., kaplan v Laškem.
Tamše Valentin, kaplan v Loki pri Zidanem mostu.
Štev. 18.

12. Dekanija Marnberg. — *Poverjenik: Švarec France.*

Cocej Jernej, župnik v Čemšniku.
Kranjec Val., kaplan v Čemšniku.
Sparhakl Ivan, kurat pri Osvaldu.
Švarec France, župnik na Muti.
Štev. 4.

13. Dekanija Nova cerkev. (P. Vojnik pri Celji.) — *Poverjenik: Franjo Juvančič.*

*Kos Alojzij, kaplan v Novi cerkvi.
Brezovnik Anton, učitelj v Vojniku.
Černoša Šimen, župnik v Črešničah.
Dolinšek Blaž, župnik v Frankoljah.
Gajšek Dragotin, kaplan v Dobrni.
Juvančič Franjo, dekan pri Novi cerkvi.
Labuh Martin, provizor pri sv. Joštu.
Premozer Jožef, zasebnik v Vojniku.
Pirkovič France, kaplan v Dobrovi.
Potočnik Anton, kaplan v Vitanju.
Smrečnik France, kaplan v Vojniku.
Valenčak Jože, kaplan v Dobrni.
Zupančič Jakob, kaplan pri Novi cerkvi.
Žičkar Jožef, kaplan v Vojniku.
Štev. 14.

14. Dekanija Ptuj. — *Poverjenik: Kraner Andrej.*

*Hrtiš o. Ben, minorit na Ptujem.
*Kancler minorit o. Pavel v Ptujem.
*Kukovec Jožef, kaplan pri sv. Lovrenciju.
*Meško Jakob, župnik pri sv. Lovrenciju.
*Murko Matija v Ptuju.
*Petanjak o. Lav., minorit.
*Trstenjak Jakob, beneficijat na Ptujem.
Alekšič o. Fidelij, guardijan v Ptuju.
Canjskar Jak., kaplan pri sv. Marku.
Čučko Dragotin, župnik v Ptuju.
Drozg Anton, kaplan pri sv. Marjeti.
Frk Matija, beneficijat v Ptuju.
Gregorič Alojzij dr., odvetnik v Ptuju.
Horvat Jož., nadučitelj pri sv. Urbanu.
Hubad France, profesor v Ptuju.
Jerman Josip, c. kr. okrajni komisar na Ptujem.
Kranjec France, župnik pri sv. Marjeti.
Kraner Andrej, vikarij v Ptuju.
Lendovšek Mihael, kaplan v Ptuju.
Vošnjak Janez, dr., prošt v Ptuju.
Simonič J. N. župnik pri sv. Janžu na Dravskem polju.
Sinko Jožef, kaplan v Ptuju.
Srnec Alojzij, učitelj pri sv. Andražu
Strah Jurij, kmet pri sv. Andražu.
Šalamun o. Klemen, minorit.
Šuta Franjo v Ptuju.
Učiteljska okrajna knjižnica v Ptuju.
Vuk Andrej, župnik v Hajdinu.
Žitek Jože, prof. na realn. gimn. v Ptuju.
Štev. 29.

15. Dekanija Rogatec. — *Poverjenik: Anton Frelih.*

*Lapuh Martin, kaplan v Rogatcu.
*Orač, nadzornik v Rogatcu.
*Stanjko A., župnik v Otopercah
Frelih Anton, župnik pri sv. Križu na Kisli vodi.
Jan France, kaplan v Kostrivnici.
Jaric Val., župnik pri sv. Florijanu.
Kristan Anton, učitelj pri sv. Petru.
Krušič Jakob, kaplan pri sv. Križu poleg Slatine.
Slatinšek Anton, kaplan pri sv. Križu poleg Slatine.
Sabot Jurij, župnik pri sv. Roku.
Žurman Janez, pos. pri sv. Trojici.
Štev. 11.

16. Dekanija Šaleška dolina. (P. Celje.) — *Poverjenik: dr. Janez Lipold.*

*Lipold Jan., dr., župn. v Šmartnu.
Bevec Miha, kmet v Oržmirji.
Hojšek Jožef, kaplan v Skalah.
Skubic Franjo, zdravnik v Melenji.
Slomšek Jakob v Oržmirji.
Stiplovšek Val., kaplan Skalah.
Štev. 6.

17. Dekanija Maribor (na desnem obrežji Drave). (P. Slivnica, Schleinitz). — *Poverjenik: Herg Lovro.*

Bralno društvo v Rušah.
Črnko Jožef, kaplan v Lembahu.
Herg Lovro, župnik v Lembahu.
Kocmut Janez, nadučitelj v Rušah.
Lednik Anton, kaplan v Rušah.
Rošker France, nadučit. v Lembahu.
Šijanec Anton, kaplan v Lembahu.
Šrol France, župnik v Svičini.
Tomažič Ognjesl., kovač v Smolniku.
Štev. 9.

18. Dekanija Šmarije. — *a) Poverjenik: Martin Ivanec.*

*Trstenjak Dav., župnik v Ponkvi.
*Ulaga Jožef, župnik v Št. Vidu.
Ivanc Martin, dekan v Šmariji.
Jurkovič Franjo, učitelj v Šmariji.
Klinec Franjo, kaplan na Sladki gori.
Pajmon Anton, kaplan v Zibiki.
Skaza France, veliki posestnik v Šmarji.
Štev. 7.

b) Poverjenik: Dr. Gustav Ipavec. (P. St. Georgen a. d. Südbahn).

*Hašnik Jožef, župnik pri sv. Jurji.
*Ipavec Gustav, dr., zdravnik pri sv. Jurji.
Hernah Jožef, kaplan v Dramljah.
Jarec Valentin, učitelj pri sv. Jurju.
Monetti Matija, uradnik južne železn.
Puc Jurij, župnik v Dramljab.
Šuster Balant, občinski tajnik pri sv. Jurji.
Tanšek Miha, posestnik v Slivnici.
Veber Gaspar, posestnik v Lokarjah.
Štev. 9.

19. Dekanija sv. Lenarta v Slov. Goricah.

a) Poverjenik: Jurij Tutek.

Bračko Miha, kaplan pri sv. Jurji.
Čitalnica pri sv. Jurji.
Divjak Jožef, župnik pri sv. Ani.
Frk France, kaplan pri sv. Jakobu.
Golinar Jožef, župnik pri Snežnici.
Hošovnik Simon, nadučitelj pri sv. Rupertu.
Jurčič Jož., kaplan pri sv. Benediktu.
Klobasa Fr., župnik pri sv. Antona.
Kolenko Martin, kaplan pri Snežnici.
Lorenčič Andrej, kaplan pri sv. Ani.
Milošič Mih., župnik pri sv. Benediktu
Rajšp Matej, učitelj pri sv. Jurji.
Rantaša Juraj, župnik pri sv. Jurji.
Repa France, župnik pri sv. Jakobu.
Sadnik Rudolf, dr. zdravništva pri sv. Lenartu.
Samostan frančiškanski pri sv. Trojici.
Skamlič Jaka, učitelj pri sv. Benediktu.
Slanič Fr., župnik pri sv. Bolfenku.
Strah Janez, župnik pri sv. Rupertu.
Suhač Ant., kaplan pri sv. Lenartu.
Tutek Jurij, dekan pri sv. Lenartu.
Vitmajer Karol, kaplan v Negovi.
Zadravec Jožef, kaplan pri sv. Rupertu.
Štev. 23.

b) Poverjenik: Jurij Cobelj.

*Jančar France, duhoven pri sv. Petru.
*Simonič Jan. Al., kaplan pri sv. Petru.
Borovnjak Jožef, kaplan v Gornji Lendavi.
Borovnjak Jožef, župnik v Čankovci.
Cobelj Jurij, kaplan pri sv. Petru pri Radgoni.
Fekonja Ivan, notar. koncipijent v Radgoni.
Gregorič Janko, organist v Radgoni.
Kocuvan Bartolan, učitelj v Ižakovcih.
Kovačič Marko, župnik v Črenslovcih.
Kramberger Marko, mizar pri Kapeli.
Kurnik Jan., župnik pri sv. Petru.
Kvas Tone, učitelj pri sv. Petru.
Mihelić N., učitelj pri Kapeli.
Murkovič Janko, učitelj v Belotincih.
Niederdorfer Marko, kaplan v Apačah.
Pajtler Jak., kaplan v Radgoni.
Ratkovič Vendelin, plebanoš pri sv. Jurji.
Štiftar Jož., žup. v Gornji Lendavi.
Šlander Emeran, adomontski benediktinec pri sv. Petru.
Šreibar Matija, kmet v Zetincih pri Radgoni.
Veren Štefani plebanoš pri Kapeli.
Zemljič Štefan, župnik v D. Siniku.
Žižek Marko, župnik v Belotincih.
Štev. 23.

c) Poverjenik: Dom. Čolnik.

Čolnik Dom., posestnik na Drvanji.
Baumgartner Vincencij, učitelj v Selnici pri Dravi.
Ferk Jožef, učitelj pri sv. Benediktu.
Gozdnik Jakob, učitelj in posestnik pri sv. Benediktu.
Jug J., dr., pri sv. Lenartu.
Košar Matej, kaplan pri sv. Benediktu.
Kramar Janez, kaplan v Hollenecku.
Kukovec Miroslav, pos. na Velki.
Okrajna učiteljska bukvarnica pri sv. Lenartu.
Ornik Anton, učitelj pri sv. Ani.
Perko Leop., podobar pri sv. Trojici.
Polič o. Bonaventura, kapucin v Dalmaciji.
Rajsp Alojzij, podučit. pri sv. Jurji.
Veber Tone, koncip. pri sv. Lenartu.
Vengar Jožef, posestnik na Vukovskem vrhu.
Vrbanič Benedikt, učitelj pri sv. Ani.
Štev. 16.

20. Dekanija Vélika nedelja. — *Poverjenik: Anton Jesih.*

*Knjižnica učiteljska, okrajna v Ormužu.
*Majhenič Gašpar, župnik pri sv. Nikolaji.
*Petovar Ivan, odvetnik v Ormužu.
Fric Matijaš, dekan pri Véliki nedelji.
Gajšek Janez, župnik pri Sesvetih poleg Ormuža.
Goričan Ferko, usnjar pri Véliki nedelji.
Gršak Ivan, dr., notar v Ormužu.
Horvat Božidar, krojač v Ormužu.
Jesih Anton, bilježn. pisatelj v Ormužu.
Jurša Ivan, učitelj v Ormužu.
Kelemina Matjaš, kaplan pri Véliki nedelji.
Kotnik France, posestnik v Ormužu.
Kovačič Štefan, učitelj v Središču.
Magdič Anton, dr. med., v Ormužu.
Mavčič Jožef, župnik pri sv. Tomažu.

Repič Mart., učitelj pri sv. Nikolaji.
Slekovec Matej, kaplan v Središču.
Sova Blaž, mestni pos. v Ormužu.
Stuhec Anton, učitelj na Kumu.
Šporn Jožef, župnik v Ormužu.
Švinger Albin, duh. v Središču.

Topljak Fr., župnik pri sv. Lenart
Kosi Ivan, učitelj pri sv. Lenartu
Trampuš J., župnik pri sv. Bolfank
Vihar Filip, kaplan v Ormužu.
Žinko Josip, učitelj v Središču.
Štev. 26.

21. Dekanija Stari trg (Slov. Gradec). — *Poverjenik: Anton Jazb*

*Sorglechner Jož., kaplan v Šmartnu.
*Šribar Janez, župnik v Pamečah.
*Šuc J., dr., prov. v slov. Gradcu.
Barle Jožef, učit. v Slov. Gradcu.
Bovnik Fr., kaplan v Št. Ilu.
Jan Ferdinand, župnik v Šmiklavži.
Jazbec Anton, kapl. v Starem trgu.
Klavžar Fr., župnik v St. Ilu.
Ogrinec Vilelm, c. k. sodn. adjunkt v Slov. Gradcu.

Pustinek Anton, mlinar v Št. Vid
Rutnik Rajko, zasebnik v Št. Ilu
Sattler Jože, kaplan v Starem trg
Sever Jože, župnik v Podgorji p Slov. Gradcu.
Vivod Jožef, mlinar v Št. Vidu.
Walter Franjo, župnik v Št. Vid
Štev. 15.

22. Dekanija Brežice. — *Poverjenik: Ivan Tanšek.*

*Repič Andrej, župnik v Kapelah.
*Knjižnica učiteljska v Brežicah.
*Lenček Alojzij, pos. na Blanici.
*Mikuš Franjo, dekan v Brežicah.
*Razlag Radoslav, dr., odvetnik v Brežicah.
*Ripšel Drag. Ferd., župnik v Vidmu.
*Slomšek Janez, župnik pri sv. Lenartu v Zabukovji.
*Srebrc Gvido, dr., odvetnik v Brežicah.
Boštjančič Ivan, učitelj na Blanici.
Cerjak Franjo, posestnik v Rejhenburgu.
Hlebec o. Bogomir, gvardijan v Brežicah.
Jamšek Franjo, nadučitelj v Rajhenbergu.

Janežič Janez, posest. v Brežicah
Janžekovič Lovro, kaplan v Ra henburgu.
Jozek Ljudovit, c. k. okr. glavar
Kavčič Jak., knjigovodja v Brežica
Kunstič Ivan, učitelj v Sevnici.
Ostrožnik Anton, kaplan v Rajhe burgu.
Poljanec Jožef, učitelj v Brežica
Ramor Ferdinand, župnik v Pišeca
Schöpf Dragotin, frančiškan v Br žicah.
Tanšek Ivan, koncip. in posestni
Učiteljska knjižnica v Sevnici.
Večaj Jožef, uč. pri sv. Antonu.
Štev. 24.

23. Dekanija Vozenica — *Poverjenik: Luka Držečnik.*

(P. Fresen-Reifnig, Kärntner Bahn.)

*Držečnik Luka, župan v Janževem Vrhu.
*Mraz Tomaž, župnik pri sv. Lovrenciju v Vuhrudu.

Globočnik Maks, župnik v Ribni
Medved Jak., Ožbaldov sin v Lehn
Meško Martin, duhovnik.
Miklavec J., gostilničar v Ribnici.

Miklavec Peter, kmet. sin v Ribnici.
Stopajnik Jurij v Janžev. vrhu.
Šola Ribniška.
Vamlek Valentin, kmet. sin v Ribnici. Štev. 10.

24. Dekanija Zavrče. — *Poverjenik: Božidar Raič.*

*Mlinarič J., župnik v Leskovci. (P. Ptuj.)
*Raič Božidar, župnik pri sv. Barbari.
*Rejsinger France, posestnik in trg. v Dobravi.
*Sovič Aleks., žup. pri sv. Trojici.
*Trampuš Ivan, dekan v Zavrčah.
Kornfeld Edm., kaplan v Halozah.
Pignar France, kaplan v Zavrčah. Štev. 7.

Sv. Martin na Paki (pošta: Schönstein).

Kocmut Janez, učitelj.

Število udov v lavant. škofiji:	ustanovnikov . . .	91
	letnikov	408
	Skupaj .	499

III. Krška škofija.

1. Dekanija Celovec. — *Poverjenik: Šimon Janežič.*

*Čitalnica národna.
*Einspieler Andrej, realke profesor in deželni poslanec.
*Janežič Evgen, sin † g. Antona Janežiča, profesorja.
*Pribošič Janez, vojni duhoven.
Alijančič Andrej, stolni korar in dekan.
Ambrož Matija, župnik v Švečah.
Božič Valentin, župnik v Podkrčah.
Breznik Jožef, c. k. finančni komisar v Celovcu.
Čare Peter, župnik v Porečah.
Einspieler Lamb., konz. sv. in knezoškof. tajnik.
Hauptman Franjo, profesor na c. k. učit. izobraževališči v Celovcu.
Huter Ivan, bogoslovec.
Janežič Jožef, posestnik v Lešah.
Janežič Šimon, poročnik.
Janežič Valentin, dr., reg. zdravnik.
Sv. Mohor, družba (v zameno).
Mörtl Franjo, c. k. notar v Celovcu.
Pesjak Franjo, trg. opravnik.
Podobnik F., učitelj pri sv. Jakobu.
Poljak Gvido, bank. pooblastnik.
Robida o. Drag., dosluž. profesor v Celovcu.
Rossbacher Bernard, trgovec.
Šašelj Martin, duh. svetovalec.
Wieser Andrej, stolni kaplan v Celovcu.
Zupan Josip, tajnik grof. Eggerjeve. Štev. 25.

2. Dekanija Beljak. — *Poverjenik: Habjan Anton.*

Habjan Anton, notarski koncipijent v Beljaku.
Pintar Peter, Zelanov na Strmiču.
Stöckl Simon, župnik v Št. Lenartu (p. Arnoldstein.)
Šuster Ivan, kaplan v Podkloštru.
Vuti Matija, kmet. Štev. 5.

3. Dekanija Doberlaves. (Eberndorf.) — *Poverjenik: Štefan Vrankar*

*Šervicelj Matej, župnik pri sv. Kocijanu.
Božič Ivan, duhoven v Koritu.
Muden Simon, župnik v Železni Kapli.
Muri Peter, posestnik na Jezeru.
Pušel Tomaž, rokodelec v Priblevasi.
Roblek Ožbalt, posest. na Jezeru.
Sajovic Josip, posestnik v Labodsk dolini.
Šenk Jurij, srenjski pisar na Jezeru
Vrankar Štefan, župnik na Jezeru.
Štev. 9.

4. Lješe. (P. Prevali.) — *Poverjenik: Ivan Gostenčnik.*

Ellmeyer Gašpar, posest. v Lješah.
Gostenčnik Ivan, trg. v Lješah.
Lipold Marko, rud. urad. v Lješah
Štev. 3.

5 Dekanija Pliberk. (Bleiburg). — *Poverjenik: Lovro Serajnik.*

Bergmann Val., župnik pri Fari.
Jerman Jurij, kaplan pri Fari.
Kolenik Valentin, kmet v Pliberci.
Lakner Janez, župnik v Koprivnici.
Leskovar Josip, župnik v Svabcku
Serajnik Lovro, dekan v Pliberci.
Štev. 6.

6. Sv. Pavel. — *Poverjenik: Pirec o. Franjo Sal.*

*Pirec o. Franjo Sal., predstojnik gimn. konvikta.
Mlakar p. Maksim., samost. dohodničar.
Venedig p. Herman, gimn. profesor
Št. 3.

7. Dekanija Tinje. (Tainah, pošta Velikovec). — *Poverjenik: Jakob Westermayer.*

Drobilnik Jurij, orglar v Medgorjah.
Westermayer Jakob, inf. prošt in dekan v Tinjah.
Žrjav Matej, farni oskrbnik v Medgorjah. Štev. 3.

8. Dekanija Velikovec. — *Poverjenik: Ignacij Gecelj.*

Gecelj Ignacij, kanonik.
Kikelj Tomaž, župnik na Rudi.
Krofič Mihael, župnik.
Štev 3.

9. Dekanija Ziljska dolina. (Spodnja). — *Poverjenik: dr. Jernej Levičnik*

Levičnik Jernej, dr., dekan pri sv. Mohoru.
Ožgan Fr., župnik pri sv. Štefanu.
Stembal Davorin v Gorjah,
Vavtižar Luka, župnik v Čačah.
Vigele Ferdo, posestnik v Ziljsk Bistrici.
Vilčnik Kaspar, učitelj v Gorjah.
Štev. 6.

10. Dekanija Zgornji Rož. (P. Velden, Kärnten). *Poverjenik: Val. Lesjak.*

Lesjak Valentin, župnik v Dvoru.
Lipič Janez, mlinar v Dulah.
Marinič Jan., župnik v Lipi.
Oblak Anton, župnik v Gozdanjah.
Sumper Janez, župnik v Skočidolu.
Weis Peter, kmet v Dvoru.
Štev. 6.

11. Dekanija Spodnji Rož. — *Poverjenik: Janez Goder.*

Colarič Franjo, orglar v Glinjah.
Godec Janez, župnik v Glinjah.
Sablačan Lovro, mizar.
Štev. 3.

12. Savodnje. (Gmünd). — *Hraševec France, okr. načelnik.

13. Žabnice (v Kanalski dolini).

Ferčnik Lambert, župnik.
Bregant Jurij, nadučitelj v Žabnicah.
Rup Franc, duhovnik v Žabnicah.
Vidovic Janez, farni oskerbnik na Kokovem.
Wieser Janez, župnik na Pontablu.
Štev. 5.

14. Št. Jakob.

Knaflič Radoslav, kaplan (p. St. Jakob, Oberrosenthal, Kärnten.)

Število udov v Krški škofiji:	ustanovnikov .	7
	letnikov . .	72
	Skupaj .	79

IV. Goriška nadškofija.

1. Gorica in njena okolica. — *Poverjenik: Andrej Marušič.*

*Golmayer And., dr., knez in nadškof.
*Bensa Štefan, kanonik.
*Budal Bernard, stud. viših šol.
*Globočnik Janez, monsinior, nadškofov tajnik.
*Grča Blaž, kaplan v Čepovanu.
*C. k. knjižnica študijska.
*Kocijančič Štefan, bogosl. profesor in častni kanonik.
*Knjižnica centr. bogosl. semenišča.
*Marušič Andrej, gimn. profesor.
*Tonkli Josip, dr., advokat.
*Vales Marko, vikar v Oseku.
Bajc Anton, učitelj v Renčah.
Benko Janko, učitelj v Sovodnjah.
Bregar o. Albin frančiškan.
Cibič Anton, vikarij v Kozani na Brdih.
Čebular Jakob, c. k. prof. realke.
Dimec Ljudovit, c. kr. gozdnarski nadzornik.
Dolenec Viktor, trgovec in privatni uradnik.
Erjavec Franjo, c. k. realke prof.
Ferfilja Franjo, trgovski uradnik.
Fister o. Pacifik, frančiškan.
Gabrijelčič J., dr., bogoslovski prof.
Goljevšek France, mašnik.

Hafner Franjo, gimn. prof.
Hribar Anton, učitelj na vadnici.
Jaklič Anton, Venceslaj, klerik v Kostanjevi.
Jeglič Andrej, vodja dež. računarije v Gorici.
Jug Anton, kaplan v Prebačini.
Jug Tomaž, učitelj v Solkanu.
Kafol Štefan, nadškof. kancelar.
Knjižnica učiteljska goriške okolice.
Knjižnica učenška c. k. gimnazije.
Knjižnica više realke.
Kodelja Josip v Topoljani.
Komel Mih., c. k. srednje šolske pripravljavnice učitelj.
Kumar Val., učitelj na c. k. vadnici.
Kuralt France, asistent kmetij. šole.
Lašič France, posestnik v Renčah.
Lazar Mat., gimn. profesor.
Lukežič Janez, vikarij v Gabrijah pri Mirnu.
Ljutman Ivan, kmetijske šole dijak.
Ljutman Matej, phil. studiosus.
Luser o. Konstantin, frančiškan.
Mahnič Anton, prefekt v mladenšnici kn. nadškofovi.
Makuc Štefan, mlinar.
Marušič Anton, posestnik v Mirnu.
Mašera Jožef, vikarij v St. Mavru.
Moc Jožef, profesor na učit. izobraževališču.
Nanuti Antonin, duhoven v Gorici.
Okorn Franjo, stotnik v pokoji.
Pahor Fr., trgovec v Renčah.
Pavletič Andrej, vodja gluhonemov.
Pavletič Jožef, kaplan v Solkanu.
Pavlin Josip, kmet v Vrtojbi.
Perozzi Alojzij, c. k. poštar v Bukovici.
Persoglija Hinko, učitelj.
Povšè Franjo, profesor, voditelj kmet. šole.
Premerl Ljudev., železn. voditelj in uradnik.
Rojic Aleks., dr., zdravnik.
Rudež Anton, izšolan bogoslovec.
Rutar Lovro, ravnatelj na sv. Gori.
Schaffenhauer Franjo, gimn. vodja v pokoji.
Semenišče mladenško, knezoškof.
Solkanski Andrej (za čitalnico Solkansko).
Stres Ivan, vikarij v Podsabotinu.
Šavnik Anton, posestnik v Biljah.
Škrabec o. Stanislav, frančiškan.
Tonkli Nikolaj, dr., advok. kandidat
Velikonja Josip, spovednik na sv Gori.
Vidic France, kaplan v Gorici.
Vodopivec Franjo, c. k. profesor in okrajni šol nadzornik.
Vodušek Matevž, gimn. profesor.
Zavodlav Fr., posest. v Št. Andreži
Žnidarčič Andrej, kmetij. šole dijak

Štev. 74.

2. Dekanija Bovec. — *Poverjenik: Kobal Peter.*

Ceket Franjo, kaplan v Srpenici.
Flander Anton, vikarij v Srpenici.
Gaberšek Franjo, uradnik v Bovcu.
Gržel Ivan, učitelj v Srpenici.
Hoban Ivan, nadučitelj v Bovcu.
Kenda Anton, krčmar v Bovcu.
Kobal Peter, dekan v Bovcu.
Kurinčič Janez, kaplan v Srpenici.
Leban Andrej, previdnik v Soči.
Likar Janez, kaplan v Bovcu.
Smrekar Franjo, vikarij v Logu.
Sorč Alojzij, posestnik v Bovcu.
Stres Anton, učitelj v Bovcu.
Urbančič Andrej, vikarij v Trenti.
Volarič Valentin, podučitelj v Bovcu
Žagar Andrej, posest. v Srpenici.
Žagar Franjo, posestnik v Srpenic

Štev. 17.

3. Dekanija Cirkno. — *Poverjenik: Josip Jeram.*

Harmel Adolf, provizor v Šebretjih.
Ilovar France, kaplan v Cirknem.
Jeram Josip, dekan v Cirknem.
Jereb Joahim, kurat v Jagerščeh.
Lazar Anton, kurat v Ravnah.
Seljak Anton, vikarij v Novakah.
Sitar France, župnik na Bukovem.
Širca Jan., nadučitelj v Cirknem.
Starman Jožef, vikarij v Orehku.
Wester Janez, vikarij v Otaležu.

Štev. 10.

4. Dekanija Črnice. (P. Ajdovščina.) — *Poverjenik: Šimen Gaberšček.*

*„Edinost“ društvo.
Balog, bratje, v Ajdovščini.
Čigon Dragotin, kaplan pri sv. Križu.
Faveti Anton, posestnik v Skriljah.
Gabršček Šimen, prov. v Ajdovščini.
Juh Andrej, vikarij v Lokavcu.
Logar Jakob, župnik pri sv. Križu.
Rejec Janez, vikarij Šent-Tomažu.
Rjavec Blaž, župnik v Batujah.
Rustja Franjo, posestnik v Skriljah.
Samostan kapucinski pri sv. Križu.
Setničar Jakob, nadučitelj.
Vodopivec Jan., trgovec v Kamnji.

Štev. 13.

5. Devin. (P. Nabrežina). — Valentinčič Štefan, kaplan v Devinu.

6. Gradiška. — Bizjak Jakob, duh. oskrbnik v kaznilnici.

7. Dekanija Kobarid. — *Poverjenik: Andr. Jekše.*

Bandel Blaž, kaplan v Kobaridu.
Carli Srečko, nadučitelj v Kobaridu.
Črv Jan. Nep, vikarij na Sedlu.
Dominko Franjo, učitelj in ravnatelj pripravnice v Kobaridu.
Jekše Andrej, dekan v Kobaridu.
Mancini Ant, kaplan v Starem Selu.
Milek Dragojila, učiteljica v Kobaridu.
Peternel Jurij, vikarij v Borjani.
Podreka Jožef, župnik v Breginji.
Slokar Janez, vikarij v Logéh.
Strukelj Miha, vikarij v Trnovem.

Štev. 11.

8. Dekanija Kanal. — *Poverjenik: Andrej Wolf.*

*Wolf Andrej, dekan v Kanalu.
*Wolf Ivan, župnik v Šlorencu.
Čitalnica narodna v Kanalu.
Golja Jožef, vikarij v Lomu.
Juh Janez, vikarij v Lokovcu.
Kodre Janez, kaplan v Kanalu.
Kodelja Josip, kaplan v Rošinju.
Kragelj Jožef, vikarij v Levpi.
Makarovič Ivan, krčmar v Avčah.
Skočir Jožef, vikarij v Lomu.
Tomažič Ferd., vikarij na Srednjem.
Tomšič Jožef, kaplan v Kanalu.
Ukmar Anton, vikarij Marija-Celjski.
Vogrič Janez, učitelj v Kanalu.
Vuga Andrej, vikarij v Kalu.
Zega Miha, podučitelj v Kanalu.
Žnidarčič Andrej, vikarij na Banjšicah sv. Duha.

Štev. 17.

9. Dekanija Komen. — *a) Poverjenik: Gregorčič Šim.*

(P. Rihenberg pri Gorici.)

*Kavčič J., notar v Komenu.
Božič Anton, vikarij v Batah.
Gregorčič Sim., kapl. v Rihenbergu.
Kolavčič Jan., kaplan v Dornbergu.
Kramar Filip, župnik v Dornbergu.
Križman Ignacij, učitelj v Dornbergu.
Leban Franjo, kaplan v Komenu.
Ličen Janez, župan v Rihenbergu.
Pečenko Andrej, duh. v Rihenbergu.
Pečenko A., pos. sin v Rihenbergu.
Polšak France, župan Šmarijah.
Poniž Ambrožij, učit. v Rihenbergu
Sinigoj And., pos. sin v Dornbergu
Tomšič Fr., učitelj v Rihenbergu.

Štev. 14.

b) Poverjenik: Josip Ferfolja. (P. Ajdovščina.)

Ferfolja Josip, kaplan v Šmarijah.
Pipan Jožef, vikarij na Vojščiči.

Štev. 2.

c) Poverjenik: Štefan Fagenelj. (P. Ipava.)

Fagenelj Štefan, kaplan v Štjaku.
Lukančič Tomaž, učitelj v Štjaku.
Makuc Anton, vikarij v Kobilji glavi.
Mozetič Štefan, vikarij v Štjaku.
Rudež Jožef, posest. v Kobilji glavi
Vuga Peter, kurat v Škrbini.

Štev. 6.

10. Dekanija Tomin. — *Poverjenik: Jakob Doljak.*

*Čitalnica narodna v Tominu.
*Knjižnica, okrajna učiteljska v Tominu.
Bevek Janez, vikarij v Grahovem.
Burger Martin, občinski tajnik na Grahovem pri Tominu.
Črv Anton, vikarij v Roči.
Devetak Anton, pisar.
Doljak Jakob, dekan v Tominu.
Fischer Albertina, gospica.
Gabrščck Janez, trgovec v Tominu.
Gabrščck Andrej, trg. v Tominu.
Gregorčič Anton, vikarij v Libušini.
Hebat France, župnik administrator na sv. Vidški gori.
Ivančič Jožef, notar v Tominu.
Kogoj Peter, učitelj in vodja.
Kovačič Nace, posest. pri sv. Luciji.
Krkoč Štefan, kaplan v Podmelcu
Lužnik Fr., kaplan pri sv. Luciji.
Marinič France, duhovni pomočnik v Tominu.
Mlekuž Jožef, kaplan v Tominu.
Močnik Luka, vikarij v pokoju v Stržišči.
Pencin Drag., kaplan v Tominu.
Pervanje Martin, kaplan v Tominu
Pipan Anton, vikarij v Kamnu.
Dr. Premerstein Jan., pl., bilježnik
Rutar Tomaž, župnik pri sv. Luciji
Skočir Jožef, vikarij v Lomu.
Skrt Andrej, kaplan v Tolminu.
Šorli Ivan, osmošolec iz Podmelca
Štrukelj Miha, pisar.
Zarli France, c. k. oficijal.

Štev. 30.

Število udov v Goriški škofiji:	ustanovnikov .	17
	letnikov . .	179
	Skupaj .	196

V. Tržaško-koperška škofija.

1. Trst in njegova okolica. — *a) Poverjenik: Ivan Dolinar.*

*Dobrila Jurij, dr., škof.
*Bučar France, trgovec.
*Cegnar Franjo, viši telegrafist.
*Čitalnica narodna.
*Fegec Franjo, c. k. namestnijski svetovalec.
*Gorup Jožef, vel. trgovec.
*Kandernal France, gimn. profesor.
*Kastelec France, trgovec.
*Klodič Anton, c. k. deželni šolski nadzornik.
*Komar Vekoslav, uradnik deželne glavne blagajnice.
*Krsnik Ferko, trgovec.
*Lavtman Janez, trgovec.
*Pertot Janez, posestnik v Barkoli.
*Schweiger Jurij, polic. komisar.
*Sušnik Gašper, stotnik brigade-auditor.
*Vesel Koseski Jovan, c. k. finančni svetovalec, častni ud.
*Vovk Janez, župnik v Bazovici.
*Winkler Andrej, c. kr. namestn. svetovalec.
*Zorman Jož., župnik v Katinari.
*Žvanut Matija, trg. pomočnik.
Baron Kuhnov polk št. 17. v dar.
Bartl Jožef, kaplan pri sv. Jakobu.
Bonin Jurij, učitelj v Rojanu.
Bunc Franjo, učitelj v Nabrežini.
Črne Janez, kaplan pri sv. Jakobu.
Čitalnica v Rojani.
Dekleva France, trg. agent.
Deželna višja sodnija za kaznilnico v Gradiški (v dar.)
Dolinar J., na Dovgani.
Dovgan Anton, uradnik pri južni železnici.
Durn Rok., trgovski pomočnik.
„Edinost“ društvo.
Geržel Anton, trg. knjigovodja.
Glavina Blaž, duhoven v koperski kaznilnici.
Gnjezda Franjo, katehet.
Godina Jožef, finančni komisar.
Gomiljšak Jakob, nemški pridigar pri sv. Antonu v Trstu.
Hut Karol, c. k. vojni kaplan.
Jančar Jožef, učitelj v Katinari.
Jarina Vekoslav, uradnik južne železnice.
Jereb Gregor, c. k. telegr. uradnik.
Kalister Ivan, zasebnik.
Kapus Šimen, škofov sluga.
Katalan Božidar, trgov. pomočnik.
Kenda Anton.
Klemenčič Ivan, telegr. uradnik.
Kocijan Jakob, kaplan pri véliki Materi Božji.
Križman Jos., duhoven pri sv. Ivanu.
Kurent Maks., trg. agent.
Leban Josip.
Legat Jan. Nep., katehet dekliške šole in škofov tajnik.
Macák Ivan, c. k. zemljemerec.
Mankoč Josip, trgovec.
Penko Franjo, hišnik v Hotel Evrope.
Podkrajšek Prostoslav, postajni nadzorovatelj v Greti pri Trstu.
Pogorelec Ivan, telegr. uradnik.
Poženel Anton, telegr. uradnik.
Potočin J., trgovinski pomočnik.
Remec France, telegrafijski uradnik.
Remec Fr., kop. pri nov. sv. Antonu.
Stavdahar Ferd., častni korar in gimn. katehet.
Schöpf Josip, župnik v pokoji.
Šust Jan., dr., bogoslovja profesor in škofov kancelar.
Truden Miha, trgovec.
Urbas Viljem, c. k. profesor više realke.

Uršič Alojzij, pisar.
Valenčič Ivan, trgovec.
Vesel Jožef, tehtovec v c. k. dogani.
Vodnov Davorin.
Wratschko France, gimn. prof.
Štev. 72.

b) Poverjenik: Ivan Nabergoj.

Gorjup Ivan, posestnik v Proseku.
Marcina Ivan, učitelj v uč. pripravnici v Proseku.
Nabrgoj Ivan, župan in posestnik v Proseku.
Valentič Anton, učitelj v Proseku.
Štev. 4.

2. Dekanija Dolina (pri Trstu). — *a) Poverjenik: Jurij Jan.*

*Jan Jurij, dekan v Dolini.
Jank Jože, kaplan v Klanjcu.
Golmajer Urban, župnik v Čubedu.
Juriševec Štepan, gostilničar v Milah.
Klemenčič Jernej, župnik v Predloki.
Koren Ivan, kmet v Podgorji.
Košič Martin, učitelj v Brezovici.
Metlika Anton, trgovec na Klancu.
Pavli Lojze, kaplan v Borštu.
Renko Franjo, dacar v Boljuncu.
Sancin Jožef, kaplan v Ricmanjih.
Švet Ivan, kaplan v Podgorji.
Vatovec Jožef, posestnik v Padežu.
Vončina Lipe, kaplan v Dolini.
Štev. 14.

b) Poverjenik: Rekar Janez.
(P. Lokva (Corgnale) pri Divači).

*Notar Tone, duh. pomočnik v Brezovici.
Kraljič Franjo, duh. pomočnik v Brezovici.
Matičič Franjo, kaplan v Vatovljah.
Praprotnik Avgust, učitelj v Lokvi.
Rekar Janez, kaplan v Lokvi.
Sila Matija, župnik v Rodiku.
Štev. 8.

3. Dekanija Jelšane. — *a) Poverjenik: Valentin Pušavec.*

Benigar France, dacar v Jelšanah.
Čitalnica v Jelšanah.
Pušavec Valentin, dekan v Jelšanah.
Jenko Štefan, vikarij v Podgrajah.
Štev. 4.

b) Poverjenik: Fr. Šabec (P. Illir. Castelnuovo).

*Šabec France, trgovec v Podgradu.
*Šinkovec Jožef, župnik v Munah.
Benedik Ivan, duhovnik v Hrušici.
Breceljnik Ivan, župnik v Hrušici.
Klemenec France, duhovnik v Hrušici.
Kokole France, c. k. davkar v Podgradu.
Kuntara Anton, posestnik in poštni opravnik v Podgradu.
Poklukar Martin, župnik v Vodicah.

Pretnar Ivan, župnik v Golcu.
Rebek Anton, c. k. davkar v Podgradu.
Rogač Anton, duhovnik v Podgradu.
Šubic Primož, ekspozit v Staradi.
Teran France, duhovnik v Pregarjih.
Zajec Anzelm, kaplan v Mavnah.
Žvokelj Ivan, c. k. davkarski pristav v Podgradu.
Štev. 15.

4. Dekanija Tomaj. — *Poverjenik: Jernej Brence.*

*Črne Anton, posestnik v Tomaji.
Benigar Anton, učitelj v Tomaji.
Brence Jernej, duh. v Dutovljah.
Cvek Lavoslav, nadučitelj v Sežani.
Dutovlje, vaška knjižnica (plačuje g. Tavčar v Ljubljani.)
Gulič Franja, posestnikova žena v Sežani.
Knjižnica učiteljska, okraj. v Sežani.
Legat Edv., duhoven v Lipici.
Narobe Janez, duhoven v Tomaji.
Strle France, predstojnik železniške postaje v Sežani.
Treven Jan., farman v Repentabru.
Uršič Anton, trgovec v Sežani.
Zupan Jožef, kaplan v Sežani.
Živec France, posestnik v Skopem.
Štev. 14.

5. Dekanija Kopar. — *Poverjenik: Jakob Sila.*

Sila Jakob, katehet na uč. pripravnici v Kopru.
Švab Dragutin, profesor na uč. pripravnici v Kopru. Štev. 2.

6. Dekanija Kastav. — *Poverjenik: Miha Šobar.*

Bolè Franjo, občinski tajnik v Kastvu.
Čitalnica narodna.
Janec Josip, duh. pastir v Rukavcu.
Legat Franjo, c. k. pristav v Voloskem.
Perko Andrej, c. k. živinski zdravnik.
Sovdat Anton, c. k. davkarski nadzornik v Volovskem.
Šobar Mihael, duh. pom. v Volovskem.
Zamlič Vinko, kaplan v Opatiji.
Štev. 8.

7. Dekanija Piran. — *Poverjenik: France Ravnik.*

Matjan Valentin, kurat v Risani.
Ravnik France, župnik v Dvoru.
Skočir Avguštin, kaplan pri Materi Božji na Krasu. Štev. 3.

8. Pazin — Pičansko. — *Poverjenik: Herman Venedig.*

*Volčič Jakob, kaplan v Zarečji.
Afrič Franjo, c. k. profesor v Pazinu.
Belec Ivan, duh. pomočnik v Kanfanaru.
Benigar o. Adjut, frančiškan v Pazinu.
Berbuč Ivan, c. kr. gimn. profesor.
Bruner o. Julij, samostanski predstojnik v Pazinu.
Budal Leopold, c. kr. sodnik v Tominu.
Bukovec Franjo, kaplan v Žminji.

Fabris Anton, duh. pomočnik v Livdaru.
Gorec plov. Franjo, oskrbnik v Barbanu.
Ivančič Jože, c. k. profesor v Pazinu.
Jelušić Rajm., duh. pomočnik v Pičanu.
Kalac Anton, duh. pomočnik v Pazinu.
Križaj Bartol, duh. pomočnik v Žminji.
Orlić Franjo, plovan v Žminji.
Sajevec Jakob, kurat v Borutu.
Tomšić Franjo, inženir v Pazinu.
Venedig Herman, c. k. profesor v Pazinu.
Zimerman Matija, župnik v Gradištji. Štev. 19.

9. Dekanija Buzet. (Pinguente). — *Poverjenik: Anton Petelin.*

Grosman Edvardo, kaplan v Buzetu.
Markič Matej, kaplan v Laniščah.
Petelin Anton, kaplan v Buzetu.

10. Permani. Pezdič Miha, poštni opravnik.

11. Truške (P. Koper). Kosec France, župnik v Truškah. Mikuž Josip, kaplan v Truškah.

12. Umaga. (Istra). — Rovnik. Pirano ; — Jugo M., župnik v Materadi pri Umagi.

13. Beršec (Istrija). Logar Franjo, župnik.

Število udov v tržaški škofiji:	ustanovnikov .	25
	letnikov . .	146
	Skupaj .	171



VI. Sekovska škofija.

1. Admont. — *Poverjenik: Pivec o. Maksimiljan.*

*Lajh o. Korbinian.
*Matevžič o. Eginard.
*Pivec o. Maksimiljan.
*Vagaja o. Rudolf.
Rešek o. Enrik, bogosl. profesor.
Švarc o. Alkuin, kaplan.
Trček o. Egidij.
Štev. 7.

2. Cmurek:

Pavalec Jurij, kaplan v Cmureku.
Stramič France, c. kr. davkarski uradnik v Cmureku.

3. Gradec. *Poverjenik: dr. Šimen Šubic,*

*Ipavec Benj., dr., zdravnik.
*Krek Greg., dr., prof. slav. slov. na vseučilišču.
*Macun France, bivši sodn. pristav (Ungargasse št. 3, I. nadstropji).
*Muršec Jožef, dr., realk. profesor v pokoji.
*Pribošič Janez, duhovni kaplan.
*Simonič France, dr. uradnik Ivancjske knjižnice v Gradcu.
*Švajger Gabrijel, gvardijan minorit. samostana.
*Vošnjak Miha, inženir južne železnice (Babenberger Strasse Nr. 1.)
Dreisiebner Jož., dekan Vildonski.
Goršič Ivan, učitelj.
Herrman M., c. k. sodnik in dež. odbornik.
Hoffer Edv., dr., profesor na viši realki.
Kocijančič Alojzij, kamnosek.
Kovačič J., župnik v Vrbovji.
Kranjc Ivan, jub. blagajniški kontrolor. (Carl-Ludwigring, Nr. 9. II. Stock.)
Lavrič Josip, učitelj mestnih ljudskih šol.
Lupšina, ravnatelj v zastavnici.
Macun Ivan, c. k. gimn. profesor.
Misia Jak., dr., knezoškof. tajnik.
Mol Lavoslav, duhoven delavnice.
Opravništvo (Oekonomat) c. k. nadsodnije (po 5 iztis. v dar.)
Paltauf Jak., župnik v pokoji.
Petelin J., magistr. blagajnik.
Polak P. Alojzij, minorit. prokurator.
Polič Dragotin, župnik v gradj. bolnici.
Ravnikar Dragotin (Münzgraben 28.)
Regula France, uradnik.
Robič Mat., dr., bogosl. profesor.
Sarnec France, meščan.
Seifrid Ludwig, Seelsorger in der k. k. Strafanstalt in der Karlau, Graz.
Selevšek Ivan, realni profesor.
Senior, dr., zdravnik.
Skodlar Henrik, kupec.
„Slovenija“ društvo.
Stanonik Jož., dr., bogosl. profesor na vseučilišču.
Šlik Jož., župnik pri sv. Margareti na Vabi.
Šubic Šim., dr., c. k. prof. vseučilišča.
Wallner Peter, niž. realke katehet.
Zamuda France, knjigovodja v hranilnici. Štev. 39.

Dijaki na vseučilišču (Münzgraben št. 28.)

Kosi Anton.
Lasbaher Josip,
Lendovšek Josip, filozof.
Novak Bogoslav, pravoslavec.
Pihlar J., phil.
Rojnik Kronoslav, filozof.
Sinkovič Davorin, kand. profesor.
Sinkovic Dragotin, filozof.
Turkuš Tone, stud. filozofije.
Štev. 9.

4. **Vorau:** Kramberger Feliks, kanonik.

5. **Gradcu** (p. Köflah): Kolenko Jožef, župnik.

6. **Lipnica** (Leibnitz): Ambrožič Blaže, učitelj.

7. **Murau**: Šepec Dragutin, c. kr. davk. pregiednik.

8. **St. Peter** v Obersbachu: Polič Karl, učitelj.

9. **St. Peter pri Judenburgu**: Kitak Franjo, kaplan.

Število udov v sekovski škofiji:	ustanovnikov .	12
	letnikov . .	51
	Skupaj .	63

VII. Udje v raznih krajih.

1. **Bisag** (b. Breznica pri Varaždinu): Vojska Lavoslav, župnik.

2. **Buda-Pešt**: *Turner Pavel, učitelj.

3. **Črnilog**. P. Lokve pri Reki (Fiume). *Poverjenik: Franjo Ahčin.*

Ahčin Franjo, učitelj v Črnemlogu.
Durbešič Avguštin, posestnik na Grobniku.
Štefančič Mate, trgovec v Črnemlogu.
Vlašič Rade, župe opravitelj v Praputniku pri Bakru. Štev. 4.

4. **Dubrovnik** (Ragusa): Namar France, zapovednik žandarmerijskega postaja (Postenführer) v Lovreću.

5. Dunaj. A.

Rajevskij Mih., biškup., častni ud.
*Cigale Matej, c. k. minist. tajnik.
*Conrad Sigmund, baron Eybesfeld, c. k. namestnik Doljno-avstrijski.
*Dolenec Matija, dr., advokat.
*Firbas France, odgojitelj, Wallnerstrasse I. Nr. 3.
*Miklošič pl. France, profesor na vseučilišču.
*Napret Teodor, dvorni svetnik pri najviši sodniji.
*Pogačnik Ferd., dr., odvetnik.
*Šuman Janko, prof akad. gimn.
*Žvegel Josip, vitez, minister, svetovalec v minist. vnanjih oprav. (Ballplatz).
Frjančič Andrej, avsk. pri sodniji
Godnič Jos., duhoven v Avgustineji.

Hribar Ivan, asekur. uradnik.
Jeglič Anton, duh. v Avguštineumu.
Jelenec Janez, prefekt v Terezijanišču.
Jevnikar Jakob, pristav pri ministerstvu za deželno bran.
Kogovšek Matija, uradnik obrtn. in trgov. zbornice.
Koželj Anton, prefekt na c. kr. Terez. akademiji.
Kulavec Jan., dr., dvorni kapelan in vodja viših bogoslovskih véd v Avgustineji
Novak Peter, prefekt v Terezijanu. (Kngjie v Kamno Gorico št. 22.)
Pirnat Janez, c. k. cenilnir komisa pri fin. ministerstvu.
Sajovic Matija, inženir.
Sežun Žiga, bankini uradnik.

Štev. 23.

B.

Detelja Franc, profesor v Dunajskem Novem mestu.
Godnič Josip, v višjem duh. izobraževališču.
Gogala Ivan, stud. jurist.
Karlin Jože, stud. phil.
Kos Anton, modroslovec.
Kos Franjo, stud. phil.
Lapajne Štefan, stud. jur.
Lašič Josip, pravdnik.
Nemanič Davorin, modroslovec.
Orozem Franc, stud. phil.
Pogdornik.
Slovenija, akad. društvo.
Smola Albin, jurist.
Schreiner Enr., prirodoslovec.
Štajer, jurist.
Suhač Matevž, vseučiliščnik.
Šušnik, modroslovec.
Urbanija Jakob, poštni uradnik (Centralbahnhof, Frachtenausgabe).
Višnikar Franc, jurist.
Zmerzlikar France, kem. in tehn. vodja fabrike za kotranove izdelke v Angernu pri Beču.
Žerjav L. v Terezejivšči na Dunaji.

Štev. 21.

6. **Delnice:** Majnarič Jakob, učitelj.

7. **Jindrihov Hradec na Češkem:** Mašek Ignacij, gimn. profesor.

8. **Hallstadt:** Križnicka Dragutin, računovodja pri c. k. rudn. upravi.

9. **Pariz:** Picot Emile, podkonzul v Parizu (knjige pod napisom: Mons. Emile Picot, Viceconsul de France 3 Place d' Eylau Paris. (Durch Güte des Herrn Speyers Duran bei der Französischen Botschaft in Wien).

10. **Karlabag:** Raič, o. Ivan Kapistran, guardijan.

11. **Karlovec:** *Poverjenik: Pfeifer o. Milko.*

Kureš Jakob, kr. sudac v Čemernici pri Ogolinu.
Pfeifer o. Gratus (Milko,) vikar in provizor v Karlovcu.

Majtniger dr Vojtek, gradski fizikus.
Sopf o. Dragutin, frančiškan v Karlovcn.
Unterlugauer Josip, pukovnički liečnik.
Štev. 5.

12. **Kovačica** v belovarski županiji na Hrvaškem: Anton Vranican, kotarski sudac.

13. **Lovov**: *Chocholovšek Emanvel, zemljemerec. Preis Amalija rojena Gregoračeva (Grüne Gasse, Nr. 19).

14. **Lokve**: (pri Reki). *Poverjenik: Majnarič Gjuro.*

Konič Josip, kotarski lečnik.
Majnarić Gjuro, poštar.
Vilfan Ivan, poreznik.

15. **Materija**: (v Istri). Pernišek Blaž, narodni učitelj.

16. **Šibenik**: Miglič Peter, dr. nadlečnik 18. polka pešcev.

17. **Oderberg**: Milič Anton, poštni oficijal (kolodvor).

18. **Osek**: (Andrej Kodrić.)

Gradišnik Franjo, vodja brzojava.
Hržič Anton, gimn. prof.
Hoker Franjo, telegrafist.
Horvat Matija, pravoslov.
Jazbec Ivan, nadtelegrafist.
Kodrić Andrej, gimn. profesor.
Kolarič Baje, ravnatelj štedionice.
Leitner Franjo, telegrafist.
Štev. 8.

19. **Pitten** (Spodnja Avstrija): Cirman Anton, učitelj.

20. **St. Pölten** (Spodnja Avstrija): Nemec Anton, poštni opravnik.

21. **Praga.**

Beseda umetniška.
Černy Jan. Ladisl., agent ljubljanske banke „Slovenije“, za Česko, Moravsko in Šlesko.
Matica česka.
Palacki Franjo, častni ud.
Prvi spolek Gabelsbergerjevih stenografov.
Rieger Franjo, Ladislav, častni ud.
Spolek pravniški.
Štev. 7.

22. **Požega** (Slavonija): *Mazek Anton, gimn. ravnatelj. *Steklasa Ivan, profesor.

23. Reka. *Poverjenik: Anton Kos.*

Blaž France, trgovec.
arčič Erazem, dr
čigoj Jakob, gimn. prof.
erenčin Marian, dr.
iamin Ivan, dr., kanonik i župnik.
njižnica oo. frančiškanov na Reki.
Markovič Ivan, realk. vodja.
Slamnik Ljudovik, gimnazijalni ravnatelj.
Zupan Jan., gimn. profesor.

Štev. 9.

24. Zlatar (Hrvatska): Rožič Valentin, grajščinski rendator.

25. Sisek: Pavlica Stevo, trgovec.

26. Slunj: Zor Lovro, okrajni zdravnik.

27. Dekanovac (p. Čakovac v Medjumurju): Luci Anton, župnik.

28. Trsat: Merk o. Sofronij. — Ziherl o. Lenart, vikarij. — O. Velec Avguštin, kapucin. — Fabor Anton, kapucinski klerik.

29. Varaždin.

*Bradaška Franjo, gimn. vodja.
*Francelj Bar., učit. na niži realki
*Stare Josip, gimn. prof.
Križau Josip, dr., gimn. profesor.
Valjavec Matija, gimn. profesor.
Valon Josip, svétnik sodnije v Gospiću v vojn. krajini.
Žugčič Štef., nam gimn. učitelj.

Štev. 7.

30. Vinkovce v Slavoniji: Ogrinec Jože, profesor.

31. Zagreb: *Poverjenik: Anton Kos.*

Rački Franjo, dr., častni ud.
*Jelovšek Mart., realk. profesor.
*Kastelec Franjo, kapetan 53. polka pešcev.
*Kopač Jož., dr., odvetnik.
*Kos Anton, tajnički pristav banskega stola.
*Košiček Ubaldo, mestni kaplan.
*Mažuranić Anton, gimn. ravnatelj v pokoju.
*Vančas Aleks., dr., zdravnik.
*Weber Adolf, kanonik.
*Zoričić Peter, realke profesor.
Steklasa Ivan, prof. v Belovaru.
Eisenhut Miroslav, stolar in posest.
Fogl Emil, župnik v Kupčini.
Fon Jos., dr. v bolnici milosrčnikov.
Gnejzda Anton, trgovec.
Grbec Franjo, pevec hrv. opere.
Kuknljević, pl. Sakcinski, Ivan.
Lipež Viktor, realke profesor.
Magdić Franjo, profesor.
Marn France, profesor.
Matavšek Ferdo, kr. državnega nadpravdnika namestnik.
Mesić Matija, rektor sveučilišča.

Mrazović Ladislav, vladni perovodja.
Naglić Ivan.
Novak Josip, vrhovni blagajnik v pokoju.
Pažur Jos., mestni kaplan v Zagrebu.
Sevnik Vinko, véčnik kr. banskoga stola.
Simončić Gjuro, profesor preparandije.
Smičiklas Tade, gimn. profesor.
Strožir Ivan, prof. kr. vélike realke.
Šuler Franjo, učitelj,
Tomšé Jože, vojni kurat.
Tomšić Ljudevit, učitelj.
Vakanović Jar., prist. kr. stola sed morice.
Vidović Ante, katehet v samostanu milosrčnih sester.
Vidrić Lovro, dr., odvetnik.
Vršec Anton, finančni uradnik.
Weingrl Josip, dr. v bolnišnici milosrčnikov.
Weis Franjo, kavarnar.
Zeininger Benjamin, pek.
Žepić Sebastijan, gimn. profesor.
Žugčič Josip.

Društvo sv. Jeronimo (po 1 odtis).
Jugoslovanska akademija (po 3 odtiske).
Matica hrvatska. Štev. 45.

32. Za Rusijo. — *Poverjenik: g. Miha Rajevskij.*

Mihael Rajevskij, škof pri ruskem poročništvu na Dunaji, častni ud.
*Bolè Davorin, profesor.
*Slavjanski dobrodelni komité v St. Petersburgu.
Lamanskij Vladimir, prof. Ivanovič.
Nebec France, profesor.
Štiftar Franjo, pripravnik za profesuro v Petrogradu.
12 iztisov za društva, s katerimi je „Matica" v zvezi književne vzajemnosti Štev. 18.

Razni udje. *)

Jedlička Otokar.
Jošt Miha.
Kocelji Dragutin dr.
Lipold France.
Perko France.
Ravš France dr.
Roš Sebastijan.
Tomšé.
Tose Jožef.
Šket R. Štev. 10.

Število udov v raznih krajih:	ustanovnikov .	28
	letnikov . .	159
	Skupaj .	187

V djanski zvezi književne vzajemnosti je „Matica":

1. Z Matico dalmatinsko v Zadru od 1864. l.
2. „ srbsko v Novem Sadu od 1864. l.

*) Prosimo, da ti in drugi, ki so morda še tù izpuščeni, naznanijo svoja bivališča, da jim pošljemo knjige.

3. Z Matico gališko-rusko v Lovovu od 1865. l.
4. „ ilirsko v Zagrebu od 1866. l.
5. Z akademijo jugoslovansko v Zagrebu od 1874. l. *)
6. Z društvom sv. Jeronima Zagrebu od 1869. l.
7. Z Matico češko v Pragi od 1866. l.
8. Z besedo umetniško v Pragi od 1866. l.
9. Z društvom (spolkom) pravniškim v Pragi od 1866. l.
0. S prvim društvom Gabelsberger-jevih stenografov v Pragi od 1870. l.
1. Z društvom sv. Mohora v Celovcu od 1866. l.
2. Z društvom anthropologiškim v Moskvi od 1866. l.
3. Z akademijo carsko v St. Petersburgu od 1861. l.
4. Z občestvom za izdavanje narodnih spominkov v Vilni od 1869. l.
5. Z Mumjecovsko muzejo v Moskvi od 1869. l.
6. Z knjižnico slavljanskega komiteta v Moskvi od 1869. l.
7. Z imperatorskim ruskim geografičnim občestvom v Sankt Petersburgu od 1869. l.
8. Z imperatorsko universiteto v Varšavi (Ego Prevoshoditeljstvu Petov Aleksejeviču Lavrovskemu, Rektoru Imperatorskago Universitete od 1872. l.
9. Z Universiteto v Moskvi od 1872. l.
20. Z arheologiškim občestvom v Moskvi od 1872. l.
21. Z občestvom ljubiteljej istorij i drevnostej rosijskih v Moskvi od 1872. l.
22. Z Universiteto imperatorsko novonasijsko v Odesi od 1872. l.
23. Z občestvom filologiškim v Voronežu od 1872. l.
24. S Smithsonovo ustanovo (Smithsonian Institution) v Washingthonu.
25. S srbskim učenim društvom v Belemgradu od 1868. l.
26. Z moravsko Matico v Brnu od 1969. l.
27. Z gosp. Louis Legerjem, profesorjem slovanske literature v Parizu od 1869. l.
28. Z občestvom sv. Vasilija Vélikega v Ungvaru od 1870. l.
29. Z Matico slovansko v Plznu.
30. S kraljevo Universiteto v Kristianiji od 1872. l.
31. Z bolgarskim učenim društvom v Brajli.

„Matica“ svoje knjige daruje:

1. Slavni c. k. pravniji v Ljubljani za kaznilnice (po 3 iztise).
2. Slavni c. k. nadpravdniji v Trstu za knjižnice primorskih kaznilnic (po 1 iztis).
3. Slavni c. k. okrožni sodniji v Gorici za knjižnico ondašnje kaznilnice (po 1 iztis).

*) Njenemu predsedništvu pošiljajo se po trije iztisi vsake knjige: eden akademijski knjižnici, dva pa, da ju slavno predstojništvo po dr. J. Muršečevi želji daje najizvrstnejšima slovenskima dijakoma na vseučilišču.

4. Slavni čitalnici v S. Francisko v Kaliforniji od 1869. l. (po 1 iztis).
5. C. k. baron Kuhnovemu polku št. 17. od 1869. l. (po 1 iztis).
6. Sl. deželnemu odboru v Ljubljani za posilno delalnico od 1869. l.
7. Sl. katol. družbi v Ljubljani za knjižnico od 1869. l. (po 1 iztis)
8. Slovencem v severni Ameriki, in sicer po
   Dr. Felixu Flügelu, generalconsulu (Leipzig) v roke.
   Prečastitemu in milost. škofu Ignaciju Mraku (Ignatius Mrak, Biscop at Marquette-Michigan North America).
9. Vis. c. k. nadsodniji v Gradcu za slovenske vjetnike (po 5. iztisov).
10. Učiteljskim izobraževališčem, v dar za onega pripravnika poslednjega leta, ki je z najboljšim vspehom dovršil svoje nauke, in sicer: a) Ljubljanskima (moškemu in ženskemu), b) zagrebškima (možkemu in šenskemu), c) zadarskemu, č) petrinjskemu, d) pakraškemu, e) djakovaškemu, f) samoborskemu, in g) kragujevaškemu.
11. „Hervatskomu pedagogijskomu književnomu sboru.“
12. Vodstvu dobrodelnih naprav v Ljubljani. Štev. 28.

Pregled vseh Matičinih udov.

V škofiji	Častnih udov	ustanov-nikov	letnikov	skupaj
I. Ljubljanski	5	194	755	949
II. Lavantinski	—	91	408	499
III. Krški	—	7	72	79
IV. Goriški	—	17	179	196
V. Tržaško-koprski . . .	—	25	146	171
VI. Sekovski	—	12	51	64
VII. V raznih krajih . . .	—	28	159	187
Skupaj	5	374	1770	2144

KAZALO.

I. Del.

Podučni in zabavni del.

II. Del.

Poročilo o delovanji „Matice Slovenske“ v Ljubljani od 20. novembra 1875. leta do konca meseca decembra 1876. leta.

Naznanilo.

Matične knjige imajo na prodaj:

V Ljubljani: Janez Giontini; Jurij Lercher; C. S. Till; Otok. Klerr.
V Celovcu: J. Leon; E. Liegl.
V Trstu: F. H. Schimpf; Julius Dase.
V Gorici: F. Vokulat; G. Paternoli; Julius Dase.
V Celji: Drexel.
V Pragi: Gregr & Dattel.
Na Reki: Julius Dase.

Družbinim knjigam pak je ta-le cena:

1.	Zgodovina slovenskega národa, velja	—	gld	60	kr.
2.	Vojvodstvo Kranjsko "	—	"	40	"
3.	Vojvodstvo Koroško "	—	"	34	"
4.	Slovnica českega jezika z berilom, spis. Marn .	—	"	60	"
5.	Národni koledar in letopis za 1867. l., velja . .	—	"	40	"
6.	Národni koledar in letopis za 1868. l., velja . .	—	"	50	"
7.	Štirje letni časi veljajo	1	"	—	"
8.	Rudninoslovje po Fellöckerji, velja	—	"	40	"
9.	Národni koledar, sporočilo in letopis za 1869. l., velja	—	"	50	"
10.	Olikani Slovenec velja	—	"	40	"
11.	Slovenski Štajer I. snopič, velja	—	"	50	"
12.	Schoedler. Knjiga prirode. I. snopič **Fizika** .	—	"	80	"
13.	Nauk o telovadbi I. del s 50 podobami, velja .	—	"	40	"
14.	Atlant. I. snopič: Poluti, Evropa in Avstrija . .	1	"	5	"
15.	V. Vodnik, pesni	—	"	60	"
16.	Jovan Vesel-Koseski. Razna dela z njegovo podobo	1	"	50	"
17.	Atlant. 2. snopič: Azija, severna Amerika, južna Amerika	1	"	50	"
18.	Slovenski Štajer. III. snopič	—	"	40	"
19.	Schoedler. Knjiga prirode. 2. snopič. **Astronomija** in **Kemija**	1	"	—	"
20.	Letopis za 1871. l. s 40 podobami	1	"	50	"
21.	Schoedler. Knjiga prirode. 3. snopič. **Mineralogija** in **Geognozija**	—	"	70	"
22.	Atlant. 3. snopič: Afrika, Avstralija, evropska Rusija	1	"	5	"
23.	Živalstvo po Pokorniji, Fr. Erjavec	1	"	—	"
24.	Rastlinstvo po Pokorniji, Iv. Tušek . . .	—	"	85	"
25.	Letopis za 1872 in 1873. l. z 2 podobami . .	1	"	50	"
26.	Slovanstvo z dvema zemljovidoma	1	"	—	"
27.	Letopis za 1874. l.	1	"	50	"
28.	Prirodoznanski zemljepis, J. Jesenko	1	"	—	"
29.	Letopis za 1875. l.	1	"	50	"
30.	Schoedler. Knjiga prirode. 4. snopič. **Botanika** in **Zoologija**	1	"	50	"
31.	Telegrafija, iz letopisa 1875. l. posebej vezana, spisal dr. Šubic	—	"	50	"
32.	Letopis za 1876 l.	—	"	90	"
33.	Dr. Lovro Toman	—	"	80	"
34.	Atlant. 4. snopič: Francija, Britanija in Skandinavija	1	"	5	"

Opomba. Častiti družbeniki naj gg. poverjenikom povernejo stroške, ki jih ti imajo s prejemanjem in razpošiljanjem družbinih knjig.

"Slovenska matica" v Ljublijani.
Letopis Matice slovenske. --

